MIKLÓS BÁNFFY

TRILOGIA TRANSILVANĂ III.

RĂZLEȚIȚI

INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

Miklós Bánffy, conte de Losoncz (30 decembrie 1873, Cluj – 5 iunie 1950, Budapesta), scriitor, om politic și grafician maghiar, a fost descendentul unei vechi familii de aristocrați din Ardeal. După studii de drept la universitățile de la Cluj și Budapesta și un doctorat în drept și științe administrative, este ales, în 1901, deputat în Parlamentul maghiar. Între 1912 și 1918 a condus Teatrul Național și Opera de Stat de la Budapesta, acordîndu-i, în această calitate, o susținere importantă compozitorului Béla Bartók. Între aprilie 1921 și decembrie 1922 a fost ministru de Externe al Ungariei. În 1926 s-a stabilit la Cluj, primind cetățenia română. Își continuă activitatea pe tărîm cultural ca redactor-șef al revistei Erdélyi Helikon. În 1943 poartă discuții secrete, la București, cu Iuliu Maniu, în vederea unei ieșiri concomitente din război a Ungariei și României, iar în 1944 pledează pentru ruperea de către Ungaria a alianței cu Germania. În septembrie 1944 îl convinge pe Miklós Horthy să accepte evacuarea fără luptă a forțelor armate din Cluj, salvând astfel orașul de la distrugere. Castelul de la Bonțida al familiei Bánffy, cel mai mare complex de edificii în stil baroc din Transilvania, descris drept Versailles-ul ardelean, este jefuit și incendiat de trupele germane în retragere. Expropriat în 1945 și exclus din viața literară în 1946, a părăsit, în 1949, Clujul și s-a alăturat familiei stabilite deja la Budapesta, unde se va stinge în anul următor. Conform propriei dorințe, rămășițele sale pămîntești au fost aduse în 1976 în cimitirul central Házsongárd din Cluj. Alături de *Trilogia transilvană*, publicată între 1934 și 1940, opera sa mai cuprinde piese de teatru, între care *Legenda soarelui* (1906) și *Marele senior* (1913), nuvele, precum și lucrări de grafică.

MIKLÓS BÁNFFY

TRILOGIA TRANSILVANĂ
III

Redactor: Sorin Gherguț
Macheta artistică: Mircea Tătar, Mircea Tancău
DTP: Ofelia Coșman

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BÁNFFY, MIKLÓS
Trilogia transilvană / Miklós Bánffy ; în românește de Marius Tabacu ; pref. de Marta Petreu ; st. introd. și glosar de Lucian Nastasă-Kovács. - București : Editura Institutului Cultural Român, 2019-
3 vol.
ISBN 978-973-577-733-3
Vol. 3 : Al treilea cuvînt de pe zidul palatului : răzleți. - 2019. -
ISBN 978-973-577-736-4

I. Tabacu, Marius (trad.)
II. Petreu, Marta (pref.)
III. Nastasă-Kovács, Lucian (pref.)

821.511.141

© ASOCIAȚIA ERGO (Erdélyi Gondolat Egyesület)
Str. Zetea nr. 53, comuna Zetea
Județul Harghita
ROMÂNIA
Tel/Fax: 0264 594761
E-mail: office@ergo.org.ro

©INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN
Aleea Alexandru 38, Sector 1
011824, București
ROMÂNIA
Tel.: 0317 100 637
E-mail: icr@icr.ro

MIKLÓS BÁNFFY

TRILOGIA TRANSILVANĂ
III

AL TREILEA CUVÎNT DE PE ZIDUL PALATULUI
RĂZLEȚIȚI

În românește de Marius Tabacu
Glosar de Lucian Nastasă-Kovács

INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

„…Iar mîna omenească cuprinsă de flăcări scrise al treilea cuvînt pe zidul palatului: «…Răzleţiţi!» Dar nici unul dintre petrecăreţi nu văzu, fiindcă erau toţi beţi, pîngărind vasele de aur şi de argint aduse de strămoşii lor, ocărîndu-se din pricina dumnezeilor plăsmuiţi din fier, din lemn, din piatră şi din lut. În vreme ce ostaşii perşi erau la porţile oraşului şi chiar în noaptea aceea îi omorîră pe toţi…“

PARTEA I

I

Bálint Abády se strecură discret în semiîntunericul din sală.

Loja lor era a treia din dreapta. La Cluj, toți cei care-și permiteau își făceau abonamente la operă, rezervîndu-și mereu aceleași locuri.

Își agăță pipăind paltonul în cuier, orbit de lumina de pe scenă, și se așeză pe scaunul din față, unde stătea de obicei mama lui, care acum rămăsese la Dienești. Venise cu mașina, anume pentru premiera operei Madame Butterfly din seara aceea, care era un eveniment aparte, fiindcă în rolul principal era Yvonne de Tréville, soprana de la Opéra Comique, care pe atunci cînta adeseori la Cluj.

Întîrziase pe drum, așa că, pe cînd a intrat, tocmai începuse duetul de la sfîrșitul primului act, acea arie plină de pasiune și de dorințe ardente, cînd viorile se contopesc, împreună cu violele, în pulsul ritmului de șase pătrimi, iar peste ele plutește glasul dulce ca mierea al vedetei pariziene.

Bálint era pe cale să se lase legănat de splendoarea muzicii, dar brusc îl cuprinse o neliniște stranie. Emoția stîrnită de apropierea unei forțe uriașe, mult mai mari decît cea a muzicii, îi străbătu întreaga ființă. Întoarse capul, ca atras de un magnet.

Chiar în spatele lui ședea Adrienne Milóth.

Nu se așteptase să o întîlnească acolo. Aflase că nici nu era în oraș, ci în Elveția, împreună cu fiica ei. Întîmplarea făcuse să fie invitată împreună cu sora ei, micuța Margit, tocmai în loja alăturată, cea a bătrînei doamne Adelma Gyalakuthy.

Era foarte aproape de el, totuși părea o arătare.

Luminile de pe scenă i se reflectau pe fața delicată, cu nasul ei puțin coroiat și buzele cărnoase, pe albul pal al umerilor și al

decolteului adînc al rochiei din lamé. Toate celelalte amănunte se pierdeau în obscuritatea din jur.

Privea nemișcată înainte. Paloarea lunii de pe scenă îi dădea ochilor ei larg deschiși o nuanță verde, ca de smarald. Părea o statuie. Cu toate că îl văzuse desigur pe Bálint, cînd acesta intrase în vîrful picioarelor și se așezase chiar lîngă ea, cu fața spre scenă.

Era atît de aproape de el încît, la cel mai mic gest, ar fi putut să o atingă. Nu mai putea să rămînă! Să stea unul lîngă celălalt, ca doi străini. Să asculte împreună acea muzică plină de iubire, de speranțe deșarte și de disperare. Nu! Nu! Era imposibil să mai stea acolo. Rememoră într-o clipă, înfiorat, tot trecutul lor. Se ridică tremurînd și ieși din lojă clătinîndu-se.

Dar nu se îndupleca să plece. Coborî la parter, traversă foaierul și intră cu paltonul pe el pe una din ușile laterale.

Ascuns în umbra balconului, nu putea să-l observe nimeni. Se hotărî să aștepte acolo sfîrșitul primului act. Nu trebuia să se facă nevăzut decît înainte să se aprindă candelabrele. De acolo, putea să o admire în voie pe Adrienne, după ce nu o mai văzuse de mai bine de un an.

Era neschimbată, poate doar un pic mai trasă la față, cu o expresie de amărăciune în colțul buzelor. Dar cu aceeași splendoare regală ca pe vremea cînd era trup și suflet a lui și cînd ar fi luat-o de soție, dacă soarta nu i-ar fi despărțit. Și-o imagină dezbrăcată de rochia aceea ca o platoșă și o văzu aievea ca pe vremuri, la Veneția, cu patru ani și jumătate în urmă, apoi în coliba lui din pădure, în vila Uzdy, la Variaș și de cîteva ori la Budapesta, peste tot unde iubirea lor hoinară reușise să-și găsească un adăpost. Simțea cum i se strînge inima privind-o pe femeia pe care a fost obligat să o părăsească ca să o ia de nevastă pe Lili Illésváry. Cea aleasă tocmai de Addy.

Sentința ei fusese că nu se vor mai putea întîlni pînă ce nu se însoară, iar el nu avusese tăria să o facă. Așa că nici nu se mai întîlniseră...

Marele duet încă nu se terminase. Pasiunea dezlănțuită a muzicii era întreruptă pe alocuri de motivul preotului șintoist, care părea că se ridică din abisurile orchestrei ca un blestem implacabil. Ceea ce, pentru Bálint, era ca un simbol al trecutului lor. Dar tema iubirii se repetă, acoperind toate angoasele, victorioasă, preaslăvind primăvara, copacii înfloriți sub clarul de lună. Vocile instrumentelor

se dezlănțuiră într-un șuvoi tumultuos, ca o viitură care distruge în calea ei toate sentimentele. Da! Era muzica pasiunii lor, a trecutului înghițit de soartă...

Cortina coborî în ropotul aplauzelor. Bálint se strecură pe culoar.

Afară era o seară de octombrie răcoroasă. Cerul era limpede, dar trotuarele străluceau, de la ploaia scurtă din după-amiaza aceea.

Porni prin orașul pustiu, fără nici un țel. Voia să fie singur. Singur cu toate cele abătute atît de neașteptat asupra lui în seara aceea. Își privi instinctiv ceasul. Era nouă și un sfert. După spectacol, era invitat la prefect, care ca intendent al teatrului clujean dădea o cină în cinstea sopranei franceze... Dar cina era abia la miezul nopții... Pînă atunci avea tot timpul să se plimbe. Să-și limpezească mintea. Ca să-și potolească tulburarea provocată de întîlnirea cu Adrienne. Mergea încet, încotro vedea cu ochii.

De îndată ce ajunse pe strada întunecată și pustie, amintirile îl năpădiră. De-a valma, fără nici o noimă. Iar el voia cu tot dinadinsul să scape de ele. Să se ascundă, să dispară! Ca în vara trecută, cînd o văzuse o singură dată pe Adrienne – prima oară de cînd se despărțiseră!

*

O observase pe Addy dincolo de gardul de fier, cînd ieșea de la clinica unde-l internase și el pe unul din îngrijitorii hergheliei de la Dienești. Urca panta cu pașii ei alungiți, egali. Bálint se trase în dosul stîlpului de la poarta principală, să nu poată fi văzut, și o urmări pînă ce îi dispăru din fața ochilor. Femeia avea o privire impasibilă, cu bărbia puțin ridicată. Desigur că se îndrepta spre „clădirea cu acoperișul verde", de pe deal, unde era secția de psihiatrie.

„Îl vizitează pe soțul ei, care e internat acolo!" – își spuse Bálint. – „Pe descreieratul acela, care nu a iubit-o niciodată și pe care nu l-a iubit nici ea." Iar inima i se umplu de amărăciune, ca a unui surghiunit care vede de la distanță munții de la granița țării sale de baștină...

Iar acum era nevoit din nou să fugă de la teatru și să hoinărească fără nici un țel pe străzile pustii ale orașului! Pașii îl duseră, fără să vrea, spre piața din centrul orașului. Se simțea dominat de o uriașă apatie, de parcă decizia sa bruscă să dispară din apropierea Adriennei l-ar fi sleit de vlagă. Mergea fără să vadă nimic în jur. La colțul pieței

era să se împiedice de cazanul precupeței care vindea castane prăjite. Se dezmetici și cumpără un pic rușinat punga pe care femeia i-o întinse zîmbind. O deschise mașinal, dar cînd era gata să-și afunde mîna printre castanele calde își aminti că era invitat la cina unde nu putea să meargă cu unghiile murdare – poate va întîlni vreun copil căruia să-i facă o bucurie cu ele.

Mai mult ca sigur că întîlnise nu unul, ci o mulțime, fiindcă traversînd podețul de fier, ajunse în fața cinematografului, unde așteptau la intrare nenumărați adolescenți, dar pînă atunci uitase cu totul de punga din buzunar.

*

Da, ar fi trebuit să se căsătorească cu Lili Illésváry. Iar atunci totul ar fi fost altfel. S-ar fi putut întîlni cu Adrienne, ca să evoce cu tot felul de aluzii vechile lor amintiri, ca doi prieteni apropiați, dacă altfel nu mai aveau cum să o facă. Măcar să o vadă, să-i atingă mîna și să-i sărute degetele delicate... Iar el ar fi avut un cămin, o familie și nu ar hoinări bezmetic prin lume. Da! Așa ar fi trebuit să procedeze! Dar el a renunțat și la acest compromis, care i-ar fi adus măcar o fărîmă de fericire. Iar acum nu mai avea nimic – nici familie, nici cămin, nici iubire, nimic!

Cu toate că nu i-ar fi fost greu să facă pasul decisiv. În decembrie, la Jablánka, ar fi putut să se hotărască.

Cînd sosise, Antal Szent-Györgyi împreună cu fiii săi îl întîmpinaseră cu o amabilitate plină de speranțe. Desigur, cu discreția obișnuită a casei, fără să-i spună nimic fățiș. Magda Szent-Györgyi se arătă puțin mai deschisă, primindu-l cu un zîmbet complice și cu o strîngere de mînă mai insistentă. Iar mătușa lui, Élise, doamna Szent-Györgyi, se arătă și mai afectuoasă decît altădată, fără să facă nici o aluzie la planurile lui de însurătoare pe care le bănuiau cu toții, dar gesturile cu care îl dezmierdase și vocea afectuoasă îi trădau speranțele pe care și le punea în nepotul ei. Abatele Czibulka, adică Pfaffulusz, părea și el la curent. Desigur că nu spuse nimic, dar cînd îi strînse mîna își ridică cu subînțeles sprîncenele stufoase, precum antenele unui greiere victorios. Era de mai multe zile la Jablánka, pentru că în anul acela marea vînătoare fusese organizată surprinzător de tîrziu, în postul Crăciunului, așa că el oficia zilnic

slujbe în capela castelului. Bálint simțea că toți aflaseră de intențiile sale, așadar nimic nu i-ar fi stat în cale.

Pe Lili o întîlni prima oară cînd întreaga societate se adunase pentru cină, în salonul cel mare, fostul refectoriu, cu stucaturi, al vechii abații.

Apăru pe ușa din față, care dădea spre bibliotecă. Bálint o observă de la distanță cum venea, părînd că plutește deasupra parchetului strălucitor, în rochia ei albă, vaporoasă, de tul. Pășea cu siguranța imperturbabilă a fetelor din înalta societate, îi salută cu gest discret pe cei cu care deja se întîlnise și se opri să schimbe cîteva cuvinte cu cei proaspăt sosiți de la Viena. Bálint îi admiră din nou perfecțiunea demnă a comportamentului. Imensul salon alb, cu mobilierul în nuanțe roșii și aurii, portretele încadrate în rame mari, bogat ornamentate, creau ambianța perfectă pentru această tînără cu tenul imaculat, fragilă ca un fluture, dar pe care se vedea că moștenise caracterul de oțel al seminției sale.

Așadar, aceasta era femeia sortită a-i fi soție – urmașa nenumăratelor generații de oameni bogați și independenți, care nu au fost nevoiți niciodată să se căsătorească cu vreo pocitanie sau cu semeni de o teapă inferioară, numai de dragul averii.

Lili se apropie de Bálint, fără să se grăbească sau să pară emoționată, totuși felul în care-i întinse mîna trăda o undă de duioșie, iar în ochii de culoarea albăstrelelor se întrezărea o sclipire de bucurie.

Apoi urmară cele trei zile de vînătoare. Lili se așeză de mai multe ori alături de el, cum făcuse și în ziua în care se formase șirul, iar ei ajunseră din nou în colțul din dreapta. Așa rămaseră mult timp împreună. După-amiezile ieșeau adeseori la plimbare, nu singuri, ci împreună cu ceilalți tineri, dar aceștia rămîneau mai tot timpul cu douăzeci, treizeci de pași în urmă, iar atunci fata, altminteri vorbăreață, tăcea, lăsîndu-l pe el să aleagă orice temă de discuție voia. Era evident că abia aștepta ca el să-i ceară mîna.

Ar fi avut mai multe prilejuri să o facă, fie pe aleea străjuită de carpeni, fie cînd se întorceau de la manejuri.

Pașii le pîrîiau ușor pe cărarea acoperită cu un strat subțire de zăpadă afînată, ceilalți tineri întîrziau pe lîngă șirul de padocuri. Ar fi fost momentul prielnic să rostească cele cîteva cuvinte formale de cerere în căsătorie. Însă nu se încumeta să o facă. A fost o prostie din partea lui. Dar își imagina inflexiunea rece a vocii în

peisajul acela de iarnă și i se părea că totul ar fi sunat ca o discuție de afaceri. Ceea ce poate că n-ar fi contat, fiindcă era tot ce voia fata să audă din partea lui.

*

Se opri pe podul de pe Canalul Morii, cu gîndul să intre în parcul care la ora aceea, pe întuneric, părea pustiu. Dar după cîțiva pași își aminti că era invitat la cina unde nu putea să apară cu pantofii de lac plini de noroi. Așa că rămase pe trotuarul abia udat de ploaia ușoară din după-amiaza aceea. Porni spre calea ferată.

*

Cu un an în urmă, pe vremea aceea, își petrecuse toamna în capitală, plimbîndu-se ore întregi ca să-și potolească neliniștea tot mai intensă, în așteptarea scrisorii de la Adrienne, în care spera să-l anunțe că e dispusă să forțeze divorțul. În schimb, ea își amîna decizia mereu: „...deocamdată mi-e imposibil... așteaptă... încă nu se poate", îi scria iubita lui, iar el nu înțelegea dilema chinuitoare prin care trecea Adrienne, văzîndu-și soțul tot mai aproape de pragul demenței, care avea să le risipească toate visele țesute împreună...

Oare la ce se gîndea ea acum? Rămăsese la operă sau plecase și ea, sub impulsul întîlnirii lor neprevăzute, răvășită de jocul crud al destinului?

Așa ceva nu mai trebuia să se repete! Se hotărî să plece dimineață din oraș. Ar fi făcut-o de îndată, dacă nu ar fi acceptat acea invitație la cină...

Voia să se întoarcă la Dienești, alături de mama sa. Vechiul lui cămin, cu splendoarea, cu vraja lui, era singurul loc care-i aducea un dram de alinare. Chiar și așa, adumbrit de vălul tristeții că erau doar ei doi în imensitatea castelului. Doar ei, fără un strop de tinerețe, fără nici un viitor.

Dacă la Jablánka i-ar fi cerut mîna frumoasei Lili, ar mai fi avut o rază de speranță. A fost o nebunie din partea lui că nu a făcut-o...

*

Deși fusese evident că familia ei înlăturase, cu toată discreția, obstacolele din calea lui. Se gîndiseră pînă și la religiile lor diferite,

dîndu-i de înțeles, cu un tact desăvîrșit, că protestantismul lui nu constituia o piedică.

Rememoră viu scena cu totul neprevăzută.

*

În după-amiaza celei de a doua zile, Bálint tocmai se schimbase și ieșise din camera lui, ca să coboare în salon, cînd a dat nas în nas cu Pfaffulusz, care i se păru că îl așteptase tocmai pe el.

– N-ai vrea, tinere prieten, să vizitezi capela? – îl întrebă abatele, cu discretul lui accent slovac. Merită osteneala, e minunată.

Așa că se întoarseră și porniră spre aripa din spate a castelului, care închidea, în dosul intrării principale, curtea interioară a vechii mănăstiri. La mijlocul zidului se deschidea portalul uriaș al capelei. Ușa masivă era străjuită de coloane spiralate, masive, de piatră. Canaturile din lemn de esență nobilă erau decorate în stilul luxuriant al barocului religios. Intrară fără nici un zgomot.

Era o biserică încăpătoare. În jurul altarului se înșirau mai multe ferestre, iar semicercul naosului ieșea din fațada dreaptă, către dealul învecinat. Chiar dacă afară se întunecase, înăuntru se mai distingea cîte ceva. Pilonii care susțineau amvonul se pierdeau în penumbra misterioasă. Dar Pfaffulusz roti comutatorul și capela se umplu de lumină. Era minunată.

Deasupra jilțurilor monahale, dintre arabescurile stucaturilor se ridicau numeroși stîlpi de lemn care susțineau acoperișul ale cărui volute bogat ornamentate se îndreptau către altar cu o ritmicitate de-a dreptul muzicală. Muchiile erau decorate cu îngeri înaripați și cu pasărea simbolică a paulienilor, corbul ținînd în cioc un codru de pîine, ca niște exclamații strălucitoare deasupra brunului cald al lambriurilor frumos meșteșugite. Sub amvonul susținut de stîlpi din lemn nobil și tivit cu împletituri aurite era o icoană a Fecioarei Maria împresurată de raze luminoase, iar în jurul ei stăteau îngenuncheați o mulțime de îngeri în straie de culoarea cerului, cu aripile poleite, într-o poziție a smereniei puțin teatrală, tipică artei baroce.

Dalele de piatră erau acoperite cu un covor bogat înflorat.

– Îți place? – îl întrebă Pfaffulusz conducîndu-l pe Bálint prin capelă și explicîndu-i semnificația fiecărui medalion care reprezenta minunile înfăptuite de sfîntul Pavel Tebeul.

Se închină discret în fața altarului, apoi îi arătă jilțul episcopal și icoanele care-l înconjurau, toate adevărate opere de artă.

Cînd ajunseră aproape de ușă, preotul Czibulka se așeză îngîndurat în strana alăturată. Pe fața lui delicată se așternu un zîmbet discret, contemplativ.

Trecu politicos peste cuvintele de admirație ale lui Bálint, apoi, de parcă nu ar mai fi rezistat ispitei de a-și da în vileag sentimentele, îl trase alături de el și începu să-i vorbească:

– Știi ce înseamnă pentru mine această capelă? Țin la ea ca la o ființă vie. Nu doar pentru frumusețea ei, ci și pentru toate cele pe care le-am trăit aici.

Îi povesti pe scurt că acolo își începuse misiunea, ca preceptor al contelui Antal. Apoi tot acolo se întorsese de la Roma, ca să rămînă cîțiva ani capelanul castelului Jablánka. Nu acceptase nici o parohie, cu toate că bătrînul Szent-Györgyi, patronul spiritual al mai multor comunități, îi oferise cele mai înstărite sate. Dar el preferase să rămînă acolo, ca să se poată ocupa de dreptul canonic.

Apoi chipul i se lumină de un zîmbet plin de bunătate.

– Mai am o amintire care mi-e foarte dragă. Aici am cununat-o pe cealaltă soră a contelui Antal, contesa Charlotte, care s-a măritat cu un conte suedez, Olaf Loewenstein – la aceste cuvinte, nasul delicat al lui Pfaffulusz păru și mai subțire, iar sprîncenele lui stufoase i se alungiră spre tîmple. A fost un act de curaj din partea mea, fiindcă bineînțeles că ginerele era protestant și nu aș fi avut voie să-i cunun fără să se convertească. Dar bătrînul conte Szent-Györgyi mi-a ordonat, spunîndu-mi că nu putea să-i pretindă una ca asta unui Loewenstein, a cărui familie era înrudită cu unul dintre generalii lui Adolf Gustav și că pînă și el însuși l-ar disprețui pe băiat dacă acesta și-ar nesocoti tradiția familială. Iar eu n-aveam decît să consider că e suficient că el, ca tată și bun catolic, nici nu voia să audă de una ca asta. Așa că mi-am călcat pe inimă și i-am cununat.

Apoi, prelatul scund și corpolent îi spuse lui Bálint confidențial:

– A fost, dacă vrei, un mare păcat, doar mirele era desigur protestant, dar numai din partea mea, fiindcă în asemenea cazuri numai preotul este de vină. A doua zi m-am grăbit să mă duc la primatul Simor, să-mi mărturisesc fapta. Am îngenuncheat în fața lui și i-am povestit totul. El m-a dojenit aspru și m-a osîndit la cazne grele pentru ispășire, apoi m-a invitat la masă. „Bine ai făcut, fiule, mi-a

spus el, că i-ai cununat fără să-mi ceri părerea, fiindcă eu ți-aș fi interzis să o faci. Da, ai procedat înțelept. Familia Szent-Györgyi a făcut și continuă să facă atîtea sacrificii pentru biserica noastră, încît ei trebuie judecați aparte. Chiar și cei de la Roma ar gîndi la fel."

Părintele tăcu. Rămase cîteva clipe nemișcat, privind în gol, apoi se ridică brusc:

– Te rog să mă ierți, tinere prieten, că ți-am răpit timpul cu amintirile mele. Dar știi, capela asta înseamnă foarte mult pentru mine.

Îngenunche din nou scurt în fața altarului, stinse lumina și ieșiră pe culoarul care ducea spre salonul unde se servea ceaiul.

*

Se îngrijiseră de toate amănuntele ca să-i alunge orice temere. Totul depindea numai de el! Renunțase la șansa oferită pînă în ultima seară. Ar fi fost răsplătit, dacă nu chiar cu o dragoste adevărată, cel puțin cu o soție fermecătoare, o familie și un cămin.

Avusese cea mai bună ocazie chiar în ultima seară.

Se schimbase devreme pentru cină. Cînd intră, în salonul cel mare nu era încă nimeni. O văzu pe Lili în biblioteca alăturată, care avea ușile deschise. Se pregătise pentru cină chiar mai devreme decît el, desigur nu întîmplător. Stătea sprijinită pe coatele dezvelite, la masa mare de lectură, cu genunchii sub ea, și răsfoia pe îndelete un album de pictură. Părea absorbită de imagini, fără să observe ce se petrecea în jurul ei.

Dar Bálint își dădu brusc seama că fata era acolo doar de dragul lui, venise din vreme să-i dea o ultimă șansă, un ultim prilej să-i ceară mîna.

– Ai văzut albumul acesta? – îl întrebă Lili cînd Bálint se apropiase de ea. E un exemplar destul de rar. Sînt imagini din timpul călătoriei în Egipt a unui nobil maghiar, contele Forray. Sînt colorate, foarte frumoase. Privește-o pe asta. Nu-i așa că e minunată? – și se uită la el întrebător, cu ochii ei albaștri larg deschiși, de parcă nu ar fi fost vorba de fotografie, ci de culoarea ochilor ei.

Întorceau paginile încet. Brațele li se atingeau, uneori și degetele. Rosteau în șoaptă cuvinte răzlețe: „.. asta e în Malta", „... e un beduin", „... palatul khedivului" – vorbe goale, aproape lipsite de sens, bune doar ca să rupă din cînd în cînd tăcerea...

„Acum ar trebui să o prind de mînă și să-i spun acele cîteva cuvinte pe care le așteaptă. Așa ar începe o nouă etapă din viața mea și aș putea să rup orice legătură cu trecutul... Aceasta este și dorința Adriennei". Dar acele cuvinte nu se încumetau să se nască, iar în locul lor el rostea altele, numai despre imaginile din fața lor: „... acesta este templul de la Karnak... construit din blocuri masive de piatră...", în timp ce se frămînta dacă să-i spună „te iubesc", ceea ce era o minciună sau ar fi fost suficient să o ceară pur și simplu de soție. Iar clipele prielnice treceau, lumea se aduna în salon, nu mai aveau cum să rămînă mult timp împreună, fiindcă trebuia să se ducă și ei în încăperea alăturată.

Deodată Lili coborî de pe scaun și se îndreptă. Simțea că în lumina orbitoare a candelabrului, unde puteau fi văzuți de toți cei din salon, nu era locul potrivit, așa că se retrase într-una din firidele de la fereastră, în dosul peretelui masiv. Se apropie de geam și exclamă ca un pretext: „Uite ce frumoase sînt florile de gheață!" – și se întoarse spre el.

Dar Bálint rămase nemișcat, la cîțiva pași de ea, cu ochii la cărțile de pe rafturi. De-a lungul zidurilor erau înșirate vitrine masive, din cele mai scumpe specii de lemn, pline de arabescuri aurite, ocrotite în partea superioară de îngerași durdulii, poleiți de asemenea cu aur, înălțîndu-se pînă la tavanul încărcat de stucaturile tipice barocului vienez, în frenezia luxuriantă a unei bogății debordante de ornamente. În timp ce făcea cei cîțiva pași de la masă pînă la fereastră, Bálint privi trupul delicat al fetei – „ea e aici acasă", își spuse el, „aceasta este ambianța în care s-a născut și care i se potrivește, această exuberanță vieneză a bunăstării, care e cu totul străină de lumea mea, din Ardeal". Cum ar fi putut să o ducă acolo? Oricît de mult l-ar iubi, s-ar simți tot timpul surghiunită, nu s-ar putea acomoda cu atmosfera de la Dienești, oricît de măreț ar fi castelul lor, dar acela era tipic unguresc, mult mai simplu, față de stilul de viață de aici, față de societatea occidentală în care a crescut Lili. Fusese doar o idee fugitivă, ca o pală rece peste față, dar era o nouă piedică, alături de toate celelalte în calea pasului decisiv.

– Cred că s-a lăsat frigul...

– Da, cînd s-a înserat erau deja mai puțin de minus șase grade. Cu toate că afară strălucește luna...

– Cu atît mai mult, dacă cerul e senin...

Vorbeau încet, cu pauze tot mai lungi.

După o ultimă banalitate, Lili se întoarse și îl privi pe Bálint în ochi, apoi porni cu pașii ei ușori spre salon.

Bálint o urmă fără să se grăbească. Știa că o pierduse definitiv pe fată. Se simți cuprins de o ușoară tristețe, îmblînzită de zîmbetul de consolare al celui căruia i se risipește o speranță în care nu a crezut niciodată.

*

A fost o nebunie din partea lui să renunțe la o asemenea șansă.

Își aminti de asta, bătînd nervos din picior și își grăbi pașii. După cîteva minute ajunse în piața gării, unde era agitație mare. Tocmai sosise acceleratul de la Budapesta. Nenumărate trăsuri ticsite de bagaje porneau spre orașul pierdut în întuneric. Forfota stîrnită în jurul lui îl făcu să se oprească la marginea trotuarului. Rămase în cumpănă. Pavajul era plin de noroi, la fel ca trotuarul care ducea către șirul de magazii. Nu era indicat să pornească într-acolo.

O mulțime de copii strigau fluturînd ediția de prînz a ziarelor din capitală. Bálint îl opri pe unul din ei, îi dădu douăzeci de fileri și plecă cu ziarul, fără să mai aștepte restul. Voia să scape de regrete și de remușcări. Se gîndea să intre într-o cafenea, ca să-și abată gîndurile citind. Se întoarse spre oraș. Dar după numai cîțiva pași uită de planul lui.

*

La ultima cină de la Jablánka discutaseră din nou despre problema croată. Ziarele de după-amiază relatau despre procesul Friedjung, care începuse la Viena în primele zile din decembrie. Erau vești proaste, îngrijorătoare.

La sfîrșitul lui martie 1909, după ultimul episod al crizei provocate de anexarea Bosniei, profesorul Freidjung a publicat în *Neue Freie Presse* un articol în care arăta că mai mult de cincizeci de politicieni croați întreținеau legături cu una dintre organizațiile iredentiste sîrbești și chiar cu guvernul de la Belgrad. Fără îndoială că Freidjung nu făcuse aceste dezvăluiri din proprie inițiativă. Probabil că dovezile lui proveneau de la Ballplatz. Această acuzație transmisă prin intermediul presei părea să aibă o strînsă legătură

cu decizia Monarhiei de a trimite un ultimatum la Belgrad, iar în cazul în care Serbia nu ceda, să urmeze declarația de război.

Acțiunile diplomatice pregătiseră terenul pentru această decizie. După ce Germania își reafirmase fidelitatea față de Puterile Aliate, era evident că, vrînd-nevrînd, Rusia va rămîne pasivă. Marile puteri făcuseră presiuni repetate asupra guvernului de la Belgrad să accepte unele compromisuri. Așa că Serbia nu putea să conteze pe sprijinul nimănui.

Articolul din *Neue Freie Presse* apăruse pe 25 martie, ziua în care urma să fie trimis și ultimatumul de care nu a mai fost nevoie, fiindcă George Karadjordjevici, moștenitorul tronului, conducătorul partidului care era adeptul războiului, demisionă de îndată și în scurt timp Serbia acceptă toate condițiile impuse. Dar articolul fusese deja publicat. Poate că ar fi apărut oricum, fiindcă după o lună a început la Zagreb un proces pentru înaltă trădare, cu cincizeci de acuzați, intentat de baronul Rauch, ultimul ban al Croației. Era evident că după criza declanșată de anexiune, se dorea atît la Viena, cît și la Zagreb reducerea la tăcere a mișcărilor iredentiste sîrbești. Procesul de la Zagreb dură cinci zile și se încheie cu condamnarea a treizeci și unu dintre cei judecați. Avocații făcură apel, pe bună dreptate, întrucît din punct de vedere juridic acuzațiile nu erau întemeiate, așadar erau convinși că judecătorii de la Curtea de Apel nu le vor menține. În străinătate, procesul de la Zagreb făcu o impresie foarte proastă, fiind relevate toate anomaliile și distorsiunile apărute pe parcursul desfășurării lui. Cotidienele franceze vorbeau de-a dreptul despre o „crimă judiciară". Aceste reacții, precum și concluziile trase după procesul de la Zagreb îi îndemnară pe cei puși la zidul infamiei de Friedjung să-l acuze de calomnie.

Noul proces se desfășură la Viena. Friedjung își susținu afirmațiile, prezentînd dovezile adunate de serviciile secrete austriece și primite de vestitul istoric chiar din cancelaria de la Ballplatz. În a doua săptămînă a dezbaterilor, afacerea luă o turnură neplăcută. Reieși că multe informații erau false.

Acesta fusese subiectul principal al discuțiilor de la Jablánka. Opinia generală era că, de fapt, Friedjung avusese dreptate, fiindcă cei pe care-i acuzase, începînd cu Supilo, autorul rezoluției de la Fiume, erau într-adevăr spionii Belgradului, dar cei de la Ministerul Afacerilor Externe analizaseră superficial informațiile primite din

partea agenților secreți, pline de inadvertențe și în mod evident false. Era de altfel consecința tipică a acțiunilor care-i aveau ca surse pe spionii mercenari. Aceștia lucrau întotdeauna la două capete și, cum printre ei erau și sîrbi, desigur că aceștia, cu largul concurs al autorităților de la Belgrad, intoxicaseră ambasadele monarhiei cu informații eronate.

Cazul fusese, pe parcursul celor trei zile cît a durat vînătoarea de la Jablánka, subiectul principal de discuție, tratat cu competență, dar în stilul mereu reținut, laconic, specific atmosferei din castelul Szent-Györgyi. Despre el vorbiseră și în ultima seară. De data aceasta, Bálint, în tulburarea lui sufletească, se arătă destul de plictisit, neluînd parte la dispută. După ce-și băură cafelele, el nu se mai alătură grupului care continua să facă politică în fața căminului, ci trecu în încăperea alăturată, la mătușa lui. Se cuvenea să-și ia rămas bun de la ea, fiindcă în zori urma să se întoarcă în capitală. Dar se grăbea și pentru că îi era greu să mai rămînă în apropierea tinerei Lili, după ce o jignise atît de tare. Ca să ajungă pînă la contesa Szent-Györgyi era nevoit să traverseze biblioteca. Albumul Forray rămăsese pe masă, așa cum îl lăsase Lili cînd se ridicase ca să se retragă în firida de la fereastră. Coperțile sale purpurii, încrustate cu aur, păreau dovada eclatantă a păcatului comis față de acea minunată fată, dar și față de el însuși. Văzîndu-l, simți cum i se strînge inima.

Intră în salonul mătușii sale. Doamna Szent-Györgyi stătea ca de obicei în dosul paravanului de sticlă, împreună cu două doamne vieneze. Discuția lor banală de pînă atunci se întrerupse cînd doamna Élise îi făcu semn nepotului ei să se apropie și îl trase pe canapeaua de lîngă ea. Bálint rămase tăcut, dar nici mătușa lui nu se grăbea să-i vorbească. Cele două doamne simțiră cu tact că gazda lor dorea să rămînă între patru ochi cu tînărul Abády, așa că după vreo două-trei fraze de complezență se făcură, ca din întîmplare, nevăzute. Ar fi fost prea bătător la ochi să plece de îndată. Argumentul lor era partida de bridge la care se angajaseră dinainte.

– Îmi pare bine că te-ai grăbit să vii pînă la mine! – îi spuse Élise Gyerőffy, plimbîndu-și ochii mari și negri pe fața lui Bálint. Îmi place nespus de mult să stau de vorbă cu tine. Cînd ești aici, mă simt un pic de parcă aș fi în Ardeal.

Îi zîmbi și își puse mîna pe brațul lui. El i-o ridică și o sărută. Rămaseră cîteva clipe în tăcere. Apoi contesa începu să-l descoasă, mai întîi, bineînțeles, despre mama lui, apoi despre o mulțime de cunoștințe, de prieteni vechi, pe care nu-i mai văzuse de mai bine de douăzeci de ani. Despre unii adăuga și mici povestioare, întîmplări din tinerețea ei, de la balurile săsești, despre petreceri, excursii cu trăsura, drumeții. Îl întrebă despre tatăl băieților Alvinczy, un bărbat chipeș, care-i fusese partener de dans și îi plăcuse cîndva, apoi despre badea Kendy, care era și pe vremea aceea un bețivan, dar fetele îl admirau, fiindcă i se dusese vestea că venea din anturajul reginei Eugénie și, cu toate că era deja în vîrstă, se îmbrăca impecabil și fusese primul domn din înalta societate pe care-l întîlniseră.

Îi povestea și îl asculta vorbind despre locurile ei natale, despre întîmplările de acolo, făcînd cîte o pauză din ce în ce mai lungă înaintea noile personaje de care se arăta curioasă. Bálint simțea că pe lîngă interesul ei sincer, cîtuși de puțin prefăcut, mai era un subiect pe care-l ocolea, dar despre care ar fi vrut să vorbească. El credea că era vorba despre László Gyerőffy, dar contesa era cu gîndul în altă parte.

Discutară așa multă vreme. Doamna Élise era îngîndurată, apoi exclamă:

– Nici nu știi ce plăcere-mi face să te ascult!

Se întoarse spre el și îl apucă de mînă din nou:

– Pentru că, de fapt – continuă ea în șoaptă, de parcă i-ar fi dezvăluit un mare secret – eu nici acum nu mă simt acasă aici, ci în Ardeal. Sînt mult mai atașată de oamenii de acolo. Cei de aici au rămas pentru mine niște străini, la fel ca cei de la Viena. Să nu mă înțelegi greșit! Sînt foarte fericită și am avut o viață minunată alături de Antal. Dar asta este pentru că-l iubesc. M-am măritat din dragoste, m-aș mărita și acum cu el, chiar dacă ar fi sărac. Dar toate acestea... – și făcu un gest cu mîna indicînd evident castelul, domeniul, averea și poziția ei socială – toate acestea mă lasă rece. Lumea aceasta nu a fost niciodată a mea. Îmi dau seama, privind înapoi, că numai dragostea mi-a luminat viața. Nu doar a mea, ci și a lui față de mine. Doar așa s-a creat armonia în care trăim... Da! – de fapt, numai ea ne-a ajutat să trecem toate obstacolele, altminteri, viața noastră ar fi fost o deșertăciune, plină de amărăciuni...

Urmă un minut de tăcere, după care contesa rîse discret și îl mîngîie pe față:

– Iată cîte bazaconii îți îndrugă bătrîna ta mătușă. Sînt tulburată de amintiri...

Așadar acesta a fost mesajul pe care voia să i-l transmită. Ca să-l liniștească, fiindcă observase din prima clipă că nu i-a cerut mîna lui Lili și are mustrări de conștiință. Îl înțelegea foarte bine, chiar mai bine decît el însuși – era îndrăgostit de altă femeie, dar și că, în lumea lor, nu se simțea în largul lui.

Duioșia mătușii sale îl impresionă. Avea mare nevoie de căldură în tulburarea sufletească prin care trecea. Știa că doamna Szent-Györgyi nu mai mărturisise așa ceva nimănui și își descărcase sufletul în fața lui numai ca să-i vină în ajutor.

Rămaseră mult timp împreună, în atmosfera caldă a micului salon, cu covorul acela gros, cu canapelele moi și pline de perne, cu mobilele rotunjite, fără nici un stil, și cu pereții acoperiți de mătăsuri întunecate, totul în contrast cu restul castelului strălucitor de alb, cu motive aurite, grandios și perfect, cu saloanele destul de rigide, mobilate în stil baroc. Tablourile din mica încăpere erau doar amintiri din Ardeal: două picturi cu castelul de la Kozárd, cum arătase probabil înainte să fie reconstruit, cîteva acuarele reprezentîndu-i pe bătrînii Gyerőffy și pe urmașii lor, o mulțime de obiecte mărunte, miniaturi, fotografii răspîndite pe mese, pe rafturi, toate îi indicau lui Bálint atașamentul doamnei Élise față de țara ei de baștină și bariera care continua să o despartă de lumea în care trăia de atîția ani. Abia acum înțelegea Bálint mesajul acelui mic salon.

Retrăi acele ultime clipe de la Jablánka în noaptea aceea rece, plimbîndu-se bezmetic prin ploaia măruntă. Își aminti de discuția lor din salonul toropitor de cald, cu totul diferit față de restul palatului. Părea o insulă ruptă de vîrtejul sorții din trupul locului ei de baștină și lăsată în voia unei mări străine.

Oare mătușa lui avusese dreptate? În frigul acelei nopți ploioase simțea că se înșelase. Își irosise orice șansă care i-ar fi adus totuși un strop de alinare. Care l-ar fi salvat de această insuportabilă singurătate! Lili îl iubea. Poate că această dragoste, fie și doar din partea ei, i-ar fi luminat viața distrusă. Dar așa, nu-i mai rămînea decît durerea!

*

Amintirile îi răscoliră și mai tare sufletul zbuciumat. Nu reușea să-și alunge gîndurile din ce în ce mai sumbre. Nu se simțea în stare să participe la cina de gală. Se gîndea cum ar putea să se scuze. Eventual să trimită vorbă că are o migrenă sau să scornească orice altă minciună. Se frămînta cum ar fi mai bine să procedeze. Nu putea să-i spună portarului, fiindcă s-ar fi aflat că fusese personal acolo. Să trimită un chelner de la cafenea? Ar fi reieșit că vorbise personal cu acesta. Sau eventual să se întoarcă acasă și să-și trimită valetul cu o carte de vizită? Își privi ceasul. Era unsprezece și jumătate. Servitorii se culcaseră de mult, așa că ar dura ceva timp pînă să poată porni la drum careva dintre ei. Ar face ca întreaga societate, în frunte cu primadona, să-l aștepte degeaba. Mai mult ca sigur că, datorită francezei sale cursive, i se rezervase chiar lîngă ea locul care acum ar rămîne neocupat. Ar fi mai mult decît nepoliticos din partea lui să renunțe la cină în ultima clipă!

Nu contenea să se frămînte, în timp ce pașii îl duceau în mod inconștient către locuința prefectului.

Spectacolul se terminase de mult. Trăsurile care-i duceau pe invitați la petrecere trecuseră de ceva vreme pe lîngă el. Străzile erau din nou pustii. Oaspeții se pregăteau deja să se așeze la masă. Bálint începu să se grăbească. Trebuia să urce cu orice preț, oricît de greu îi era.

Ferestrele rezidenței erau luminate feeric. Strada era goală și întunecată. În fața clădirii era o singură trăsură, chiar lîngă peron, cu calul spre poartă.

Cînd ajunse în dreptul ei, de pe banchetă sări Ádám Alvinczy, soțul tinerei Margit, și îl apucă brusc de braț.

– Pe tine te așteptam! – îi spuse el agitat. M-a trimis Margit să te găsesc cu orice preț.

Bálint nu părea cîtuși de puțin surprins, de parcă ar fi avut o presimțire că acea întîlnire întîmplătoare cu Addy nu putea să rămînă fără nici o urmare.

– Într-adevăr? – îi răspunse el.

– Da. Știam că ești invitat la serată. Margit te roagă să vii imediat la noi. S-a întîmplat ceva grav. Trebuie să ne grăbim.

Se urcară amîndoi în trăsură.

– Înapoi, la vila Uzdy! – îi strigă Ádám vizitiului.

Bálint abia reuși să îngaime:

– Ce s-a întîmplat?

– Nu știu – îi răspunse bărbatul – decît atît, că după ce ne-am întors acasă, Adrienne s-a încuiat în cameră. Margit a rămas în baie și nu îndrăznește să se îndepărteze de ușa ei. E foarte îngrijorată.

Ádám tăcu. Nu se auzea decît tropotul ritmic al cailor. Lui Bálint drumul i se păru nesfîrșit, cu toate că nu dură mai mult de cinci minute. Își aminti de micul revolver al iubitei sale – de acel Browning minuscul. Adrienne se gîndise la suicid din clipa în care îl cumpărase. Apoi din nou, după acea lună petrecută la Veneția, cînd credeau că se despărțiseră pentru totdeauna. Această ultimă soluție mocnise dintotdeauna în sufletul ei, care nu era în stare să accepte nici un compromis.

Iar acum era din nou în pragul ei. Poate că tragedia se întîmplase deja, iar el sosea prea tîrziu! Prea tîrziu să o mai poată salva...

Trăsura se opri în fața porții. Ádám o descuie, îi strigă vizitiului să aștepte și intră în grabă. Înconjurară clădirea scufundată în întuneric, traversară curtea din spate, spre aripa clădirii care se întindea pînă la canalul Morii, unde era apartamentul Adriennei. Traversară culoarul vitrat, dar nu intrară în salon, ci pe ușa care dădea în baie. Intrară încet. Margit stătea ghemuită la marginea canapelei înguste, cu urechea lipită de crăpătura ușii de la cameră, cu atenția încordată. În poziția aceea părea și mai mică, aproape ca un copil, doar burta proeminentă îi trăda feminitatea. Cînd cei doi intrară, ridică brusc capul spre ei.

Îl trase pe Bálint alături și începu să-i vorbească în șoaptă, dar ferm:

– Îți mulțumesc că ai venit. Te rog să rămîi. Știu că ești invitat la cină, dar te rog să nu pleci. O să se ducă Ádám în locul tău. Le va spune că nu te simți bine. Nu va fi nimic surprinzător, fiindcă te-a văzut toată lumea plecînd de la teatru și vor considera un gest plin de tact că ai trimis pe altcineva în locul tău. În felul acesta nu vei avea nici o neplăcere.

Apoi se întoarse către soțul ei.

– I-ai spus vizitiului să te aștepte, nu-i așa? Atunci du-te și fă ce ai de făcut. Și trimite trăsura înapoi, fiindcă s-ar putea să avem nevoie de ea. Și lasă cheia de la poartă la vizitiu.

Micuța Margit se gîndea la toate, fiindcă oricît ar fi fost de bulversată, reușea să-și păstreze judecata.

După ce Ádám plecă, începu să-i povestească repede, în șoaptă, dar foarte logic, cele întîmplate. Adrienne se întorsese în dimineața aceea de la Lausanne, unde-și dusese fiica la un pension. Doamna Gyalakuthy aflase de această sosire, așa că a invitat-o în loja ei.

– Mie nu mi-a plăcut ideea, fiindcă această operă nu e potrivită pentru starea ei sufletească. Dar noi credeam că dumneata ești încă la Dienești...

– M-am întors în seara asta...

– Da, dar noi nu am știut nimic. Acum nu mai are nici o importanță. Eu stăteam chiar lîngă ea. I-am văzut fața. Eu o cunosc foarte bine, alții nu au observat nimic. M-am speriat îngrozitor, dar nu aveam ce să fac. Nu puteam să plecăm, nici n-ar fi fost de acord. Cînd s-a terminat spectacolul, am ieșit. Am adus-o acasă cu trăsura noastră. Am intrat împreună cu ea. Ádám ne-a așteptat în gang, dar eu nu voiam să o las singură. Avea privirea tulburată. Am văzut-o și alteori răvășită, dar niciodată în halul acesta. Era de-a dreptul înspăimîntătoare. Ochii îi păreau ca de sticlă, iar mîinile îi tremurau. Am reușit să rămîn cu ea pînă s-a dezbrăcat, dar după aceea m-a împins pur și simplu afară din cameră și a încuiat ușa. De aceea l-am trimis pe Ádám după dumneata, pentru că mă simt neputincioasă. Nu știu ce are de gînd să facă – sau ce a făcut deja? Am auzit-o cotrobăind după ceva și mi s-a părut că a împrăștiat mai multe obiecte mărunte pe jos. De atunci e liniște. Am bătut de mai multe ori la ușă, dar degeaba, nu vrea să-mi deschidă, cu toate că e trează. Sînt sigură că e trează... Ești singurul care ne poți ajuta!

După o scurtă pauză, adăugă:

– Dacă nu e prea tîrziu, pentru că are și Veronalul la ea...

Bálint se ridică în picioare și se apropie de ușă. Bătu de două ori. Apoi spuse hotărît:

– Sînt eu, ÁB. Te rog, deschide ușa!

Așteptară cîteva clipe, vreo douăzeci de secunde, care li părură o veșnicie. Nu se auzi nici un zgomot de pași, nici o voce, nimic. Apoi, brusc, cheia se învîrti în broască, iar Bálint apăsă clanța. Ușa se deschise. Înăuntru era întuneric, dar nu avea nevoie de lumină, deoarece cunoștea foarte bine fiecare colț al încăperii, mirosul călduț de garoafe dinăuntru, care nu era de la vreun parfum,

nimic artificial, totuși penetrant și amețitor, ca otrăvurile de taină, mai bine zis parfumul intimității iubirii. Din doi pași ajunse la marginea patului și se așeză.

– Tu ești – se auzi o voce surdă, pierdută între perne.

– Da, sînt eu.

Își plimbă degetele prin părul ei răsfirat, căutîndu-i umărul. Apoi îi vorbi din nou, apăsînd cu grijă fiecare cuvînt:

– Nu are nici un sens... este absurd...

Răspunsul ei întîrzia. Apoi îl îmbrățișă brusc și se lipi strîns de el, ca un naufragiat agățat cu disperare de salvatorul său, iar buzele li se uniră într-un sărut nesfîrșit.

Plastronul lui scrobit se frînse cu un zgomot discret.

*

Bálint încercă să aprindă lumina, dar femeia protestă speriată.

– Margit mă așteaptă afară – îi spuse el – ar trebui să-mi aranjez părul, papionul... îmi trebuie un pic de lumină.

– Nu, nu! În nici un caz! Poți să te aranjezi și pe întuneric... de altfel nu mai are nici un rost, absolut nici un rost...

– Dar poate că ar vrea să intre și Margit, așa că ar fi mai bine să aprind lumina.

– Nu, nu vreau să intre. Spune-i că poate să plece acasă, apoi întoarce-te, dar nu vreau lumină.

Nu avea de ales. Își netezi părul cu mîna, își aranjă cămașa, papionul și ieși în baie.

Margit era întinsă pe bancheta îngustă și adormise adînc, ca un paznic credincios după ce pericolul trecuse. Dormea atît de adînc încît i se păruse de-a dreptul o barbarie cînd o trezise.

– Bine, bine – îi repetă ea somnoroasă.

Nu așteptă nici o explicație din partea lui Bálint:

– Plec acasă – căscă de cîteva ori, își îmbrăcă blana de gală, îl salută scurt și se făcu nevăzută.

Nu se gîndi cum va ieși Bálint din casă, dacă lua cheia de la poartă cu ea, poate fiindcă era prea somnoroasă sau o fi avut motivele ei, despre care nu voia să vorbească cu nimeni. Micuța Margit nu rostea niciodată cuvinte de prisos. Bálint stinse lumina din baie și se întoarse în camera scufundată în beznă.

*

Orologiul din turnul bisericii de la capătul Mănăşturului bătu de trei ori. Sunetul clopotelor răsună grav în bezna profundă. Liniştea nopţii le făcea să se audă chiar de sub fereastră.

Se treziră îmbrăţişaţi, aşa cum aţipiseră, strîns lipiţi unul de celălalt, după cum le era obiceiul, cu voluptatea comodităţii unui cuplu de feline, Adrienne cu capul pe umărul lui, cu părul ondulat dezmierdîndu-i buzele, faţa, fără să-i tulbure somnul adînc, de parcă buclele acelea rebele ar fi fost chingile nevăzute care-i înlănţuiau de atîţia ani, făcîndu-i să-şi împlinească toate dorinţele unul celuilalt şi să descopere mereu alte feţe ale iubirii tumultuoase care-i unea, de parcă ar fi prima oară unul în braţele celuilalt.

– E ora trei, ar trebui să pun pe mine ceva – îi şopti Bálint cu chipul ascuns în părul ei abundent.

– Ţi-e frig? – îl întrebă femeia fără să-şi ridice capul de pe umărul lui.

– Deocamdată nu, dar nu pot rămîne aşa. Aş vrea să aprind veioza.

– Bine, dar promite-mi că nu te uiţi împrejur. Îmi promiţi?

– Da, promit!

Aprinse candela mică de pe noptieră. Adrienne îşi căută capotul şi i-l puse pe umeri.

Bálint încercă să-şi respecte promisiunea, totuşi, în timp ce se înfofolea în halatul Adriennei, observă browningul mic de pe măsuţă alături de încărcător şi de mulţimea de cartuşe răspîndite pe parchet. Probabil că încercase să-şi încarce arma, dar mîinile îi tremurau şi gloanţele se risipiseră peste tot. Poate că acesta fusese norocul care-i salvase viaţa... Dar ea observă că Bálint se întunecase la faţă. Se întoarse brusc spre ea, îşi lipi buzele de ochii ei şi se prăbuşiră amîndoi printre perne. Cînd se priviră din nou, pe faţa ei se citea o umbră de regret şi de ruşine.

Dar nu spuse nici unul nimic.

Începură să discute tot felul de banalităţi. De pildă că li se făcuse amîndurora foame.

– Nu am nimic de mîncare, fiindcă ar fi trebuit să iau cina la Margit... e o adevărată tragedie – spuse Adrienne mai mult în glumă.

Bálint își aminti de castanele pe care le cumpărase fără nici un rost în timp ce hoinărea bezmetic pe străzile pustii. Începu să cotrobăiască prin hainele aruncate vraiște în jurul patului, pînă ce găsi punga de hîrtie, alături de jurnalul de seară.

– Am eu niște castane, dar desigur că s-au răcit. Ar trebui să le încălzim undeva...

– Asta ar dura prea mult timp, fiindcă focul s-a stins deja de mult! – îi spuse Adrienne și adăugă rîzînd: Și la cît mi-e mie de foame, vor fi bune și reci!

Întinseră ziarul în mijlocul patului, se tolăniră alături și-și împărțiră frățește prada. Se ospătară rîzînd. Bálint îi povesti cum cumpărase castanele de la vînzătoarea pe care era cît pe ce să o răstoarne cu sobița ei cu tot. Apoi cum luase și ziarul, dintr-o pornire prostească. Totul i se părea ireal, de parcă s-ar fi petrecut într-un trecut îndepărtat sau poate niciodată.

La fel ca despărțirea lor. Durerea acelui an și jumătate plin de zbucium și de suferințe, speranțele lor năruite de boala lui Uzdy, resemnarea și porunca Adriennei, urmate de zile și nopți nesfîrșite pline de remușcări și de reproșuri se risipiseră fără urmă. Păreau să fi uitat cu totul de ele. Nu se gîndeau nici la zădărnicia suferințelor prin care trecuseră, pentru că ele nu mai existau, erau împreună, contopiți unul în brațele celuilalt, o pereche adevărată, doi oameni făcuți unul pentru celălalt, iar restul lumii nu era pentru ei decît o simplă nălucă.

Mîncau cu poftă castanele reci înnegrite de funingine în patul mare răvășit, ea cu cămașa de noapte zdrențuită alunecîndu-i mereu de pe umeri, iar el înfofolit în capotul de damă.

– Ce noroc că ai cumpărat punga asta de castane! – îi spuse Addy zîmbind.

II

În ianuarie 1910, cînd fusese instalat guvernul lui Károly Khuen-Héderváry, nimeni nu credea în viitorul lui. Mai ales cei care continuau să se amăgească cu amintirea guvernului de coaliție.

Aceştia credeau că se va repeta soarta cabinetului Fejérváry, fiindcă guvernul Khuen era format tot din politicieni din afara Parlamentului. Aşa că situaţia începea să se repete, fiind înaintată de îndată o moţiune de cenzură, iar cînd Khuen amînase dezbaterea ei în plen, urmară aceleaşi proteste ca în urmă cu şase ani.

Aproape nimeni nu-şi dădea seama că atmosfera din ţară era cu totul alta.

Oamenii crezuseră că promisiunile sforăitoare cu care cîştigase coaliţia de opoziţie alegerile din 1905 – zona vamală liberă, armata naţională – erau la un pas de a fi realizate, pentru că doar „monstruoasa camarilă" stătuse în calea aplicării lor.

Nimeni nu ţinea cont de faptul că nici partidele din actuala coaliţie nu erau de acord în nici o privinţă, dar făcuseră tot felul de promisiuni, numai ca să se opună guvernului în funcţie, fără să fi sperat vreodată că vor obţine o oarecare majoritate şi fără să ia în considerare că viaţa de zi cu zi era guvernată şi de alte legi, nu doar de paragrafele din documentele politice, că existau şi alte interese superioare, cum ar fi comerţul, agricultura, industria şi siguranţa naţională, nemaivorbind de problemele sociale şi ale minorităţilor naţionale – opinia publică nu ţinea seama de toate acestea, şi nici de principiile de bază ale monarhiei dualiste, una dintre marile puteri ale globului. Avantajele statutului de putere mondială pentru fiecare cetăţean în parte erau ignorate de aproape toată lumea.

În timpul guvernării lui Fejérváry numai conducătorii coaliţiei începuseră să-şi dea seama că lupta lor era sortită eşecului. Aşa că acceptaseră să cadă la învoială cu casa regală.

Aceasta a fost prima lor greşeală.

Ei au prezentat compromisul drept o victorie. Păcatul iniţial, adică această minciună, se perpetuă în cei patru ani şi jumătate de guvernare, pînă ce ajunseră să nu se mai înţeleagă în nici o privinţă, să se scindeze în fracţiuni care se certau între ele întruna, ceea ce îi conduse la dezastrul total. În cele din urmă totul ieşi la iveală, pierzîndu-şi astfel susţinerea electoratului, iar Khuen-Héderváry abuză cu abilitate de atmosfera creată.

Programul lui de guvernare era de o banalitate bine calculată: în afara reformei electorale, amintită doar în linii mari, nu conţinea decît o mulţime de generalităţi, aşa că atît conservatorii, cît şi liberalii puteau să-l interpreteze în spiritul doctrinei lor.

După investitură, noul guvern se grăbi să îndrepte greșelile cele mai flagrante ale vechii garnituri.

Îl destitui pe banul Rauch, anulă sentința dată în procesul de la Zagreb și opri de îndată nenumăratele acțiuni judecătorești îndreptate împotriva reprezentanților minorităților naționale.

Politica guvernului, anostă, dar înțeleaptă, liniști tensiunile din rîndurile populației care aștepta cu sufletul la gură alegerile generale. În acest context, Khuen decise dizolvarea Parlamentului.

Independentiștii erau singurii care nu înțelegeau nimic și scorniră o teorie inedită – decretară că ei erau aleșii poporului și, pînă ce nu va exista un buget votat de Parlament, nimeni nu putea declanșa sufragiul universal. Cînd Khuen încercă să-și justifice decizia, ei declanșară o debandadă generală, cu urlete și țipete, ca nimeni să nu poată auzi nici un cuvînt din discursul primului ministru.

Khuen stătea nemișcat la tribună, dar de îndată ce încerca să rostească ceva, strigătele începeau din nou. Își dădu seama că situația se va perpetua la nesfîrșit, așa că se apropie de stenografi, ca măcar ei să audă ce voia să spună. Dar cînd ieși din dosul pupitrului, deputații care stăteau în stînga sălii începură să arunce spre el cu tot ce le cădea în mînă – cărți, călimări, stilouri. Cineva îl lovi în tîmplă și fața i se umplu de sînge. Dar el își păstră calmul său proverbial.

Această agresiune scandaloasă indignă întreaga opinie publică. Toți, inclusiv conducătorii partidului îi condamnară pe vinovați și nimeni nu acceptă scuza lor, potrivit căreia el, Khuen, ar fi vrut să-i insulte pe ei. Era într-adevăr o explicație cusută cu ață albă din partea lor, care se înghesuiau mai mult de o sută în băncile de la extrema stîngă, să pretindă că acel bătrîn firav ar fi vrut să se ia la harță cu ei. La 13 decembrie 1904, cînd aproape aceeași indivizi i-au scos în șuturi din sală pe toți ușierii și și-au prezentat fapta ca pe un act de vitejie, publicul înghiți povestea, fără să știe sau să țină cont de faptul că ușierilor le era interzis să riposteze prin violență. Dar de data aceasta nu mai puteau să facă pe eroii. Ar fi fost mai indicat ca în loc să caute tot felul de scuze, să recunoască deschis că și-au pierdut cumpătul. Ar fi fost măcar sinceri și ar fi avut, într-o oarecare măsură, circumstanțe atenuante. Dar așa, opinia publică îi privea cu dispreț, iar incidentul contribui din plin la atmosfera de respingere a întregii politici duse de coaliție, cu efecte devastatoare în alegerile care urmau. În noul Parlament, cele trei partide

din fosta coaliție nu obținură mai mult de o sută de scaune, așa că noul cabinet se sprijinea pe o majoritate covîrșitoare și, după cum credea toată lumea, putea să-și înceapă activitatea constructivă.

Putea să se apuce de orice, dar întrebarea era dacă avea posibilitatea să ducă ceva la bun sfîrșit. Fiindcă o moțiune era posibilă oricînd, acea racilă care măcina de zeci de ani Parlamentul ungar, paralizînd orice acțiune, așa cum o făcuseră, de mai multe ori cu succes, chiar împotriva propriilor conducători, elementele rebele din partidele de stînga. Acest pericol plana tot timpul în aer. Indivizi de teapa rebelilor puteau veni în orice moment cu tot felul de sloganuri demagogice, fiind siguri că vor găsi sprijin în acea parte a presei care rezonase întotdeauna la lozincile șoviniste. Ca să nu mai vorbim de celelalte cauze ale precarității politice, mai puțin evidente, dar care se înfiripaseră printre partidele noului Parlament și dincolo de ele.

Guvernul făcu o prioritate din reforma sistemului electoral, schițată doar în linii mari, în așa fel încît toată lumea, de la radicali pînă la moderați, să se poată alia demersului reformator. În felul acesta, guvernul își asigură o majoritate covîrșitoare și multă vreme rămase în suspensie dilema despre care curent de opinie era mai puternic în cadrul cabinetului. Disensiunea era evidentă doar în rîndurile independentiștilor. Adepții lui Kossuth se poziționară de partea moderaților, în timp de justhienii alunecară atît de tare spre stînga încît, după cîteva luni, se aliară cu socialiștii. Așa luă naștere situația surprinzătoare de a-i vedea în aceeași parte a baricadei pe Tisza și pe Kossuth, în timp ce cealaltă aripă a partidului de guvernămînt, în frunte cu László Lukács, încerca să se poziționeze alături de Justh și de aliații lui.

Fără îndoială că precaritatea cu care era abordată această problemă esențială era o tactică electorală abilă.

Era de asemenea indubitabil faptul că, pentru început, Khuen nici nu ar fi putut să se afișeze cu alt program decît cu unul agreat și de Tisza, deoarece fără sprijinul fostului Partid Liberal sau, mai ales, în cazul opoziției acestuia, criza guvernamentală ar fi fost iminentă. Obiectivul lui principal era restabilirea armoniei dintre casa regală și Parlament, acești doi factori de bază ai Constituției, și subordonă acestui deziderat toate celelalte interese, primindu-i cu brațele deschise pe toți cei care, chiar dacă nu erau din tabăra lui, serveau acest țel comun. Așa se formase Parlamentul din 1910,

primul care nu era bazat doar pe sloganurile pașoptiștilor și ale adepților lui '67, dar în care începură, ce-i drept firav, să joace un rol și doctrinele politice.

Programele partidelor tradiționale nu mai corespundeau în multe privințe concepțiilor a numeroși candidați, ceea ce a dus la creșterea taberei apatrizilor, formată din treizeci și unu de deputați, un număr nemaiîntîlnit pînă atunci. Pe lîngă aceștia mai erau și mulți membri ai cîte unui partid sau altul care, referitor la problemele cruciale, se poziționau mai degrabă alături de partidele oponente decît de grupările de altă orientare din tabăra lor.

Toate acestea influențau și reforma legii electorale.

Mișcarea conservatoare organiză o mare adunare în care István Tisza se situă pe aceeași poziție ca pașoptistul intransigent Mihály Károlyi. În aceeași zi, la primăria de la Budapesta, fostul prim-ministru, Dezső Bánffy, împreună cu Pál Sándor și cu Gyula Lánczy, membri de bază ai guvernului, se întîlniră cu abatele creștin-socialist Giesswein și cu democrații Vázsonyi și Jászi, ca să pună la punct propaganda pentru o reformă radicală a sistemului electoral.

Simultan, începu să se manifeste o mișcare ce depășea limitele trasate de partide, și anume mișcarea transilvanistă.

Ea era rezultatul resentimentelor acumulate de-a lungul anilor în conștiința tuturor politicienilor ardeleni, din cauza disprețului manifestat de conducerea centrală față de spiritualitatea și sistemul relațiilor sociale din Ardeal, pe care îl considerau o provincie de rang inferior, care nu reușea să-și gestioneze cu eficacitate resursele, iar capitala îi acapara sau îi anihila toate bogățiile materiale și spirituale și, rareori, atunci cînd intervenea în problemele delicate de acolo, care presupuneau cunoștințe complexe și competente, ingerințele centrale produceau mai mult rău decît bine.

Unul dintre inițiatorii mișcării era Bálint Abády, care elaborase și un program. Încă de la începutul lunii martie se întîlnise cu o mulțime de transilvăneni, iar la Budapesta discută și cu Tisza. Încercase să ia legătura, prin Aurel Timișan, și cu reprezentanții națiunii române. Considera că își făcea doar datoria, dar în același timp nenumăratele sarcini pe care și le asumase atît în politica transilvană, cît și în mișcarea cooperatistă, din ce în ce mai răspîndită și mai complicată, erau pentru el ca un drog care-l făcea să-și uite tristețea chinuitoare.

Cu toate că se arătase de acord cu argumentele sale, Tisza le interzise adepților săi să ia parte la mișcarea transilvanistă, fiindcă o considera expresia unui particularism periculos. Timișan îl ascultase cu zîmbetul lui ironic, spunînd că e un proiect interesant, dar nu-și asumă nici o sarcină.

*

Toate acestea îl întristară profund pe Bálint, care-și continuă activitatea, dar fără prea multă tragere de inimă și cu puține speranțe.

Cu toate că adunarea constituantă fusese un succes. Inițiatorii se întîlniseră în seara de 12 martie într-una din camerele hotelului din Tîrgu-Mureș. Fuseseră de față István Bethlen, Miklós Bánffy, Bálint Abády, Zoltán Désy, Győző Issekutz și alți cîțiva care veniseră fără să fi citit în prealabil obiectivele mișcării. Mulți dintre aceștia nu erau originari de prin partea locului, dar în febra electorală care adusese coaliția la putere se aleseseră cu cîte o circumscripție prin Ardeal.

Bálint avea pregătit un program detaliat, structurat pe trei subiecte principale: reforma electorală iminentă, interesele economice ale Transilvaniei și problema naționalităților.

Primele două puncte nu întîmpinară nici o obiecție, dar al treilea nu se mai bucură de consensul unanim. Bálint cerea aplicarea imediată a legii naționalităților. Se împotriviră cîțiva reprezentanți din secuime, dar mai ales acei deputați de la Budapesta sau din pustă care obținuseră mandate în Ardeal. Urmă un șir lung de discuții și, cum Bálint nu era dispus să cedeze, spiritele se încinseră. În cele din urmă Bethlen, care prezida adunarea, ceru o pauză și îl trase de-o parte. El aflase dinainte de acest punct delicat al programului și îl acceptase, totuși, văzînd valul de contestații, îi propuse să renunțe la inserarea în program a legii ca atare, de teamă ca această disensiune să nu ducă la eșecul definitiv al întregii mișcări. Considerațiile de ordin general din textul lui Bálint ar rămîne, iar ele ar face trimitere la legea 44 din 1868, la a cărei aplicare s-ar putea reveni ulterior, după ce mișcarea va crește.

Bálint nu renunță bucuros, dar nu avea de ales. Așa se născuse apelul „Către comunitatea transilvană" pe care-l citise ziua următoare în cadrul adunării generale din clădirea prefecturii și fusese aprobat în unanimitate de vreo treizeci de foști secretari de stat, prefecți și parlamentari, în fața unei mulțimi uriașe.

După o scurtă introducere, în care făcea aluzii la alegerile care se apropiau, el declară:

„A venit timpul ca independent de clivajele partidelor politice, noi să fim solidari în problemele strîns legate de patria noastră natală, de existența pașnică a comunității noastre și de bunăstarea ei. A venit timpul să punem capăt situației nefirești în care deciziile care ne privesc sînt luate fără să avem nici un cuvînt de spus. Revendicăm dreptul de a ne afirma voința politică în problemele care ne privesc în mod nemijlocit, iar în luarea deciziilor politice să se țină cont de specificul nostru transilvan."

„Doleanța noastră nu este exagerată. Odată cu intrarea în Uniune, Transilvania a renunțat în mod necondiționat la independența sa statală, la toate acele bunuri materiale și avantaje personale de care ar fi beneficiat dacă și-ar fi păstrat independența. Dar patriotismul nostru dezinteresat presupune o atitudine la fel de altruistă și de înțelegătoare din partea forurilor legislative și guvernamentale centrale față de problemele noastre specifice, cum am fi avut-o noi înșine dacă pîrghiile de decizie ar fi rămas în mîinile noastre. Din păcate, realitatea este diferită. De obicei, cu foarte rare excepții, sîntem tratați ca niște orfani, de care nu se ocupă nimeni sau, dacă arareori sîntem luați în seamă, cei care o fac nu cunosc și nici nu vor să cunoască complexitatea problemelor noastre sociale și naționale."

„Iar noi tragem ponoasele acestor atitudini sfidătoare și lipsite de interes, prin acutizarea tensiunilor naționale, dispariția claselor de mijloc și stagnarea dezvoltării industriei și a comerțului."

„Politica națională irațională, care nu ține cont de realitățile noastre specifice, are drept consecință radicalizarea comunităților naționale, conferindu-le o aparentă justificare și astfel un plus de putere... așa că sîntem îndreptățiți să afirmăm că comunitatea maghiară din Transilvania, care are la bază conviețuirea seculară cu lumea naționalităților alături de care trăiește, este mult mai indicată să reprezinte aspirațiile autentice ale multitudinii naționalităților conlocuitoare decît cei care otrăvesc atmosfera generală de la noi prin lozinci arbitrare, fără nici o legătură cu ceea ce se întîmplă aici."

„Cunoașterea aprofundată a relațiilor existente între națiunile noastre ne îndreptățește să considerăm că este și în interesul maghiarilor înlăturarea barierelor lingvistice și religioase care divizează întreaga noastră societate în entități adverse. Susținem necesitatea

instituirii unor relații nemijlocite, cît mai strînse, între guvernanți și cei guvernați, pentru ca toți cei care trăiesc și vor să rămînă aici să se simtă acasă, iar liniștea socială și națională să se instaureze echitabil în cadrul instituțional existent."

„Afirmînd toate acestea, le întindem o mîna prietenească tuturor celor care, dincolo de diferențele naționale și confesionale, sînt dispuși să colaboreze în munca pentru dezvoltarea pașnică a patriei noastre natale."

Apoi Bálint vorbi despre situația economică:

„Pe baza drepturilor morale rezultate ca urmare a Uniunii, cerem conducerii centrale ca în repartizarea resurselor materiale și culturale ale țării să se țină cont de partea care ni se cuvine pentru dezvoltarea materială și culturală a regiunii noastre."

„În ultimele decenii, pe plan economic nu s-a întîmplat nimic, singura excepție notabilă fiind descentralizarea unor servicii în favoarea ținuturilor transilvane, incluzînd și secuimea. Dar divizarea artificială a vieții publice a paralizat toate inițiativele. Impozitarea excesivă a veniturilor provenite din resursele noastre energetice – mine, ape, păduri – a adus beneficii întregii țări, dar nu a contribuit cu nimic la bunăstarea populației noastre..."

„A venit timpul să nu mai fim cerșetori ca pînă acum, lamentîndu-ne fără nici un folos, și să cerem crearea instituțiilor menite să sprijine proprietățile clasei mijlocii, a cărei dezvoltare, indiferent de origine sau de religie, reprezintă interesul nostru comun, constituind baza ordinii sociale și a dezvoltării culturale, fiindcă este în interesul întregii societăți ca aceia care lucrează pămîntul să se simtă acasă pe glia lor strămoșească și să-și poată întemeia proprietățile, dobîndind astfel o conștiință civică completă și autonomă."

„Cerem de asemenea să ni se acorde partea care ni se cuvine din infrastructura necesară dezvoltării comerțului și a industriei, iar centrelor noastre vitale, pînă acum puternic defavorizate prin lipsa legăturilor feroviare, să li se acorde atenția socială și culturală la care sînt îndreptățite. Beneficiile produse de potențialul nostru economic reprezentat prin competențele industriale ale populației acestor ținuturi să fie utilizate pe plan local, în spiritul deplinei autonomii individuale a celor care le produc."

„Considerăm de datoria noastră să chemăm opinia publică transilvană ca, trecînd dincolo de clivajele partizane, să-și expună cît

mai apăsat propriile păreri, mai ales acum cînd sîntem în pragul alegerii unui Parlament a cărui menire este să stabilească orientarea dezvoltării noastre viitoare..."

Apoi continuă cu reforma sistemului electoral:

„Pe plan politic, subiectul principal îl constituie votul universal."

„Recunoaștem deplina legitimitate, dictată de dezvoltarea socială, a atragerii maselor de oameni în procesul electoral. Dar trebuie să ne facem auzită părerea referitoare la modalitățile de acordare a acestor drepturi. Să atragem atenția asupra consecințelor nefaste care pot surveni în cazul tratării superficiale a reformei electorale, consecințe pe care, ulterior, nu le vom mai putea corija."

„Nu putem accepta lărgirea cadrului electoral pe baza unor principii generalizatoare, cum ar fi alfabetizarea sau, mai mult, cunoașterea limbii maghiare, fiindcă aceste calități nu ar fi nici patriotice, nici relevante în privința capacităților de discernămînt și sîntem convinși că evitînd privarea de drepturi a unei părți a populației, ceea ce nu ar crea decît discordii și ură, noul sistem va trebui să creeze premisele unei analize sociale profunde, pentru a putea fi determinate calitățile patriotice, morale, civice și maturitatea celor care obțin dreptul de vot."

„Ne ridicăm vocea în mod hotărît în sprijinul unei analize profunde a situației și sîntem convinși că protestînd împotriva tendinței de transformare a celei mai importante instituții a țării într-un complex experimental, venim în apărarea nu doar a înțelegerii din rîndurile naționalităților sau a păcii sociale, nu doar a dominației maghiare, ci și în preeminența simțului proprietății și a culturii în general..."

Înainte să-și încheie discursul, Bálint recapitulă pe puncte toate doleanțele expuse, apoi adăugă cîteva fraze înflăcărate:

„Nu vom obține nimic dacă vom acționa individual, cu forțele dispersate. Va trebui să ne unim și să trecem peste interesele politice particulare, fiindcă interesul tuturor este să ne servim patria. Să ne dăm mîna toți membrii comunității de alegători ca să-i trimitem în forul legislativ pe cei care se vor arăta demni de această onoare. Să nu uite nici o clipă că oricare ar fi stindardul politic sub care pornesc la luptă, ei sînt urmașii strămoșilor noștri care, ocupînd poziții înalte sau prin munca lor asiduă, au susținut de-a lungul secolelor onoarea și forța Transilvaniei."

III

Bálint rememoră toate acestea în după-amiaza în care se întoarse cu mașina la Dienești.

„E mare lucru – își spuse în sinea lui – că atît de mulți candidați au aderat la programul mișcării transilvane. E doar un început, dar unul promițător. Iar dacă vom reuși să discutăm în Parlament și să cădem de acord în ceea ce privește toate inițiativele referitoare la Transilvania, mișcarea noastră va deveni din ce în ce mai puternică și mai influentă, cu consecințe benefice pentru cei pe care îi reprezintă."

Se simțea puternic și încrezător. Mașina care se opintea vijelios pe Dealul Feleacului părea că-și trage energia din vitalitatea și pofta lui de muncă.

Se simțea de parcă, după ce a rupt cu mai bine de un an în urmă relația cu mama lui și a părăsit căminul părintesc tot cu mașina, pe același drum, acum s-ar întoarce prima oară acasă. Cu toate că, de atunci, fusese deja de mai multe ori la Dienești. Venise imediat după vînătoarea de la Jablánka, apoi în primăvara și în vara trecută, înainte să meargă la premiera operei *Madame Butterfly,* dar acele vizite nu lăsaseră urme adînci în sufletul lui. Venise fără prea mare tragere de inimă, mai mult din obligație sau din obișnuință, fără să se elibereze de platoșa de plumb cu care îl împovăraseră durerea și mustrările de conștiință care-l apăsau.

Pînă atunci lucrase cu încrîncenare, dar acum se gîndea cu plăcere la tot ce avea de făcut, își croia tot felul de planuri, de parcă, asumîndu-și din ce în ce mai multe sarcini, ar fi vrut să-și arate recunoștința pentru fericirea de a o ști din nou pe Adrienne alături de el.

Voia să lucreze, să lucreze și iar să lucreze!

La congresul din primăvara trecută i se oferise conducerea mișcării cooperatiste. El refuzase, dar propunerea continua să fie actuală. Acum se hotărîse să accepte, desigur doar pe teritoriul Ardealului. Începu să se gîndească la schimbările pe care le-ar face, la ce ar fi mai folositor, mai bun decît micul comerț cu care se îndeletniceau micii proprietari de la sate. Văzuse în Olanda coase cu lama lată, care erau folosite și în Tirol. Prin intermediul cooperativelor, acestea ar putea fi aduse și în Transilvania. Precum și semințe selecționate de

mazăre sau de soia. Voia să se sfătuiască cu experții, ca să introducă tot ce era mai bun, mai folositor. Se hotărî să-i ceară părerea lui Áron Kozma, care cunoștea foarte bine nevoile și gusturile țăranilor.

Era convins că-l va găsi la Juc, în fruntea hăitașilor, fiindcă începuse deja sezonul de vînătoare. Avea de gînd să vîneze și el. Pînă atunci nu putuse se participe, fiindcă ar fi trebuit să se mute la Cluj, unde ar fi fost posibil să o întîlnească pe Adrienne. Ar fi fost nevoit să tragă la clubul din Juc, dar nu avea nici un chef, cum nu se simțea atras de nimic, în starea lui sufletească de atunci. Cu toate că mama lui îi oferise de mai multe ori caii ei favoriți. Dar acum nu-i mai stătea nimic în cale. Viața era din nou frumoasă, plină de plăceri! Va fi o desfătare să călărească cît era ziua de lungă, iar apoi serile, nopțile de la Cluj... Plănuia ce cai să ia cu el – desigur pe Csinos și pe Borostyán. Poate pe Csalma, care era mai lent, dar se ținea bine pe picioare. Avea nevoie de timp ca să se hotărască.

Mintea îi era plină de planuri, iar sufletul de bucurie. Era deja pe culme, dincolo de Curba Morții, cum o numeau căruțașii, și începu să coboare panta care șerpuia printre casele răzlețe ale satului.

Brusc, se văzu nevoit să frîneze. O turmă imensă invadă șoseaua. Erau vreo cinci sute de oi, care reprezentau un obstacol de netrecut, fiindcă nu se dădeau niciodată la o parte, ci mergeau după berbecul conducător, care nu se abătea de pe urmele ciobanului din frunte. Nici oierii de la urmă nu puteau să facă nimic, fiindcă de-o parte și de alta a drumului erau rîpe abrupte și garduri, așa că îi strigară din răsputeri lui Bálint, făcînd gesturi disperate:

– Oprește, domnule, stai! – și aveau dreptate, fiindcă dacă le stîrnești, oile se calcă în picioare unele pe altele. Cele din capătul turmei începuseră deja să dea buzna peste cele din fața lor.

Așa că Bálint frînă și opri motorul. Era nevoit să aștepte pînă ce turma ieșea din sat, ca să se poată răsfira pe unul din cîmpurile apropiate. Știa că avea să dureze o vreme, fiindcă în transhumanța lor turmele se deplasau îngrozitor de lent. Din zori pînă pe seară nu înaintau mai mult de trei kilometri. Umbla vorba că, dacă ar merge în ritm normal, li s-ar toci copitele. Poate că așa și era, cu toate că țurcanele locului erau animale zdravene, cu picioare vînjoase. Cînd le duceau la tîrg, țăranii nu le mînau cu blîndețe. Dar atunci cînd peregrinau de la un sălaș la altul, ciobanul din frunte pășea agale, ca într-un dans lent, cu picioarele crăcănate, ca să le dea răgaz oilor să

pască în drumul lor, ceea ce era esența transhumanței. Proprietarii turmelor închiriau staule la o sută, două sute de kilometri de locurile de iernat. Așa că primăvara și iarna oile aveau de mers două, trei săptămîni de-a lungul drumurilor, hrănindu-se cu ce creștea pe marginile lor, ceea ce nu costa nimic.

Așa că Bálint se văzu nevoit să aștepte, cum ar fi făcut întotdeauna, numai că acum privea turma încîntat, liniștindu-i pe oieri să nu-și zorească animalele. Se simțea încîntat de toate cele din jur – de ciobanii bărboși, care nu-și dădeau de pe ei cojoacele cît timp erau pe pășuni, de turma slinoasă care se unduia ca un fluviu întunecat, de dulăii care-și vedeau de treaba lor și de măgarul răzleț, cu spinarea încărcată de putini și de calabalîcul ciobanilor. „Așa ceva nu întîlnești decît la noi – își spuse el, în sinea lui – este specificul locului, al pămîntului acesta straniu, fără asemănare."

*

Cînd drumul se eliberă, demară în trombă. Pădurile din împrejurimi se scăldau în culorile aurii, cărămizii și de șofran ale toamnei, iar cîmpurile care musteau de apă își păstraseră verdele crud din timpul verii. Priveliștea era minunată, pînă și rîpele argiloase i se păreau atrăgătoare în lumina soarelui blînd de toamnă. Inspira profund aerul proaspăt, vîntul vitezei care-l izbea în față.

Cînd ieși din virajele strînse de la intrarea în Bichiș văzu apărînd din valea învecinată un călăreț. Traversa mirișteа la pas, pe un ponei gras, tărcat. Era, fără nici o îndoială, Kadacsay Gazsi. Mare minune că rămăsese pe domeniul lui și nu era la Juc, împreună cu întreaga haită. Pînă atunci nu ratase nici o zi de vînătoare.

Bálint frînă și, cînd ajunse în dreptul lui, îi strigă:

– Servus Gazsi, cum de ești acasă? Ce face haita fără tine?

Kadacsay se apropie de mașină.

– Aia e o phostie. Se descuhcă ei și fără mine – îi răspunse el graseind. Avea o voce abătută, eterna lui bună dispoziție îi pierise de pe față.

– Te întohci acasă, la Dienești? – continuă el de parcă ar fi vrut să schimbe subiectul. Am să thec pe la voi în zilele uhmătoare, dacă ești acasă; vheau să discut ceva cu tine.

– Vino, te aștept! Mama se va bucura să te vadă. Numai bine, fiindcă și eu vreau să-ți cer sfatul, ce cai să iau cu mine la Juc.

– Caii, da, meheu caii! – îi răspunse Gazsi cu un zîmbet straniu, amar. Dah deocamdată nu pot, fiindcă am o theabă în Sălaj, la soha mea. Peste vheo pathu, cinci zile, dacă nu e phea tîhziu.

– Nu, deloc. Te aștept!

Mai discutară cîteva minute, apoi Kadacsay își luă rămas bun și porni alene cu surul lui bătrîn.

Bálint își continuă drumul îngîndurat. Oare Gazsi avea probleme financiare de era atît de abătut? Dar bucuria lui de viață îi risipi degrabă orice urmă de îngrijorare.

*

Róza Abády era în curtea în formă de potcoavă, așezată pe băncuța din fața grajdurilor, privind mînjii de trei ani și jumătate scoși la plimbare ca să decidă cum să-i împerecheze la trăsuri. Obișnuia să facă această alegere la începutul toamnei, înainte ca herghelia fie închisă în grajduri, urmînd ca primăvara exemplarele destinate călăriei să înceapă instrucția. Dar cei pentru hamuri era mai bine să fie struniți cît erau încă mînji și foarte receptivi. Era o muncă îndelungată, care necesita multă răbdare și alergătură, ca să li se oțelească mușchii pentru drumurile lungi care-i așteptau.

La dreapta ei stătea Simon Jáger, maestrul de echitație, un bărbat scund, crăcănat, lăsat un pic pe vine, dar cu spinarea dreaptă, de parcă ar fi stat tot timpul în șa, trecut de cincizeci de ani, cu mustața căruntă în furculiță, ca un adevărat husar cum fusese cu treizeci de ani în urmă. Avea obrajii netezi și îmbujorați, iar mîinile surprinzător de mici, la fel ca picioarele, cu toate că era fiu de țărani, din Dienești. Era om la casa lui, cu douăzeci de iugăre de pămînt. Totuși servea „la curte", cum se spunea cu respect la Dienești, nu doar pentru simbrie, ci și pentru că, în ochii sătenilor, era o onoare. La fel făcuseră tatăl și bunicul lui, iar străbunicul fusese maestrul de vînătoare al guvernatorului Abády, adică *jagerul* lui, de unde i se trăgea și numele care se moștenise din tată-n fiu.

La stînga contesei stătea Gergely Szakács, un localnic și el. Probabil că și numele lui era legat tot de gospodăria castelului. Era cu douăzeci de ani mai bătrîn decît urmașul lui, care preluase de la el întreaga herghelie. Acum era pensionar, dar doamna Abády îi cerea adeseori sfatul, fiindcă punea mare preț pe experiența lui, iar el venea cu plăcere, chiar dacă, de cînd Ázbej preluase întreaga

administrație, își primea banii mereu cu întîrziere. Totuși nu se plînsese bunei contese, din orgoliu, și nici nu era strîmtorat material, fiindcă de-a lungul anilor își ridicase o casă frumoasă și mai pusese cîte ceva de-o parte. Se vedea pe el că fusese un bărbat chipeș, ca toți cei din neamul lui. Mustața scurtă și pletele dese, îngrijite, lungi pînă peste urechi îi confereau demnitatea de care era mîndru, ca unul dintre membrii de bază ai prezbiteriului din sat.

Cu toate că se pricepea foarte bine la cai, contesa Róza îi chema întotdeauna pe cei doi ca să decidă soarta mînjilor din herghelie. Avea un cuvînt și Feri Rigó, mai-marele vizitiilor, dar numai dacă îl întrebau. El stătea retras la vreo zece pași de băncuță, ca să-i instruiască pe al doilea căruțaș și pe rîndașii din grajduri:

– Acum la trap! Acum la pas! Turnură la dreapta, turnură la stînga! – după cum i se cerea.

Nu mai rămăseseră decît trei mînji, din care voiau să aleagă doi. Mai întîi îi proptiseră cu crupele spre ei pe Csujtár și pe Csalogány, ca să vadă cum ar arăta ca pereche.

Contesa îi privea fără să spună nimic. Apoi se ridică ca să-i studieze din toate unghiurile, cu cei doi cunoscători după ea. Caii stăteau nemișcați. Doar cînd ajunseră în fața lor își întinseră boturile, cerșindu-și cubul de zahăr cu care erau obișnuiți, dar cum de data asta, fiind vorba de selecție, nu primiră nimic, urechile li se pleoștiră în semn de dezamăgire.

– Par destul de potriviți – spuse în cele din urmă doamna Abády –, dar mi se pare că Csujtár este un pic mai scund. Simonka, adu-mi te rog banda de măsurat!

Așa îl numea ea pe Jáger, ca în urmă cu treizeci și cinci de ani, cînd era doar o fetișcană, iar el un flăcău în grajdurile castelului, care devenise apoi un maestru de echitație, respectat de toată lumea.

– I-am măsurat deja, stimată doamnă. E o diferență de doi centimetri între ei. Dar Csujtár e din seminția Csalma. Acei indivizi care cresc mai încet decît urmașii lui Bársony. Pînă ce vor împlini cinci ani, vor fi la fel de înalți.

– Totuși aș vrea să o aducem și pe iapa Mandula – spuse bătrînul Gergely Szakács și luă căpăstrul din mîna rîndașului, îmboldind-o cu o vorbă stranie: „Kömeló!" El îl însoțise pe tatăl contesei, cînd acesta cumpărase în Anglia armăsarul din care se trăgea. Bătrînul învățase multe de la englezi, de pildă să țesale caii cu o singură

mînă, folosindu-se de greutatea corpului, să folosească banderolele de flanelă, să amestece terciul din tărîțe și așa-zisul *blistering*. Preluase și cîteva expresii englezești, pe care, așa cum le rostea, le înțelegea doar el și fuseseră adoptate de toți cei din grajduri, odată cu caii. Așa că, la auzul acelui *Kömeló*, mînzul se apropie, de parcă ar fi înțeles că de fapt bătrînul voise să-i spună comanda originală *Come along*, adică vino!

Se sfătuiră din nou îndelung. Nu era ușor să se decidă, fiindcă toți caii din herghelie erau la fel de vînjoși, astfel că puteau fi înhămați în orice pereche. În cele din urmă contesa se întoarse spre vătaful vizitiilor:

– Ce părere ai, Feri?

– Apăi, stimată doamnă, eu l-aș accepta pe oricare, totuși cred că Csujtár o să aibă pasul mai întins, așa că mi-ar prinde bine în hamuri.

Simonka se lumină la față:

– Da, așa e, Mandula ar arăta mai bine printre caii noștri de călărie.

Fiindcă la Dienești toată lumea vorbea la plural – pluralis maiestatis.

Lucerna, ovăzul, tarlaua, iepele, armăsarii, turmele, bivolii, măgarii, toate erau pentru oameni „ale noastre". Era vorba tuturor, de la grăjdar, pînă la servitori, la majordom, la toți rîndașii, pădurarii, grădinarii, bucătăresele, rotarii și fierarii, pînă la ultimele servitoare și flăcăii din grajduri: trăsurile, căruțele noastre, oalele și cratițele noastre. Pînă și vînatul din păduri: iepurii, fazanii, cerbii și căprioarele erau „ale noastre". Își însușiseră toate bunurile stăpînilor și aveau grijă de ele de parcă ar fi fost ale lor. Erau tare mîndri de domeniul lor de la Dienești, pe care-l considerau fără pereche pe lume. Era rezultatul unei simbioze moștenite de-al lungul mai multor generații.

În sat trăiau puține familii în care să nu fi slujit careva vreodată la „curte". Iar cei care-o făceau se alegeau cu numeroase foloase. Nu numai pentru că aveau un venit din care să trăiască și să pună cîte ceva de-o parte, dar mai primeau și materiale de construcție să-și ridice o casă sau măcar un grajd, dacă-i murea cuiva porcul, primea un purcel de lapte, avea cine să-i trateze cînd se îmbolnăveau ei sau vreunul dintre aparținători, iar la bătrînețe aveau cine să le poarte

de grijă. Toate acestea nu se făceau pe baza vreunui contract. Cei ajunși la ananghie nu aveau altceva de făcut decît să ceară. Să se ducă la contesă sau la fiul ei și să-și spună păsul. Așa se născuse acea comunitate unită, ca o familie mare. Și din același motiv, cei veniți de afară nu apucau să rămînă mult timp acolo. Pe tot domeniul nu erau alte persoane străine decît cele două doamne de companie ale contesei, pe care le urau din suflet cu toții, dar se și temeau de ele, fiindcă erau tot timpul împreună cu doamna Abády.

*

Contesa tocmai se pregătea să-și anunțe decizia potrivit căreia Mandula va fi cal de călărie, așa că se va întoarce în manej, iar Csujtár și perechea lui să fie înhămați la trăsură, și înainte să rostească sentința îi mai privi o dată din toate unghiurile, cînd se auzi din fața porții claxonul unui automobil. Doamna Róza ridică ochii mirată, iar în clipa următoare mașina fiului ei apăru în curte.

Cînd văzu mînjii, Bálint frînă brusc și sări sprinten, chiar înainte să se oprească de tot, nerăbdător să-i privească.

Gestul acela tineresc, de flăcău vesel, în totală contradicție cu starea lui sufletească de pînă atunci, o duse pe contesă cu gîndul că în sufletul fiului ei se schimbase ceva. Nu avea de unde să știe, nici măcar să bănuiască ce se întîmplase, dar își mijise ochii puțin bulbucați măsurîndu-l pe Bálint din priviri ca pe mînjii pe care tocmai îi consultase. Dar cînd se apropie de el, nu lăsă să se vadă pe chipul ei nimic care să-i trădeze mirarea. Începu de îndată să vorbească despre cai, îi ceru părerea lui Bálint despre decizia ei, după ce-i enumără toate argumentele, fără să-i aștepte răspunsul, întrucît se hotărîse deja de mult ca Mandula să devină cal de manej, iar ceilalți doi să fie înhămați la trăsură, apoi se îndreptară împreună spre clădirea principală. Însă era tot timpul cu ochii la fața lui zîmbitoare și nu contenea cu vorba, încercînd să deslușească ceva din privirea lui, spunîndu-și în sinea ei: „E cu totul alt om decît pînă acum... oare ce-o fi pățit... ce s-o fi întîmplat cu el... ?"

*

Pe terasa laturii de apus a castelului, gustarea era servită.

Pentru stăpîna casei, ea se rezuma doar la o ceașcă modestă de cafea cu lapte, dar în fața lui Bálint, în afară de ceai, erau o tavă

plină cu tot felul de fripturi reci, înconjurate cu un semicerc de saleuri sărate și de prăjituri, o movilă de unt proaspăt, fremătînd de grăsime, miere în faguri, peltea și tot felul de dulcețuri. Dar asta nu era tot, fiindcă din cînd în cînd doamnele Tóthy și Baczó apăreau pe rînd, cu gușile tremurînd sub zîmbetele lor îmbietoare, ca să le aducă delicatesele preparate de ele: fursecuri și gogoașe calde, pogăcele cu unt și cu jumări ascunse în vase cu capace, să nu se răcească. Iar Bálint începu să mănînce cu o foame de lup.

Mama îi admira pe furiș pofta cu care se înfrupta din bunătățile întinse pe masă. Fața i se lumină de un surîs discret. Dar se ferea să-l întrebe ceva. Se mulțumea să-i înșire toate întîmplările mărunte din ultimele cinci zile, de cînd plecase el la Cluj. În livadă se săpau gropile pentru noii puieți, în dimineața aceea se lăsase bruma, dar numai în lunca Arieșului, Sándor, valetul, o anunțase că voia să se însoare, iar dimineața trecută se auzise din făget un boncănit de cerbi. Vorbea fără încetare, gîndindu-se tot timpul cum ar putea să afle singurul lucru care o interesa, și anume ce-l făcuse pe fiul ei să-și schimbe atît de radical starea sufletească.

Soarele era pe cale să apună. Piscurile Iarei erau învăluite de o lumină liliachie. Cerul era brăzdat de raze portocalii și purpurii, aidoma valurilor unei mări tropicale în jurul cîtorva insule pierdute în neguri. Cîte o rază răzleață de soare străpungea văzduhul, sfîșiind azurul cerului și împleticindu-se apoi printre zdrențele norilor însîngerați. Lumina gălbuie a asfințitului învăluia văzduhul, se strecura prin poarta întredeschisă a Cheilor Turzii, se prelingea pe cîmpia vălurită, printre pîlcurile de copaci și împlinea terasa castelului cu prevestirea aurită a înserării.

Contesa se lăsă dezmierdată de lumina blîndă a înserării, apoi îl întrebă cu prudență:

– Nu mi-ai povestit cum a fost spectacolul. *Madame Butterfly* e o operă chiar atît de frumoasă precum se spune?

Bálint îi răspunse în doi peri că era splendidă, fantastică, o capodoperă.

– Și cîntăreața din Franța?

– A fost excelentă, o mare artistă.

Înșira tot felul de banalități, fără să fie credibil. Era evident că nu voia să intre în amănunte. Doamna Róza nu se lăsă înșelată, cu atît mai mult cu cît cunoștea talentul fiului ei de a povesti cu lux

de amănunte toate cele văzute, trăite de el. „Ceva nu e în regulă aici" – își spuse ea și continuă să tatoneze.

– E adevărat că intriga e plină de dramatism? Care e cea mai apăsătoare scenă? Și cum e interludiul acela, după actul al doilea? – fiindcă ea citise la prînz cronica din ziar, despre scena pe care Bálint nu o văzuse, așa că știa o mulțime de amănunte despre dragostea dintre Pinkerton și Ciociosan.

Își dădu seama de îndată că Bálint habar nu avea ce se petrecuse în actul al doilea, fiindcă orice îl întreba, el revenea la finalul primului act, în vreme ce se apucase să cojească al doilea măr, numai ca să tragă de timp și să întrerupă cumva conversația.

Așa că bătrîna contesă încetă să-l mai descoase. Nu-i mai puse decît o singură întrebare, dar una esențială:

– Și cu cine te-ai întîlnit la premieră?

Așa află că în loja doamnei Gyalakuthy venise Margit Milóth, împreună cu soțul ei. Bálint nu aminti nici un cuvînt despre Adrienne, dar avu o voce atît de ezitantă, încît mama lui simți că îi ascundea ceva și nu mai continuă. Știa foarte bine cînd trebuia să se oprească cu întrebările. Reluă subiectul abia la cină.

Începu precaut, de departe. Îi vorbi despre vînătoarea de la Juc, apoi despre tinerele fete care-și făcuseră intrarea în societate și despre viața tumultuoasă care începea în perioada aceea la Cluj, odată cu vînătorile cu copoi. Luă la rînd casele care urmau să-și deschidă porțile în sezonul acela, urmînd să organizeze baluri și dineuri festive. Așa ajunse, după un larg ocol, la cina de la prefectură, unde aflase că fusese invitat și el, ca să afle al doilea amănunt care o interesa – Bálint nu fusese de față... din cauza unei migrene. Nu s-a putut duce, oricît de mult ar fi regretat. Ar fi fost o ocazie minunată să cunoască o artistă atît de importantă... într-o societate selectă, și așa mai departe..., dar cu o asemenea durere de cap... și se folosi de prilej să-i amintească că nu rămăsese nici la actul al doilea, fiindcă simțea că povestea din după-amiaza aceea îl dăduse și așa de gol.

Era o informație foarte importantă pentru mama lui.

Deveni evident pentru ea că Bálint se întîlnise la operă cu o persoană din cauza căreia plecase la pauză, apoi renunțase și la cina aceea festivă. Nu putea fi decît Adrienne. Vedea totul limpede, de parcă ar fi fost de față.

Se simțea copleșită de vechea ură. Din nou acea femeie! Mereu ea! Dar supărarea i se risipi repede.

Doamna Abády suferise mult în ultimul an, cît timp fusese singură la Dienești, după ce-l alungase pe Bálint din casă, dar și în săptămînile de cînd revenise, deoarece băiatul ei era mereu încruntat, cu privirea sumbră. Era impasibil, nu-l interesa nimic. De cîte ori îl privea, simțea cum i se strînge inima și, cu toate că era convinsă că fusese neînduplecată în interesul lui și al onoarei întregii lor familii, era cumplit pentru ea să-și vadă fiul copleșit de durere, de suferință. Iar acum îl vedea din nou vesel, tînăr, plin de avînt, cum nu mai fusese de mult! Era totuși o bucurie pentru ea! Se simțea de-a dreptul recunoscătoare pentru că-i revenise pofta de viață! Simțea o satisfacție spontană, inconștientă, pe care, în ciuda tiraniei sale de mică regină, nici nu se ostenea să și-o explice. Știa foarte bine că nu se punea problema însurătorii, așa că femeia aceea nu avea cum să vină în casa lor, iar dacă prezența ei alături de Bálint îl făcea pe el fericit, fie, facă-se voia lui, chiar dacă vor mai trece cîțiva ani pînă ce avea să se însoare cu cineva. Va suporta situația, de dragul luminii pe care o citea în ochii lui.

Aflase tot ce dorise, așa că încetă să-l mai descoasă. Se purtă de parcă n-ar fi observat nimic din fîstîceala lui Bálint și continuă discuția cu seninătate.

– Nu-i așa că cele două fiice al lui Szaniszló Gyerőffy, fostul tutore al lui László, sînt la fel de roșcate ca peruca tatălui lor? Și, împreună cu fiica cea mică a lui Kamuthy, sînt noile „contese" de anul acesta? Mica Eszter Kamuthy e la fel de bondoacă precum Isti și mătușa lor?

La care Bálint începu să imite privirea naivă, cu obrajii rotofei ai fetelor, iar doamna Abády izbucni în rîs, acompaniată de cele două doamne de companie de la cele două capete ale mesei.

– Vai, ce nostim! Ce drăguț! – chicotiră ele cu o vioiciune lingușitoare.

Mai nou, cele două făceau tot posibilul să-i intre lui Bálint în voie. Fostul lor aliat, administratorul Ázbej, le părăsise. Ieșise din slujba contesei deja din decembrie. Avocatul acela rotofei era un tip foarte ager la minte. Cînd văzuse că doamna de la Dienești se împăcase cu fiul ei, își dădu de îndată demisia, de teamă că Bálint se va răzbuna pentru tot ce făcuse împotriva lui. Așa că nu mai stătu pe gînduri. Plecă de îndată la Opatija, unde-i explică contesei că

achiziționase moșia de la Kozárd pe numele soției sale, din zestrea ei, și așa era cel mai bine, iar ei îi asigurau lui László un cămin, ceea ce alt cumpărător nu ar fi făcut. Fiindcă, pentru ei, interesele marii familii erau mai importante decît toate! Bineînțeles că avea la el toate deconturile și actul de demisie, pe care contesa-l semnase, cu toată părerea de rău că administratorul o părăsea.

Prin Ázbej, cele două doamne de companie își pierduseră aliatul mulțumită căruia se furișaseră în grațiile contesei Abády. Erau conștiente că servitorii le urau, că abuzaseră adeseori de-a lungul anilor de bunăvoința contesei ca să-și procure tot felul de mici avantaje ilicite, așa că erau nevoite să-și caute noi aliați. Nu se puteau baza decît pe sprijinul lui Bálint, cu atît mai mult cu cît era foarte plauzibil ca el să descopere micile lor matrapazlîcuri, nu mama lui. Așa că se întreceau să-i facă tot timpul pe plac, sperînd că nu-și va băga nasul în chitanțele la zahăr, untură, cafea și carne, surprinzător de umflate.

Totuși erau oarecum liniștite, fiindcă de cînd se întorsese, Bálint nu părea interesat de nimic. La fel ca mai toți vechilii, administratorii și arendașii care, odată cu plecarea lui Ázbej, trăiau cu frica-n sîn ca nu cumva tînărul conte să-i ia la puricat, fiindcă erau amestecați și ei în tot felul de mici furtișaguri, pe care Ázbej le trecuse cu vederea, ca să le închidă gura față de afacerile pe care le învîrtea el. Dar nu se întîmplă nimic. Lucrurile rămaseră neschimbate. Pînă și de păduri, care pînă atunci fuseseră slăbiciunea lui, Bálint se ocupa acum plictisit, fără să mai rămînă zile întregi pe munte, ci aruncînd doar cîte o privire și întorcîndu-se imediat acasă. Nu mai avea inițiative și nimic nu-l mai scotea din apatia cu care-i trata pe toți cei din jurul lui.

Cînd era acasă, se culca tîrziu, se scula pe la amiază, nu ieșea nici să călărească și citea mai tot timpul.

Dar acum totul se schimbase.

În dimineața următoare porni din zori, împreună cu Simonka Jáger, să sară peste toate obstacolele din manej. La prînz, povesti bucuros că auzise primul boncănit de cerbi lopătari din anul acela, chiar în codrul de la Ungureni, și îi aminti mamei sale că s-ar duce la vînătoarea în haită de la Juc, dacă i-ar permite să ia trei din caii ei favoriți.

– Alege-i pe care vrei, de ce mai întrebi? Doar sînt ai tăi! – îi răspunse ea, după cum se și așteptase Bálint.

Dar știa că mama lui s-ar fi simțit ofensată dacă nu i-ar fi cerut permisiunea să ia caii pe care-i dorea. Se simțea bine în rolul de regină mărinimoasă, care împarte totul cu cei din jurul ei, mai ales cu fiul ei, și o făcea din toată inima, dar dacă nu i se cerea consimțămîntul, considera acest lucru un afront față de bunătatea ei nemărginită. La fel ca atunci cînd unii abuzau de ea. Fiindcă nimeni nu trebuia să uite că ea e stăpîna absolută și totul nu depinde decît de ea.

Bálint mai aduse în discuție două amănunte. Faptul că baronul Gazsi îi va vizita în curînd și că voia să-l însărcineze cu organizarea cooperativelor pe Ábel Kozma.

Contesa îl privi surprinsă:

– Este vorba de familia Kozma, de lîngă Mociu? – iar cînd fiul ei îi confirmă, continuă să-l descoasă:

– Ce vîrstă are? Cum îl cheamă pe tatăl lui?

– E fiul cel mare al lui Boldizsár, gospodar pe pămîntul lui, în apropiere de Teaca – îi explică Bálint. Oameni de treabă cu toții, atît bătrînul, cît și fiii lui.

Contesa se prefăcu interesată, dar se văzu din prima clipă că se pierduse în amintiri:

– Așadar e fiul lui Boldizsár?... Era băiatul mijlociu dintre cei cinci frați. Au crescut toți aici, la Dienești. În copilăria mea, tatăl lor a fost administratorul nostru. I-am cunoscut bine pe toți. Cei mici au fost tovarășii mei de joacă. E o alegere bună – cheamă-l!

Rămase un pic îngîndurată, cu fața luminată de un zîmbet discret, apoi adăugă:

– Dar scrie-i să ne telegrafieze cînd vrea să vină, fiindcă acum, toamna, trebuie să-i încălzim camera.

– Dar încă nu e atît de frig.

–Vremea se poate schimba în orice clipă. E bine să știm din timp...

Bálint nu observă că vestea sosirii lui Kadacsay nu o făcuse pe mama lui să fie la fel de grijulie.

IV

În seara celei de-a cincea zile sosi baronul Gazsi.

Venise cu *Honeydew*, iapa lui minunată care sub mîna lui devenise atît de docilă încît oamenilor nu le venea să creadă, fiindcă

pînă nu de mult ea fusese coşmarul tuturor jocheilor. Dar sub şaua lui Gazsi era la fel de blîndă ca bătrînul lui ponei tărcat, pe care-l folosea doar cînd se plimba pe cîmp. În schimb, ea nici nu accepta să o călărească altcineva.

– N-am avut de ales, a thebuit să vin călahe, ca să o pun pe iapă la theabă, chit că aş fi phefehat cu thasura, ca să pot aduce şi bagaje cu mine – îi explică Gazsi cînd descălecă în curtea în formă de potcoavă din faţa castelului –, dah nimeni nu poate să călăhească bestia asta, doah eu şi cum am fost plecat în Sălaj, ea i-a thas ghăjdahului un şut în buhtă! Animalul acesta e o pacoste pe capul meu! – strîmbă din nasul lui acvilin, privindu-l pe Bálint încruntat.

Acesta crezu că era una din glumele obişnuite cu care-şi amuza prietenii Gazsi, care făcea mereu haz de păţaniile lui, dar acum părea serios şi adăugă un amănunt la care nu s-ar fi aşteptat nimeni din partea sa. Aduse vorba de ţinuta lui!

– Ştiu că nu se cade să apah atît de muhdah în faţa doamnei Hóza, dah în hucsacul ăsta nu încape aphoape nimic...

– Asta nu are nici o importanţă, în ceea ce te priveşte! – îi spuse Bálint rîzînd. Mama te cunoaşte aşa cum eşti şi s-a obişnuit cu tine...

– Da, desiguh, dsesiguh... Nimeni nu cehe mai mult de la un ţăhan ca mine! – îi spuse el amărît, încît Bálint regretă aluzia făcută.

Totuşi, Gazsi scoase din rucsac un fel de smoching croit cam anapoda de un meşter de la Turda, aşa că apăru la cină într-o ţinută aproape demnă de un european, chiar dacă avea cămaşa şifonată şi gulerul îndoit. Se vedea pe el că încerca cu disperare să pară stilat, iar faţa îi era neobişnuit de îngîndurată.

*

După ceaiul şi compotul de mere servite ca de obicei, în salonul de la etaj, Bálint coborî împreună cu Gazsi. Străbătură tăcuţi sufrageria uriaşă. Baronul era surprinzător de abătut. Ce-i drept, în timpul cinei le povestise cîteva din ultimele lui păţanii, cu autoironia lui obişnuită – cum căzuse în apă, cu puşcă cu tot, iar vidra pe care voise să o împuşte îi rîdea de pe mal, sau cum se lăsase prins în lanţ, în curtea vechilului său, de cîinele care-i dăduse tîrcoale pînă ce-l legă fedeleş, apoi îl şi muşcă zdravăn de picior – mimînd totul cu verva sa dintotdeauna, dar Bálint simţea că făcea totul din obişnuinţă, convins că asta aştepta lumea din partea lui. Dar cînd

tăcea, îi apărea pe frunte o cută discretă, de parcă l-ar fi năpădit mereu aceleași gînduri negre cu care venise. Bálint se întreba oare ce-l apasă, nerăbdător să se așeze undeva ca să-l poată descoase. Nu avu mult de așteptat.

–Aș vhea să discut ceva cu tine! – îi spuse pînă la urmă Gazsi.

– Să mergem la mine, pentru că aici se sting toate luminile. Mamei mele nu-i place să-i ținem treji servitorii. Te conduc eu înapoi cu un sfeșnic.

În timp ce străbăteau holul, luminile de la etaj se stinseră pe rînd, iar bolțile înalte se pierdură în întuneric.

În salonul lui Bálint din turn, cei doi se așezară față în față, alături de abajurul care arunca pe măsuța dintre ei un taler rotund de lumină, iar restul încăperii era pierdut în obscuritate.

Kadacsay ezită puțin, cu nasul lui acvilin ridicat și cu privirea ațintită pe spătarul fotoliului, de parcă ar fi vrut să citească ce avea de spus. Apoi începu să vorbească rar, cu pauze lungi, alegîndu-și cu grijă cuvintele:

–Mi-am făcut testamentul – începu el. Da, așa am chezut eu că e mai bine. De aceea am și venit la tine, ca să te hog să fii executohul meu testamentah, dacă accepți, bineînțeles...

Bálint se simți îngrijorat. Își aminti într-o fracțiune de secundă de soarta bătrînului Kadacsay, căruia, cam la vîrsta lui Gazsi, i-a fost descoperită o tumoare canceroasă, care l-a ucis în cîteva luni. Oare acesta să fi fost motivul schimbării survenite în pofta de viață a prietenului său?

–Sper că nu e vorba de nimic grav. Ai fost la medic? Ai vreun simptom care te-a pus pe gînduri? – îl întrerupse el pe un ton neutru, ca să-și mascheze îngrijorarea.

–N-am nimic, sînt sănătos tun! – îi răspunse Gazsi. Totuși m-am gîndit că un pic de phecauție nu sthică. Să fac totul din timp...

Apoi începu să-i povestească cu lux de amănunte cum aranjase cu sora lui, acum, cînd fusese în Sălaj, toate problemele succesorale, adăugînd o mulțime de cifre referitoare la averea familiei, cum își plătise toate datoriile făcute în armată, așa că nu-i mai rămăsese decît să pună la punct detaliile legate de moștenire.

–Totuși, ce-ți veni să te preocupe atît de tînăr problema morții? Nu e firesc! – interveni Bálint, cu chipul senin de fericirea pe care

o trăia, încît se simțea de-a dreptul iritat de pesimismul prietenului său.

– De ce thebuie o explicație în toate? – îl întrebă acesta, apoi făcu o grimasă oarecum ghidușă: Să phesupunem că pe minunata mea *Honeydew* o apucă din nou năbădăile și dă cu mine de pămînt, cum a mai ucis odată un jocheu. Ah fi o moahte demnă de mine, cahe nu mă phicep la nimic altceva decît la cai! – rîse el amar. De ce să ne temem de moahte? După cum spune Schopenhauer, de moahte se teme doah instinctul nosthu viață, cahe e ceva animalic. Atît am apucat să învăț de la neamțul acela bathîn, dah poate că nici nu l-am înțeles bine!

Făcu un gest de lehamite, rîse din nou, apoi continuă pe un ton serios. Voia să lase moștenire toată averea sa fiilor surorii sale. Cu o singură condiție: ca înainte să intre în posesia moștenirii, să petreacă fiecare cîte doi ani la o facultate din străinătate, în Franța sau în Anglia. Bálint ar urma să stabilească unde. Dar era o condiție obligatorie.

– Nu vheau să ajungă și ei niște dobitoci ca mine.

Așadar acesta era motivul îngîndurării sale.

Bálint îl asculta înduioșat. Era surprins de rana pe care o purta în suflet sărmanul Gazsi, care-l făcea să le asigure nepoților săi educația de care spiritul său ducea atîta lipsă! Își aminti de vorbele pline de amărăciune proferate de Gazsi despre el însuși cînd evocase setea cu care încercase să buchisească scrierile filosofilor și istoricilor germani. Desigur că se străduise în felul acesta să recupereze anii pierduți cu sportul și cu viața ușuratică.

– Îți mulțumesc că m-ai onorat cu încrederea ta. Bineînțeles că accept. Cu toate că e puțin probabil că voi apuca să-ți îndeplinesc dorința. Sînt sigur că-ți vei trimite chiar tu nepoții să învețe în străinătate, chiar și pe cei care urmează să se nască.

Gazsi se ridică în picioare rîzînd:

– Ultimul phofet a fost Habacuc și tocmai evheii i-au spus unde-l bagă pe acela care se mai amestecă în chestiunile viitohului! – rîse el cu gura mare de vulgaritatea cu care încerca să-și mascheze emoția.

Apoi îi strînse mîna îndelung, de parcă ar fi vrut să-și ia adio de la Bálint.

*

A doua zi dimineață se făcuse deja ora opt cînd ieșiră amîndoi călare. Nu ar fi avut nici un rost să pornească mai devreme, fiindcă toamna, după ce răsărea soarele, valea Arieșului era învăluită într-o ceață groasă, iar ei voiau să meargă tocmai la manejul de lîngă rîu, să vadă cît de bine pregătiți erau caii tineri. Mai ales să le testeze viteza. Voiau să profite de prezența iepei *Honeydew*, pur-sîngele încercat în multe turnire, ca să vadă care mînz poate ține pasul cu ea la galopuri întinse, pe distanțe scurte.

În fața grajdurilor îi așteptau cinci cai. Patru erau din herghelia Dienești: Csinos și Borostyán, cu harnașamentele lui Bálint, alături de Menyét și Csalma, cu cele ale călăreților. Erau patru iepe de cîte șaisprezece palme, bine înfipte pe picioare, aproape identice, doar cu mici deosebiri de nuanță între ele, cu grumajii elegant alungiți, cu omoplații oblici și profunzi. Ar fi părut de soi pur-sînge englez, dacă nu ar fi fost alături, puțin mai retrasă, să nu le lovească cu copita, *Honydew*, mult mai suplă, cu burta suptă, ca ogarii, prototipul cailor de curse.

Ieșiră la pas pe poarta larga deschisă, cu Bálint în față, pe unul din caii lui preferați, cu Gazsi puțin mai retras, ca să-l ferească de îndărătniciile iepei sale, urmați la vreo trei lungimi de Simonka Jáger, împreună cu rîndașii lui. Bolta porții masive răsuna de zgomotul copitelor.

Cînd trecură de fostul șanț al cetății, cotiră la stînga. Valea era încă învăluită în pătura tot mai zdrențuită a ceții, ale cărei fîșii se întindeau pînă dincolo de cotul Mureșului, despicate pe alocuri de razele soarelui, din ce în ce mai viguroase. Coroanele uriașe ale mestecenilor din depărtare se lăfăiau deja în auriul dimineții, presărată doar pe alocuri de resturile negurii pe cale să fie risipite de feeria luminoasă a zilei. Străbătură cu ocoluri largi pîlcurile de mesteceni, de arțari și de brazi care împînzeau colina și, pe măsură ce coborau, ceața încă deasă estompa culorile în nuanțe pastelate și, chiar dacă zările erau tot mai deschise, vederea părea că trece printr-o sticlă mată, care augmentează proporțiile, ca într-un vis.

De pe pod, rîul părea că scoate aburi albi. Un pescăruș albastru se stîrni în zbor țipînd, desenă o dungă de zefir pe luciul apei și dispăru în desiș.

– Dacă a apăhut pasăhea asta înseamnă că iahna bate la uşă – comentă Kadacsay în şoaptă, apoi tăcură din nou.

Paşii cailor erau estompaţi de iarba grasă. Peisajul era fermecător. Plopii ca nişte semne de exclamare, împreună cu pămătufurile întunecate din vîrful brazilor austrieci se alungeau ca nişte promontorii în marea de lucernă a păşunilor aburinde. Pe măsură ce se apropiau de păduricea care avea să-i înghită, peisajul devenea din ce în ce mai ireal. Razele soarelui le deschideau calea străbătînd anevoios prin desişul crengilor, aruncînd pe stratul gros de uscături pete aurii şi umbre bizare, scoţînd luciuri ruginii din lianele zdrenţuite care atîrnau printre crengile plopilor, de parcă natura s-ar fi ruşinat pe măsură ce soarele o despuia de ţoale.

Deodată, din acest tumult misterios se auzi un fel de tunet adînc. Ca un bubuit rar de tobă uriaşă. Un zgomot care nu semăna cu nimic, poate doar cu dăngănitul unui butoi gol, dar se distingea că era scos de o fiinţă vie, nu de ceva inert. Era imperativ şi furios. Dorinţa şi strigătul de luptă al masculului mînat de instinctul războinic al pasiunii.

Se opriră cu toţii, iar caii ciuliră urechile.

–E lopătarul! Nu poate să fie departe! – şopti Bálint, aplecîndu-se spre Gazsi şi dădu pinteni calului care o luă la galop pe cărarea ce şerpuia prin jungla de trestii şi tufele de soc, pe sub arcadele dese de crengi pînă la vadul rîului.

În faţa lor se ridica zidul stufărişului despicat de urma unei căruţe şi, cînd ieşiră la liman, ajunseră pe stratul de pietriş de pe malul rîului. Apa era joasă, abia trecea de gleznele cailor, fiindcă stăvilarul de la vreun kilometru din amonte devia cursul pe canalul morii, iar acolo nu ajungea decît restul care se prelingea prin crăpăturile barajului. De altfel, toamna Arieşul era cît un pîrîiaş. Nimic nu prevestea torentele de primăvară, dacă malul înalt din faţă nu ar fi stat chezăşie pentru forţa cu care ştia să scurme totul în cale. Surpătura adîncă era ca o schemă geologică, deasupra cu stratul înverzit peste humusul gros, sub care se vede luciul albăstrui al ardeziei ca urma unei mări din timpuri imemoriale.

Traversară vadul în diagonală şi urcară fără dificultate malul spălat de ape. Peisajul din faţa lor se deschise larg – era cea mai întinsă cîmpie din Ardeal, mărginită de coastele gălbui şi aride ale podişului transilvan, împestriţate pe alocuri de viile mai întunecate

la culoare, de dealurile de peste Mureș la dreapta, la stînga, în depărtare, de piscurile Cheilor Turzii, iar în zare, aproape îngemănate cu norii, de culmile munților Iarei. Cîmpia mănoasă se scălda în lumină. Cele patru laturi ale unei tarlale de ovăz erau mărginite de miriști largi cît pentru trei cai. Era cel mai bun manej din timpul toamnei, mai lung și mai moale decît gazonul din dumbravă. Latura cea lungă și dreaptă avea șase sute de metri marcați cu fanioane colorate.

După ce făcură două tururi de încălzire, se pregăteau să-i pună la încercare mai întîi pe Csalma, apoi pe tînărul Menyét, dacă pot ține pasul cu iapa pur-sînge a lui Gazsi.

Bálint, împreună cu Simon Jáger și cu Pisti, tînărul lui ajutor, urmăreau totul de pe colină. Prima cursă se termină fără incidente. Csalma ținu pasul destul de bine, cu toate că, în galopul ei ușor, Honeydew luase o viteză de curse.

– Ăsta nu o să ne facă de rușine, domnule – spuse mîndru Simon. Nu aș da nici unul din caii noștri pe capra asta slăbănoagă. Pe cinci mii de metri ar lăsa-o de căruță.

Gazsi se apropie de Bálint să-i laude calul, apoi îi făcu semn băiatului și se întoarse la linia de pornire. Dar în clipa aceea se petrecu ceva neașteptat.

Cînd ajunseră unul lîngă celălalt, gata de start, tînărul Pisti dădu pinteni calului său strigînd din răsputeri *kömelo*, dar probabil că Honeydew înțelese că i se adresase ei. Adică cineva îndrăznise să se răstească la ea? Sau poate crezuse că era o cursă adevărată, ceea ce ura din tot sufletul. Se cabră brusc, își ascunse capul între picioarele din față și începu să țopăie în toate direcțiile. Totul se petrecu atît de repede încît Gazsi nu apucă nici să se dumirească și zbură din șa, dar căzu în picioare, fără să pățească nimic.

Dar tînărul o păți! Mînzul începu să sforăie, își ridică coada ca o pîlnie și încercă să-l imite pe calul de lîngă el, așa că făcu un salt uriaș, iar sărmanul Pisti descrise în aer un arc de cerc, ca o stea căzătoare, și ateriză direct în cap.

Totul se petrecu într-o clipă, creînd o scenă grotească, de parcă la capătul pistei ar fi izbucnit un vulcan care arunca în aer caii cu călăreți cu tot. Bálint izbucni instinctiv în rîs, apoi – cu toate că și calul lui începuse să facă nazuri, fiindcă asemenea izbucniri erau contagioase – o luă într-un trap ușor spre Gazsi, în timp ce Simonka

porni în grabă de-a dreptul peste arătură după mînzul pe care Pisti îl scăpase din mînă și începu să alerge spre grajduri, fiindcă era plăcerea lui să prindă caii din fugă. La fel făcuse și cu doi ani în urmă, cînd îl însoțise pe Bálint, pe calul de schimb, la vînătoarea de la Juc. Era tot timpul atent cînd cădea cineva, ca s-o tulească prin gropi și prin hîrtoape după bidiviul scăpat din căpăstru. Se ținea drept în șa, nu aplecat, ca jocheii, ci falnic, ca husarii maghiari, și dispăru cît ai clipi din ochi în stufărișul de pe malul rîului.

– Nemernica naibii! – blestemă rîzînd Gazsi, care încălecase din nou pe iapa lui nărăvașă, cînd ajunse Bálint lîngă el. A dat din nou cu mine de pămînt – glumi el fără supărare, obișnuit cu capriciile lui Honeydew, care părea că se bucura și ea de pozna pe care i-o făcuse, cu urechile pleoștite pe spate, cu o grimasă de parcă ar fi rîs de stăpînul ei și cu ochii strălucindu-i veseli.

Porniră spre casă nevoiți să renunțe la a doua probă de viteză din moment ce unul dintre personajele principale dăduse bir cu fugiții. Intrară din nou în pădurice din parc.

– Hai să dăm o raită – îi propuse Bálint –, poate vedem lopătarul, fiindcă în timpul boncănitului ăștia sînt mult mai smintiți decît cerbii, mai nervoși și rămîn mai mult timp la vedere.

Îl trimiseră acasă pe maestrul de călărie, iar ei intrară în desiș.

Ceața din zori se risipise. Raze piezișe de soare se furișau prin desișul hameiului sălbatic, printre meandrele tufelor de soc și cucută, se agățau de spinii porumbelor, lăsînd în umbră încrengăturile rebele ale desișului, aruncau cîte o pată de lumină înflăcărată pe uscăturile de la marginea pajiștii care părea cuprinsă de flăcări, mîngîiau tulpinile plopilor sau le scormoneau scoarțele zgrunțuroase, împletind fîșiile liliachii de umbre cu feeria luminoasă a razelor pe sub coroanele copacilor uriași care se întindeau nepăsătoare peste vegetația măruntă care se lăfăia inertă în binefacerea soarelui de toamnă.

Pădurice era la fel de fermecătoare, dar în alte chipuri decît în ceața tainică din zori. Pe alocuri se zărea strălucirea portocalie a vorniceilor, printre coacăzele roșietice, peste care se aplecau crengile îngălbenite ale arțarilor împletite cu arămiul profund al stejarilor. Iar ca imaginea să fie și mai pestriță, desișul era împresurat de bobițe negre ca tăciunele, ca milioane de diamante negre răsfirate peste tot.

Din cînd în cînd li se deschidea în față cîte o mică pajiște luminoasă, urmată de noi tuneluri prin desișuri, într-o alternanță care părea fără sfîrșit. Uneori călărețiii se opreau să asculte văzduhul. În jurul lor totul părea să freamăte cu înfrigurare. Era o senzație instinctuală, fără nici o explicație concretă. Doar arareori pîrîia undeva cîte o uscătură sau nu era decît o năzărire a imaginației lor. Iar alteori li se părea că aud mugete surde, profunde, fără să-și dea seama de unde veneau sau dacă nu erau și ele decît niște năluci ale atenției lor încordate.

Nici caii nu erau liniștiți, cu nările înfoiate, cu urechile ridicate, de parcă ar fi simțit că împrejurimile erau pline de taine.

Ajunseră la brațul mort al rîului. Kadacsay, rămas mai în urmă, se opri. Smocurile înalte de iarbă erau năpădite de trestii. I se păru că aude mîlul clipocind. Nici nu apucă să-și întoarcă iapa aplecat în șa, că din desiș apărură coarnele uriașe ale unui lopătar care îl privi nemișcat. Era la vreo zece pași de el. Nu era un animal prea mare, doar cît un mînz de vreo doi ani, dar podoaba lui capilară largă îi dădea un aer înspăimîntător. Honeydew înlemni. Apoi făcu impresionată un pas înapoi. Cerbul o privea drept în ochi. Era limpede că nu se dumirea ce fel de arătare era bălaia din fața lui. Își întinse înainte nările negre ca smoala, făcu vreo doi pași spre ei, apoi simțind și mirosul de om care se răspîndea dimprejur se întoarse brusc și dispăru în stufăriș.

Gazsi porni pe urmele lui Bálint. Cînd îl ajunse din urmă începu să-i povestească victorios:

– Fantastic, băthîne! A venit sphe mine un lopătah și Honeydew s-a spehiat! Phima oahă în viața ei! Au apucat-o palpitațiile! Slavă Domnului că am ajuns să fie imphesionată și ea de ceva!

Mai văzură din depărtare, în dreptul peninsulei Teilor, și cîteva ciute cu pui. La un sfert de oră mai încolo auziră din inima crîngului trosnete seci – erau desigur doi cerbi care se luaseră la harță, apoi cotiră spre miazăzi și se întoarseră acasă.

Pe tot timpul plimbării Kadacsay se arătase bine dispus, desigur doar mulțumită pățaniilor prin care trecuse, fiindcă de îndată ce Bálint îl întrebă cînd avea de gînd să se mute la Juc, fruntea i se brăzdă din nou de îngrijorare.

– Nu ched că mă mai duc acolo... M-am plictisit. Numai cai și iah cai... La ce bun? M-am sătuhat... nu mai am nici un chef...

– Dar nici nu-mi pot imagina vînătoarea de lupi fără tine!
– O să vă obișnuiți...
Avea o voce foarte abătută.

*

O găsiră pe doamna Abády în fața castelului, cu mîinile ei micuțe încotoșmănite în mănuși din piele de căprioară, tăind cu foarfeca de grădină fire de trandafiri din tufele pe care căldura emanată de zidurile curții interioare le păzise de brumă. Se îndreptă spre ei cu brațul plin de flori, de parcă s-ar fi pregătit de sărbătoare. Iar pe deasupra purta și boneta cu care obișnuia să meargă duminica la biserică, cu bentița largă de atlas legată sub bărbie și una din rochiile sale elegante, cu jabou și manșete din dantelă albă. Părea întinerită. Îl chemă pe servitorul care trecea prin apropiere:

– Du florile astea în casă – îi ordonă ea – și spune-le fetelor să pună un buchet și în camera de oaspeți – apoi se apropie cu pași sprinteni spre cei doi.

– Ei, cum a fost? Ce ați văzut? Haideți să ne așezăm în fața terasei. Îmi place să stau în soarele blînd de toamnă.

Îi conduse la banca de unde se vedea bolta porții de la curtea ovală ca să-l asculte pe Gazsi, care-și reluă stilul șugubăț dintotdeauna, povestindu-i cum căzuse din șa ca un începător, apoi cum îi apăruse în față lopătarul, facînd-o pe Honeydew să o apuce palpitațiile. Lăudă și caii de la Dienești, ceea ce o unse la suflet. Doamna Róza îl urmărea încîntată, iar între timp trăgea tot timpul cu ochii spre poartă.

– Áron Kozma sosește cu trenul de unsprezece și jumătate – le spuse ea în treacăt, apoi continuă să asculte povestea lui Gazsi.

*

La prînz îl așeză pe noul sosit la dreapta ei, cum era și firesc, dat fiind că Gazsi Kadacsay era o rudă mai îndepărtată, pe cînd Kozma nu făcea parte din familia lor. Așa că se ocupă mai mult de el, întrebîndu-l mai ales de tatăl lui, despre care avu numai vorbe frumoase. Nimeni nu s-ar fi gîndit cît de supărată era pe el, cel puțin o dată pe an, de ziua ei.

Boldizsár Kozma o felicita întotdeauna trimițîndu-i cîte o carte poștală pe care-i scria și vîrsta, doar era născut în același an cu ea.

Făcea asta de cînd împlinise cincizeci de ani. Înainte nu-i scrisese niciodată, dar de atunci o repeta mereu, în văzul tuturor. Contesa Róza vedea în asta un gest de răzbunare după patruzeci de ani, pentru vreo poznă de-a ei din copilărie. Ea avea treisprezece ani cînd bătrînul Kozma, administratorul moșiei, se mutase de la ei, iar de atunci nu se mai întîlnise cu nimeni din familia lui. Cum nu-și amintea cu nici un chip să-l fi jignit vreodată, dimpotrivă, îi ținea minte ca buni prieteni, mai ales pe acest Boldizsár, care era un băiat simpatic, bun tovarăș de joacă, nu înțelegea de ce insista să o necăjească cu felicitările lui care-i stricau mereu ziua de naștere, ceea ce o făcea să se gîndească cu pizmă la el.

Dar acum nu era nici urmă de supărare pe fața ei. Doamna Róza era amabilă și surîzătoare. Voia să se răzbune în felul acesta pe maliționzitățile tatălui său. Să-i seducă fiul, ca acesta, cînd se va întoarce acasă, să-i povestească ce bine a fost primit și cu cîtă simpatie a vorbit despre el. Să-și dea seama bătrînul Kozma că șicanele lui erau de prisos și nu aveau nici un efect asupra ei. Iar pe deasupra să-i dea astfel de veste că nu îmbătrînise, în ciuda anilor pe care el avea obrăznicia să-i aștearnă de fiecare dată pe cărțile poștale cu care o felicita an de an. Să-l șicaneze la rîndul ei prefăcîndu-se că nu-l bagă în seamă. Aceasta era adevărata ei răzbunare!

Iar rolul ăsta nu o împovăra. Amintirile plăcute din copilărie îi ușurau sarcina. Chiar și cînd nu-i vorbea, trăgea cu ochiul la fața tînărului, încercînd să găsească asemănări pe chipul lui creol, de tătar.

După prînz, în timp ce-și savurau cafelele, ea le propuse să iasă pe cîmpul de lîngă parc, unde cobora întotdeauna de la munte herghelia, după ce era cosit fînul.

– Ar trebui să ieșim de îndată, înainte să se întunece – le spuse ea. Te rog să suni, Bálint, ca să înhame caii.

– Sînt aproape, pe malul rîului morii, putem merge și pe jos.

– Nu are importanță. Eu am să merg cu trăsura. Nu vrei să vii cu mine? – se întoarse ea spre Áron Kozma. Apoi am putea să dăm o raită prin grădină, să-ți faci o idee, doar ești prima oară la noi.

Era desigur o mare onoare pentru el, chiar dacă nu era ceva neobișnuit, fiindcă doamna Abády era întotdeauna bucuroasă dacă avea cui să-i arate parcul pe care-l îngrijea și-l înfrumusețea întruna, după cum făcuseră tatăl și bunicul ei. Era o tradiție de familie. Numai

grija atentă și priceperea mai multor generații pot crea splendoarea al cărei element principal sînt copacii care se încadrează în tabloul general de-a lungul a zeci de ani, iar pînă își pun în valoare semeția trece chiar și o jumătate de secol. Astfel încît nici nu era de mirare că cei din neamul Abády erau mîndri de parcul lor.

*

Contesa ieși împreună cu oaspetele ei în curtea ovală, unde se suiră în trăsură, ca să descrie un semicerc larg pînă la podul de peste Arieș, iar Bálint traversă cu Gazsi pe jos grădina de trandafiri, ca să coboare treptele abrupte, străjuită de o parte și de alta de stejarii înalți și zvelți ca niște chiparoși. Nu aveau nici un motiv să se grăbească, fiindcă pîrîul morii era la doi pași, așa că aveau tot timpul pînă ce trăsura înconjura castelul ca să-i ajungă din urmă. Pe malul opus vedeau deja caii, printre tufele tot mai ruginite de toamnă.

Merseră o vreme în tăcere, apoi Bálint îi spuse:

– M-am gîndit mult la ce mi-ai spus aseară. Cred că marea ta problemă este singurătatea. De aceea nu-ți găsești locul. Ar fi timpul să te însori...

– Pe naiba! – îi răspunse Gazsi iritat și dădu din mînă în semn de lehamite.

– Ba da. Ai vedea cu totul altfel lumea. Și ai avea o mulțime de mici Kadacsay, pe care să-i educi cum vrei tu.

– Pe naiba – repetă Gazsi, apoi, după o scurtă pauză, adăugă: Și nici n-aș putea să mă înțeleg cu o femeie din lumea noastră. Eu sînt un țăhan și așa voi și hămîne. Pe mine mă satisfac sehvitoahele. Contesele astea sclifosite nu sînt de nasul meu. Nici n-aș găsi o nebună cahe să se însoahe cu mine!

– Cum să nu! Oricare ar fi bucuroasă să se mărite cu tine. De pildă Idus Laczók. Abia așteaptă să-i ceri mîna – și începu să o ridice în slăvi cît de inteligentă, de frumușică și de deschisă la minte era, apoi adăugă cu șiretenie, sperînd să-l convingă:

– Toată lumea știe că e îndrăgostită nebunește de tine.

– Pe naiba – spuse din nou Gazsi, dar mai puțin convingător.

– Ascultă-mă ce-ți spun! Am văzut cu ochii mei deja la balul de la Șiclod. Ar fi o partidă minunată. Are toate calitățile – e frumoasă, sănătoasă și ar fi o gospodină perfectă, doar e mîna dreaptă a mamei

sale. V-ați potrivi și ca vîrstă, fiindcă nu mai e o flușturatică, doar e scoasă în lume deja de șase ani. Baronul Gazsi rămase îngîndurat:

– Poate că ai dheptate... Naiba știe!

Apoi își continuară drumul în tăcere.

*

Vizitară herghelia pe îndelete, fiindcă doamna Róza le înșiră pe rînd toate calitățile, ascendențele și performanțele fiecăreia dintre cele douăzeci și una de iepe ale sale. Le vorbi îndelung, cu multă pricepere, cu experiența acumulată de-a lungul anilor, de cînd se ocupa cu creșterea cailor.

Enumeră o mulțime de amănunte interesante despre transmiterea ereditară a calităților nu doar fizice, ci și de temperament sau de stabilitate emoțională. Apoi se întoarse cu trăsura, împreună cu tînărul Kozma, iar Bálint și Kadacsay porniră pe jos spre pîlcul de brazi de pe dealul grădinii.

*

Pe cînd ajunseră în vîrful colinei începu deja să se lase seara. Printre brazii seculari se înălța o glorietă cu coloane de piatră. În fața ei se deschidea o poiană întinsă, străjuită la capăt de un pîlc de copaci de toate soiurile. În vale, șerpuia cărarea pe care o străbătuseră călare în dimineața aceea, iar povîrnișul din spate era brăzdat de zidul cetății deasupra căruia se înălța castelul cu turnurile parcă decupate din lumina tot mai sumbră a cerului. Cupolele acoperișurilor își pierduseră sclipirile arămii, părînd de-a dreptul negre pe fundalul de chihlimbar al asfințitului.

Se așezară pe o bancă, cu toate că era din ce în ce mai răcoare.

– Ce phiveliște minunată! N-am mai fost niciodată pe aici – exclamă Gazsi, apoi tăcură o vreme.

Brusc, printr-o neașteptată asociație de idei, poate din cauza splendorilor care-i înconjurau, în contrast cu mizeria pe care o văzuse de curînd, spuse brusc:

– M-am întîlnit cu săhacul Laci.

– Chiar așa? Unde, cînd? – îl întrebă Bálint nerăbdător să audă amănunte despre vărul său.

– Mai deunăzi, cînd m-am întohs din Sălaj.

Gazsi tăcu îngîndurat, apoi îi povesti că trecuse prin Kozárd și îl văzuse în fața unei case țărănești mai arătoase pe László Gyerőffy, într-un șezlong de răchită șubrezit. În prima clipă nici nu-l recunoscuse. Apoi mai trecuseră cîteva clipe pînă ce vizitiul îl auzise strigîndu-i că voia să oprească, așa că era deja destul de departe cînd reușise să coboare din trăsură. Dar cînd a ajuns în apropiere, László s-a ridicat, i-a întors spatele și a intrat în casă.

– Nu știam ce să fac. Să mă duc după el sau să-l las în pace? Mă poht întotdeauna ca un dobitoc! Așa că l-am lăsat în plata Domnului, fiindcă mi-am dat seama că m-a văzut și, dacă a inthat în casă, înseamnă că nu voia să se întîlnească cu mine...

– Cum ți s-a părut? Oare ce mai face?

– Ched că a slăbit, dah nu sînt siguh. Înthe noi eha gahdul, iah casa eha mai hethasă. M-am dus pînă acolo. Lîngă șezlong eha o sticlă și un pahahr. A thas la măsea. Cînd a inthat s-a ținut de canatul ușii. Am chezut că nu voia să-l văd beat. Așa că m-am întohs la thăsuhă. Poate că a fost o măgăhie din pahtea mea. Acum îmi pahe hău că nu am inthat după el.

– Eu nu mai știu nimic de el. I-am scris de mai multe ori, dar nu mi-a răspuns niciodată.

Apoi îi povesti puținele amănunte pe care le aflase despre László.

Auzise că vara trecută își vînduse tot ce avea și locuia în casa servitorilor, pe care o păstrase. Primăvara i-a scris din nou, invitîndu-l în numele mamei sale să locuiască la ei sau, dacă voia, să se mute în casa din grădina mică, cea care fusese a bunicului său, Péter Abády. Dar nici atunci nu i-a răspuns. Poate fiindcă știa că nu l-ar fi lăsat să bea.

– Domeniul a fost cumpărat de Ázbej, fostul administrator al mamei mele, care susține că-i plătește o mică rentă viageră. Habar n-am cît îi dă, fiindcă eu nu stau de vorbă cu escrocul acela.

Tăcură. Amîndoi se gîndeau la soarta nefericită a sărmanului László.

Bálint se ridică în picioare:

– Cred că mama ne așteaptă la masă.

Porniră tăcuți spre casă.

Cînd erau deja aproape de zidul cetății, Kadacsay spuse în șoaptă:

– Îmi pahe hău de săhacul László... Dah nohocul lui e că-i place pălinca.

*

Înainte de cină, Bálint îl luă deoparte pe Kozma ca să-i explice planurile sale referitoare la cooperativă. Pe unele Áron le aprobă, despre altele îi spuse că erau irealizabile. Își cumpănea cu înțelepciune toate argumentele, așa că în lunile următoare multe din visele lui Bálint deveniră realitate.

După cină, oaspeții își luară rămas bun de la contesă, pregătindu-se să plece în zori.

– Te rog să-i transmiți tatălui tău – îi spuse ea lui Áron în timp ce-i întindea mîna să i-o sărute – salutările mele, povestește-i ce ai văzut pe aici și spune-i că, în ciuda vîrstei, mă simt foarte agilă și că nu-mi pare rău de anii pe care i-am împlinit...

Își pregătise cuvintele încă de dimineață. Erau săgeata veninoasă adresată fostului ei tovarăș de joacă. Voia să-i dea astfel de știre că maliţiozitatea lui era de prisos, că în zadar încerca să o necăjească cu felicitările lui răutăcioase. Era sigură că acum era rîndul bătrînuluui Boldizsár să fie bosumflat, ceea ce o umplea de bucurie și o făcea să zîmbească satisfăcută.

PARTEA A II-A

I

László Gyerőffy locuia în casa pe care și-o păstrase după ce își vînduse, cu un an și jumătate în urmă, întreaga moșie. Voia să i-o facă cadou lui Márton Balog, ca bătrînul lui servitor să nu ajungă pe drumuri, fiindcă știa că Ázbej îl va alunga de îndată ce se va muta în castelul de la Kozárd. Dar nu se gîndise niciodată că o să se mute chiar el acolo.

Cu mai bine de un an în urmă, cînd căzuse beat în șanț, lîngă Apahida, dăduse peste el Bischitz, băcanul din Kozárd, care se întorcea de la Cluj, împreună cu fiica lui, Regina care, fiind cea mai mare dintre copiii lui, era deja destul de descurcăreață ca să aibă grijă de cal și de toate catrafusele, cît timp el își vedea de treburile lui. Dar la întoarcere îi apucase viscolul pe drum. Mîrțoaga lor costelivă abia pășea prin vîntul năprasnic. Cînd ajunseră în dreptul podului îl observară pe László în lumina slabă a lămpii de petrol. Căzuse pe burtă în șanțul de lîngă drum și era acoperit deja aproape cu totul de zăpadă, dar îl recunoscură de îndată după paltonul lui cu carouri mari. Coborîră în grabă să-l trezească la viață.

Zăpada rece și umedă îl dezmeticise, dar era înghețat bocnă și abia se mai mișca. Îl ridicară cu greu și îl culcară în căruță. Cînd ajunseră la Kozárd, băcanul se gîndi să-l ducă la castel, dar se făcuse tîrziu, iar gloaba lui era atît de ostenită, încît nu ar fi fost în stare să tragă căruța pînă în vîrful dealului, așa că doamna Bischitz îi așternu patul în camera de oaspeți.

Acolo își petrecuse László prima noapte.

În ziua următoare se trezi cu febră mare. Au fost nevoiți să cheme un medic, iar Ázbej nici nu voia să audă să-l care la castel

în starea în care era. Dacă ar fi făcut aprindere de plămîni, ar fi trebuit să-l țină acolo săptămîni la rînd, iar el voia să se apuce imediat de renovarea întregii clădiri. Montase deja schelele. Așa că nici pomeneală să-l ducă acolo. În cele din urmă, László se mută în căsuța vecină, care potrivit contractului era încă a lui. Tot acolo se mutase și bătrînul lui servitor, care-l îngriji cît timp zăcu la pat, bolnav. Uneori mai fugea și micuța Regina pînă la ei, ca să le dea, plină de abnegație, cîte o mînă de ajutor. Așa că László scăpă cu viață după o pneumonie care dură luni la rînd, iar la sfîrșitul verii, cînd se însănătoși, rămase cu o tuse rebelă, care nu voia să-i treacă.

La început, Ázbej suportă toate cheltuielile, gîndindu-se că nu strica dacă cei din familia Abády aveau să afle cum se purtase el cu ruda lor, Gyerőffy. Dar cînd văzu că boala lui László se lungea, declară într-o bună zi că nu mai e dispus să plătească.

Cine știe ce s-ar fi ales de el dacă peste cîteva zile nu ar fi apărut în băcănie un avocat din Gherla, dr. Simay. Bischitz îl întîlnise deja pe bătrînul domn cu vreo douăzeci de ani în urmă, cînd acesta cumpărase de la el portretul doamnei Gyerőffy, Júlia Ladossa, după ce Mihály Gyerőffy îl aruncase pe fereastră. Apăru și acum la fel de neașteptat, ca pe vremuri. Discută cu băcanul între patru ochi. Din ziua aceea, Bischitz avu grijă de László, cît timp fusese bolnav, chiar și mai tîrziu, să aibă minimul necesar, cît să nu moară de foame. Primea săptămînal cîte patruzeci de coroane pentru asta... Atît și nimic mai mult. În schimb nu avea voie să-i împrumute bani sau să-i dea ceva pe datorie. Nici să-i mărturisească de unde veneau banii.

Dar László nici nu-l întreba. Uneori se certa cu băcanul, dacă acesta nu mai voia să-i dea pălincă, sau îi cerea alta, mai bună, fiindcă în rest nu-i păsa de nimic. Nu se plîngea niciodată din cauza mîncării. De altfel, abia ciugulea cîte ceva. Bătrînul Balog săpase grădina din spatele casei ca să aibă o mînă de zarzavaturi și cîțiva cartofi de pus pe masă. László nici nu avea nevoie de altceva, așa că Bischitz deconta mai toți banii pe pălincă, desigur nu lui Gyerőffy, ci bătrînului avocat Simay.

Trecu așa mai bine de un an. László era atît de slăbit încît abia se mișca din casă. Stătea înăuntru sau pe banca din față și nu făcea nimic. Uneori îi cădea în mînă cîte un ziar vechi pe care-l frunzărea plictisit. Alteori se ducea pînă la băcănie, unde pălăvrăgea cu

clienții răzleți, dar de cele mai multe ori cu Bischitz sau cu soția lui. Iar mai nou cu micuța Regina, de cînd, atunci cînd părinții săi avea treabă pe afară, lăsau prăvălia în seama ei, deși nu avea decît treisprezece ani, dar era o fată isteață, care știa de unde să le ia pe toate și ce preț aveau mărfurile.

Încet, se înfiripă între ei o relație stranie. Fiindcă, de la o vreme, cînd începea să se pilească, lui László i se dezlega limba. Devenea plin de sine și începea să povestească cu lux de amănunte despre viața din înalta societate, despre succesele lui din trecut, cînd fusese regele balurilor și cavalerul de onoare al tuturor petrecerilor. Pe vremea cînd încă nu se ferea de oameni, vechii lui ortaci îl luau adeseori peste picior cînd începea să se fălească. Năravul de care nu scăpase nici acum, doar că, la cît era de slăbit, începea să turuie deja după două pahărele despre luxul în care să lăfăise pe vremuri. Abia trebuia să-l provoace careva și nu mai contenea cu poveștile cum fusese el la cina dată de regele Spaniei, la balurile din palatul regal, la marile ospețe sau la sărbătorile din lumea bună. Soții Bischitz nu erau prea receptivi, fiindcă-l considerau un mincinos notoriu.

Dar nu și micuța Regina.

Pe ea nu o interesa dacă poveștile lui erau adevărate sau pure fantasmagorii. Vedea totul ca o lume de basm, cu saloane aurite, cu mobile îmbrăcate în catifele colorate, pline de flori și cu muzica pe care dansau femeile acelea minunate, în rochii splendide, împreună cu ofițerii în uniforme îngăitănate, levenți și gardieni în haine ungurești de paradă, prinți, regi și prințese. Fantezia ei de copil îi aducea pe toți la viață, înfățișîndu-i aievea în fața ochilor. Era o lume mai frumoasă decît toate poveștile citite sau auzite pînă atunci. Iar László, bărbatul acela slab, cu fața emaciată, care stătea în fața ei în costumul lui excelent croit odinioară, dar acum cîrpit și plin de pete, cu pantofii scîlciați, adeseori nebărbierit și nepieptănat, era în ochii ei prințul suveran al tuturor acestor minunății, însă osîndit de soartă să trăiască în mizerie.

Îi sorbea fiecare cuvînt aplecată peste tejghea.

Părul roșcat-tițian îi încadra frumusețea feciorelnică a feței. Îl privea cu ochii ei mari, ca de ciută, printre genele dese, frumos curbate. Buzele neverosimil de roșii îi rămîneau întredeschise, desfătîndu-se de cele auzite ca de o licoare fermecată. Iar cînd László tăcea, ea îi umplea din nou paharul – fără să mai țină socoteala – ca

să-l dea repede de dușcă, deoarece știa că numai așa era dispus Gyerőffy să-și continue poveștile.

Din cînd în cînd, simțea nevoia să arunce cîte o întrebare, de parcă nu ar fi înțeles ceva, ca el să continue cu noi amănunte despre lacheii în livrele aurite, trăsurile capitonate cu mătăsuri, argintăriile de pe mese sau despre tiarele și diademele pline de diamante sau despre perlele și rubinele uriașe din colierele doamnelor. László nu-i povestea nimic altceva, iar pentru micuța Regina, lumea aceasta, despre care auzea acum pentru prima oară în viață, era ca un vis plin de lux și de splendoare.

Se simțea atrasă încă din fragedă pruncie de „conte", cum i se spunea în sat, se bucura cînd îl întîlnea, cînd putea să-l urmărească pe furiș din ușa băcăniei, de pe stradă sau din dosul gardului care înconjura castelul. Apoi îl ajută pe bătrînul servitor să-l îngrijească, fericită să fie cît mai aproape de el. Iar acum, cînd se posta uneori în băcănie ca să-i povestească ei și numai ei, era în al nouălea cer, se simțea la izvorul fericirii care-i umplea pe de-a-ntregul sufletul înflăcărat de pasiunea tinereții. Minunățiile pe care i le povestea erau doar fundalul pe care se contura ca unică realitate personalitatea tînărului din fața ei. Toate cele pe care la auzea de la el nu erau decît splendori imateriale, care țeseau aureola pe care nu o vedea decît ea, micuța Regina, nimeni altcineva. Iar acest prinț de basm părea că pîndește orice prilej să o găsească singură în băcănie, apărînd de îndată ce tatăl ei pleca fie la Gherla, fie pe cîmp, unde-și lucra cele treizeci de pogoane cu nenumărații săi datornici. Ceea ce se întîmpla însă destul de rar, cam o dată la două, trei săptămîni. Dar atunci apărea de îndată și de obicei rămîneau doar ei singuri, fiindcă doamna Bischitz era ocupată cu gospodăria și cu puzderia de plozi pe care-i avea.

Regina simțea că el vine numai și numai de dragul ei, iar inima începea să-i bată tare, gata să-i sară din piept.

Iar fata nici nu se înșela. László pîndea ocaziile cînd ea era singură în băcănie. Dar el nu era atras de frumusețea ei, pe care nici nu o băgase în seamă. Nici măcar faptul că începuse să se împlinească. Se ducea la ea din două motive. Primul era că Regina nu se zgîrcea cu băutura, ca bătrînul Bischitz. Îi turna din oricare fel, fără ca el să-i ceară. Dar era un motiv și mai important. Și anume faptul că avea ocazia să-și povestească viața. Să-și amintească trecutul plin

de vrajă de care soarta l-a văduvit. Despre cazinouri și Park-Club, despre prînzurile și balurile din castelele în care el era primul dansator, despre salonul perfect al doamnei Berédy și palatul alb al familiei Szent-Györgyi. Avea ocazia să povestească despre Simonvásár și să-i descrie încăperile, biblioteca, parcul, vînătorile de acolo, toate cele din jurul Klárei, marea lui iubire, camera ei, unde o sărutase o singură dată în viață, rochiile ei, buchetele de garoafe galbene ca șofranul pe care i le oferise, toate minunățiile pe care le pierduse numai din vina lui. Dar fără să amintească vreodată numele ei. Nu spunea nimic despre ea, doar despre cele din jurul ei, adică rochiile, nuanțele, florile și parfumurile legate de ea, fără să o amintească direct, la fel ca popoarele primitive, pentru care numele divinităților sînt tainice. Băutura îi atenua remușcările, lăsîndu-i treze doar amintirile frumoase, pe care le rememora pînă în cele mai mici amănunte, pînă ce beția se îngemăna cu feeria iluziilor risipite.

*

Uneori, încă de iarna trecută, bătrînul Márton se întîmpla să-i servească la masă friptură de iepure, fără ca László să-și dea seama, de oboseală sau din cauza apatiei în care trăia. Mînca fără să se gîndească la ceva. Dar acum, în a doua toamnă, înainte de prima zăpadă, de cînd locuia în casa pe care o destinase servitorului său, cînd văzu din nou carne de iepure la cină îl întrebă într-o doară:

– De unde ai iepure?

– Îl am – îi răspunse el scurt.

– Dar de unde? Ni l-a trimis cineva?

Márton strîngea masa zdrăngănind farfuriile, tacîmurile, le puse pe tavă și porni spre bucătărie.

László îl întrebă încă o dată, agasat de laconismul bătrînului:

– Răspunde-mi, cînd te întreb – de unde ai iepurele?

– Îl am! – și ieși trîntind ușa.

Bătrînul Balog era mare braconier. O făcea din pasiune. Rămăsese văduv încă din tinerețe și nu avea nici un prieten. În copilăria lui László, el trăise singur în castel, dar și după aceea, fiindcă tînărul dădea rareori pe acasă. Era argat – *conventio* –, plătit în natură, dar primea din partea intendentului și o mică sumă de bani. Creștea doi purcei de lapte, așa că nu o făcea de nevoie, ci mai degrabă de dragul aventurii și din batjocură față de cei din jur care, știa el foarte

bine, îl considerau prostul satului. Dar el nu-şi bătea capul cu ei şi dacă punea mîna pe cîte un şoldan, îl belea şi-l frigea zîmbind pe sub mustaţă, nu doar cu gîndul la friptura gustoasă, ci şi din satisfacţia că-i dusese de nas pe toţi, în frunte cu pădurarul şi cu intendentul moşiei. Pentru că braconajul nu era la îndemîna oricui. Cursele cereau pricepere. Cele mai potrivite erau corzile de vioară. Cînd se mutaseră din castel, găsise într-un sertar un pachet întreg. László îşi vînduse vioara de mult, aşa că Márton n-avea decît să le folosească. Iar laţurile îşi aveau secretul lor, ca vînatul să se prindă în ele şi, pe deasupra, era nevoit să le camufleze, să nu le găsească vreun vagabond care să-i fure prada. Nu era uşor nici să se furişeze în zori, fără să-l dibuiască nimeni după ce merge, iar dacă reuşea să prindă ceva, să aducă vînatul pe furiş şi să-l pregătească pentru ospăţ. Totul cerea pricepere şi multă şiretenie!

Făcea asta de ani de zile. Ce-i drept, doar rareori îi cădea cîte ceva în cursă, fiindcă în Ardeal vînatul mărunt era puţin, mai ales pe o moşie lăsată în paragină, precum cea de la Kozárd.

Cît timp trăise în subsolul castelului îşi aşeza laţurile la marginea parcului. Era foarte simplu şi nici nu avea de cine să se ferească, fiindcă nu locuia nimeni prin împrejurimi, iar satul era în vale, de-a lungul drumului. Dar de cînd se mutaseră în casa de jos, lucrurile se complicaseră. Ázbej împrejmuise parcul şi nu i-ar fi plăcut să-l vadă trebăluind pe-acolo. Aşa că nu-i mai rămăsese decît pădurea! Iar pînă la ea trebuia să treacă de partea cealaltă a rîului, apoi să urce dealul. Era mai greu, dar cu atît mai palpitant.

Plănuia totul cu dibăcie.

Ca să nu se dea de gol, îşi încerca norocul numai cînd avea şanse de reuşită, mai ales în serile cînd stătea să ningă, iar iepurii, care simţeau că se strică vremea, se aciuiau prin desişuri. Atunci Márton pornea „după uscături", după cum spunea el dacă se întîlnea cu pădurarul sau dacă-l întreba cineva, ceea ce se întîmpla destul de rar, fiindcă era un om ursuz, care nu prea vorbea cu nimeni. În dimineaţa următoare îşi inspecta laţurile şi, dacă găsea ceva, îşi ascundea prada sub şubă şi aduna cîte un braţ de vreascuri, ca să vadă toată lumea după ce fusese prin pădure. Traversa satul mergînd împleticit, gîfîind din greu prin faţa caselor, cu toate că sufletul îi tresălta de bucurie că îi înşelase din nou şi îşi căra iepurele pe

sub nasul tuturor, fără ca cineva să știe de matrapazlîcurile lui sau măcar să le bănuiască!

De fapt aflase de ele tot satul. Dar nu-l dăduseră de gol în fața lui Ázbej, pe care-l ura toată lumea, de certăreț și de hain ce era și pe deasupra un venetic la ei în sat. Dar nici lui Márton nu-i spuseră nimic, fiindcă și-ar fi stricat toată distracția. Rîdea toată lumea de el. Îl pîndeau cum se furișează pînă la marginea pădurii și înapoi, cum se ferește de ochii oamenilor, ca în ziua următoare să-și tîrșească pașii pînă în satul vecin, unde vindea blana de iepure crezînd că nu-l vede nimeni. Rîdeau și copiii de el. Unii îl întrebau de-a dreptul:

– Ce cărați, nene Márton?

Iar el răspundea morocănos:

– Lemne – iar alteori: Pe moașă-ta împăiată!

Își băteau joc cu toții de el și rîdeau săptămîni la rînd cînd îl prindeau din nou cu minciuna sub cojoc.

*

Desigur că László nu știa nimic din toate acestea.

În ziua aceea era treaz de-a binelea și prost dispus, fiindcă-și terminase porția săptămînală și nu mai avea nimic de băut. Mica Regina ar fi fost dispusă să-i dea, dar fiind vineri după-amiază, deci începutul sabatului, Bischitz nu se mișca din casă, așa că nu avea nici o speranță să rămînă singur cu fata în băcănie. Era furios. Trebuia să facă rost de bani. Ochii îi căzură pe bufetul hodorogit cu sertare – o mobilă rustică, țărănească, precum toate cele din casă, pe care Ázbej i-o cedase „mărinimos". Dar pe tăblia plină de zgîrieturi era un toc lung de piele, cu apărătoare de pînză la colțuri și cu o încuietoare mică din metal. Era un toc englezesc pentru două arme de vînătoare, în care acum nu mai era decît una singură. Nici aceea nu se aflase acolo, ci îi fusese trimisă de la Dezmir, cînd se despărțise de doamna Lázár, iar aceasta îi expediase toate lucrurile personale.

Chiar și în lumina palidă a lămpii din tavan, pielea aceea netedă avea un luciu elegant, amăgitor.

Uitase cu totul de tocul acela. Dar acum se apropie de el. Privi inscripția imprimată cu numele lui scris greșit „Count Ladislas Gieroffy". Mîngîie literele delicate. Fusese cadoul de Crăciun al mătușilor sale de la Simonvásár, cînd împlinise optsprezece ani. Erau cu toții în biblioteca castelului. Bradul se înălța pînă în tavan,

împodobit cu mii de lumînări care dădeau o lumină feerică! Iar alături de el era Klára, într-o rochie albă. Pe vremea aceea era încă foarte slabă, cu ochii ei mari, de culoarea mării, larg deschiși de bucurie...

Se cutremură și deschise brusc încuietoarea. Singura armă era acolo demontată, cu patul separat de țeavă. Locul celeilalte era gol, o vînduse de mult. Nu avusese nici un rost să o păstreze. Oricum, el nu va mai vîna niciodată! Nu ar avea din ce. Nu-i ajungeau banii nici pentru băutură, darămite pentru cartușe.

Se hotărî să o vîndă și pe aceea, furios că nu-și amintise de mai devreme de ea.

O scoase și o montă. Avea perfecțiunea unui mecanism de ceas. Se deschidea fără nici un zgomot și se închidea cu un clinchet delicat. Țăcănitul acela discret îi dădu fiori. Îl auzise de sute de ori, fără să-i dea vreo atenție, la nenumăratele vînători de pe domeniile Szent-Györgyi sau Kollonich... ca un clopoțel abia auzit, venind din depărtare. Dezmembră arma grăbit și o puse la locul ei. Voia să scape cît mai repede de ea!

Își luă cojocul, pălăria și ieși în grabă, de parcă ar fi fugit de năluci.

Străbătu o bucată scurtă din drumul principal, apoi coti pe una din ulițele lăturalnice care cobora la Someș, unde locuia Fábián, „milionarul". Era pe jumătate țăran, pe jumătate orășean, venit din Cehia sau din Moravia. Numele lui de familie era Sprnad, dar cum nimeni nu reușea să i-l rostească, oamenii îi spuneau pe numele mic. Se zicea că venise în sat toamna trecută tocmai din Borgo, unde tatăl lui fusese cîrciumar. Cumpărase piua de pe Someș, cu tot cu daracul, iar alături montase și un teasc de ulei. Era un negustor priceput. Îi plăcea să bea și să petreacă. Uneori termina toată berea din sat, așa că Bischitz era nevoit să trimită degrabă după alte butoaie, să aibă și pentru alții.

Pe László îl cunoscuse la băcănie. Comandase deodată atît de multă palincă, încît László căzu cît era de lung sub tejghea. Au fost nevoiți să-l tîrască pînă acasă. Iar Fábián nu avea nici pe naiba, fiindcă pentru el zece, cincisprezece țoiuri erau ca apa chioară. De atunci erau tovarăși de pahar. De cîteva ori, Fábián îl luase cu el la Gherla, unde făceau chiolhanuri de pomină și se întorceau abia în ziua următoare – erau adevărate orgii, cu țigani și cu tîrfele locului, niște scofîlcite ordinare, dar nici muzicanții nu erau mai breji,

mai degrabă niște văiugari nenorociți, fiindcă lăutari mai de soi nu călcau în speluncile acelea. Fábián nu era năzuros și îi plăcea să petreacă în locuri unde se putea chiar despuia în pielea goală, dacă avea chef. Iar muzica să fie tare și femeile grase.

László merse o vreme prin zăpada bătătorită de pe ulița îngustă, pînă ce întrezări luminițele de la fereastra daracului și auzi bufniturile ritmice ale teascului, de parcă ar fi fost bătăile inimii uriașe a domnului Fábián. „Numai de l-aș găsi acasă!" își spuse el, pentru că negustorul era adeseori pe drumuri, stătea două-trei zile acasă, apoi o lua iar din loc, ca să-și vadă de afacerile lui.

Tocmai pornise din nou la drum, dădu nas în nas cu el în trăsură. Era un bărbat de statură mijlocie, spătos. Purta pe capul tuns chilug o cușmă din piele de oaie. Pe fața mare, rotundă, avea barba tunsă scurt, iar mustățile i se alungeau pînă la urechi, cu țepi negri și aspri, lăsîndu-i la vedere gura mare, cărnoasă, cu buzele însîngerate, viguroase. Opri caii și-l salută pe László cu vocea lui tunătoare.

– Ce vînt te-aduce la mine, conte? Îmi pare bine să te văd! – strigă el cît îl ținea gura.

Vorbea bine ungurește. Doar după vocalele alungite se observa că nu era limba lui maternă.

– Hai să te duc acasă, că eu sînt chemat la cină la Iclod, dar mai am vreme pînă atunci.

Îl apucă cu mîinile lui mari ca lopețile și-l azvîrli ca pe un fulg în trăsură. Porniră mai departe la pas – zăpada era moale, iar drumul plin de gropi.

László se oferi să-i vîndă pușca, o armă englezească, valoroasă.

– Cît ceri pe ea? – îl întrebă Fábián.

– Oricît îmi dai!

– Ești nebun, conte? – îi răspunse Fábián și-l înghionti prietenește, apoi adăugă:

– Dacă ai nevoie de bani, îți dau...

– Nu! Dacă o cumperi, bine, dar de pomană nu primesc!

– Atunci hai s-o văd.

Intrară în casă.

Fábián plăti două sute de coroane pe armă. László voia să scape și de toc, dar Fábián nu se arătă dispus să i-l cumpere. Ce să facă cu el? Avea gravat numele lui László, iar pe deasupra era un obiect greoi, mare și nefolositor. Nu, nu avea nevoie de toc. Puse arma în

trăsură și o plăti pe loc. Două sute de coroane. Era un preț de nimic pentru un Purdy cu țeava dublă, dar cum Fábián habar nu avea ce comoară era arma aceea, credea că fusese mai mult decît generos.

Apoi porni mai departe.

László rămase singur în camera întunecată, cu cele două bancnote în față. Acum avea bani, foarte mulți bani, așa că putea să bea, să se îmbete și să uite. Să-și astîmpere inima care începuse să-i bată gata să-i sară din piept cînd îl văzuse pe Fábián cum apucă arma cu mîinile lui butucănoase și iese cu ea pe ușă. Nu înțelegea ce-i venise. Ura tot ce-i amintea de „lumea aceea"! Bine că scăpase de ea...

Era desculț, fiindcă își aruncase cizmele și ciorapii îmbibați de apă. Se gîndi să-l trimită pe Márton pînă la băcănie, după o sticlă de rachiu cu chimen. Luă una din cele două sute și ieși în pridvorul încăpător, cu o sobă mare – casa fusese construită pentru două familii, cu două aripi: una în care locuia acum László, iar în cealaltă Márton, pridvorul fiind bucătăria comună.

Intră pe ușa din dos și dădu peste bătrînul Márton ghemuit pe podea, străduindu-se la lumina unei lumînări de seu să întindă pe o scîndură o piele de iepure, să nu se zbîrcească. Îi aruncă surprins stăpînului său o privire tîmpă.

– Te-am prins, lichea bătrînă ce ești! Acum nu mai scapi de mine – spune-mi de unde ai iepurele acesta?

– L-am prins.

– Cum? Cu ce? Doar nu ai alergat după el?

– Cu lațul.

– Bravo! Așa mai zic și eu. Și unde l-ai prins?

Bătrînul Balog începu să se codească. În cele din urmă îi spuse adevărul:

– În pădure.

– Așa? În pădure? Foarte bine. Dacă Ázbej mi-a furat mie pădurea, noi îi furăm iepurii din ea. Dar acum dă o fugă pînă la Bischitz și adu-mi o jumătate de litru de rachiu cu chimion, din ăla mai bun. Apoi mai vorbim noi.

Din ziua aceea, viața lui Gyerőffy se schimbă. Deveni și el braconier. În cîteva zile învățăde la Márton unde și cum să așeze lațurile. László punea înainte de înserat cîte opt, zece curse în locurile stabilite, iar în zori bătrînul ieșea să le inspecteze. Nu trecură nici două săptămîni că prinseră deja, în felul acesta, doi iepuri.

*

Era prima oară, după ani de zile, cînd László se simțea în largul lui. Reușea cu degetele lui de pianist să înnoade perfect lațurile și să le agațe cu mare artă de-a lungul crengilor, la gurile desișurilor, fără să le dibuiască nici oamenii, nici sălbăticiunile.

Singura neplăcere era că atunci cînd vremea era liniștită sau era senin, iepurii nu intrau în pădure, ci rămîneau pe arătură sau pe pășuni. Așa că nu merita să-i pîndească decît cînd stătea să ningă sau se pornea un vînt mai năprasnic. Alteori era în zadar.

Dar László nu avea răbdare. Prinsese gustul braconajului și ar fi vrut să-și umple toate zilele cu noua lui pasiune.

*

Curtea casei în care locuia avea gard numai la uliță, iar pe laturi erau tufe de cătină care coborau pînă la albia rîului și o despărțeau într-o parte de terenul viran, dincolo de care era băcănia lui Bischitz, iar de cealaltă de gardul din bîrne cu care închisese Ázbej latura inferioară a parcului a cărui intrare principală era în vale, la dreapta.

Era un teren nisipos, cu rîul în apropiere, așa că Ázbej își instală acolo cotețele de orătănii. Voia să crească găini din rasa Orpington, care erau pe vremea aceea la modă, pentru ouăle lor mari, maronii, de mare căutare chiar și în Anglia. Șirul lung de cotețe era îndreptat către rîu. În capătul dinspre deal era căsuța îngrijitoarei, iar în față se întindea curtea largă, frumos îngrijită, cu nisipul curat, pe care se plimbau țanțoșe găinile dolofane, cu penele lor de culoarea spicului de grîu și cu ochii mereu la pîndă. Nu le tihnea cîtuși de puțin să fie închise în țarcul acela steril, unde scurmau nisipul în zadar, fără să găsească vreun vierme sau vreun melc și abia așteptau cele două momente de desfătare ale zilei, cînd li se împrăștiau grăunțele. Se plictiseau de mama focului. Unele se abăteau pînă aproape de gard să caute o gaură, o spărtură prin care să poată da bir cu fugiții.

Într-o după-amiază, aproape de asfințit, László coborî pînă la malul rîului, unde bătrînul Márton mărunțea un arin doborît de vînt. După prima ninsoare se lăsase un ger aspru, uscat. Dar în ziua aceea se înnorase. Voia să-l descoasă pe bătrîn, dacă oare va ninge. Fiindcă el era gata să pună lațurile chiar în seara aceea.

Cînd termină și cu surcelele, Márton se sprijini de coada toporului și se uită la cer. Își șterse cu dosul palmei fruntea asudată și mustața plină de promoroacă, apoi adulmecă aerul rece și rosti verdictul:

– N-o să ningă.

László mai rămase o vreme alături de bătrînul lui servitor, apoi o luă abătut spre casă. Nu mai avea răbdare să aștepte pînă ce se va putea apuca din nou de braconat.

Cărarea din mijlocul curții era barată de crengile copacului doborît, așa că se văzu nevoit să ocolească pînă la vechea potecă de lîngă tufele de cătină. Pînă atunci nu se gîndise decît la vreme, dar acum se trezi în fața gardului cu uluci, în dosul căruia era curtea orătăniilor, iar dincolo de ea, la poalele dealului, începea parcul. Fusese pe vremuri al lui. Printre coroanele desfrunzite ale copacilor se întrezăreau zidurile albe ale castelului, cu țigle noi, de un roșu sănătos. Ázbej îl renovase. Fusese și acela al lui.

Se opri cu fața întunecată de furie. Apoi buzele i se schimonosiră într-un rînjet hain. Cîteva găini își scoseseră gîtlejurile printre uluci, căutînd ceva de ciugulit, ademenite de puzderia buruienilor care năpădiseră tarlaua prin jurul gardului.

László privi împrejur. Nu era nimeni. Doar bătrînul Márton, cu spatele la el.

Rămase o clipă pe gînduri. Nu avea de făcut mai mult decît doi-trei pași. În dosul tufelor de cătină...

Intră grăbit în casă. Luă o coardă de oțel și o șurubelniță straşnică din caseta de arme. Privi din nou de jur împrejur, apoi o tuli pînă la gard. Se lăsă pe vine. Șurubelnița era de nădejde – reuși din două, trei mișcări să desprindă o ulucă. Aplecă o creangă în dreptul deschizăturii, îi îndreptă capătul în sus și potrivi lațul.

După cîteva clipe, era din nou în fața casei.

Aștepta. Se prefăcea că admiră peisajul, dar era cu atenția încordată. Se lăsa seara. Era vremea cînd orătăniile se retrăgeau în cotețe. Nu putea să dureze mai mult de o jumătate de oră. Oare va mai apuca vreuna să găsească spărtura din gard? Iar dacă o găsea, nu se va pune pe cotcodăcit atunci cînd se va prinde în laț? S-ar isca zarvă dacă ar auzi-o cineva. L-ar da de gol și l-ar umple de rușine.

I se păru că trecuse o veșnicie pînă ce auzi bătăi de aripi pripite, dar nimic altceva. Apoi se făcu din nou liniște. Era a lui!

Abia se abținea să nu dea fuga pînă acolo. Dar se potoli și se apropie de gard pe furiș. De creanga ridicată spre cer atîrna o găină grasă... O scoase din laț, o ascunse sub surtuc și porni în goană spre casă. Nu simțea nici o remușcare că era găina lui Ázbej și nici nu se gîndea că o furase. Era doar o răzbunare măruntă, ce-i drept, totuși o răzbunare pentru că îl sărăcise. Se simțea mai satisfăcut decît dacă și-ar fi primit înapoi toată averea.

Din clipa aceea începu să recidiveze tot la opt-zece zile. Făcea totul singur, fiindcă bătrînul Márton refuza să ia parte la furtișagurile lui. Nu-i spuse nimic, dar se vedea pe el că se ținea de legea nescrisă potrivit căreia sălbăticiunile sînt un cadou dumnezeiesc pentru cei care le prind. Dar orătăniile erau ale celor care le creșteau și nu se atingea de ele. Le gătea, însă se codea să le curețe de pene. Așa că László era nevoit să o cheme pe Regina, care venea bucuroasă. Nu avea decît să-i facă cu ochiul, discret, cînd stătea să bea în băcănie sau să-i facă cu mîna de la distanță, ca fata să lase totul baltă și să dea fuga la el. Era tot timpul cu ochii la casa lui László și se folosea de orice prilej ca să fie alături de el.

Adeseori părinții ei o căutau strigînd, dar ea știa să se furișeze pe nevăzute în casă, nu prin terenul viran, în care Bischitz tăiase de mult o portiță, fiindcă venind pe acolo s-ar fi dat de gol, ci apărea după cîteva clipe dinspre rîu, de pe uliță sau din vecini și așa nu reieșea pe unde umblase, chiar dacă primea uneori și cîte o scatoalcă.

Îl adora pe László ca un cățel.

Sufletul ei neprihănit de copil era orbit de iubire. Îi simțea splendoarea și suferința aidoma unui adult. Era fericită cînd László îi vorbea și suferea cînd el discuta cu alții.

Pe Fábián îl ura. Cînd îl lua uneori la Gherla și se întorceau abia în ziua următoare, fata simțea instinctiv că petreceau cu femei depravate, de cea mai joasă speță și se simțea roasă de gelozie. Plîngea toată noaptea în pat. A doua zi se prefăcea supărată și nu se uita spre casa vecină, nici nu se ducea dacă o chemau. Dar era suficient un cuvînt, o privire ca să dea totul uitării și să revină la fidelitatea dinainte. Slugărnicia ei mai avea și o altă explicație – curiozitatea. Cea de adolescentă, atrasă de taina iubirii. Cînd era în preajma lui László, în bucătărie sau în camera lui, era mereu cu atenția încordată la chipul, la mîinile lui delicate, adulmecînd cu nasul ei mic și sensibil să vadă vreun semn cît de mărunt, o mușcătură, o zgîrietură pe braț sau vreun parfum străin care o făceau

să simtă un nod ciudat în gît. Era o senzație chinuitoare și totodată straniu de atrăgătoare.

*

Într-o seară, după anul nou, pe la ora nouă, în fața casei lui László se opri un fiacru. Era Fábián, care venise să-și serbeze cu mare fast onomastica. Adusese cu el două cocote de la oraș, un coș mare plin cu șampanie ieftină și cu coniac, friptură rece de curcan, pogăcele cu jumări, ca să alunece mai bine vinul, și tot felul de fursecuri. Apăru de îndată și muzicantul satului, care se puse pe cîntat din ușă, fiindcă nu încăpea înăuntru, unde cinau cei patru, apoi se prinseră în joc. Mai cu seamă Fábián, care le lua uneori la dans pe ambele femei laolaltă, bălăngănindu-se și chiuind cît îl țineau bojocii.

Vestea se răspîndi prin tot satul. Vecinii se adunară în jurul casei, ca să asculte muzica. Mai cu seamă femeile. Cele mai în vîrstă începură să-l descoase pe vizitiu, de unde adusese cocotele, ca apoi să-și poată rosti în gura mare disprețul față de o asemenea netrebnicie. Iar între timp, cîteva fetișcane se puseră pe horit, bătătorind zăpada în brațele flăcăilor, pînă ce o făcură lucioasă ca oglinda. Dar nu rezistară prea multă vreme în gerul năprasnic de crăpau pietrele, așa că încet se întoarseră cu toții la casele lor.

După cină, alde Bischitz mai rămaseră o vreme în cămăruța lor din spatele prăvăliei, care era sufrageria și totodată camera lor de zi. Acolo își ținea băcanul registrele și mărfurile mai delicate – zahărul, mirodeniile, smochinele, care puteau lua miros de la saramura de pește sau de la mahorca din magazia învecinată. Doamna Bischitz, o femeie grasă și bolnăvicioasă, moțăia ostenită pe canapea. Regina, care-și culcase de mult surorile și frățiorii mai mici, strîngea masa și împăturea șervetele. Brusc, servitoarea Juliska dădu buzna peste ei, risipind tihna așternută după cina îmbelșugată și le aduse vestea despre cele ce se petreceau în casa lui Gyerőffy. Soții Bischitz rămaseră impasibili. Doar băcanul, furios că chefliii nu cumpăraseră băutura de la el, o mustrului aspru pe fată că lăsase baltă spălatul vaselor ca să caște gura la zarva din vecini. O amenință chiar cu bătaia și o izgoni la locul ei, în bucătărie. Apoi se pregătiră de culcare.

Doar Regina rămase împietrită lîngă dulap. Era albă ca varul la față. Se răstiră de două ori la ea, pînă ce catadicsi să se urnească din loc.

*

Trecu o oră, apoi încă una. Nu reușea să adoarmă. Stătea nemișcată, alături de surioara ei de șase ani. Era cu urechile ciulite. Prin noaptea întunecată sa auzeau slab de tot bubuiturile surde ale contrabasului. Apoi încetară și ele. Nu mai auzea nimic decît respirația grea a părinților ei.

Oare ce se întîmpla acolo? Cum petreceau?

Nu mai rezistă.

Se strecură de sub pătură cu mare grijă, să nu o trezească pe cea mică de lîngă ea. Își căută bîjbîind hainele și se îmbrăcă în pripă, apoi pipăi în întuneric după broboada mamei sale, și-o puse pe umeri și ieși tiptil din casă.

Era o noapte întunecoasă, fără lună. Nu se vedea decît luciul albăstrui al zăpezii.

Nu se încălță decît pe treptele pridvorului, de teamă să nu trezească pe cineva. Avea o pereche de botine cu tocuri înalte, scîlciate, cîndva la modă, care i-ar fi ajuns pînă la genunchi dacă ar fi putut să-și lege șireturile, dar mai toate găicile erau rupte încă de pe vremea cînd le purta mama ei.

Traversă alunecînd curtea acoperită de gheață pînă la colțul magaziei de lemne. Privi din portița grădinii spre casa învecinată. Văzu la fereastra lui László o lumină slabă, sîngerie. Părea sclipirea iadului, care-i făcea cu ochiul, ademenind-o.

Porni într-acolo, înfofolită în broboada groasă. Înainta anevoios. Era grădina de cartofi, pe care Bischitz o lăsase în paragină, așa cum rămăsese după ce au scos roadele din pămînt. Dar fata continua să se împleticească spre luminița aceea amăgitoare. Căzu de cîteva ori, zdrelindu-și genunchii. Trupul ei firav se clătina în noaptea întunecată, ca o trestie în bătaia vîntului.

Cînd ajunse nu auzi nici un zgomot. Nu se întrevedea decît lumina slabă care pîlpîia în dosul ferestrei înghețate.

Se furișă pînă aproape și-și lipi fața de sticla rece, năpădită de liniile alambicate ale florilor de gheață. Dar ea voia să vadă, să afle ce se petrecea înăuntru, doar de aceea venise – voia cu tot dinadinsul, chiar dacă ar fi fost nevoită să spargă fereastra! Încercă să o încălzească cu respirația ei înfierbîntată și să o șteargă cu broboada groasă. Încet, se formă o pată pe gheața groasă, prin care putea să arunce o privire înăuntru.

Încerca înfrigurată să distingă ceva în semiobscuritatea camerei. Se ținea cu degetele crispate de pervaz. Broboada îi atîrna în jurul feței în falduri îndoliate.

Avea fața învinețită de frig și buzele însîngerate. Abia după o bucată de vreme reuși să deslușească ceva din ceea ce se întîmpla acolo. Să-și dea seama, să se dumirească!

Rămase stană de piatră, îngrozită și dezgustată. Se ghemui brusc sub fereastră, apoi o luă la goană. Fugi într-un suflet pînă acasă, împiedicîndu-se printre mormanele de pămînt înghețat, cu privirea pierdută în zare, de parcă ar fi vrut să se lepede de cele văzute, înspăimîntată ca o ciută cu copoii pe urmele ei.

Nu se gîndea decît să scape de vedenii. Străbătu tropăind cerdacul și se năpusti asupra ușii. Dar nu mai avu putere decît să o deschidă – căzu leșinată în prag.

*

Părinții o îngrijiră cu duioșie, dar nu aflară niciodată pe unde umblase în noaptea cu pricina. Nici nu încercară să o descoasă, crezînd că se speriase de ea însăși, fiindcă tocmai atunci, în clipa aceea se întîmplă să treacă de la starea copilăriei la cea a pubertății.

László abia observă absența fetei.

După orgie, își petrecu zilele într-o letargie profundă. Fábián îi lăsase trei sticle de coniac contrafăcut, poate voit sau fiindcă uitase de ele. Avea cu ce să se dreagă, așa că nu se mai gîndi o vreme nici la găinile lui Ázbej, nici nu-i ducea dorul Reginei.

Dar tușea mai urît decît înainte.

Cînd fata se însănătoși, relația lor continuă neschimbată. Îl slujea cu aceeași credință. Era doar mai tăcută, mai palidă și cu privirea adumbrită de o pîclă discretă de amărăciune.

II

În vara lui 1911 luă sfîrșit lunga perioadă de pace care dura din 1878. La începutul anului nimic nu prevestea schimbările care urmau să se petreacă, în afara cîtorva indicii mărunte, al căror sens

avea să iasă la iveală mult mai tîrziu, cu conexiunile care se vor limpezi doar odată cu trecerea anilor și numai pentru cei care urmau să se ocupe îndeaproape de acea perioadă – erau cîteva evenimente aparent minore, menite să sugereze că acalmia din Europa nu mai era cea dinainte. Acestea erau de un cenușiu discret, precum ceața care întîmpină uneori la orizont soarele pe cale să apună sau ca murmurul tainic care prevestește un cutremur.

Deocamdată, ele nu păreau să amenințe pacea lumii. Faptul că la jubileul unei jumătăți de secol de domnie prințul Nikita a ridicat Montenegru la rang de regat, iar la ceremonie participaseră monarhii Italiei, Bulgariei și Serbiei, putea fi considerat o sărbătoare de familie, care nu prevestea cu nimic viitoarea alianță. Nimeni nu vedea nici o legătură între această festivitate și tulburările din Albania, care izbucniră după cîteva luni, fiindcă albanezii erau puși tot timpul pe harță. De la celălalt capăt al Europei sosi o veste surprinzătoare: Olanda se pregătea să ridice fortificații în jurul portului Vlissingen. O asemenea decizie venită din partea celui mai pașnic stat al Europei era mai mult decît neliniștitoare. Ziarele londoneze și pariziene vedeau în asta dorința împăratului Wilhelm de a-și crea o bază pentru flota germană, la o distanță de cîteva ore de Canalul Mînecii și de țărmul englez. Se pare că cele două mari puteri din Antanta cordială interveniseră, fiindcă după o lună guvernul olandez bătu în retragere. Așa că și această mică furtună trecu, la fel ca aceea mult mai aprigă din urmă cu doi ani, iscată de anexarea Bosniei. Era firesc așadar ca opinia publică din întreaga lume să creadă că toate problemele se pot rezolva în liniște, la masa verde sau prin depeșele diplomatice mai mult sau puțin reverențioase dintre guverne. Pînă și diplomații erau de aceeași părere, ca să nu mai vorbim de oamenii de rînd. Decretarea în cadrul delegației a necesității creșterii contingentelor militare și a flotei de război nu-i îngrijoră pe oamenii care vedeau în asta doar tendințele megalomane ale lui Franz Ferdinand, moștenitorul tronului.

În Parlamentul de la Budapesta atmosfera era de asemenea calmă. Prelungirea pînă în 1917 a patentului bancar austro-ungar se realiză relativ ușor. Se iscară doar cîteva mici controverse între Justh și Partidul Popular, precum și între Lukács, ministrul de finanțe, și Ferenc Kossuth, dar ele se refereau mai degrabă la problemele de guvernare ale coaliției, adică la cele ținute pînă atunci în secret, care

nu-i interesau decît pe politicienii de carieră, întrucît toată lumea era deja obișnuită cu faptul că fosta coaliție făcea mereu declarații absolut contrare cu ceea ce gîndeau conducătorii ei.

*

Caracteristică pentru acea perioadă calmă era și acțiunea începută de un prinț francez, Gaston d'Orléans, conte d'Eu, care în intenția lui de a crea o ligă împotriva duelurilor, începu să străbată în lung și-n lat întreaga Europă. Voia să înființeze cîte o filială în fiecare capitală, dar și în orașele mai importante. Aderenții lui se angajau să-și regleze diferendele de onoare în fața unor juriați aleși de comun acord, în loc să recurgă la arme.

O idee frumoasă și nobilă.

Fiind francez, cu sînge princiar, a cărui soție ar fi putut ajunge pe tronul Braziliei dacă nemernicii de acolo nu l-ar fi detronat pe tatăl ei, împăratul Pedro al II-lea, era primit peste tot cu onorurile cuvenite rangului său. De îndată ce-și anunța prezența undeva, se și constituia o secțiune a Ligii împotriva duelurilor, în frunte cu un secretar general, cu o adunare generală și cu regulamente în toată regula. Fiindcă era o onoare și în avantajul tuturor să se întîlnească cu nepotul lui Louis-Philippe, să propage ideile lui și să se declare drept subordonații sau chiar colaboratorii lui. Iar pe deasupra, contele d'Eu trăia la Paris. Prin intermediul lui se putea ajunge în cercurile legitimiste, altminteri foarte închise, din foburgul Saint-Germain.

Veni și la Budapesta. Liga se constitui cu participarea celor mai ilustre personalități. Iar Frédy Wuelffenstein deveni secretar general, probabil în urma intervenției surorii sale, doamna Berédy. De acolo, prințul plecă la București, cu o escală la Cluj, ca să formeze și în Ardeal un centru de acțiune împotriva duelurilor.

Desigur că personalitățile locale îl primiră cu tot fastul. Seara, la cazinou, se organiză în onoarea lui un banchet, la care participă toată „lumea bună".

În salonul cel mare era o masă în formă de potcoavă. La mijloc se așeză prințul, la dreapta lui două personalități eminente – Sándor Kendy, alias Rictus, cu ordinul Sfîntul Ștefan la reverul fracului, alături de fostul membru, pentru scurt timp, al guvernului Szapáry (prim-ministru între 1890-1892), Szaniszló Gyerőffy, purtător

al ordinului Sfîntul Alexandru, ca urmare a semnării, în timpul ministeriatului său, a tratatului comercial cu Bulgaria. Îl purta întotdeauna la marile evenimente, cu eșarfa latã, în roșu-verde-alb și cu marea cruce strălucindu-i în dreptul inimii. Apoi urmau, în ordinea protocolară, prefectul în exercițiu și predecesorul său, sub-prefectul, primarul, rectorul universității și capii bisericii. Numai personalități de vază. În spatele lor, întregul perete era acoperit de un splendid goblen.

Față în față cu oaspetele de onoare stătea, în calitatea lui de gazdă, directorul cazinoului, celălalt Sándor Kendy, căruia toți îi ziceau „Zurliul", ca să-l deosebească de Rictus, împreună cu Ádám Alvinczy senior și cu președintele Camerei Tutelare, maiorul în retragere Bogácsy, de asemenea în civil, fără nici un indiciu al trecutul său eroic, în afară de mustața lui uriașă și neagră, de parcă și-ar fi înfipt un caltaboș de-a curmezișul feței. Dar pe reverul fracului îi strălucea crucea ordinului Maria Terezia, pe care-l primise în războiul bosniac, ca recompensă pentru o vitejie ieșită din comun. Nimeni nu știa ce faptă eroică comisese, fiindcă nu vorbea niciodată despre ea, doar despre duelurile sale și despre atitudinea lui mereu exemplară în calitate de secund.

Clocotea de furie, fiindcă nimeni nu-l informase despre motivul vizitei prințului, încît, ca director, se trezi în capul scărilor, obligat să-l primească pe ilustrul oaspete. Pînă ce se servi masa, prințul discută amical, în fumoar, cu cei trei directori, povestindu-le într-o germană cursivă despre Liga sa: „Es ist eine verachtenswürdige Sache, dass man in unserem aufgeklärtem Jahrhundert noch immer duelliert. Das Duell ist pure Barbarei – nicht wahr? Und ausserdem auch ein schrecklicher Blödsinn! Das ist wohl auch ihre Meinung?" („Este revoltător să vezi oameni duelîndu-se într-un secol atît de luminat ca al nostru. Duelul este de-a dreptul o barbarie, nu-i așa? Și pe deasupra o prostie! Cred că sînteți de acord cu mine!")

Termină întorcîndu-se tocmai spre Bogácsy, apoi îi explică ce inepție era acest tip de confruntare, din care ies învingători cei care țintesc mai bine sau sînt mai buni spadasini, nu cei de partea cărora este dreptatea. Așadar, acesta este un obicei josnic, stupid și înjositor, o adevărată rușine!

Bogácsy se înneca de furie. Nu îndrăznea să contrazică o personalitate atît de aleasă, dar era conștient că toți stăteau cu ochii pe

el și se distrau pe seama lui, cu maliţiozitatea lor tipic ardelenească. Gîndul acesta îl scotea din minți și era pe cale să răbufnească, dacă nu ar fi fost anunțați că cina era servită. Așa că rămase cu nervii încordați și nu reuși să înghită nici o îmbucătură din toate delicatesele de pe masă. Cu toate că plătise douăzeci și cinci de coroane pentru tacîm, ceea ce nu era puțin.

*

La una din laturile mesei, la o distanță apreciabilă de grupul înaltelor personalități, stătea Dániel Kendi, bătrînul Dani.

Se declaraseră cu toții de acord că era nimerit să-l cheme, dat fiind că la sfîrșitul celui de al doilea imperiu, la începutul anilor '70, fusese atașat la ambasada din Paris, așa că vorbea o franceză perfectă. După dineu, voiau să-l prezinte lui Gaston d'Orleans, ca oaspetele să poată discuta cu un parizian adevărat. Masa i-o plătise nepotul lui, Rictus. Dar cum badea Dani era falit, nu i se cuvenea un loc mai respectabil. Important era să nu bea, nu cumva să se îmbete. Bătrînul Dani le promise solemn organizatorilor că se va abține, bucuros de rolul care i se încredințase. Avea din nou ocazia să fie în centrul atenției, ca pe vremuri, la Biaritz, în saloanele împărătesei Eugénie. Era decis să facă față cu demnitate.

Se bărbieri cu grijă și se îmbrăcă elegant. Era o apariție distinsă – cu nasul lui subțire și coroiat, cu sprîncenele negre ca pana corbului, cu părul alb, un pic rărit de vreme, despărțit în creștetul capului, cu mustața în furculiță, cu o muscă discretă sub buze și cu favoriții lungi care-i încadrau fața osoasă. Fracul lui cu revere joase, largi, îi scoteau în evidență albul imaculat al plastronului, făcînd din el, în ciuda vîrstei sale, ceea ce la mijlocul secolului trecut se numea un celadon. Era o apariție atît de remarcabilă și de perfectă, încît contele d'Eu se și interesă de el. Cînd Sándor Kendy îi spuse cine este și-i povesti trecutul lui, d'Orléans își aminti de îndată că-l întîlnise la Paris, după ce Bourbonii reveniseră din exil. „Da, desigur! E contele Candis, după cum îl numeau doamnele în saloanele pariziene. Un nume a cărui dulceață era o promisiune discretă de încîntări voluptoase."

Badea Dani îl recunoscu de asemenea pe prinț. Se întreba unde-l întîlnise. În palatul Rochechouart sau la prințesa de la Moskova? Pe vremea aceea, el era încă un tînăr de mare viitor, căruia toată

lumea îi prevestea o carieră strălucită. Dacă nu și-ar fi băut averea și nu s-ar fi ruinat, acum ar fi și el una dintre personalitățile marcante, purtînd decorații din cele mai înalte și ar sta în capul mesei, la dreapta invitatului de onoare, nu printre tinerii zurlii, de ale căror nume nu auzise nimeni. Era tot timpul cu ochii la somitățile împopoțonate cu tot felul de ordine și medalii din fața goblenului uriaș, iar sufletul i se umplu de tristețe.

Timpul trecea, iar el era din ce în ce mai abătut.

Și, ca orice om trist, începu să bea.

Să bea tot mai mult, fără măsură. Ceea ce avu urmări nefaste. Întîlnirea pentru care se pregătise cu înfrigurare deveni un eșec. La sfîrșitul dineului, cînd îl chemară ca să-l prezinte prințului, el era deja beat criță. În clipa aceea, rolul pe care ar fi putut să-l joace, dar l-a ratat numai din vina lui, îl copleși atît de tare, încît nu reuși să facă decît o mulțime de plecăciuni, pășind cînd la stînga, cînd la dreapta, gata să cadă din picioare și să repete ungurește, cu fața tristă și cu gesturi largi: „K... K... Kendy... n... n... nimic mai mult! Kendy – nimic mai mult."

Nu reușiră să scoată mai mult de la el, contele d'Eu îi întoarse spatele, iar doi tineri îl tîrîră afară din salon, fiindcă știau ce urma după atîtea plecăciuni.

*

La cealaltă latură a mesei stătea Bálint, împreună cu baronul Gazsi. În calitatea lui de parlamentar și de șambelan imperial, organizatorii au vrut să-l așeze pe Abády alături de personalitățile de vază, dar el preferă să rămînă alături de prietenul său, decît să se plictisească în capul mesei. De altfel, înainte de dineu, Gazsi îl trase la o parte ca să-i șoptească „Am ceva impohtant să-ți spun..."

Nu se văzuseră de mult. În timpul carnavalului, Gazsi rămase în oraș o săptămînă întreagă, apoi se făcu nevăzut, dar cît timp fusese acolo, toată lumea se convinse că se va logodi cu micuța Idus Laczók. Cinase de trei ori cu ea, dansau mereu împreună, își savura în fiecare după-amiază cafeaua cu frișcă și cel mai gustos *Kugelhopf* în salonul familiei Laczók, iar în primele zile îi mai ținu fetei și două serenade. Dar pe cînd toată lumea se aștepta să anunțe data logodnei, Gazsi plecă la țară și nu-l mai văzu nimeni.

La începutul banchetului discuțiile se limitară la subiecte de ordin general. În partea aceea a mesei erau numai tineri, care comentau turneul alteței regale, bătîndu-și joc, într-o bună tradiție transilvană, de Liga împotriva duelului. Nu o luau în serios decît Isti Kamuthy și cu Wuelffenstein, care stăteau chiar în fața lui Bálint. Frédy Wuelffenstein pentru că fusese numit secretar general și voia mereu să știe totul mai bine decît alții, iar Isti ca un *english* mai englez decît englezii. „În Anglia nu există dueluri" – rosti el argumentul său decisiv. Frédy se declară de-acord, îmbufnat că nu-i venise lui această idee, dar decis ca de acum încolo să o propage el.

Discuțiile generale nu durară prea mult, fiindcă apăru Laji Pongrác cu muzicanții lui și se puseră pe cîntat. Așadar conversațiile peste masă încetară și continuară doar între cei învecinați.

– Îți datohez o explicație – se întoarse el spre Bálint. De aceea am și venit în seaha asta, fiindcă știam că ai să fii și tu aici...

– O explicație? Mie? Nu înțeleg...

– Din cauza micuței Idus. Știu că tot ohașul vohbește de asta, iah eu nu apah înth-o lumină phea favohabilă! Nu-mi pasă de alții, dah n-aș vhea să-ți faci și tu o idee phoastă desphe mine.

Bálint încercă să protesteze, dar Gazsi continuă. Îi spuse că după ultima lor discuție de la Dienești, întorsese pe toate fețele cele spuse de el. Se gîndise că nu era o idee rea să se însoare. Părea convins că numai micuța Idus era potrivită pentru el, iar pe deasupra îi mai plăcea și ca femeie. Așa că și-a luat inima-n dinți și la mijlocul lui ianuarie a venit în oraș. La început, totul a mers bine. Familia Laczók se arăta dispusă să-l accepte. „M-am și mihat că pe un bou ca mine...!" Totul a fost frumos cît timp au dansat și au glumit. Fata era fermecătoare. Dar asta nu era suficient ca să se lege pe viața de ea. Voia să afle și cum gîndește, ce o interesează, care sînt ideile ei despre viață.

– Ei bine, atunci au început phoblemele. Fata e înghozitoh de phoastă!

A încercat să aducă în discuție subiecte serioase. Dar de îndată ce începea, ea îl privea cu ochi mari sau izbucnea în rîs, crezînd că vrea să o ia în zeflemea. „Astea sînt bazaconii" – spunea ea sau aducea vorba despre rețete, păsări sau despre cai, crezînd că-i va face plăcere lui Gazsi. Cînd o întreba ce citește, ea îi răspundea simplu: „Nimic. La ce bun? O gospodină cumsecade nu are vreme

de citit." Era ceva îngrozitor. Se înfioră la gîndul că ar putea să se lege pe viață de o gîscă proastă ca aceea.

– Și numai ca să phocheăm niște sărăntoci ca mine?

Fiindcă femeia asta ar fi în stare să strice tot ce ar vrea să facă el din copiii săi.

Se considerase dator să-i explice totul lui Bálint, ca să nu-l acuze dacă va auzi că îi făcuse fetei curte, apoi o părăsise.

– N-aș avea nici un motiv să te acuz! – îi răspunse Bálint. Nimeni nu are dreptul s-o facă. Absolut nimeni. Cu atît mai puțin eu.

Rămase încruntat, amintindu-și de Lili, de simpatica Lili Illésváry, căreia-i făcuse și el curte, ca apoi să nu-i ceară mîna. Își aminti de scena cînd erau doar ei doi în biblioteca din castelul Jablánka, iar fata aștepta înfrigurată, privindu-l cu ochii ei mari, de culoarea albăstrelelor...

Tăceau amîndoi, adîncit fiecare în gîndurile lui.

Apoi Gazsi făcu un gest de parcă ar fi vrut să-și risipească îngrijorarea, goli un pahar de șampanie, își drese glasul și, după o asemenea pregătire temeinică, se întoarse spre Bálint ca să-l anunțe scurt:

– Am dus-o pe Honeydew la împerechere.

– Adevărat? Dar e calul tău de vînătoare favorit! – se miră Bálint, apoi își aminti de dezgustul cu care-i vorbea adeseori, în ultima vreme, despre călărie.

Probabil că era și acesta unul dintre simptomele tristeții din ce în ce mai apăsătoare a lui Gazsi.

– Da, am dus-o săptămîna trecută la Cojocna. I-am dat-o lui „Gallifard", un armăsar excepțional. Gunnersbury „aus der" Gaillarde. E de rangul ei.

Apoi continuă în șoaptă, de parcă i-ar fi mărturisit un mare secret, explicîndu-i pe larg, cu o prudență exagerată, motivele pentru care luase decizia aceea. Îi spuse că Honeydew avea deja șapte ani, așa că era timpul să nască un mînz. Desigur, un mînz fără pereche; că nu accepta să fie călărită de nimeni altul, ceea ce era o adevărată pacoste pentru el, fiindcă trebuia să o scoată mereu ca să facă mișcare. Altminteri o duceau la trap de căpăstru cîte două ore, ceea ce era și pentru ea un chin. Iar dacă va avea în pîntec un mînz, se va liniști și ea, pentru că nu va mai fi atît de dependentă de oblăduirea lui.

– Penthu că ce s-ah alege de ea dacă eu n-aș mai fi... adică dacă aș pleca undeva... penthu o vheme mai îndelungată? Nu ah accepta nimeni să aibă ghijă de ea. Dar așa, își păsthează valoauea penthu toată lumea...

Bálint simțea că era ceva suspect în explicațiile lui Gazsi. Vedea o legătură între acestea și cele din ultima lor discuție de la Dienești, cînd adusese vorba despre testament și despre moarte. Totuși încercă să atenueze gravitatea bănuielilor sale prefăcîndu-se că nu înțelege aluziile lui Gazsi despre absența lui îndelungată.

– Dacă ai vrea să faci o călătorie mai lungă, cu care eu aș fi în totalitate de acord, îți recomand Italia. Acolo e deja primăvară, mai ales la Napoli sau în Sicilia, iar în tot acest timp ai putea să o aduci pe Honeydew la noi, la Dienești, unde i-am asigura un padoc separat și ar putea alerga cît poftește. Am făcut adeseori așa cu iepe încă nefamiliarizate cu restul hergheliei.

– Chiah așa? – strigă fericit Gazsi. – Ai fi dispus să o phimești? La asta m-am gîndit și eu, dah nu am îndhăznit să te hog! Dah deocamdată nu, poate mai tîhziu... dacă va fi nevoie – și, poate văzînd îngrijorarea de pe chipul prietenului său, se lansă într-un discurs de specialitate.

Cum că, eventual, înainte să fete. Poate că atunci ar fi cazul. Pentru că el nu avea oameni pricepuți, pe cînd, la Dienești, era un șef al hergheliei și o mulțime de oameni cu experiență. Iar prima fătare e cea mai grea, o problemă delicată, mai ales la o iapă atît de sensibilă ca Honeydew. Apoi începu să-i laude caracterul, care nu era dificil decît dacă încerca cineva să o încalece, altminteri era blîndă și prietenoasă. Dacă nu era înșeuată, nu lovea nici oamenii, nici caii din jurul ei. Nu, niciodată!

Vorbi așa îndelung, tot mai binedispus. Apoi apucă paharul, și-l umplu pînă la buză și îl întinse spre Bálint:

– Sehvus! Plecăciunile și mulțumirile mele în numele iubitei Honeydew!

*

Între timp, la celălalt capăt al mesei, Kamuthy și cu Wuelffenstein aveau un subiect de discuție mult mai elevat. Mai precis, obiectul adorației lor, Anglia – poporul englez, mașinile, îmbrăcămintea, cizmele, femeile, armele, cartușele, bricele, grădinile, dansurile

englezești. Le luară pe toate la rînd, întrecîndu-se în admirația cu care erau amîndoi de-acord. Armonia dintre ei se prelungi pe tot parcursul dineului, abia la cafele ajunseră să se certe, fiindcă bunul Frédy, care vorbea excelent limba și cunoștea mulți englezi, nu călcase niciodată cu picioarele lui lungi pe tărîmul Albionului, în timp ce Kamuthy, care abia o rupea pe englezește, nu numai că fusese anul trecut la Londra, dar devenise și membrul unuia dintre cele mai distinse cercuri din capitala Angliei, fiind admis în *St. James-Club*.

Totul începuse în ultima perioadă a Coaliției, în timpul alegerilor parțiale din Sălaj, cînd Kamuthy făcu campanie cu mult zel în favoarea candidatului guvernului, care cîștigă. Cînd se întoarse în capitală, ministrul de interne îl lăudă. Iar Isti se folosi de prilej: „Aș avea și eu o rugăminte...", iar la îndemnul lui Andrássy îi explică ministrului că se pregătea să se ducă la Londra, așa că i-ar fi de mare folos o scrisoare de recomandare către ambasadorul nostru de acolo, pe care o și primi, așa că de îndată ce ajunse la Londra se prezentă cu ea la contele Mensdorf. Cînd citi recomandarea, ambasadorul îl întrebă ce putea să facă pentru el. Pe Kamuthy nu-l interesa nimic altceva decît să fie primit în clubul St. James.

Era o ambiție de-a dreptul absurdă, fiindcă acela era cel mai exclusivist club din întreaga Anglie. Criteriile de selecție nescrise, dar cu atît mai drastice, erau atît de severe încît nu erau primiți nici măcar toți cei din *upper tenthousands*, adică tagma superioară a primilor zece mii din înalta societate. Iar aceste reguli erau valabile și în privința diplomaților străini. Pentru cei puțini acceptați, era un semn de prețuire aparte, iar Mensdorf îi explică lui Kamuthy și obiceiul locului, potrivit căruia străinul trebuie să aștepte pînă ce unul din partea locului i se prezintă, așa că în zadar e membru al clubului, trebuie să aștepte uneori ani de zile pînă ce se împrietenesc cu el. Așa că totul ar fi fost de prisos. În schimb îi propuse o mulțime de alte alternative, una mai atrăgătoare decît alta: invitații în lumea bună, cu petreceri la tot felul de lorzi. Vînători în Scoția, excursii cu automobilul prin cele mai frumoase zone ale Angliei și participarea la regata de la Cowes. Dar Isti știa una și bună: el nu-și dorea decît calitatea de membru în St. James-Club. Nimic altceva!

Ca rudă apropiată a regelui Angliei, Mensdorf era o persoană mai mult decît influentă. Poate să se simțise chiar ambiționat să

ducă la îndeplinire dorința nesăbuită a lui Kamuthy, așa că minunea se împlini: îl primiră pe Isti în club!

În cele două săptămîni petrecute la Londra, Isti se așeza zi de zi, pe la prînz, în dreptul ferestrei de la parterul clubului St. James, de unde privea pînă seara, plin de sine, spre piața Picadilly. Nimeni nu stătea de vorbă cu el, pînă și valeții îi aduceau ceaiul cu dispreț, dar el avea tot dreptul să stea în dosul acelei ferestre uriașe, cu conștiința înălțătoare că miile de trecători care treceau pe acolo mureau de invidie și, dintre cei șapte milioane de locuitori ai Londrei, numai el era cel ales să-și bea ceaiul acolo. Era o senzație sublimă!

După cele două săptămîni se întoarse acasă. Învățase pe de rost tot Baedeckerul, dar din Anglia nu văzuse decît saloanele clubului la care rîvnise. Dăduse o raită și prin muzee, nu de parcă l-ar fi interesat, fiindcă mai degrabă îl plictisiră, ci ca să poată povesti despre ele. Ceea ce și făcu. Cum începuse și acum să-i povestească lui Frédy, de unde porni și gîlceava dintre ei. Fiindcă de îndată ce Isti aminti că devenise membru al clubului St. James, Wuelffenstein păli de invidie și începu să-l corecteze de fiecare dată cînd rostea cîte un cuvînt în engleză: adică nu *engliș*, ci *ingliș*, nu *Waterloo*, ci *Waterluu*, nu *muzeum*, ci *miuziom*. Iar asta era prea mult pentru Isti și îl făcu să-și iasă din fire. Îi spuse să nu-i dea lecții cineva care nu a pus niciodată piciorul în Anglia. La care Wuelffenstein îi răspunse că pentru unul care nu știe englezește e o tîmpenie să se ducă acolo.

Disputa începu să devină din ce în ce mai vehementă. Noroc cu Laji Pongrácz care, cîntînd tocmai prin preajmă, observă că se îngroașă gluma și, dînd dovadă de mult tact, atacă o piesă rapidă și trepidantă. Dar scena nu rămase neobservată. Kadacsay le atrase atenția discret:

– Aveți ghijă că toată lumea e cu ochii pe voi!

Așa că cei doi „engleji" încetară și rămaseră îmbufnați în colțul lor. Însă Wuelffenstein nu rezistă multă vreme și, ca să aibă el ultimul cuvînt, se întoarse spre Isti și-i șopti printre dinți:

– Nu te cred că ai fost vreodată la St. James!

Kamuthy se făcu roșu ca racul la față. Cum îndrăznea să-i pună cineva la îndoială cuvîntul? Sări în picioare ca ars și strigă înecîndu-se de furie:

– Este o... o... blasfemie! Retrage-ți cuvintele imediat!

– Nu-ți permit! – bătu cu pumnul în masă Wuelffenstein, sărind și el în picioare. Răsturnară o ceașcă de cafea care se făcu țăndări pe podea. Salvarea veni din partea lui Szaniszló Gyerőffy, care avu prezența de spirit să se ridice de la masă și să-l conducă pe prinț în fumoar, așa că, în mobilizarea aceea generală, alteța sa nu observă nimic din altercația pe cale să se agraveze.

Se retrase liniștit în salonul alăturat, se așeză comod în fața șemineului uriaș, împreună cu mai multe personalități distinse, trecute de prima tinerețe, și se lansă într-o disertație savantă despre desuetudinea duelului.

Bogácsy stătea chiar în fața lui Gaston d'Orléans. Dar nu rămase mai mult de cîteva minute, deoarece Farkas Alvinczy se strecură pripit alături de el, îi șopti cîteva cuvinte la ureche, apoi dispăru. Bravului colonel îi sticliră ochii, dar rămase nemișcat, fiindcă prințul era tocmai cu fața spre el. Doar mustața lui groasă ca un cîrnat păru că se alungește de la zîmbetul de satisfacție care-i apăru pe față, iar cînd contele d'Eu își întoarse privirea, se ridică și ieși din salon.

În celălalt capăt al vestibulului, în așa-zisa sufragerie a doamnelor, îl așteptau deja martorii lui Kamuthy. Jóska Kendy, cu nelipsita lui pipă din spumă de mare, împreună cu tînărul Garázda care, chiar dacă era din Ungaria, studia de trei ani la Universitatea din Cluj. Se salutară ceremonios, fără să-și dea mîna, și se așezară de o parte și alta a mesei. La dreapta secunzii lui Frédy, Bogácsy și Alvinczy, iar la stînga cei ai lui Isti Kamuthy.

Apoi se rosti formula rituală:

– Contele Nádor Wuelffenstein vă cere satisfacție...

Procedura se termină repede. Nu putea fi vorba de scuze. Nici de un juriu de onoare, pe care Liga împotriva duelurilor îl impunea cu înțelepciune tuturor membrilor săi. Așadar, armele să vorbească! Perfect! Spadele? Bine! Cele ușoare, de cavalerie? Da! În ce condiții? Pînă la incapacitatea de luptă a unuia dintre cei doi combatanți! Cînd?

Aici era problema!

Frédy, ca secretar general al Ligii, se angajase să-l conducă pînă la granița pe prințul-președinte. Era obligat să-și respecte promisiunea. Iar Gaston d'Orleans urma să plece în zori, la cinci.

– Așadar, cînd se va întoarce de la Predeal? – întrebă tînărul Garázda.

– Nici pomeneală de una ca asta! – răspunse autoritar Bogácsy. Potrivit Codului Duverger, dacă cei doi combatanți sînt împreună, nimic nu-i poate împiedica să se lupte. Nu are nici un rost să tragem de timp, duelul poate avea loc chiar în noaptea asta. Încă nu e nici ora unsprezece, pînă la miezul nopții terminăm.

– Bine, dar unde? Salonul de scrimă e deja închis, iar altă sală nu există.

– Ba da! – strigă Bogácsy victorios. Chiar aici! Salonul e destul de spațios, tragem masa la o parte, parchetul nu alunecă, e locul perfect. În numele comitetului director, îmi dau acordul.

Trecură la discutarea detaliilor. Aveau nevoie de doi medici, pe care să-i scoale din somn și să-i aducă la fața locului. Spadele? Bogácsy avea o pereche acasă, iar Farkas Alvinczy de asemenea. Puteau să le aducă imediat. Apoi nu aveau decît să tragă la sorți pe care să le folosească.

– Problema este, unde găsim la ora asta un tocilar? Pentru că spadele mele nu sînt ascuțite... – spuse Farkas îngrijorat.

– Ale mele sînt brici – îi răspunse Bogácsy plin de sine. Iar valetul meu ar putea să le ascută pe ale tale cît ai bate din palme. E foarte priceput, eu l-am învățat meserie.

Așa că totul părea în cea mai perfectă ordine. Urma doar să-și distribuie rolurile. Îl trimiseră pe tînărul Garázda să-l scoale pe medicul lui Kamuthy, iar pe Farkas după cel al adversarului său și să-i aducă armele. Bogácsy, în calitatea sa de director al clubului, nu putea să plece cît timp contele d'Eu era acolo, așa că-l trimise pe Jóska Kendy acasă la el, să-l scoale pe valetul care să vină cu perechea de săbii și să-și aducă ustensilele de ascuțit. Totul se petrecea ca la carte.

*

Bogácsy se întoarse în fumoar. Nimeni nu-i luase locul, așa că se așeză din nou în fotoliu, față în față cu prințul, ca să-i urmărească minunata prelegere cu fața radioasă.

– ... Fiindcă, de unde vine duelul? Care este originea acestui obicei barbar? Este o reminiscență a credinței în pedeapsa divină din Evul Mediu! Din epoca obscurantistă cînd oamenii credeau că Dumnezeu intervenea ca să împartă dreptatea celor cuvioși, împotriva păcătoșilor, dar chiar și atunci, cînd aveau posibilitatea,

oamenii îi aruncau în luptă pe cei mai buni combatanți. Însă în ziua de azi, domnilor? Oare mai crede cineva că providența se mai ocupă de asemenea lucruri? Știm că ies învingători doar cei care se duelează și trag la țintă tot timpul. Iar cei mai netrebnici pot să-i ucidă pe cei mai cinstiți dintre noi! E îngrozitor, domnilor, de-a dreptul îngrozitor!

Cuvintele prințului fură primite cu o rumoare admirativă. Pînă și Rictus Kendy mormăi ceva nedeslușit, fără să reiasă dacă era de acord sau nu. Însă Bogácsy dădea din cap în semn de aprobare după fiecare frază.

Era de-a dreptul încîntat, fiindcă știa că toată lumea, mai ales tinerii din spate, care-l luaseră peste picior înainte de cină, aflaseră despre duel și acum nu se mai distrau pe seama lui, ci rîdeau de filantropia prințului naiv. Era convins că flăcăii aceia împielițați erau cu ochii pe el, plini de admirație față de perfecțiunea cu care-și jucase rolul maestrului de ceremonie în cazul duelului, despre care regulamentul suprem prevedea ca totul să fie ținut în secret pînă la aflarea deznodămîntului. Tolănit în fotoliul său, cu picioarele răsfirate, cu pîntecul scos în relief, era întruchiparea demnității și a calmului olimpian!

Iar prințul își continuă prelegerea, vorbi îndelung, o oră și jumătate, cu fraze frumoase, cursive, într-o germană destul de corectă, așa cum vorbise de nenumărate ori prin întreaga Europă. Liniștea era deplină. Nimeni nu-l deranjă. Nici n-ar fi îndrăznit să o facă.

Chiar dacă, după prima jumătate de oră, tînărul Garázda se apropie în vîrful picioarelor de Bogácsy, ca să-i șoptească ceva la ureche. La fel făcu mai tîrziu și Farkas Alvinczy, apoi Jóska. Dar totul se desfășură în liniște, discret, iar faptul că Bogácsy dădea de fiecare dată din cap părea desigur un gest de admirație față de minunata pledoarie, nimic altceva.

În cele din urmă, prințul d'Eu se ridică, urmat de toți cei prezenți. Silueta lui elegantă ieși în evidență, își plimbă de jur împrejur privirea plină de blîndețe, le mulțumi tuturor pentru primirea călduroasă și le mai adresă cîteva cuvinte calde de despărțire, exprimîndu-și satisfacția pentru sprijinul unanim față de mișcarea lui umanistă. Nu se așteptase la un asemenea succes cînd se hotărîse să vină în Ardeal. Auzise multe povești despre vitejii unguri și se întrebase dacă neamul acesta de luptători va adera la idealurile

sale. Și iată că toți se declaraseră de acord cu el, sprijinind inițiativa împotriva duelurilor! Ceea ce îi dădea putere, mai mult chiar, convingerea că aceste dueluri vor dispărea, ba s-ar putea spune că ele au ajuns de domeniul trecutului.

– Danke, meine Herren, Danke, danke, danke!

Cei prezenți îi răspunseră cu un șir de urale reținute, politicoase, care estompară chicotele răutăcioase venite din sala de jocuri alăturată.

Înconjurat de cei trei directori și conduși de doi servitori purtînd candelabre aprinse, ilustrul oaspete coborî treptele. În dreptul ușii batante se întîlniră cu un bărbat scund, cu fața ascunsă în gulerul ridicat al paltonului. Străinul se retrase politicos într-un ungher întunecat de lîngă intrare. Nimeni nu observă că avea sub pulpană o sticlă cu carbol, iar buzunarele îi erau pline de bandaje.

Era medicul unuia dintre cei doi combatanți.

*

Wuelffenstein ajunse la gară destul de tîrziu, totuși la timp. Purta pe cap un turban din tifon alb, iar pe nasul umflat cît un cartof, un leucoplast lat, trandafiriu.

Fierbea de furie. Micul Kamuthy îi tăiase obrazul, iar pe deasupra îl mai pocnise și în nas. Era revoltător! Să pățească una ca asta din partea unui pitic slab ca o cîrpă!

La comanda „Luptați!" Wuelffenstein își avîntase brațul cu stîngăcia specifică oamenilor cu membre lungi, iar micuțul Isti se repezise la el furios ca un hîrciog și îl lovise cu patul spadei drept în față, spărgîndu-i nasul și rănindu-l strașnic în frunte. Îi puseră cinci copci, iar pe deasupra i se porni o hemoragie de abia reușiră să i-o oprească. Avea încă tampoane în nări, de-abia respira cu gura deschisă. Se gîndea cu groază cum avea să arate în ziua următoare, cu nasul umflat și învinețit! Era un coșmar!

Iar pe deasupra, contele d'Eu, în loc să se fi retras în vagonul salon, avu bunăvoința să-l aștepte pe peron. Așa că va fi nevoit să-i dea tot felul de explicații, iar Frédy nu avea pregătită nici o minciună. Era pe cale să iasă la iveală că tocmai în noaptea aceea secretarul general al Ligii naționale împotriva duelurilor fusese victima unui duel. Toate speranțele lui ca să acceadă în înalta societate, să primească invitații la Paris, s-ar fi dus naibii, nădejdile înfiripate

în sufletul lui snob de a obține protecția saloanelor franceze, cu prințesele și milionarii care se scăldau în șampanie, s-ar fi risipit dacă Bogácsy nu și-ar fi condus clientul pînă la gară.

Însă Bogácsy era acolo. Îi plăcea să-și savureze pînă în ultima clipă rolul de martor. Mai ales acum, cînd i se ivise prilejul să-și bată joc din plin de mișcarea împotriva duelurilor. Se simțea de-a dreptul satisfăcut să dea ochii cu pacifistul profet. Mustața lui groasă de trei degete i se lăți de bucurie și începu să explice cu germana lui stricată că „majn liber Frajnd Wuelffenstein" s-a împiedicat pe trepte, s-a izbit de balustradă și și-a spart urît nasul și fruntea.

– Is grose Malőr, Hohajt, is grose Malőr! – repetă el de mai multe ori, făcînd o serie de plecăciuni, poate numai ca să nu i se citească satisfacția de pe față.

Nu se îndreptă decît cînd trenul ieși din gară. Însă atunci își răsuci victorios de-o parte și de alta mustața și ieși de pe peron cu pași hotărîți, ca Cezar după ce cucerise Galia.

III

La începutul lui martie, Adrienne se întoarse din lunga ei călătorie. Pornise de la Budapesta cu acceleratul, în zori. Venea de la Lausanne, unde-și vizitase fiica, pe Klémi, pe care o dusese încă din octombrie la institutul unde fusese educată și ea. S-a întîlnit și cu cîteva dintre fostele ei profesoare, desigur un pic îmbătrînite, dar la fel de inteligente, de înțelegătoare și de inimoase ca pe vremea ei. Doamna Laurent, care cît timp a fost ea acolo îi devenise de-a dreptul prietenă, era acum directoarea pensionului. De aceea a dus-o și pe Klémi la ea. Avea încredere în înțelepciunea educatoarei, care cunoștea bine sufletele copiilor. Au discutat îndelung, după primul semestru, despre firea închisă și destul de neprietenoasă a fetei, iar doamna Laurent i-a explicat totul cu atîta empatie, încît Adrienne a ajuns să-și înțeleagă mai bine fiica. Se gîndi tot drumul la discuția lor. Rememoră nenumăratele argumente în urma cărora se decisese să o educe în străinătate, departe de ea, oricît de mult

ar fi durut-o. Era convinsă că fusese cea mai bună decizie, că nu avusese de ales.

Pînă ce soțul ei nu-și pierduse definitiv mințile, fetița fusese crescută de bunică. Ea nu avea nici un cuvînt de spus. Abia reușise, după discuții nesfîrșite, să i se permită să o îngrijească atunci cînd se îmbolnăvise de rujeolă. În timpul lunilor lungi de convalescență, începuse să creadă că fata ținea la ea și numai mîna de fier a bătrînei le ținea la distanță una de cealaltă. Dar se înșela. Cînd Uzdy se îmbolnăvise și îl internaseră la clinica de psihiatrie, soacra ei căzu într-o letargie profundă. Nu o mai interesa nimic. Stătea împietrită în camera ei, ca o statuie vie. Nu mai voia să dea ochii nici cu Adrienne, nici cu nepoțica ei. Dacă o aducea cineva la ea, îi făcea de îndată semn să plece. Așadar copilul nu mai putea să rămînă la Almaș. Guvernanta franceză și bona engleză o aduseră chiar a doua zi la Cluj.

Nici doamna Uzdy nu mai zăbovi în castelul de la țară, ci se mută împreună cu Maier, bătrînul ei majordom, și cu vechea ei cameristă în vila de la Merano și nu se mai întoarse de acolo. Nu aveau nici o veste de la ea, în afara depeșelor prin care servitorii confirmau primirea sumelor de bani pe care Adrienne le trimitea lunar.

Așa că micuța Klémi era numai a ei.

Era singura ei bucurie, fiindcă pe vremea aceea credea că legătura ei cu Bálint se terminase definitiv. Îl sfătuise chiar ea să se însoare cu Lili Illésváry, așa că micuța era singura ei consolare. Îi consacra toată atenția, toată dragostea ei. Încerca să-i cîștige inima.

În zadar.

De îndată ce bunica plecă de lîngă ea, de pe fața micuței Klémi dispăru și acea umbră de duioșie pe care i-o arătase cît timp fusese bolnavă, cînd era și bătrîna Uzdy de față. Deveni limpede că nu erau semne de afecțiune față de mama ei, ci voia mai degrabă să-i facă bătrînei în ciudă.

Înainte, la Cluj, fata locuise în clădirea principală. Acum, după plecarea contesei Clémence, Adrienne o instalase mai aproape de ea, în fosta locuință a lui Uzdy, din aripa de la parter, cu camere spațioase, pline de lumină, care se umplură repede cu păpuși și cu jucării. Dar fata nici nu le lua în seamă. Sub pomul de Crăciun apăreau cele mai frumoase și mai scumpe cadouri, dar Klémi, după ce le mulțumea cu politețe, le rînduia cu grijă pe raftul din camera

ei, iar dacă în timpul curățeniei cineva le mișca de la locul lor, le așeza din nou, altminteri nu se atingea niciodată de ele. Nu o interesau cîtuși de puțin.

Îi plăcea să citească. Așa că avea întreaga colecție din *Bibliothèque rose*, *Alice in Wonderland*, alături de o mulțime de alte cărți pentru copii. Le accepta cu aceeași indiferență politicoasă ca jucăriile. Nimic nu o făcea să zîmbească, poate doar cutia cu creioane colorate, rătăcită întîmplător printre nenumăratele cadouri. Nu arătase nici pentru ele vreun interes aparte, însă după cîteva zile Adrienne observă că fata începuse să deseneze. Dar nu oameni sau animale hidoase, ca toți copiii, ci pur și simplu îngroșa literele mari de pe coperțile cărților, le făcea fundaluri în tot felul de culori – albastre, roșii sau verzi – alteori le alungea, le hașura sau le adăuga coarne ascuțite, cîte un ochi mare, iar după o vreme începu să-și împopoțoneze și caietele de lecții cu asemenea întruchipări. Făcea totul cu migală, de parcă ar fi fost teme de casă. Însă cînd îi atrăgea cineva atenția, renunța imediat, ca să arate că nu ținea morțiș nici la desenele sale. Iar dacă mama ei o întreba, mai mult în glumă, la ce se gîndea cînd așternea pe hîrtie acele întruchipări stranii, ea-i răspundea șoptit: „nu știu... la nimic... doar așa..."

Nu vorbea niciodată despre ea însăși, nu spunea ce o apasă, nu încerca să se apropie de mama ei. Era tot timpul cumpătată, politicoasă, bine crescută și distantă. Fața ei frumoasă, cu ușoare trăsături orientale, rămînea mereu inexpresivă. Își ținea ochii căprui întredeschiși, parcă de teamă să nu i se citească ceva în privire. Moștenise părul tatălui său, negru ca pana corbului, drept, țepos, ca o blană. Avea întru totul firea lui Uzdy, fără nimic din pofta de viață a celor din neamul Milóth, nu semăna deloc cu mama ei.

Adrienne se luptă trei sferturi de an să-i cîștige sufletul fiicei sale.

Era tot timpul alături de ea, plină de duioșie, de bunătate și de afecțiune. Dar în zadar. Nu reuși să se apropie de sufletul ei. Era o luptă deznădăjduită. Pe deasupra, se părea că relația dintre ele chiar se înrăutățise. De parcă atenția sporită a Adriennei provoca de-a dreptul adversitatea fetei. Așa simțea ea, fără să-și poată explica motivul.

Dar odată cu trecerea timpului, era tot mai sigură că avea dreptate.

Așa ajunse la decizia dureroasă să se despartă de Klémi și să o ducă la Lausanne. Acum, întorcîndu-se de acolo, era convinsă că fusese o decizie corectă. De data asta i se păru chiar că vede pe fața micuței Klémi un strop de atașament față de ea. Era evident că îi pria să fie printre atîtea fete străine, care roiau în jurul ei, trezind-o la viață.

Cele spuse de directoare o liniștiră de asemenea, chiar dacă nu pe de-a-ntregul.

Klémi învăța foarte bine, era ascultătoare și harnică. La început fusese oarecum îngrijorată din cauza politeții sale distante, neprietenoase, dar situația se schimbase, mai ales de cînd începuse să facă sport. Mergea la canotaj, juca tenis și tot felul de sporturi ușoare cu mingea. O repartizară într-un grup de cinci fete liniștite, echilibrate, cu mult bun simț. Erau mereu împreună. Se legă între ele, chiar dacă nu o adevărată prietenie, cel puțin un fel de camaraderie. Micuța se simțea bine în acea companie, pentru că ea era cea mai inteligentă, iar firea ei retrasă le îmboldea pe celelalte să facă tot ce le stătea în putință ca să-i intre în voie, considerînd-o căpetenia grupului lor.

– De obicei, eu am mare grijă să nu se formeze între elevele mele bisericuțe – îi spuse directoarea –, dar în cazul acesta aici a fost chiar mîna mea. Nu am avut de ales. Altfel, micuța Clémence s-ar fi închis și mai mult în sine, ceea ce ar fi avut urmări foarte neplăcute. Da, foarte rele...

– *Car naturellement s'est un enfant assez difficile*... – fiindcă, desigur, este un copil foarte dificil.

Era singura frază care o îngrijorase, amintindu-i de antecedentele ereditare ale fetiței. Apoi directoarea continuă încrezătoare:

– Sînt convinsă că, cu multă atenție și răbdare, vom reuși să-i restabilim echilibrul psihic care-i va fi de folos pentru tot restul vieții. E foarte bine că a ajuns la noi din timp...

Era o încurajare serioasă pentru Adrienne care, încă înainte să o aducă pe fată, îi scrisese directoarei totul despre starea lui Uzdy, despre depresia soacrei sale, transformată într-un fel de autoritarism tiranic, fără să-i ascundă nici un amănunt pe care-l considera important pentru evoluția viitoare a micuței Clémence.

*

Adrienne nu se întoarse imediat în Ardeal, ci coborî la Innsbruck și de acolo luă trenul spre Merano. Nu făcu asta de bunăvoie, dar considera de datoria ei să se convingă de starea bătrînei doamne Uzdy. Oricît de mult ar fi urît-o din prima clipă a căsniciei sale, așa cum și bătrîna o considerase mereu drept eternul ei inamic, cu care era nevoită să conviețuiască sub același acoperiș, acum, cînd din întreaga familie destrămată ea rămase singura persoană activă, simțea că era cazul să uite vechea ei antipatie ca să se convingă că contesa Clémence era îngrijită cum se cuvine și nu ducea lipsă de nimic. Îl anunțase încă de acasă pe bătrînul majordom, iar de la Lausanne îi trimise și o telegramă, așa că bătrînul Maier o aștepta deja pe peronul gării din Merano.

Nu-l mai văzuse de cînd se petrecuseră tragicele evenimente, dar el nu se schimbase deloc. Era același bărbat vînjos, plesnind de sănătate, cu privirea calmă și inteligentă, cum îl știa dintotdeauna. Cu toate că era trecut bine de șaptezeci de ani. După ce obținuse diploma de infirmier, fusese angajat să-l îngrijească pe tatăl lui Pali Uzdy, alături de care a rămas pînă la moartea acestuia și apoi n-a mai plecat de la Almaș. Iar de un an și jumătate o îngrijea la fel de tăcut și de fidel pe contesa Clémence, a treia victimă din familia Uzdy.

– Cum se simte soacra mea? – îl întrebă Adrienne și îi întinse mîna. Aș vrea să o văd. Oare mă primește?

Bătrînul Maier îi răspunse rar, apăsat:

– Nu e nici o schimbare. În asemenea cazuri nici nu ne putem aștepta la altceva din punct de vedere psihic. Vă veți convinge singură –; apoi, după o scurtă pauză, continuă: Cred că cel mai bine ar fi să veniți de îndată. În perioada aceasta a zilei se simte cel mai bine.

Vremea era minunată. Soarele mediteranean prevestea o primăvară caldă. Căciulile strălucitoare de zăpadă ale piscurilor înalte păreau mai apropiate decît dealurile de la marginea orașului, părînd gata să-și ia zborul de pe soclul pădurilor de brad și grohotișurile de la poalele lor. Masivul Ortler plutea ezoteric pe albastrul limpede al cerului care se pierdea deasupra Italiei. De jur împrejur se întindeau livezile de meri și umbrarele acoperite cu viță de vie, o mulțime de copaci veșnic verzi, cedri, tufe de dafini, de iasomie, camelii și

pe măsură ce urcau agale dealul din dosul cetății, priveliștea ieșea din umbra vegetației luxuriante, lăsînd privirea să se desfete prin valea aceea binecuvîntată, cu toate piscurile împodobite de cîte o bisericuță, o mănăstire, o cetățuie, oglindite în rîul care șerpuia la picioarele lor. Era un peisaj surîzător, mustind de pace și de bucurie.

Vila era pe partea dreaptă a drumului, cu fațada orientată către sud-est și cu intrarea din partea opusă. Era o clădire în stil italian, așezată ce pe o tavă, la mijlocul unei terase mari, rectangulare. Probabil că spre grădina din vale cobora un șir de trepte indicate doar de coroanele copacilor care le străjuiau. Abia cînd ajunse în dreptul ușii mari de la intrare simți Adrienne cît era de tulburată. Pînă atunci, singurul ei gînd fusese că își făcea datoria. După ce coborîse din tren, plimbarea și splendoarea împrejurimilor o încîntaseră – era prima oară la Merano. Dar odată ajunsă în fața vilei înveșmîntate în umbră, se simți brusc copleșită de întîlnirea iminentă, de clipa în care va fi față în față cu soacra ei, cu ființa de care o despărțea șirul lung al anilor înveninați de ură, cu care va fi nevoită să stea de vorbă, să-i explice motivul venirii sale acolo, să-i povestească despre Uzdy sau despre fetița ei. Să suporte privirea înghețată a bătrînei, poate chiar și cuvintele ei malițioase. Ce-i drept, Maier îi amintise în fiecare scrisoare că bătrîna nu scotea o vorbă cu zilele, că stătea de dimineața pînă seara impasibilă și aproape nemișcată, fiind nevoiți s-o îmboldească ca să se scoale din pat, să se spele și să se îmbrace. Făcea totul mecanic și numai la insistențele celor din jurul ei.

Dar oare așa va rămîne și cînd se vor întîlni? Cînd se va trezi față în față cu ea? Adrienne se mai temea că nici ea nu va reuși să-și păstreze cumpătul, să fie atît de prietenoasă pe cît și-ar fi dorit, că nu va fi în stare să-i vorbească pe tonul potrivit. Îi era frică să nu o copleșească furia reținută de-a lungul anilor.

– Vă rog să intrați la ea și să o anunțați că am sosit – îi spuse ea lui Maier. Nu, nu! Deocamdată nu vreau să intru... am să mai aștept un pic... poate un sfert de oră... să veniți după mine... voi fi aici, pe bancă – mai spuse ea arătînd spre băncuța de piatră lipită de zidul vilei.

Bătrînul o privi înțelegător. Nu o contrazise și nici nu o îndemnă să se grăbească. Înclină tăcut din cap și intră în casă. Ușa se închise fără zgomot în urma lui.

Adrienne rămase singură. Se așeză, toropită de gînduri. Dar nu zăbovi prea mult pe bancă – umbra era răcoroasă. Poate de aceea o și treceau fiorii. Porni pe dalele netede spre partea însorită a terasei.

Păși încet. Amintirile o năpădiră. Veneau din negura vremurilor, cînd fusese prezentată viitoarei sale soacre, și din trecutul recent, cînd Uzdy se năpustise la Almaș asupra mamei sale, iar ea, din milă, după abominabila scenă, intrase neanunțată la bătrîna contesă – îi răsuna și acum în urechi acuzația teribilă pe care o proferase: „Dumneavoastră l-ați otrăvit pe fiul meu!" Era ca un blestem.

Ajunse în fața vilei și traversă încet întreaga terasă.

De pe fațada de la miazăzi se deschideau spre oraș cinci uși înalte, cu geamurile acoperite de obloane. Patru erau închise. Razele de soare subliniau cu dungi liliachii marginile jaluzelelor. Doar una singură era deschisă.

Cînd ajunse în dreptul ei, Adrienne se trezi față în față cu bătrîna doamnă Uzdy. Era la cîțiva pași de ea. Pervazul ferestrei deschise nu-i ajungea mai sus de genunchi. Cu silueta ei înaltă, nemișcată, învești mîntată în negru și cu privirea pierdută în gol, părea o statuie funerară. Mîinile cu pielea gălbuie ca de mumie și dantela discretă din jurul gulerului erau singurele ei pete de culoare. Avea fața întunecată și osoasă. Bărbia și pomeții obrajilor înghițeau razele de lumină ca bronzul statuilor. Calmul ei înspăimîntător, învăluit în mister și amenințător îi dădea un aer de zeitate egipteană. Părea o divinitate de granit a cărei prezență cenușie estompează toate splendorile din jur.

Ochii ei oblici, orientali, erau ațintiți inexpresiv asupra Adriennei, care rămase în fața ei împietrită.

Nu mai știa de cînd era acolo. Simțea că trecuse o veșnicie de cînd aștepta ca din clipă în clipă să-i spună o vorbă îngrozitoare, să strige un blestem cu care să o rănească pînă la sînge, să sară în picioare și să se răstească cu furie la ea. Dar bătrîna doamnă Uzdy rămase nemișcată și mută, ca o stană de piatră.

Încet, își dădu seama că bătrîna nu se uita la ea, poate că nici nu o observase. Privirea ei era ațintită mult mai departe, undeva în neant, fără să vadă nimic, aidoma idolilor ciopliți în piatră. Totuși Adrienne rămase ca paralizată, de-a dreptul fascinată de ochii aceia pierduți în gol.

Simți o mînă atingîndu-i umărul. Era Maier. Abia atunci se dezmetici.

Făcu tăcută cîțiva pași înapoi. Abia cînd zidul acoperi silueta din cadrul ferestrei reuși să întoarcă privirea ca să-l urmeze pe Maier.

Cînd ajunseră la colțul clădirii îndrăzni să-i șoptească:

– Să intrăm undeva unde am putea să discutăm ce e de făcut în viitor... –; apoi adăugă: La noapte plec mai departe.

Intrară în apartamentul majordomului. Li se alătură pentru cîteva minute și menajera. Adrienne verifică registrul de cheltuieli, chitanțele, mai mult din obișnuință, fiindcă nu se îndoia nici o clipă de cinstea celor doi. Între timp se liniști. Reuși să discute calm toate cele privitoare la lunile următoare, la cele necesare astfel încît contesa Clémence să poată rămîne în Italia. În cele din urmă ajunseră și la starea ei de sănătate și la diagnosticul medicilor care o îngrijeau.

– Care sînt perspectivele? Are vreo șansă să se însănătoșească? – îl întrebă Adrienne pe Maier, care stătea de partea cealaltă a mesei și aranja teancul de acte în dosar.

Bătrînul îi răspunse pe un ton trist, abătut, alegîndu-și cu grijă cuvintele. Părerea medicului specialist era că, ținînd cont de vîrsta avansată a contesei, acest tip de melancolie nu are șanse de vindecare. Avînd în vedere faptul că organismul ei nu consuma aproape nimic, dacă e bine îngrijită, contesa ar putea trăi încă multă vreme. Dar nu e exclusă nici o criză majoră, așa că ei trebuie să fie mereu cu ochii pe ea, fiindcă în asemenea cazuri bolnavul e predispus la suicid.

– De aceea trebuie să avem mare grijă de ea, chiar dacă pînă acum nu a avut astfel de simptome. După o asemenea criză, contesa ar cădea din nou în letargia de acum, rămînînd în această stare de semi-inconștiență. Care ar putea să dureze oricît... cît timp trăiește... pînă ce organismul se uzează de tot...

*

Singură, închisă în cușeta ei întunecată, Adrienne rememoră toate cele întîmplate în cele două săptămîni de cînd plecase de acasă: zilele petrecute la Lausanne, starea micuței Klémi, cele spuse de directoarea pensionului și atmosfera sumbră de la Merano. Reluă de mai multe ori fiecare amănunt, pînă ce se făcu seară.

Dar treptat memoria începu să i se estompeze și, pe măsură ce se apropia de Cluj, se simțea din ce în ce mai fericită.

Auzi șuieratul prelung al locomotivei, iar huruitul puternic care o împresură îi spunea că erau în ultimul tunel, cel de la Stana.

Peste o oră va fi acasă.

Numai o oră și va fi din nou tolănită printre pernele purpurii de pe cerga albă, în fața șemineului din camera ei, așteptînd.

Va privi flăcările pînă pe la miezul nopții, cînd va auzi clinchetul portiței din dosul grădinii pe care va veni iubirea ei. Abia atunci va fi din nou, cu adevărat acasă. În brațele lui. Ca să-și poată uita toate grijile, tristețile, neînduplecatul trecut. Cînd toate acestea se vor fi risipit în fericirea regăsirii.

Cînd îmbrățișarea lor va deveni singura realitate a existenței lor.

IV

La două zile după sosirea Adriennei se organiză cel mai frumos bal al sezonului. Acesta se deosebea de toate celelalte prin aceea că femeile erau obligate să-și împopoțoneze capul cu ceva care să le dea o notă aparte, care să aducă cu costumul unui anume personaj. De aceea se și numea „Le bal de tête".

Fusese ideea lui Elemér Garázda, un băiat din județul Tolna, care studia de trei ani dreptul la Universitatea din Cluj. În Ardeal toată lumea îi zicea „băiatul Garázda" sau, simplu, „băiatul", fiindcă pe fața lui albă ca laptele abia îi mijiseră primele fire de barbă și era de-a dreptul straniu ca unui bărbat în toată firea să i se spună „băiatul". În anul acesta, prim-dansatorul era el. Conștient de onoarea care i se făcea unuia ca el, venit din Ungaria, voia să dea tot ce era mai bun din el. Se gîndi să aducă lucruri noi, frumoase, ca să arate că nu degeaba primise această sarcină importantă.

Văzuse deja asemenea baluri „de tête" la Park-Clubul din Budapesta. Propuse schimbările după moda de acolo. Va fi o seara de neuitat, iar pe deasupra un bal de binefacere pentru ajutorarea a trei sate mistuite de flăcări din Secuime. Cea mai importantă

schimbare era că, în locul vechii Redute, balul se va ține în noile saloane ale hotelului „Central".

Toată lumea aștepta cu înfrigurare minunatul eveniment.

Bărbații erau bucuroși că nu trebuia să se împopoțoneze în tot felul de costume caraghioase, lucru pe care-l urau din tot sufletul. Iar femeile pentru că nu aveau nevoie de toalete noi, care ar fi însemnat cheltuieli de prisos, ci-și puteau lua rochiile obișnuite de bal, totuși vor putea să-și eclipseze adversarele cu tot felul de podoabe capilare minunate, nemaivăzute, nemaîntîlnite, care mai de care mai frumoase și mai originale.

Pregătirile înfrigurate durau de mai multe săptămîni. Desigur, în cea mai mare taină. Apelau la tot felul de șiretlicuri ca să afle ce pregăteau fiecare și totodată se păzeau cu strășnicie, își țineau ideile în secret, nu care cumva să le imite vreuna sau să poarte ceva asemănător, ceea ce ar fi constituit un adevărat scandal.

Totuși, în ciuda tuturor conspirațiilor sau poate tocmai de aceea, multe doamne avură surprize îngrozitoare. Apărură opt turbane turcești, cinci bonete olandeze, trei cu marame dantelate și cu pieptene-n păr, imitînd-o pe Carmen, șase diademe secuiești, două Cleopatre și patru „Rotkäppchen"! Era o tragedie! Singura consolare generală era că fiecare trăia cu convingerea fermă că fusese ideea ei, pe care toate celelalte o copiaseră, cu atît mai nerușinat cu cît era vorba uneori de una dintre prietenele apropiate, devenită un monstru de perfidie.

*

Tribuna doamnelor care patronau balul era pe latura scurtă a salonului. Stăteau într-un semicerc sub cîțiva palmieri închiriați pentru această ocazie. În jurul soției primarului se aflau doamnele Gyerőffy, Szaniszló, Kamuthy, dar și soția lui Jenő Laczók, alături de doamna Körösi, care era mult mai tînără decît toate celelalte, dar cum soțul ei era anul acela Rektor Magnificus, soția lui devenise de asemenea o persoană importantă și își avea locul în cercul doamnelor bătrîne. Și bineînțeles că mai era printre ele, chiar în centrul semicercului, și doamna Sarmaséghy, bătrîna tanti Lizinka, pe care, de îndată ce apăru, o așezară în locul cel mai de vază, fiindcă mămicile de fete bune de măritat se temeau de gura ei spurcată.

Fiecare purta pe cap cîte o podoabă dantelată albă sau neagră, plisată sau legată în fundă. Numai doamna Laczók avea o diademă veche, din mărgele cu podoabe mărunte de aur. Era o bijuterie de familie, pe care familia Laczók o moștenise prin neamul Bornemissza, un unicat care aparținuse soției principelui Mihály Apaffy. Dar adevărul era că doamnei Iza, cu fața ei rotundă, delicată, îi stătea bine, părînd ieșită dintr-un portret de demult.

Erau alături de ele și bărbații care patronau balul – burghezi și nobili laolaltă. Primarul, doi directori generali ai unor bănci importante, bătrînul președinte al camerei avocaților și mulți alții, printre care și Szaniszló Gyerőffy, cu peruca lui portocalie, Sándor Kendy Rictus, cu nasul lui acvilin, Ádám Alvinczy senior și desigur colonelul Bogácsy. Tot acolo se aciuiseră și cîțiva indivizi neinvitați, ca badea Ambrus, care se proțăpise pe podium, numai ca să poată vedea mai bine cucoanele care urcau treptele de la intrare și se apropiau să le salute pe doamnele de onoare ale balului.

Se strecură în apropiere și Jóska Kendy, care nu venise să caște gura la femei, ci se așeză alături de doamna Körösi, care stătea singură, retrasă într-o parte a tribunei. Începură să șușotească. Tînăra femeie era mai tristă ca niciodată. Avea toate motivele să fie astfel – de cînd devenise rector, soțul era și mai ocupat decît pînă atunci, ba mai intrase și în politică, devenind șeful opoziției din oraș, așa că toată ziua era în ședințe, ținea discursuri, preda și organiza, iar de ea nu se ocupa deloc. Era complet părăsită. Își vărsă sufletul la urechea lui Jóska, iar el își scotea uneori nelipsita-i pipă din buzunar, apoi o punea la loc, desigur copleșit de emoție.

Se adunaseră o mulțime de oameni, așa că băiatul Garázda nu mai prididea să elibereze calea care ducea de la capul scărilor pînă la tribuna persoanelor de vază. Dar el ținea mult la această rînduială, fiindcă tocmai promenada doamnelor de-a lungul salonului, prin fața bărbaților înșirați de o parte și de alta, în așteptarea dansului, dădea aspectul festiv al întregului bal. Alerga de colo pînă colo, împreună cu secundul său, Dezső Laczók, student în anul doi la drept, care-și dădea toată silința să-i fie de folos. Aranjau oamenii într-o parte și-n alta a salonului, implorîndu-i și instruindu-i ca de îndată ce se ițea din adîncul scărilor coafura unei doamne nou sosite, Elemér să dea fuga într-un suflet, cu picioarele lui lungi, sau Dezső să patineze dintr-o mișcare pînă în dreptul ei ca s-o întîmpine

cu plecăciuni și să o conducă pînă în fața patroanelor. Se descurcau de minune. Nu era o sarcină ușoară să mențină ordinea, dar reușiră. Cu o singură excepție.

Dar nu din cauza vreunei doamne sus-puse, ci a lui Istike Kamuthy.

Fiindcă vara trecută, cînd fusese în Anglia, bondocul Isti își confecționase la cel mai faimos dintre renumiții croitori de costume vînătorești o redingotă de haită, roșie ca focul. Era o piesă vestimentară minunată, dintr-un postav atît de tare încît părea din metal. Voia neapărat să și-o etaleze la bal. Inițial intenționase să se împăuneze cu ea la vînătoarea de la Juc, dar chiar în dimineața zilei sfîntului Hubertus își aminti că, într-o vreme, tocmai el răspîndise regula că „potrivit regulamentului englezesc, după haita cu braci nu este voie să călărești în uniformă roșie. E interzis!" Repetase asta de mai mult ori pentru toți cei dispuși să-l asculte. Nu putea să încalce regula tocmai el! Așa că oricît de mult l-ar fi durut, se văzu nevoit să îmbrace vechea redingotă verde, iar minunata uniformă, care-l costase opt lire și jumătate, ceea ce nu era puțin, rămase stingheră în garderobă. Dar cînd auzi de acel „bal de tête" nu mai stătu pe gînduri și se deghiză în vînător. Știa că bărbații urmau să vină în haine de seară, dar nu-i păsa. N-avea decît să mintă că el îl credea a fi bal mascat. Își trase cizmele de vînătoare peste pantalonii albi, mulați pe pulpe, și se îmbrăcă cu minunăția aceea roșie ca focul – așa va arăta minunat, mai bine decît toți ceilalți bărbați, iar fetele vor fi cu ochii numai pe el. Poate că-și vor pierde chiar mințile de frumos ce-o să fie.

Cînd micul Isti apăru în capul scărilor cu echipamentul lui roșu și alb, toți rămaseră cu gura căscată. Zumzetul mulțimii amuți pentru o clipă. Apoi izbucni un cor de ovații, iar fetele se bulucira în jurul lui ca să-l admire, să-l pipăie și mai ales ca să-l ia peste picior. Îl întrebau care mai de care ce-i venise, de ce se îmbrăcase așa? În primele clipe Isti avu impresia că era semnul unui succes uriaș. Dar se convinse repede că nu era așa. După primele exclamații de admirație, femeile se retraseră dezgustate, iar Malvinka, răutăcioasa lui verișoară, i-o spuse în față:

– Puți îngrozitor a cal!

Nu se gîndise la asta. Dar acum simți mirosul și el. Pantalonii lui de jocheu, cu apărătoare din piele, și cizmele îmbibate de sudoarea

cailor răspîndeau un miros de grajd insuportabil. Nu rămase nimeni alături de el. Îl lăsară toată noaptea singur, stingher. Nici o doamnă nu se arătă dispusă să danseze, nici măcar să se apropie de el. Pînă și bărbații i-o repetau întruna: „Puți îngrozitor de tare!", arătîndu-i mai în glumă, mai în serios ce greață le făcea. Pînă la urmă, singur, părăsit de toți, după insistențe îndelungate, dar alungat din toate ungherele, renunță definitiv și se retrase descumpănit într-un fotoliu din sala de jocuri, unde partidele de macao erau în toi, iar în fumul pe care puteai să-l tai cu cuțitul nimeni nu se mai sinchisi de mirosul lui.

*

După zarva iscată de Isti, spiritele se liniștiră. Femeile frumoase continuau să vină, unele cu voaluri de cadînă, altele cu pălării de matador, iar tații sau frații care le însoțeau se retrăgeau în mulțimea adunată pe margini, ca să le lase pe ele să defileze sfioase sau zîmbind, cu speranța succesului pe buze, de-a lungul fîșiei libere din mijlocul salonului. Uneori, în trecerea lor, din murmurul general se auzeau comentarii mai mult sau mai puțin maliționse șoptite sau spuse ca să fie auzite de mai mulți admiratori: – Iată a treia lalea! – sau: – Asta e ca un pudel alb! – remarca fiind adresată unei doamne cu o perucă rococo. Dar cînd vreo apariție stîrnea admirația generală, din mulțime se ridica un murmur de satisfacție. Așa se întîmplă la ivirea frumoasei Dodó, împodobită cu o coroană indiană de pene, sau a doamnei Fischer, cu un întreg carusel în cap, ale cărui animale mărunte începeau să se rotească cînd le dădea brînci cu vîrful degetelor. Dar același murmur se auzi și la apariția micuței Margit, care arăta tot ca o fată, cu toate că din ianuarie era deja mamă. Născuse un băiat zdravăn și sănătos, primul nepot din familia Alvinczy. Era abia un pic mai plinuță, iar după rochia cu floricele mărunte părea ca la primul ei bal de domnișoară. Își legase pe cap o basma roșie, ca țărăncuțele. Nu o costase mai mult de douăzeci de crăițari. Și-o legase isteț la ceafă, cu capetele într-o parte și-n alta, iar culoarea baticului îi scotea în evidență tenul creol. Înaintă cu pași mărunți, cu bărbia în vînt pînă în fața doamnelor de vază, conștientă că și rochia ei modestă poate avea succes dacă o poartă cu demnitate, iar reverența ei grațioasă stîrni admirația tuturor.

*

Se adunaseră aproape cu toții, iar tînărul Garázda, retras alături de patroanele balului, își privea înfrigurat ceasul, gata să dea semnalul muzicanților că pot să înceapă ceardașul de deschidere, cînd apăru Adrienne.

Pe palierul din capul scărilor se adunase atîta lume, încît nimeni nu o observă pînă ce nu ajunse în mijlocul culoarului liber, din mijlocul mulțimii. Grupul curioșilor se dădu la o parte ca să-i facă loc.

Adrienne se opri doar o clipă, apoi începu să străbată salonul cu pașii ei alungiți.

Era într-o rochie lungă, neagră, acoperită de sus pînă jos cu paiete mărunte, din metal, care zornăiau discret la fiecare pas. Părea o cuirasă ofidiană vrăjită. Pe capul semeț purta o coroană aurită, aidoma reginelor manciuriene, împodobită de-o parte și de alta cu o mulțime de flori, tot din aur, cu capetele terminate în mărgele roșii, ca niște picături de sînge care se scurgeau din diadema părului ei.

Își alungise sprîncenele oblic, cu carbon, ca o adevărată chinezoaică. Cu fața albă ca varul, încadrată de părul negru, contrastînd cu buzele înroșite, părea o zeiță din poveștile Orientului, coborîtă din pagoda ei direct în sala de bal.

Lumina dansa pe umerii, pe gîtul, pe dîmburile de unde-i începeau sînii, de parcă ar fi fost șlefuită din marmura netedă a statuilor clasice. Nu mai era femeia uscățivă, neformată de odinioară, înfofolită mereu în eșarfe, ca să-și ascundă gropițele de sub clavicule și gîtul osos, de fetișcană, chiar dacă era de mult mamă, și care simțea un afront dacă citea în ochii bărbaților un strop de pasiune. Trupul i se împlinise în ultimele șase luni de cînd se reîntîlnise cu iubitul ei și se desfăta în iubire.

Era atît de frumoasă și de maiestuoasă încît întreaga sală amuți. Trecu prin fața mulțimii cu conștiința de-a dreptul sfidătoare a propriei sale frumuseți.

Bálint, care o aștepta în capul scărilor, făcu instinctiv un pas spre ea. Dar Adrienne îi zîmbi cu buzele ei amplu arcuite, voind parcă să-i spună „iată, aceasta este podoaba pe care am adus-o de la Viena, despre care m-ai întrebat și noaptea trecută, dar eu nu am vrut să ți-o arăt, ca să fie o surpriză și pentru tine cînd ai să mă vezi cu ea pe cap…" – și își continuă drumul prin fața mulțimii din care

se auzeau exclamații spontane de admirație. Din partea posterioară a coroanei îi coborau pînă sub genunchi bentițe subțiri de aur, terminate în flori mărunte, împodobită fiecare cu rubine sîngerii, al căror clinchet discret îi însoțea pașii de regină, la fel ca privirile înflăcărate ale bărbaților care-i urmăreau înfrigurați fiecare mișcare.

Cînd ajunse în dreptul tribunei, făcu o plecăciune adîncă, ca la balurile regale, apoi se îndreptă lin și molatec, cu elasticitatea firească a unei pantere, făcîndu-i pe mulți să o aplaude. Avu un succes răsunător. Mătușa ei, buna doamnă Laczók, exclamă încîntată:

– Draga mea, ești minunată.

Pînă și tanti Lizinka se simți nevoită să-și înghită proverbiala maliționitate:

– În viața mea nu am văzut atîta frumusețe!

Iar badea Ambrus se rezumă să exclame în gura mare:

– Dumnezeii ei de femeie!

În cîteva clipe se văzu înconjurată de nenumărați domni în vîrstă și de tineri entuziaști și, nici cînd muzica începu, nimeni nu se îndura să plece de lîngă ea. Cîțiva dintre ei o invitară la dans, dar se făcea că nu-i bagă în seamă sau scutura doar discret din cap. Îl aștepta pe Bálint.

Cînd ajunse lîngă ea, ceilalți începură să se retragă.

De cînd Uzdy ajunsese în ospiciu, ei încetaseră să se mai prefacă. Toată lumea aflase că se iubeau, însă nimeni nu știa cu siguranță ce relație era între ei. Dar își asumau deschis afecțiunea reciprocă, așa că cei din jurul lor erau obligați să o accepte. Bărbații nu-i mai făceau curte, cu toate că Adrienne era mai frumoasă ca niciodată, însă știau că ar fi fost în zadar, iar cînd Bálint era în preajmă, nu mai exista altcineva pentru ea.

Oamenii știau că ea nu avea cum să divorțeze, așa că legătura lor li se părea firească, dar ei respectau anumite reguli, așa că, de pildă, niciodată nu soseau și nici nu plecau împreună. Pînă și bătrîna doamnă Sarmasághy renunță la calomniile ei obișnuite, fiindcă Adrienne nu mai flirta cu nimeni și nici badea Ambrus nu mai făcea tot felul de aluzii, sperînd în deșert să i se ducă vestea că o cucerise. Izvorul bîrfelor este misterul, dar aici nu mai era nici urmă de mister.

Adrienne și cu Bálint înfruntau lumea cu demnitate.

Așa că bătrîna Lizinka își căută altă victimă, pe care o și găsi în persoana lui Tamás Laczók, inginerul de căi ferate, stabilit mai nou la Cluj, din cauza căruia era ea cel mai tare „îngrijorată", cunoscîndu-i predilecția față de tinerele țigăncușe. Așa că se apucă să le explice cucoanelor din jurul ei cu lux de amănunte:

– Îmi fac griji pentru nepotul meu Tamás, să nu ajungă la pușcărie, fiindcă cioara aia mică nu are mai mult de treișpe ani. Ar fi o lovitură teribilă pentru întreaga familie! Am auzit că poliția a mirosit deja ceva...

Tanti Lizinka tocmai își depăna „îngrijorarea", cînd Adrienne și cu Bálint trecură prin dreptul estradei, fără să o audă. Păreau amîndoi în transă. Se așezară retrași, lîngă perete, cu fețele radioase.

Adrienne îl întrebă scurt:

– Îți place?

– Îngrozitor de mult!

– Chiar așa?

– Chiar și mai mult! – repetă el înfrigurat, apoi adăugă în șoaptă cîteva cuvinte în engleză, codul secret al iubirii lor.

Femeia îi răspunse plecîndu-și pentru cîteva clipe ochii chihlimbarii, fără să spună nimic. Iar buzele cărnoase i se întredeschiseră lăsînd să i se întrevadă albul sidefiu al dinților.

Apoi începu să-i povestească cu glas voios cum își concepuse coroana răsfoind nenumărate reviste de modă, ca apoi, în trecere prin Viena, să o comande bijutierului Hofoper, pentru ca la întoarcere să o preia, iar acasă îi alungise panglicile, fiindcă așa i se păreau mai frumoase, iar pe deasupra, așa scurte cum erau inițial, o gîdilau îngrozitor pe spatele gol.

*

Balul era în toi. După ceardașul de deschidere urmă un șir de valsuri.

Laji Pongrácz tocmai atacase cu aplomb valsul Luxemburg, care atunci era la mare modă, cînd se ivi în capul scărilor un bărbat bărbos, destul de corpolent, nimeni altul decît Tamás Laczók. Apariția lui nu trecu neobservată, la fel ca aceea a lui Isti Kamuthy, chiar dacă nu de toată lumea, dar măcar în ochii doamnelor în vîrstă și în ai patroanelor evenimentului.

Nu era nici pentru el o surpriză, dimpotrivă.

Laczók era inginer de căi ferate și conducea lucrările de pe tronsonul Cluj – Apahida. Sosise de trei săptămîni și închiriase o căsuță țărănească pe valea Nadășului. Era holtei și nu mai venise niciodată în oraș.

Citise în ziar despre acel „Bal de tête", însă acesta nu ar fi fost un motiv destul de întemeiat ca să-l scoată din casă. Dar mai aflase și că totul se petrecea sub patronajul bătrînei doamne Sarmasághy și a lui Jenő Laczók, fratele lui mai mic. Iar pe deasupra, chiar în ziua aceea, sosiseră de la Tîrgu Mureș cu trenul de după-amiază Soma Weissfeld, împreună cu bancherii săi. Veneau și ei la bal.

Așa că se hotărîse să meargă și el.

Fiindcă îi ura pe toți.

El considera că fratele lui mai mic, în cîrdășie cu Weissfeld, îi șterpeliseră partea care i se cuvenea din pădurile familiei, iar bătrîna Lizinka era vinovata principală, pentru că în tinerețea lui deochiată neamurile îl renegaseră ca să-l constrîngă să se exileze în străinătate. Dar în felul acesta se maturizase, obținuse diploma de inginer la Paris și primise un contract la o mare firmă, din a cărei împuternicire construise mai întîi digul de la Durrës, apoi calea ferată din munții Atlas. A rămas mulți ani în Alger, unde ar fi putut să devină o personalitate de seamă, dar preferase să accepte un post de subaltern și să se întoarcă în Ardeal, fiindcă numai acolo se simțea acasă, dar și ca să-i facă în ciudă fratelui său și să se răzbune pe toți dușmanii de acolo.

De aceea venise și la bal, mai ales după ce aflase bîrfele despre el pe care le răspîndea mătușa lui. Întîrziase puțin, fiindcă pierduse o groază de vreme pînă să-și găsească vechiul frac rătăcit într-o ladă, apoi a așteptat ca țigăncușa să i-l calce, a dat o fugă pînă în oraș, ca să-și cumpere un plastron apretat și un papion alb, cu care s-a întors acasă.

Dar acum era acolo. Aruncă o ocheadă printre dansatori și o văzu pe mătușa Lizinka, alături de cumnata lui, așa că nici fratele său nu putea fi prea departe de ele. Tot acolo își făcea vînt cu evantaiul și doamna Weissfeld. Așa că porni către ele. Se furișă printre perechile care valsau, puțin aplecat, ca un vînător de lei la pîndă, și reuși să apară pe neașteptate din mulțimea dansatorilor.

Surpriza îi reuși de minune.

Bărbații de vază se retrăseseră deja de mult într-unul din apartamentele luxoase în care locuise Contele d'Eu, transformat acum în fumoar, dar bătrînele doamne rămaseră la locurile lor.

Bătrîna Kamuthy, împreună cu doamnele Weissfeld și Laczók o ascultau înmărmurite pe doamna Sarmasághy, mereu bine informată în chestiunile juridice, care încă de pe vremea lui Bach bătuse toate tribunalele ca să obțină indemnizațiile după abolirea iobăgiei, iar acum studiase codul penal numai ca să-l poată ponegri pe Tamás Laczók în ochii tuturor.

– În paragraful acela scrie – tocmai explica ea – că merită nu numai cinci ani de închisoare, ci și muncă forțată, dragele mele, și am aflat că au cerut deja certificatul de naștere al tîrfuliței aceleia și că pe taică-su, un văiugar care i-a vîndut-o, l-au și ridicat jandarmii...

Nici nu apucă să-și termine fraza, că doamna Laczók, milostiva Ida, care o asculta doar fiindcă nu avea de ales, își întoarse capul și dădu cu ochii de cumnatul ei.

Stătea tocmai alături de ele. Era leit Jenő, doar mult mai suplu. Avea aceeași față de tătar, cu o singură meșă de păr în creștetul capului neted, ca de porțelan. Cu ochii adînciți în grăsimea de pe față și cu sprîncenele îndepărtate, de parcă s-ar fi mirat tot timpul de ceva, era aidoma statuetelor din steatită de pe tarabele vînzătorilor ambulanți orientali. Chiar mai tipic decît fratele lui, care purta doar mustață, în timp de Tamás avea o barbă lungă și rară, care-i atîrna de-o parte și de alta a feței în șuvițe îngustate la vîrf, în formă de lăută. Se postase drept în fața lor, proțăpit pe picioarele lui scurte, cu mîinile în buzunare și zîmbea.

– Tamás! – strigă Ida. Tu, aici?

– Servus – îi răspunse el.

Îl priviră toate înmărmurite. Tanti Lizinca amuți. Nu reuși să îngăime decît atît:

– Tu? Tu... Ce cauți aici?

– Am venit, pentru că sînt încă liber, draga mea mătușă. *J'ai voulu vous tranquilliser à ce sujet...* (Ca să fii liniștită din acest punct de vedere.)

Făcu o serie de plecăciuni, sărută în stînga și-n dreapta mîinile cucoanelor, apoi își trase un scaun și se așeză discutînd cu cordialitate. Dar fără să se zgîrcească cu înțepăturile.

– Nu toți cei care-și merită soarta ajung în pușcărie – îi spuse el doamnei Weissfeld. Stimatul dumneavoastră soț știe asta mai bine decît oricine! – ca apoi să se întoarcă spre Ida: Ce mai face fratele meu Jenő? Aud că se teme de frig... să nu ajungă la răcoare! – iar doamnei Sarmasághy i se plînse pe un ton confidențial: Dacă ai ști în ce încurcătură am intrat! A, nu în legătură cu țigăncușa aceea, ci cu adjunctul meu, pe care l-au închis pentru calomnie! E o mare pierdere pentru mine, fiindcă era un muncitor de nădejde, în care puteam avea încredere. Nu știu ce mă fac fără el. Dar nebunul a început să-l ponegrească pe șeful de șantier de față cu alții. Iar judecătorul nu a stat pe gînduri și i-a pus pe toți să jure. Un singur martor n-ar fi fost mare scofală, dar erau trei! Măgarul acela a vorbit de față cu trei oameni! – și arătă cu brațul lui scurt spre doamnele Laczók, Weissfeld și Kamuthy – așa că l-au băgat la zdup. Iată în ce situație teribilă am ajuns, draga mea mătușică!

Făcu o scurtă pauză, aruncînd ocheade pline de subînțeles spre doamnele împietrite de groază, apoi se ridică:

– Ei bine, acum am să dau o raită prin salon. *Ma chère tante* – îi spuse Lizinkăi – *je me prosterne devant votre bienveillante attention.* (Mă plec în fața binevoitoarei atenții pe care mi-o acordați.)

Se înclină și le părăsi.

De îndată ce se îndepărtă, se ridicară și cele trei doamne care plecară care-ncotro, iar tanti Lizinka rămase singură, fierbînd de furie.

*

În dreptul ușii din spatele muzicanților stătea Farkas Alvinczy, prim-dansatorul de altădată și, pînă în anul precedent, deputat în Parlament. Privea cu chipul lui elen deasupra lăutarilor. Venise incognito, nici nu purta frac, ci era în haine de zi, ceea ce însemna că renunțase la plăcerile mondenității. Unul ca el, cu un trecut atît de strălucit, care fusese pe vremuri în vîrful elitei, *primus inter pares*, și idolul femeilor din capitală, un politician de vază, cu mare influență, nu putea să-și asume un rol secundar, ci prefera să se retragă decît să intre în linia a doua, să se lase admirat de niște cuconițe de provincie, după ce gustase toate plăcerile vieții. Bineînțeles că nu era dispus să recunoască una ca asta, dar superioritatea zîmbetului său vorbea de la sine.

De fapt, totul nu era decît o poză. Ce-i drept, fusese el deputat, dar fără strop de influență. Nici aventuri galante nu avusese mai multe decît oricare dintre tinerii chipeși de teapa lui. Dar cum își crease singur aura în care credea, acum suferea de parcă totul s-ar fi petrecut aievea. De cînd eșuase în alegerile precedente, nu mai ieșea nicăieri, nu se ocupa cu nimic, își pierdea nopțile jucînd cărți, iar ziua dormea. Nu mai ieșea la petreceri cu țiganii după el și i se dusese vestea că începuse să tragă serios la măsea. Fața buhăită și privirea tulbure îl dădeau de gol. Totuși era un bărbat chipeș, cu un început de burtă.

Iduska Laczók îl observă. „E numai bun pentru mine" – își spuse ea care, de cînd legătura ei cu Kadacsay eșuase, era dispusă să se mărite cu oricine. Surorile ei erau deja femei la casele lor, doar ea rămăsese fată bătrînă.

Cînd ajunse în fața orchestrei, se opri chiar în mijlocul valsului, îi mulțumi partenerului ei, îl lăsă cu buzele umflate și se furișă pînă la Alvinczy. Farkas făcu un pas spre ea și își strînseră mîinile chiar în spatele contrabasistului.

– Ce mai faci? Mă bucur mult să te văd! – exclamă fata îmboldindu-l din priviri: Nici nu-ți imaginezi cît de mult îți ducem dorul!

Alvinczy dădu din mînă, apoi spuse într-o doară:

– Am venit doar să văd cum se descurcă tînărul Garázda. Are stofă. E talentat. O să învețe repede...

– Nu va fi niciodată ca dumneata! – îi răspunse Iduska cu vocea radioasă, fără să mai contenească cu drăgălășeniile și cu complimentele.

O ținu tot așa cîteva minute, pînă ce se apropie de ei micuța Margit.

– Nu l-ai văzut pe Ádám? – îl întrebă ea pe cumnatul său. A dispărut de o bună bucată de vreme. Nu e în sala de jocuri? Ai fost pe acolo?

Avea o voce severă, pusă pe harță.

– Da, dacă vrei neapărat să știi. Am jucat și eu! – îi răspunse Farkas sarcastic. Dar habar nu am dacă e și Ádám acolo și nici nu-mi pasă. Eu nu spionez pe nimeni! Din partea mea, n-are decît să facă fiecare ce vrea!

Voia cu tot dinadinsul să o înțepe, fiindcă frații Alvinczy îi purtau tinerei femei o pică încrîncenată, dar erau supărați și pe Ádám, pentru că o lăsase pe tînăra femeie „să-și ia nasul la purtare",

cum ziceau ei. Dar de fapt se temeau cu toții de ea. Le era frică de judecata ei limpede și de voința ei de neabătut.

Margit își ridică năsucul ei de sfrîncioc spre fața acvilină a cumnatului său, schiță un zîmbet discret și îi răspunse indiferent:

– Atunci am să-l caut eu.

Le întoarse spatele și dispăru.

*

Ieși pe coridorul învecinat. Rămase cîteva clipe în cumpănă. Oare care ușă dădea în salonul de jocuri? Fiindcă erau patru uși cu două canaturi. Spre norocul ei, apăru un chelner cu o frapieră plină de gheață, care o deschise pe cea de a treia. Micuța Margit se furișă înăuntru odată cu el și auzi vocea tunătoare a lui badea Ambrus:

– Hai, bagă banii, doar nu jucăm pe boabe. O mie șase sute banca! Ia să vedem! Cine are buzunarul mai mare?!

Margit privi împrejur.

Era într-una din camerele pompoase ale hotelului. Dar mobilierul de lux fusese tras la perete, sub candelabrul din mijloc puseseră o masă mare, acoperită cu postav verde, înconjurată de scaune din răchită pe care stăteau vreo opt jucători, dar Ádám nu era printre ei, doar Ákos, cumnatul ei mai tînăr. Însă ea nu-i dădu nici o atenție, își aminti abia mai tîrziu de fața lui albă ca varul.

Tocmai se pregătea să iasă cînd îl observă pe soțul ei într-un colț. Era tolănit cu picioarele întinse, într-un fotoliu aurit, adormit cu fața radioasă și cu buzele întredeschise, ca un bebeluș. Dormea dus, fiindcă de cînd se însurase se dezobișnuise să-și mai piardă nopțile. Iar pe deasupra era epuizat. Își ținuse toată noaptea în brațe plodul, pe care pesemne că-l duruse burta și nu contenise să plîngă pînă în zori. Iar el își adora băiețelul și îl oblojea mai abitir ca o doică.

Margit se furișă alături de soțul ei și îl mîngîie blînd pe frunte. Ádám îi luă mîna, pe jumătate adormit, și-o duse la buze și începu să o sărute de-a lungul brațului. Se credea noaptea, în pat, alături de ea. Nici nu-și deschise ochii.

Se pare că era felul lor de a se dezmierda, fiindcă Margit se aplecă delicat spre el și-i spuse chicotind discret:

– Anna Laczók, soția lui Haronay, nu avea partener pentru cină. I-am spus că m-ai rugat pe mine să-i transmit că te-ai oferit să o însoțești tu. Așa că s-ar cuveni să i-o spui din timp, fiindcă peste

o jumătate de oră masa va fi servită și ar fi nepoliticos să apari în ultima clipă...

Ádám sări în picioare.

– Ai dreptate. Mă duc de îndată la ea.

Porniră împreună spre ușă. Micuța femeie își ridică ochii la soțul ei, care era un munte de om:

– Nici nu-mi mulțumești ce parteneră drăguță ți-am găsit? Nu poți să spui că sînt o femeie geloasă!

– N-ai avea nici un motiv să fii! – îi răspunse Ádám zîmbind.

O luă de mînă, pășind egal, în același ritm, cum o fac cei care se înțeleg de minune. Pe coridorul pustiu nu era nimeni să vadă armonia perfectă dintre ei.

*

După ce o luase peste picior pe Lizinka, Tamás Laczók porni să-i caute pe fratele său și pe Weissfeld. Dacă deja se împopoțonase în frac, ba mai cheltuise și zece coroane de dragul balului, voia să le dea cu tifla și lor, ca să-și scoată pîrleala. Așa că intră în fumoar.

Îi găsi acolo pe amîndoi. Jenő Laczók stătea drept, ca o stană de piatră, agățat parcă de frizura lui înaltă, iar vecinul lui, bancherul, care era străin în Cluj, încerca să se lipească tot timpul de partenerul său de afaceri, fiindcă nimeni din jurul lor nu știa ce persoană importantă era el în lumea afacerilor din Tîrgu Mureș.

În jurul lor se așezaseră într-un cerc larg vreo douăzeci de bărbați plini de importanță – patroni ai balului și alții care așteptau să-și conducă soțiile la cină, discutînd desigur despre politică, la fel ca toți maghiarii de pe lumea asta cînd se adună în grupuri atît de numeroase.

Rectorul universității, dr. Körösi, era tocmai în toiul unui amplu discurs cînd Tamás dădu buzna în salon ca să-i salute pe toți în gura mare:

– Servus Sándor! Servus Ádám! Servus Szaniszló! Servus! Nu te-am văzut de mult! Servus! – strîngea mîinile în stînga și-n dreapta, unora li se prezenta, dar nu tuturor celor pe care nu-i cunoștea, fără să se sinchisească de asemenea amănunte, pînă ce ajunse în celălalt capăt al salonului.

Acolo îl înghionti vesel în burtă pe fratele său, îi dădu un bobîrnac pe spinare și-l prinse de umeri cu ambele mîini:

– Phi, ce mutră palidă ai! Ai o față ca de ceară, dar tu nu-ți dai seama, fiindcă te uiți tot timpul în oglindă! – apoi se întoarse către cei din jur: Nu am dreptate? Da, înțeleg, sînteți politicoși cu el! Dar eu nu, fiindcă-s fratele lui și trebuie să-i spun adevărul în față!

Se întoarse din nou spre el și se așeză pe scaunul de pe care tocmai se ridicase Weissfeld și continuă:

– Ar fi cazul să te consulte un medic, Jenő! S-ar putea să fie ceva grav! – și continuă aproape șoptind: Amintește-ți că tatăl nostru a murit de cancer și se spune că asta e o boală ereditară, chiar dacă nu întotdeauna...

– Du-te naibii! – se răsti la el Jenő rîzînd acru. Dar Tamás știa că nu aruncase săgeata degeaba, fiindcă Jenő era un ipohondru notoriu, încă din copilărie.

Așa că, după ce îl speriase de-a binelea, putea liniștit să facă pe apostolul:

– Hai, potolește-te, s-ar putea să fie doar o simplă gastrită sau ceva cu vezica biliară! Dar neapărat să te duci la un doctor! – apoi se întoarse către cei din jur: Îmi cer scuze că v-am întrerupt discuția dumneavoastră pasionantă cu acest mic interludiu familial... vă rog să mă scuzați – și amuți.

Cei doi frați rămaseră tăcuți, unul alături de celălalt, uniți doar de ura lor reciprocă. Semănau leit unul cu celălalt, de parcă ar fi fost gemeni. Singura deosebire era că Tamás purta barbă, iar Jenő se bărbierea. Altminteri erau identici: aceeași meșă neagră de păr în creștetul capului pleșuv, aceleași sprîncene piezișe și aceiași obraji cu pomeții proeminenți. Iar pe deasupra mai stăteau și în aceeași poziție crispată, cu mîinile sprijinite pe genunchi.

Körösi își reluă discursul.

Le aminti că în cadrul delegației comune a fost anunțată necesitatea creșterii numărului de recruți și a echipării moderne a armatei. Asta a fost în ianuarie, dar de atunci au ieșit la iveală o mulțime de amănunte noi. Numărul recruților va fi anual cu cincizeci de mii mai mare, iar bugetul armatei va crește la douăzeci de milioane pe an, șaizeci de milioane vor fi deblocate imediat. Dar cu trei săptămîni în urmă, Lukács ținuse un discurs care liniștise spiritele, spunînd că impozitele nu vor crește, însă mai adăugase și că flota de război va fi dezvoltată. Vorbise bine și inteligent. Menționase în ce stare înapoiată era flota militară față de cele ale altor state, iar

monarhia era nevoită să țină pasul în cursa înarmării care cuprinse întreaga Europă, fiindcă nu-și putea menține statutul de mare putere decît dacă forțele maritime și cele de uscat erau echipate cel puțin la fel de eficace ca ale celorlalte state mari. Făcuse referiri la criza anexării Bosniei, dădu ca exemplu flota Germaniei și menționă interesele comerciale maritime ale Ungariei care trebuiau apărate cu orice preț. Opinia publică a primit proiectul creșterii cheltuielilor militare cu indiferență. Oamenii erau obișnuiți de ani de zile cu aceste amenințări și cu faptul că Rusia era inamicul lor etern. Era un adevăr arhicunoscut că țarul se folosea de miliardele francezilor ca să se înarmeze. Dar flota era o noutate! Cu totul altceva! De ce aveau nevoie de ea? Și împotriva cui?

Acestea erau subiectele predilecte ale lui Körösi, rectorul Academiei și figura proeminentă a opoziției, subiecte pe care le rostea cu accentul lui seghedinean.

– La ce ne trebuie nouă flotă? Împotriva cui?

Și reluă ceea ce era într-adevăr pe buzele tuturor: ei nu aveau colonii, nici interese deosebite pe mare. Flota germană era mult superioară celei franceze, iar față de cea engleză totul ar fi fost în zadar, orice ar fi construit. Așadar nu rămînea decît Italia. Dar cu ei erau într-o alianță pe care toată lumea o considera sigură, cu atît mai mult cu cît argumentația oficială era aceea că escadrilele maritime ale monarhiei urmau să apere Adriatica cot la cot cu italienii. Însă opinia publică, copilăros de naivă în privința hățișului politicii externe, nu lua în calcul faptul că multe amănunte nu puteau fi date în vileag, că mai ales cei din comandamentul armatei nu mai aveau de mult încredere în alianța cu Italia, care putea să treacă în orice clipă de partea inamicului, întrucît orice alianță rămîne valabilă atîta timp cît ea este în interesul ambelor părți și că prieteni nu au decît cei puternici. Oamenii credeau că puterea căuta argumente cu care să le explice necesitatea dezvoltării flotei.

Iar argumentul lui Körösi păru să-i convingă pe toți:

– E limpede că moștenitorul tronului vrea să se erijeze în postura de amiral! Ca să-l imite pe împăratul german! De aceea avem noi nevoie de flotă! Ca să cheltuim multe milioane pe ea! Vrea bănuții noștri, ca să-și construiască vase austriece, cu care să se poată făli!

– Da! Așa e! Ai dreptate! – strigară cu toții.

Szaniszló Gyerőffy își mîngîie peruca roșcată, de parcă ar fi vrut să se convingă că era la locul ei, apoi adăugă cu superioritatea omului de stat:

– Eu nu știu dacă e adevărat sau nu, dar dacă ar fi așa, n-ar strica să-i facem arhiducelui un pic pe plac. Fiindcă, la urma urmei, o să fie regele nostru...

– O să fie rege cînd l-om încorona noi!

– Cu coroană sau fără coroană, tot rege o să fie...

– După *Pragmatica sanctio* numai Parlamentul poate să-l încoroneze..

– Dar pînă atunci nu o să vadă nici un sfanț.

– Nici armată, nici flotă!

De aici se iscă o aprigă dispută constituțională despre textul jurămîntului pe care îl va depune viitorul rege. Se făcură chiar și propuneri de conținut, de parcă ar fi trebuit să-l formuleze pe loc – Să cerem asta..., să zică așa... – iar ei ar fi fost singurii responsabili de conținutul lui. Discutară și despre soarta Bosniei – oare la care parte a monarhiei ar trebui reanexată? Alții erau de părere că ar trebui inclusă în imperiu și Dalmația, ceea ce stîrni critici aprinse, fiindcă astfel s-ar ajunge la trialismul contestat de cei dinainte. Toate punctele de vedere deveniseră clauze strategice, apărate de numeroase paragrafe juridice, aliniate ca tunurile în timpul marilor manevre, trăgînd cu muniție oarbă în imediata lor apropiere – era o dispută pasională, pe voci răstite și cu privirile strălucind la lumina paragrafelor, în care se disputară toate subiectele posibile, dar numai siguranța națională nu.

Glasul strident al lui Szaniszló și vocea de bas a lui Körösi acopereau întreaga hărmălaie. Amîndoi erau deja la un pas să treacă la injurii cînd interveni o schimbare neașteptată:

– Te pomenești că ar trebui să ne temem de Nikita... – spuse cineva.

Iar Kálmán Harinay, soțul Annei Laczók adăugă:

– ... sau de maimuțele albaneze!

Tamás sări ca ars:

– Astea sînt prejudecăți, băiete! – urlă el la Harinay. Albanezii sînt niște oameni de nădejde, eu îi cunosc foarte bine!

Nimeni nu se așteptase să știe cineva ceva despre albanezi și cu atît mai mult ca bărbatul acela tăcut și bondoc, căruia nici

măcar numele nu i-l cunoștea toată lumea, să intervină în discuție cu atîta vehemență. Replica lui tăioasă avu mare succes, fiindcă ardelenilor le plac asemenea vorbe de spirit. Unii izbucniră în rîs, alții se minunară.

Szaniszló Gyerőffy ridică imediat mănușa, bucuros să iasă din disputa cu Körösi, pe care o considera nedemnă de statutul său de fost ministru.

– Tu cunoști Albania? Am auzit că acolo a izbucnit o revoltă împotriva guvernului turc.

– Și încă ce revoltă! Probabil că se duc lupte crîncene. *Le Petit Parisien*, la care sînt abonat, scrie că malisorii l-au făcut pe pașa Torkut Sefket să bată în retragere și, potrivit știrilor de ieri, li s-au alăturat și miridioții.

Vestea stîrni senzație.

– Poftim? – se strigă din toate părțile. –Ce fel de idioți? Chiar așa îi cheamă? În cîrdășie cu malisorii! Ha-ha-ha! Fantastic!

– Sînt cele mai mari triburi de la ei. Iar tu, băiete, *tu ne rigolerais pas comme une baleine* – nu ai rîde ca o balenă dacă i-ai fi văzut cu ochii tăi! – îl apostrofă el pe Harinay care, ca să-i facă în ciudă pentru afirmația lui, rîdea în gura mare. Ăștia sînt toți niște tîlhari de munte înrăiți!

Apoi se întoarse spre Weissfeld, fiindcă simțise că era momentul să se lege și de el. Îi spuse zîmbind, părînd că nu vrea decît să-i explice situația:

– Dar aceștia, domnule bancher, nu sînt niște hoți de păduri școliți, care știu să pună bazele unor societăți pe acțiuni sigure, cu birouri, ci oameni de munte aspri, care-și pun zilnic viața la bătaie.

Cîțiva dintre cei care înțeleseră aluziile domnului Tamás pufniră, distrîndu-se pe seama bancherului. Restul bîrfitorilor, văzînd ce limbă ascuțită avea Laczók cel mare, renunțară deocamdată să mai intervină. Dar el continua să peroreze.

Stătea în mijlocul cercului și le vorbea întorcîndu-se cînd într-o parte, cînd în alta. Era o apariție stranie în fracul lui din anii '80, cu aripile scurte și care-i devenise strîmt, cu capul chel și cu barba care-i atîrna în șuvițe, arătînd de parcă ar fi fost mascat în clovn. Expresia de nedumerire pe care i-o dădeau sprîncenele mereu ridicate, împreună cu meșa de păr din creștetul capului îi accentuau aspectul comic, iar pe deasupra se întorcea cu pași mărunți cînd

spre Szaniszló, cînd spre Sándor Kendy, dacă-l întrebau cîte ceva, ba chiar și spre colonelul Bogácsy, care, chiar dacă nu era interesat decît afacerile de duel, cunoștea luptele din Balcani, de pe vremea cînd fusese detașat în Bosnia.

Iar cei din spatele lui șușoteau:

– E ca un cocoș de munte cînd îl apucă căldurile! – se mirau cei mai mulți de vioiciunea lui.

Cu toate că spunea lucruri foarte interesante. Era un bun observator, care nu uita nimic și lega elementele disparate prin conexiuni pline de logică. Doar nu degeaba lucrase ani la rînd pe propria sa răspundere în munții Atlas. În linii mari, le explica celorlalți că revolta de acum a albanezilor era absolut diferită față de toate celelalte revolte de pînă acum. Nu numai pentru că se aliaseră o mulțime de triburi care, pînă atunci, se dușmăniseră de moarte, ci și pentru că se formase o coaliție fără precedent între musulmani și creștini, iar pe deasupra dețineau arme moderne și, desigur, multă muniție. Pe care desigur că au primit-o de undeva cadou. Dar de la cine și mai ales cum? Mai mult ca sigur, de la Nikita. Era singura explicație plauzibilă, fiindcă la începutul revoltei grupurile răzlețe de turci înfrînți s-au refugiat în Muntenegru, de unde s-au și întors. Ceea ce era fără precedent! Pe vremuri, dacă un albanez se rătăcea prin Cernagora, era ucis de îndată, la fel cum făceau și albanezii cu cernagorenii. Iar dacă acum această ură ancestrală s-a transformat dintr-odată în prietenie, înseamnă că aici e mîna bătrînei vulpi, Nikita. El le dădea armele și muniția. Dar de unde? Anul trecut, o revistă franceză s-a lăudat de dragul așa-zisei *gloire de la France* că nu doar Serbia, ci și Muntenegru sînt înarmate de Schneider-Creuzot. Dar Nikita era lefter și nici credite nu avea de unde să ia. Așa că altcineva plătea, probabil țarul. El dădea banii pentru puștile lui Nikita, dar și pentru ale albanezilor. Așadar, în Balcani se punea la cale ceva. Ca dovadă că la jubileul de anul trecut, cînd domnitorul a fost proclamat rege, fuseseră de față marii duci, ginerii țarului, regele Serbiei, Alexandru, împreună cu cel al Bulgariei, Ferdinand. E curios că toți aceștia au sărbătorit împreună, după ce, cu nici doi ani mai devreme, se urau încă de moarte!

Un alt indiciu era că pașa Torkut voia să închidă granița cu Muntenegru, așa că cei care veneau de la nord erau nevoiți să intre pe pămînturile miridioților.

– Pe la sud ar fi mai simplu?

– Da. Malisorii locuiesc mai sus de Elbasan.

Încercaseră să glumească tot timpul discursului său, chiar și pe seama lui Tamás Laczók, în lipsă de alt pretext mai potrivit, dar acum, la auzul acestui cuvînt cu rezonanțe deocheate în limba maghiară, izbucniră cu toții în hohote de rîs. Fiindcă cei mai mulți dintre ei abia așteptau să găsească un motiv de zeflemea, un nume care să semene cu ceva cît de cît vulgar, ca să se strice de rîs. Aceiași oameni care luau în serios pînă și cele mai bizare argumente juridice, fiind gata să se ia la harță din cauza lor, considerau politica externă drept o chestiune distractivă, ruptă de realitate, de parcă ar fi fost legată de niște marțieni, bună doar pentru glume mai mult sau mai puțin grosolane sau cel mult pentru niște vorbe de duh.

Tamás Laczók privi încruntat împrejur, gata să se răstească le vreunul din preajma lui, cînd se deschise ușa și apăru discret unul dintre chelneri:

– Începe cina. Doamnele se îndreaptă deja spre sufragerie! – îi anunță el pe cei din salon.

Se grăbiră cu toții să iasă. Le era foame și nici nu se cuvenea să le facă pe cucoane să-i aștepte. Szaniszló Gyerőffy îl reținu pe Tamás spunîndu-i cu un ton arogant:

– E foarte interesant ce ne-ai povestit. Așază-te lîngă noi la cină, fiindcă aș vrea să te mai întreb cîte ceva... – apoi ieși fără să-i mai aștepte răspunsul, purtîndu-și trufaș peruca roșcată.

Tamás Laczók rosti vorba istorică de la Waterloo și începu să-și răsucească o țigară.

*

În clipa aceea observă că nu era singur. Un geamăt ușor îl făcu să se întoarcă din drum.

Îl observă pe bătrînul Alvinczy tolănit într-un fotoliu. Era limpede că voise să plece odată cu toți ceilalți, cînd criza îl țintuise locului, și era gata să alunece pe podea. Avea fața albă ca varul, cu fruntea îmbrobodită de sudoare și cu ochii dilatați de spaima morții. Laczók se repezi la el.

– Aici... în buzunar... picăturile... – horcăi bătrînul.

Tamás îi scoase în pripă flaconul din buzunar, luă un pahar cu apă și turnă cîteva picături în el. Dar nu se mulțumi doar să-l facă

să le bea, ci îl și ridică în capul oaselor pe Ádám, îi descheie gulerul de la cămașă, își înmuie batista în apă și i-o lipi strîns în dreptul inimii. Apoi rămase lîngă el, așteptînd.

Îl observa răbdător, fără să-l slăbească din priviri.

Doctoria își făcea repede efectul. Criza i se potolea văzînd cu ochii. Fața i se destinse și închise ochii. Continua să respire precipitat, dar fără să mai gîfîie ca la început. „Poate că nici nu mai e nevoie de doctor" – își spuse Tamás în sinea lui. Îl prinse de încheietură ca să-i ia pulsul, apoi, instinctiv, începu să-i mîngîie bătrînului mîna.

Rămaseră tăcuți multă vreme.

Pe coridor se trînteau ușile, se auzeau pași și glasuri tot mai îndepărtate – poate că erau chiar jucătorii de cărți și împreună cu ei, fără să știe că tatăl lor fusese în pragul morții, și fii bătrînului, Farkas cu Ákos.

Apoi se făcu liniște.

Mult mai tîrziu se auzi muzică de la parter. Erau muzicanții care vesteau sfîrșitul cinei.

Tamás credea că bătrînul adormise, dar tot nu se îndupleca să-l lase singur, cînd Alvinczy îi șopti:

– Îți mulțumesc... îți mulțumesc mult de tot... – mormăi el. Dacă nu ai fi fost aici, acum aș fi mort...

– Vorbești prostii! – protestă Tamás, cu toate că și el credea la fel.

– Poate că ar fi fost mai bine... – continuă Alvinczy după o pauză mai lungă – poate că da...

– Ce vorbă-i asta? – îi spuse Tamás aspru, dar binevoitor.

– N-ai de unde să știi!... Tu nu ai de unde să știi... – repetă de mai multe ori bătrînul, apoi începu să-i povestească cu pauze lungi decepția pe care i-o pricinuiseră fiii lui.

Făcuse economii o viață întreagă, renunțînd la orice plăcere, numai ca să poată agonisi o avere din care toți cei patru să poată trăi modest, dar potrivit rangului care li se cuvenea. Își pusese la punct proprietățile risipite peste tot, cumpărase altele noi, construise ferme, grajduri și crescătorii de animale. Iar acum a ajuns să vadă cu ochii lui cum băieții îi distrugeau munca de o viață. Cheltuiau cu nesăbuință, nu conteneau să bea și să joace cărți, trăia de ani de zile cu spaima în suflet că va fi nevoit să plătească de pe o zi pe alta cînd pentru unul, cînd pentru altul multe mii de coroane. Echilibrul lui

financiar se clătina. Fusese nevoit să se împrumute, să-și ipotecheze proprietățile, iar dacă lucrurile vor continua așa, va trebui să vîndă.

– Poate că e vina mea... Nu i-am educat ca lumea, dacă au decăzut în halul acesta... Toți patru... toți... nici unul nu e mai breaz decît ceilalți...

Ce se va alege de ei, dacă vor persista în felul acesta? Doar cu al doilea, cu Ádám nu mai trebuia să-și facă griji, fiindcă pe el îl ținea în frîu soția, el era singurul care lucra, așa că era salvat. Dar ceilalți?

– Doamne! Măcar de n-aș apuca să văd cum se duc toți de rîpă...!

Bătrînul vorbi îndelung. Era prima oară cînd își vărsa sufletul și tocmai față de Tamás, pe care abia-l văzuse de trei ori în viața lui – altminteri își suporta durerea cu demnitate, fără să se plîngă nimănui. Dar criza de inimă din care abia scăpase se dovedi mai puternică decît tăcerea plină de demnitate pe care și-o impusese ca principiu de viață, ca să nu le dăuneze cumva fiilor săi. Chiar și acum, după ce rosti ultimele cuvinte, se simți stînjenit de propria sa slăbiciune, așa că se îndreptă brusc și îl privi aproape rușinat pe bărbatul scund, chel și bărbos din fața lui:

– Uită te rog ce ți-am spus... am cam exagerat... nu știu ce mi-a venit...

– Important e că te simți mai bine! – îl întrerupse Laczók. Hai să te conduc pînă acasă...

Îl ajută pe bătrîn să se ridice în picioare și porni spre ușă, ținîndu-l de braț.

Străbătură culoarul încet – seniorul înalt, deșirat și elegant, sprijinit de binefăcătorul lui scund și îndesat, în fracul lui demodat.

Coborîră treptele cu grijă, apoi, în hol, Tamás îi luă tichetul de garderobă și îl ajută pe Alvinczy să-și îmbrace paltonul.

– Nu mai veni cu mine, pot să merg și singur pînă acasă – protestă Alvinczy, dar se bucură văzînd că Tamás insistă.

– Nu vorbi prostii.

Cînd ajunseră, Laczók îl trezi pe valetul care dormea dus și rămase pînă ce îl văzu pe bătrînul toropit de oboseală în pat. Apoi coborî, plăti trăsura și porni spre casă pe jos. După cele două ore petrecute în salonul plin de fum din hotel, răcoarea nopții de martie îi făcea bine.

Radia de fericire. Escapada din seara aceea îi reușise de minune. Rememoră toate impertinențele comise. Erau pentru el motive de bucurie, dar nici binele făcut bătrînului nu era mai prejos. Își imagină cît de mult s-ar fi mirat dușmanii lui dacă l-ar fi văzut în postura bunului samaritean, tocmai pe el, cel care jucase întotdeauna – mai ales în fața fratelui său – rolul omului neînduplecat, fără inimă. Dar acum nu vedea decît latura comică a întregii situații.

Mergea cu pași pripiți pe strada care ducea spre gară, încotoșmănit în surtucul lui gros și cu căciula de blană dată pe ceafă. Șoșonii lui groși pleoscăiau pe asfaltul înghețat.

Fredona aproape cîntînd în gura mare. Își amintise o melodie plină de haz care cucerise pe vremuri tot Parisul:

Moi, j'm'en fou
J'reste tranquillement da-ha-hans mon trou!
Pourquoi courir ailleurs
Pour ne pas trouver meilleur...
Moi, j'm'en fou...

Continua să meargă cu barba fluturîndu-i în vînt și dînd din mîini, de parcă ar fi fost pe scenă.

„Tatatata... taratata... tatarata..." fiindcă uitase pe alocuri textul.

*

Între timp, cina se sfîrșise într-o bună dispoziție generală. Doar pentru Pityu Kendy se terminase urît. Cinase alături de micuța Margit, cum făcea mai întotdeauna de cînd își transferase asupra ei pasiunea mistuitoare pe care i-o stîrnise înainte Adrienne.

Atunci, unul din farmecele acelei iubiri neîmplinite era acela că Pityu putea să tînjească împreună cu prietenul său Ádám Alvinczy după farmecul neînduplecatei Adrienne. Dar cînd Ádám îl lăsase cu buzele umflate, însurîndu-se cu surioara ei, Pityu se luă pe urmele lui și începu să-i facă și el curte micuței Margit. Desigur, tot fără nici o speranță, precum Adriennei. Așa, putea măcar să-și plîngă amarul, aproape cu aceleași cuvinte, pe umărul lui Ádám, care-l asculta fără să-i poarte pică și fără strop de gelozie. Și astfel legătura lor rămase neschimbată, doar persoana adorată era alta. În schimb,

micuța Margit se purta cu totul altfel decît înaintașa ei. Adrienne îi trata ca pe niște păpuși – flirta, îi necăjea, dar nu-i păsa de ei, în schimb Margit se străduia să-l educe pe cavalerul ei. Voia mai ales să-l dezvețe de băutură și de cărți. La jocurile de noroc renunțase, dar continua să bea.

Așa că seara aceea se terminase din nou rău pentru el. În timpul cinei, Pityu se îmbătă. Margit îi întoarse spatele deja în timpul desertului, iar cînd țiganii atacară ceardașul care marca sfîrșitul cinei, ea se ridică brusc și-i spuse supărată:

– Iar te-ai îmbătat! N-ai decît să rămîi aici și să bei în continuare sau să pleci acasă. Nu vreau să te mai văd niciodată!

Se sculă de pe scaun, își ridică ușor fusta și o luă la goană spre scări. În cîteva clipe dispăru printre perechile prinse în dans. Sărmanul Pityu nu mai avu de ales – coborî la garderobă, copleșit de tristețe, își luă paltonul și plecă.

Dar în mintea lui amorțită de băutură nu se înfiripase nici un strop de revoltă. „Vai, ce înger de femeie! Dar ce crudă!" – repetă el de mai multe ori, în sinea lui, pînă ce ajunse acasă.

*

După cină, începură cu toții să danseze. Desigur că nimeni nu aflase de criza lui Alvinczy.

Bálint o luă de braț pe Adrienne și o conduse pînă în capul scărilor. În prag, cînd se despărțiră, el o privi întrebător. Ea îi răspunse clipind discret și rosti fără voce un cuvînt care se pierdu în aer. Apoi porni singură mai departe.

Bálint rămase nemișcat. Așteptă pînă ce și ultima pereche ieși din sufragerie și plecă grăbit, își luă blana și se pierdu în noapte.

V

Era bine trecut de miezul zilei.

Soarele arunca printre storuri o fîșie îngustă de lumină care se prelingea pe covor, pe parchet și se frîngea izbindu-se de ușă, inundînd dormitorul cu strălucirea ei aurie.

Bálint se trezi. Sună și ceru să i se pregătească baia. Apoi închise ochii din nou și adormi fericit, copleșit mai degrabă de amintiri decît de vise.

... În șemineu focul ardea întețit. Era singura sursă de lumină, aproape orbitoare, dar numai privită de unde era el tolănit, pe cuvertura imaculat de albă, restul camerei se pierdea în penumbra încărcată de taine. Era focul pe care-l aprinse cu mîna lui, în timp ce aștepta.

Tremura de emoție.

Nu se auzi zgomotul ușii, liniștea era deplină, iar Adrienne era deja în picioare, alături de el. Paietele rochiei ei aruncau raze roșietice zglobii, care-i lăsau sînii în umbră, dar i se zbenguiau pe gît, pe chip, luminîndu-i ochii, apoi fruntea, strecurîndu-se printre firicelele aurii ale diademei sale înflorate.

Rămase cîteva clipe nemișcată, apoi, încet, brațele ei marmoreen cu reflexe sidefii se deschiseră, iar el, îngenuncheat pe cuvertura moale, începu să-i sărute poala rochiei, apoi mai sus... tot mai sus, pînă ce-i simți pe față mîinile moi, în vreme ce buzele ei roșii cărnoase se aplecară peste el, ca să se contopească într-un sărut prelung, în clinchetul podoabelor diademei care-i împresurau fața, gîtul, umerii.

*

– A sosit o scrisoare de la baronul Gazsi – îi spuse valetul în timp ce Bálint se îndrepta spre baie. A adus-o un călăreț, v-am pus-o pe birou.

– Bine! – îi răspunse el distrat. Am s-o citesc mai tîrziu... – și de îndată ce se întinse în apa caldă din vană se lăsă din nou pradă amintirilor.

... Rochia ei grea, cu paiete, ca niște inele negre, răsucite în jurul gleznelor delicate sau ca un șarpe încolăcindu-i picioarele. Un cerc magic din mijlocul căruia se înalță femeia, ca o statuie de alabastru, scăldată în puzderia reflexelor arămii împletite cu umbrele liliachii ale trupului ei îngemănat cu penumbra din jur. Pare o zeiță hindusă. Ca Parvati, Maya sau Saraswari, cu coroana ei aurită, în ploaia de eșarfe, de nestemate, de rubine sîngerii care îi împresoară pieptul dezgolit, cu un zîmbet victorios și mut pe buze. O capodoperă marmoreană tainică, în toiul mîgîierilor care imploră iubirea, în

îmbrățișarea umilă a bărbatului îngenuncheat, la fel de nemișcată și mai tîrziu, în fața focului, întinsă pe cuvertura albă și moale ca o blană de urs polar, cu aura strălucirilor aurii a capodoperei pline de nestemate de pe cap... Focul arde cu sălbăticie. Conurile de brad explodează rînd pe rînd, cuprinse de flăcări, într-o frenezie de bucurie, căzînd parcă pradă voluptății din jur, într-un crescendo tot mai accelerat al iubirii nemărginite.

*

– Cînd a sosit scrisoarea asta? – întrebă Bálint în drum spre camera de zi.

– Aseară, domnule, bine după ora zece, cu un curier călare.

O scrisoare de la Kadacsay? Seara tîrziu? Printr-un curier călare? Trebuie să fie ceva foarte urgent și important!

– Dar de ce nu mi-ai adus-o imediat ce a sosit, doar știai unde sînt!

– Curierul mi-a spus doar să v-o predau. L-am întrebat dacă e urgent. E vreo problemă? Iar el mi-a răspuns că domnul baron nu i-a spus nimic și că se simte bine. Nu s-a întîmplat nimic deosebit la ei...

Bálint se așeză grăbit la masa de scris.

Scrisoarea era acolo – un plic cenușiu, obișnuit, cu scrisul stîngaci al lui Gazsi. Pe dosul ei erau cîteva cuvinte scrise desigur ulterior: „Inițial, am trimis-o la Dienești, ca un cretin, crezînd că ești acolo – Gazsi."

Bálint deschise plicul și începu să citească:

„Dragă Bálint,

Înainte de plecare aș vrea să vorbesc una, alta cu tine. Așa că te rog să treci pe la mine mîine dimineață, fiindcă m-am hotărît ca la ora unu să plec și nu cred că voi reveni prea curînd. Îmi cer scuze că te deranjez. Îți promit că nu se va repeta.

Așadar, la revedere.

Servus!"

Bálint nu înțelegea nimic din această scrisoare bizară. Unde se pregătea să plece?

Se uită la ceas – era unu și jumătate. Așadar, dacă se ținea de program, Gazsi plecase de o jumătate de oră.

Oare se pregătea să prindă acceleratul de Budapesta de la unu și jumătate? Dar nu amintise de el în scrisoare, iar dacă așa plănuise, ar fi venit el mai devreme și nu l-ar fi chemat pe Bálint la el. S-o fi împotmolit pe drum? Sau o fi fost în întîrziere și s-a dus direct la gară?

Părea puțin probabil. Dacă ar fi fost vorba de o simplă călătorie, Gazsi nu i-ar fi scris o scrisoare ca aceea. Era ceva mult mai serios.

Brusc, Bálint își aminti vocea deprimată, obosită a lui Gazsi, din seara banchetului, cu aluziile lui ambigue despre planurile de viitor și despre moarte. Însă își alungă imediat gîndurile negre, doar tocmai el îl sfătuise se plece, să vadă lumea, așa că nu putea fi vorba despre altceva. Probabil că voise să-i ceară sfaturi încotro s-o apuce, ce itinerar să urmeze... Dar nu! Nici asta nu se potrivea cu firea lui! Mai degrabă probabil că voia să-i încredințeze caii, să aibă grijă de ei sau de întreaga gospodărie... Da! De aceea-l chemase! Iar Bálint se lăsă amăgit de această variantă, în care credea pentru că voia el să creadă, cu toate că îngrijorarea abia i se potolise, dar nu i se risipi din suflet.

Oricum ar fi, trebuia să pornească imediat. După cîteva minute, mașina lui urca deja în viteză Feleacul.

Era o zi frumoasă, însorită. Încă nu se desprimăvărase totuși, pe alocuri, zăpada începuse să se topească, spălînd colinele de toate gunoaiele și buruienele, de parcă întreaga natură s-ar fi gătit de sărbătoare. Dar în văgăunile ascunse zăpada mai dăinuia imaculată, de parcă ar fi fost proaspătă, pentru că toate negrelile depuse pe ea de-a lungul iernii se sedimentaseră în adîncime, de unde puzderia de pîrîiașe le căra la vale, cu clipocitul discret al dezghețului.

Aerul proaspăt aducea un iz de înnoire.

Motorul duduia opintindu-se pe ultimul povîrniș. „Culmea e deja aproape" – își spuse Bálint. De acolo nu era mai mult de un sfert de oră pînă la bifurcația spre Sînmărtin, așa că în mai puțin de o jumătate de oră va ajunge la Gazsi.

Se tot frămînta, oare de ce-l chemase? Ce voia neapărat să-i spună? Iar pe măsură ce se apropia, se simțea din ce în ce mai îngrijorat. Cuvintele din scrisoare îi răsunau întruna în urechi: „M-am hotărît să plec... și nu cred că voi reveni prea curînd..." Totul suna

straniu! Puteau fi niște cuvinte banale, fără prea mare însemnătate, dar cunoscîndu-i firea, cu autoironia sa amară, ele căpătau accente sumbre, rău prevestitoare. Își aminti prelegerea pe care i-o ținuse, cînd îi explicase că în sufletul omului bucuriile și grijile sînt mereu în echilibru, dar cînd acesta se clatină, bucuriile sînt date uitării și omul își curmă zilele... Iar în ultima vreme Gazsi era surprinzător de abătut!

Bálint se străduia să-și amintească de toate cele pe care i le spusese prietenul său, ca să găsească argumente care să-l liniștească, dar nu reușea. Rememoră discuțiile lor din trecut, amintindu-și cum adusese pe neașteptate vorba, în cele din urmă, de testamentul lui amănunțit, pînă-ntr-acolo încît îl ruga să-i permită ca iapa lui pursînge să fete la Dienești – o mulțime de afirmații pline de ambiguitate, rostite pe un ton liniștit, ca într-o doară.

Închise ochii ca să-și adune gîndurile, dar de îndată lumina care i se strecura printre pleoape deveni roșu-incandescentă, iar grijile la care căuta răspunsuri i se risipiră și văzu chipul radios al Adriennei, cu buzele întredeschise, cu ochii ei mari, fața extatică, aproape copleșită de durerea așteptării momentului cînd timpul și spațiul dispar, trecutul și prezentul se contopesc în eternitatea clipei întîlnirii. Chipul ei minunat de Meduză sau de tragică Melponeme, încolăcită de tentaculele negre ale șuvițelor părului ei... Nu vedea nimic altceva și se simți cuprins de fiorii ardenți ai nerăbdării...

Nu, nu, acum nu! Se străduia să nu se gîndească la nimic altceva decît la Gazsi, să revină la realitate – la lumina orbitoare a zăpezii, la drumul care șerpuia în fața lui, cu speranța că prietenul lui nu pățise nimic, iar scrisoarea aceea fusese doar un impuls nesăbuit, o toană trecătoare, și se vor întîlni pe drum, acolo unde poate că s-a împotmolit, sau îl va găsi în fața casei rîzînd binedispus, cu nasul într-o parte, cum obișnuia cînd se ținea de șotii și nu era nimic grav, nimic fatal.

*

Mașina coti pe drumul îngust de țară, care șerpuia la umbra dealurilor acoperite încă de zăpadă, apoi se deschise valea în care se adăpostea satul, iar în dosul șirului de ulmi apăru casa baronului Gazsi.

La capătul gardului poarta era larg deschisă. Cînd intră în curte, gata să urce dealul pînă la ușa de la intrare, Bálint întîlni o mulțime de oameni care mergeau în aceeași direcție, cîte doi, trei, sau în șir, cu pașii greoi ai sătenilor. La auzul claxonului se traseră într-o parte, unii își scoaseră căciulile în semn de respect. Oare de ce veneau și ei spre casă? Ce căutau acolo? Iar pe deasupra păreau toți cu ochii plînși.

Automobilul se opri chiar în dreptul intrării. La capătul celor trei trepte de cărămidă care urcau în pridvor era preotul reformat din sat, împreună cu administratorul moșiei.

– Unde este baronul? – le strigă Bálint.

– A murit de o oră și jumătate.

Lui Bálint i se înmuiară picioarele. Se așeză clătinîndu-se pe banca de lîngă perete.

Cei doi îi povestiră ce se întîmplase.

Baronul Gazsi își petrecuse toată dimineața scriind un document pe care-l închisese într-un plic și-l parafase. Apoi a vizitat grajdurile. A dat cuburi de zahăr tuturor cailor, cum făcea întotdeauna, apoi, cînd clopotele au anunțat miezul zilei, a chemat preotul și administratorul. S-au așezat în camera de zi și a început să le dea tot felul de instrucțiuni. Preotului îi vorbi despre orga bisericii care trebuia restaurată de mult. Îi spuse că va suporta el cheltuielile, adică cei cinci sute de forinți, dar să se apuce cît mai repede de treabă. Intră în cele mai mici amănunte, sfătuindu-l să-l cheme de la Cluj pe bătrînul Kast, care era cel mai priceput să refacă dantelăria aurită a decorurilor, dar îl sfătui pe pastor să negocieze prețul dinainte și să nu facă decît strictul necesar, fără să cheltuiască banii de pomană! Administratorului îi ceru să-i aducă registrul de cheltuieli, făcu adunările singur, după care trase o linie și scrise cu mîna lui: „Pînă aici totul este în ordine", adăugă data și semnă. Apoi dădu dispoziții referitoare la cîteva probleme curente: ca viteii înțărcați să nu fie duși de îndată la tîrg, fiindcă deocamdată prețul lor era destul de scăzut, ci doar după ce se înverzesc pășunile, în schimb bivolița să fie vîndută de îndată, cît mai dă lapte, iar pe coasta Botii, unde grîul a înghețat, să pună mohor, iar dacă la primăvară secara de toamnă va fi năpădită de buruieni, să o plivească. Le vorbea pe un ton calm, liniștit. Uneori arunca o privire la pendula de lîngă fereastră. Așa-și dăduseră seama că aștepta pe cineva sau că se pregătea de

plecare, dar nu le spuse decît cu cîteva minute înainte de unu că îl aşteptase pe Bálint, care probabil că nu va mai veni. Între timp se ridică, se duse la masa de scris şi luă teancul de acte împachetate într-un ziar şi îl întinse preotului cu rugămintea ca, dacă totuşi va sosi într-un tîrziu, să i le dea lui Bálint. Cînd termină, se duse în dormitor şi îşi sună valetul.

Preotul şi administratorul nu înţelegeau ce se întîmplă, dar nu văzuseră nimic îngrijorător în comportamentul baronului.

După cîteva minute, Kadacsay se întoarse, urmat de valet şi de unul dintre servitori care aduceau salteaua patului, pe care o întinseră pe parchet, apoi Gazsi le ordonă să iasă. Începu să le vorbească din nou celor doi, explicîndu-le motivul tuturor pregătirilor: luase stricnină, care uneori provoacă convulsii. De aceea ceruse să i se aducă salteaua. Aşa era mai comod decît să se tăvălească pe podea. Apoi începu să dea dispoziţii ce să facă cu purceii de lapte şi cu furajele oilor.

Se uită din nou la ceas.

– Ce cuhios! Încă nu şi-a făcut efectul, cu toate că am luat o doză de bou!

Dar nu mai apucă să spună nimic.

Căzu brusc şi după cîteva clipe era deja mort!

*

– E desfigurat? întrebă Bálint cînd pastorul şi administratorul îşi încheiară povestea.

– Nu, veniţi să-l vedeţi.

Intrară toţi trei în camera de zi. Era o încăpere spaţioasă, care servea de sufragerie, dar în acelaşi timp şi de salon. În faţă, sub fereastra dublă era o masă de scris mică şi şubredă, iar alături alta mai mare, cea la care se mînca, acum trasă la o parte. În mijloc, în locul ei, fusese întinsă salteaua pe care era cadavrul acoperit cu un cearşaf.

Bálint îngenunche şi îi dezveli capul. Îl privi îndelung.

Faţa prietenului său era neschimbată. Dacă n-ar fi avut acea paloare de ceară, s-ar fi zis că a închis doar un pic ochii sau chiar că e pus pe şotii. Buzele lui schiţau un surîs ironic sub nasul acvilin dat într-o parte, iar sprîncenele îi erau uşor ridicate, cum făcea întotdeauna cînd era în toane bune. Părea gata să sară în picioare şi să

izbucnească în rîs, cum făcuse de nenumărate ori. Dar acum, fața lui avea o expresie de demnitate liniștită și disprețuitoare. Mai ales disprețuitoare.

Asta-l făcea pe Bálint să-l vadă ca pe un străin. Nu mai era acel Gazsi modest dintotdeauna, ci o ființă necunoscută, a cărei personalitate se contura abia după moarte.

Îl acoperi la loc și se ridică în picioare.

Privi împrejur. Modestia încăperii vădea de asemenea disprețul. Nu era nici un obiect mai acătării, cu toate că, pe vremuri, pesemne că existaseră mai multe, ca în toate conacele ardelenești. Dar baronul Gazsi nu punea mare preț pe ele. Cînd își împărțise moștenirea cu sora lui, îi dăduse tot mobilierul antic, serviciul de porțelan și covoarele persane, reținînd pentru el doar cele două fotolii bătrîne de lîngă ușă și divanul lui ostenit. De-a lungul pereților era un șir de etajere din scînduri grosier geluite, pline cu cărți. Bálint se apropie de ele – erau opere de filosofie: Hegel, Wundt, Schopenhauer, cîteva tratate de istorie ale lui Ranke și Szilágyi, un Renan fără coperte, volumele unui lexicon german răspîndite printre o mulțime de alte cărți. Toate zdrențuite, mototolite, unele deșirate, pătate, poate cu ceară sau fiindcă fuseseră aruncate cît acolo în toiul unor accese de furie.

Bálint le privea adîncit în gînduri cînd îl anunțară că sosise medicul districtului, prefectul și notarul de la primărie ca să constate decesul, așa că se grăbi să iasă.

*

Era o vreme minunată, cu cerul orbitor de limpede, mai degrabă incolor decît albastru, dar atît de luminos de parcă ar fi vrut să rivalizeze cu strălucirea albă a zăpezii încă imaculate.

Bálint porni împrejurul clădirii, să scape de lamentațiile sătencelor și de privirile curioase ale copiilor veniți să caște gura. Dădu peste o cărăruie care urca dealul. De sub zăpada topită ieșise la iveală noroiul. Porni pe urcuș și, după vreo sută de pași, ajunse la o băncuță fixată cu țăruși de trunchiurile unor mesteceni.

Se așeză și deschise pachetul cu acte pe care i-l dăduse pastorul.

În el erau două plicuri și o tabacheră mare de argint pe care era gravat, cu litere mari, aurite: „Premiul doamnelor, Debreczen, 1905".

O deschise – găsi în ea un bilețel printre nenumărate fire de tutun. Citi cele cîteva cuvinte: „Îți las tabachera ca amintire, fiindcă e singurul obiect valoros pe care îl am, Gazsi". Iar dedesubt, în paranteză: „Poate că o să ți se pară urîtă, așadar, dacă nu-ți place, nu trebuie să o folosești!"

Lui Bálint i se părea că aude vocea lui Gazsi citind aceste cuvinte.

În plicul cel mare găsi o coală lungă, pe care scria, cu litere mari: „Anexă la testamentul meu", apoi urma o listă amănunțită despre banii pe care voia să-i împartă servitorilor săi și despre acea o mie de coroane pentru orga din biserica satului. Toate acestea erau însumate, cu actul depus la notar, dar voia să se asigure că destinația lor va fi respectată. Alineatul următor se referea la propria lui înmormîntare. Nu voia să fie dus nicăieri, ci să-și aibă locul de veci în grădina conacului, fără nici un indiciu. Iar la sfîrșit erau indicații despre cei doi cai ai lui. Tărcatul scund și bătrîn, pe care-l păstrase doar de milă, să fie împușcat de îndată, să nu ajungă pe mîna țiganilor geambași. Dar pe Honeydew, iapa pursînge, i-o lăsase lui Bálint, cu rugămintea să o ia imediat cu el. Iar dedesubt, data de azi și semnătura cu litere frumos caligrafiate.

A doua scrisoare, adresată lui Bálint, conținea pedigriul iepei, urmat de rugămintea lui, în cîteva cuvinte: „Dat fiind că ultima oară ai acceptat ca ea să fete la Dienești, sper că nu-ți cer prea mult dacă te rog să o păstrezi..." și cîteva cuvinte sarcastice: „Sora mea e destul de hrăpăreață, dar nu cred că și-ar dori să moștenească această faimoasă sălbăticiune. Oricum n-ar primi nici un ban pe ea!" Ultimul paragraf era pe un ton serios: „Te rog, nu uita ce mi-ai promis în legătură cu educația nepoților mei. Nu aș vrea să ajungă așa cum am ajuns eu."

Sărmanul Gazsi! Setea lui nesatisfăcută de cultură îl apăsase pînă în ultima clipă a vieții... Lui Bálint i se umplură ochii de lacrimi.

Rămase pe bancă îndelung, privind nemișcat zăpada.

Se minuna de splendoarea imaculată a efemerității dantelate în mii de arabescuri țepoase, înălțate firav în bătaia razelor de soare, brăzdate aidoma unor cicatrice mărunte de puzderia firișoarelor dezghețului, care le măcinau încet, neîntrerupt, de suspinele tainice ale luminii, care urma să le ducă pe calea strălucitoare a pieirii. În ochii lui Bálint, aceasta era o metaforă a sorții prietenului său, care-și curmase zilele.

*

În aceeași zi decedă și bătrînul Ádám Alvinczy, pe care-l găsiră mort dimineața, în patul lui, iar vestea aceasta și vîlva produsă de ea abătu atenția întregii societăți de la dispariția lui Gazsi.

Fiind o persoană de vază, avu parte de o înmormîntare fastuoasă, cu un cortegiu numeros care-l conduse pînă la cripta de pe deal a familiei Alvinczy.

În ziua următoare, notarul deschise plicul cu testamentul bătrînului, în prezența fiilor săi, a nurorii acestuia, micuța Margit, și a lui Szaniszló Gyerőffy, pe care defunctul îl desemnase ca executor testamentar. Era un document riguros și echitabil. Bătrînul își notase cu exactitate toate sumele plătite pentru fiecare dintre băieții săi. Așa că părțile care le reveneau fiecăruia erau aranjate în trei tabele separate – doar trei, fiindcă Ádám își primise partea cuvenită cu doi ani în urmă, cînd se căsătorise. Ceilalți erau decepționați. Farkas primea 800 de iugăre și o mică parcelă de pădure în Majerou, Zoltán pusta de lîngă Tohat și casa de la Cluj, ambele greu ipotecate, iar Ákos nu moștenea nimic. Datoriile pe care le făcuse, ultima chiar cu cîteva luni în urmă, depășeau cu mult partea de avere care îi revenea de drept. „Iau această decizie cu tot regretul – scria testatorul –, dar nu pot să-l favorizez în detrimentul celorlalți doi fii ai mei."

Era pentru toți trei o surpriză dureroasă, mai ales pentru Ákos, care imediat după plecarea notarului se văzu nevoit să le mărturisească fraților săi, cu fața palidă și bîlbîindu-se de emoție, că în noaptea balului pierduse treisprezece mii de coroane la cărți și că beneficiarii ținuseră cont de moartea bătrînului și îi acordaseră un răgaz de două săptămîni, așa că nu-i mai rămîneau decît treisprezece zile pînă cînd trebuia să plătească, altminteri s-a zis cu el!

Urmă o discuție lungă, apăsătoare, dar nu găsiră nici o cale de ieșire. Pămînturile lui Farkas și Zoltán erau covîrșite de ipoteci, iar pe deasupra mai aveau de achitat și drepturile de succesiune. Doar Ádám era bun de plată. Iar el, generos din fire, ar fi fost gata să achite datoria dacă micuța Margit nu intervenea hotărît. Ei aveau de crescut un copil și nu puteau să-i risipească averea. Și n-ar fi avut nici un rost. Ar fi fost bani aruncați pe fereastră. Oricum, pe Ákos nu l-ar fi ajutat cu nimic, fiindcă tot n-ar fi avut din ce să trăiască în continuare. Însă nici el n-ar fi acceptat să fie întreținut o viață

întreagă de frații săi. Cel mai înțelept ar fi să plece cît mai departe – undeva unde ar putea să înceapă o viață nouă. Pentru asta, ea ar fi dispusă să facă un mic sacrificiu, să-i dea niște bani de călătorie și cît să aibă la început. Dar să dea bani ca acei domni să-și umple buzunarele – asta nu! Niciodată!

Farkas și cu Zoltán se răstiră la Margit, acuzînd-o că e nemiloasă și zgîrcită. Lor le dădea mîna să facă pe generoșii, fiind și ei înglodați în datorii. Așa că nu-i costa nimic să promită orice în contul lui Ádám care, văzîndu-le încrîncenarea, era cît pe ce să se revolte, prima oară în viață, împotriva soției sale. Noroc cu Szaniszló, care-i luă partea micuței Margit, tranșînd astfel întreaga dispută.

Singura dilemă care mai trebuia lămurită era unde să-l trimită pe Ákos. Se gîndiră mai întîi la America, apoi veni vorba de Java și de Africa de Sud. Dar peste tot, oriunde s-ar duce, se punea întrebarea din ce avea să trăiască. Să se facă lustragiu sau zilier pe vreo plantație de orice fel? Fiindcă nu avea nici o meserie. Ar putea să îmbrățișeze o carieră militară, fiindcă se descurcase de minune ca voluntar. Dar care țară ducea lipsă de militari?

Așa ajunseră la concluzia că cel mai bine ar fi să se înroleze în legiunea străină din Algeria. Ákos acceptă bucuros ideea. Astfel căzură din nou cu toții de acord. Dar cum să ajungă acolo? Ce demersuri trebuia să facă?

Cel mai bine era să se sfătuiască cu Tamás Laczók. Discutaseră îndelung cu el, după moartea tatălui lor, doar el îl aduse acasă în noaptea aceea și era ultimul cunoscut care-l mai văzuse în viață. Părea bine intenționat și le povestise o mulțime de episoade din anii lui petrecuți în Africa, unde îngrijise în deșert o mulțime de bolnavi și așa venise vorba și de legiune.

Dar cine putea să-l descoase, fără să-i spună de ce o face?

Frații Alvinczy în nici un caz – declarară în cor că nu erau dispuși să miște un deget în acest sens. Să o facă altcineva! Szaniszló Gyerőffy se codea și el. „Nici nu-l cunosc prea bine pe Laczók…" – spuse el distant și cu o urmă de dispreț în glas. Așa că planul lor părea sortit eșecului, dar micuța Margit interveni:

– Lăsați totul în seama mea – le spuse ea, fără să le dezvăluie planurile sale, dar nici ei nu o întrebară. Mai mult ca sigur că nu le-ar fi spus nimic, poate doar „mă descurc eu cumva", fiindcă nu

era prea vorbăreață de felul ei și nimeni nu ar fi putut să scoată mai multe de la ea.

*

Ea se gîndea la Bálint Abády. Era inteligent, în relații bune cu Laczók și știa că nu o va da de gol.

Așa că Bálint porni chiar în după-amiaza aceea spre colonia de la marginea orașului unde locuia Laczók. Luă un fiacru, cu un vizitiu care cunoștea bine zona. Coborî la poalele dealului, fiindcă pe drumul desfundat de zoaiele dezghețului calul nu s-ar fi putut opinti pînă pe culme.

– E căsuța aceea de sub vie, domnule conte! – îi arătă căruțașul cu vîrful biciului.

Bálint se opinti aproape un sfert de oră prin noroiul cleios pînă ce ajunse la clădirea mică, inițial probabil o căsuță de vară sau o cramă transformată acum într-o locuință minusculă, cu o singură cameră și bucătărie. Înăuntru lumina era deja aprinsă. Bătu la ușă.

– *Entrez*! – se auzi o voce din încăpere.

Îl găsi pe Tamás Laczók în cămașă, așezat pe o ladă, în fața unei planșe puse pe două capre de lemn, adîncit în calcule.

Se bucură la vederea lui Bálint.

– *Quelle charmante vizite, cher ami*! – strigă el și aruncă cît colo de pe singurul scaun vestonul, cravata și gulerul, făcîndu-i semn să se așeze, apoi, convins că nu venise degeaba pînă acolo, se grăbi să-l întrebe:

– Dragă prietene, cu ce pot să-ți fiu de folos?

Bálint îl întrebă direct, fără ocolișuri:

– Cum te poți înrola în legiunea străină?

Tamás îi făcu cu ochiul, ridicîndu-și și mai mult sprîncenele. Înțelesese desigur că era vorba de unul dintre băieții Alvinczy, dar nu întrebă nimic, ci îi răspunse calm, de parcă ar fi fost vorba de o banalitate oarecare:

– În legiunea străină? Păi e foarte simplu.

Și începu să-i explice. Candidatul nu trebuie decît să se prezinte. Nu are nevoie de nici un act, de nici un document, de nimic, ca la Ordinul Cartusian. Poate să pună orice nume, nimeni nu se sinchisește de asta, oricum majoritatea celor de acolo au nume fictive. I se face un control medical și, dacă e apt, semnează pentru cinci

ani. Dacă se poartă bine, e avansat repede subofițer și poate ajunge chiar ofițer plin. După cinci ani poate semna un nou contract sau e liber să plece.

– Am cunoscut o mulțime de legionari care, după un stagiu, au putut să-și cumpere o mică fermă și de atunci trăiesc liniștiți. Ce-i drept, la ei e o disciplină de fier, fiindcă nu sînt niște domnișoare de pension, sînt niște bărbați aprigi, hotărîți, buni luptători și uniți. Clima e sănătoasă, chiar dacă vara e foarte cald.

Laczók îi vorbea franțuzește și mai adăugă cîteva amănunte din experiența lui de pe vremea cînd lucra în Atlas sub protecția legionarilor.

– Dar nu te-am servit cu nimic! – exclamă el brusc. Nu vrei o cafea? La ora asta, eu beau întotdeauna o ceașcă! – și, fără să mai aștepte răspunsul, se întoarse cu trupul său masiv și strigă, de data asta ungurește: Rara! Rara! Unde ești, bestie mică? Fiindcă am botezat-o Esmeralda, pe scurt Rara – îi explică el și se grăbi să adauge: Ai să te convingi singur că-și merită numele delicios.

Ușa se deschise încet, fără zgomot, și intră o țigăncușă micuță. Era într-adevăr o minunăție de fată, tînără și suplă. Purta o rochie din creton roșie ca focul care făcea ca părul să-i pară și mai negru decît era, iar pielea oacheșă avea nuanțe de-a dreptul verzui. Ochii ei alungiți îl mîngîiară pe Bálint cu o privire duioasă și întrebă cu buzele puțin țuguiate, de parcă s-ar fi oferit pe sine însăși:

– Ce vreți de la mine...?

– Cafea! Cafea pentru amîndoi!

– E deja pe foc. V-o aduc imediat...

Ieși în vîrful picioarelor și, după cîteva minute, se întoarse la fel de discret. Nu i se auzea nici lipăitul picioarelor, cu toate că era desculță. Dar pășea fără zgomot, precum căprioarele. Gesturile ei lente, aproape simbolice, păreau dintr-un dans ancestral, misterios, acompaniat de o muzică auzită numai de ea. Uneori îi arunca lui Bálint priviri galeșe, ademenitoare, zîmbindu-i discret, ceea ce Tamás poate că nici nu observase, fiindcă reveni la legiunea străină:

– Cred că e o perioadă prielnică, fiindcă vor avea nevoie de cît mai mulți soldați. Din cîte îmi scriu prietenii și din aluziile discrete strecurate mai nou în ziarele de la Paris, se pare că Franța are planuri mari în Maroc. Eu îi cunosc foarte bine: cînd încep să se lamenteze de una, de alta, să vorbească de interesele lor comerciale și despre

siguranța granițelor, ajung întotdeauna să invadeze țara respectivă și, odată ajunși acolo, îi alungă pe toți ceilalți.

– Chiar așa? Dar referitor la Maroc, atît la conferința de la Algeciras, cît și prin tratatul franco-german de acum doi ani s-a stipulat principiul porților deschise și independența sultanului. Prioritatea Franței nu este recunoscută decît în chestiunile politice.

– Astea sînt baliverne! Pe francezi îi doare-n cot! Pun pariu pe orice că în Maroc vor fi incidente serioase. Mai ales pentru că l-au trimis acolo pe Lyautey, pe care-l cunosc de pe vremea cînd era căpitan. Ăla nu se joacă!

Apoi îi descrise cu lux de amănunte întregul tablou politic al Africii de Nord. Era foarte bine informat, cunoștea întreaga încrengătură de relații, dînd dovadă de aceeași judecată limpede ca atunci cînd îi vorbise despre situația din Albania.

Bálint îl aculta încîntat.

Cînd se ridică să plece deja se înserase. Laczók îl conduse la ușă.

– Stai! Pe coastă e o cărăruie uscată. Poți să cobori fără să te umpli de noroi! – și se întoarse spre bucătărie: Lajkó! Lajkó! Vino-ncoa!

Apăru în ușă un țigănuș de vreo șaișpe-șaptește ani, căruia abia-i dăduseră tuleiele. Purta o vestă zdrențuită de smoching, de sub care nu i se întrezărea cămașa (poate că nici nu purta), o pereche de pantaloni vărgați, plini de pete, și niște tenișii scîlciați pe picioarele goale. Pe fața lui cu trăsături egiptene delicate era schițat un zîmbet de umilință prefăcută.

– Ce doriți? – întrebă el.

– Condu-l pe domnul pe cărăruia de pe coastă.

Puradelul făcu cîțiva pași spre vale, dar observînd că nu-l urmează nimeni, se opri și privi înapoi nerăbdător.

Văzînd privirea mirată a lui Bálint, Laczók îi spuse rîzînd cinic:

– *Elle affirme que c'est son frère, mais je ne le crois pas*! (Ea zice că-i fratele ei, dar eu n-o cred!)

Îl bătu zdravăn pe spate și îi ură drum bun.

O luară la vale, cu țigănușul în față, iar Bálint pe urmele lui.

Puradelul pășea ca o felină, cu mișcările agile moștenite de la străbunii lui. Făcea cîțiva pași, apoi se oprea și privea îndărăt, ca Bálint să-l ajungă din urmă. Îi arunca cîte o privire scurtă, cu albul ochilor strălucindu-i pe chipul oacheș, apoi o lua din nou la goană, mînat parcă de clocotul de neostoit al sîngelui său.

Bálint cobora precaut. Luminile orașului și semafoarele gării de la poalele dealului îl orbeau. Puzderia de scînteieri împodobea întunericul.

Se opri năpădit de gînduri.

Ce ființă interesantă e Laczók! Un om cult, care știe de toate, cu o privire largă, de ansamblu! Care nu-i folosesc la nimic, de parcă ar vrea să scape de ele! Trăiește în cocioaba asta, cu țigăncușa lui și e limpede că-i fericit!

Își aminti de sărmanul Kadacsay, care s-a sinucis din disperare, pentru că nu reușise să ajungă la nivelul pe care Tamás îl desconsidera. I se înfiripă în minte întrebarea dacă soarta lui Gazsi ar fi fost alta, în situația în care ajungea pînă acolo. Sau oare Laczók ar fi fost la fel de senin și de împlinit dacă nu ar fi renunțat la întreaga carieră, la situația lui socială, fără să fi ajuns la acest grad de cultură, la o asemenea gîndire limpede? Oare cultura lui vastă i-a dat puterea să renunțe la tot sau ar fi trăit tot așa și dacă soarta nu l-ar fi obligat să plece în bejanie, ci ar fi rămas acasă, trăind fără să facă nimic, într-o totală ignoranță?

Oare viața-l formează pe om sau instinctele cu care ne naștem?

Și nu putem renunța decît la ceea posedăm și niciodată la toate cele pe care nu am reușit să le obținem?

PARTEA A III-A

I

Cazinoul Național, 1912.

Lume multă. Nu doar obișnuiții jucători de bridge sau de bézigue, alături de mereu nemulțumiții domni bătrîni din așa-zisa *skupcina*, dar și mai toate personalitățile importante ale lumii politice. Pentru că azi, 7 martie, se întoarce de la Viena prim-ministrul Khuen-Héderváry aducînd vești importante. Vrea să le vorbească cu toată sinceritatea.

În asemenea cazuri, cel mai indicat este cazinoul.

Aici se pot aduna toți cei care sînt membri. Iar în salonul special de lîngă restaurantul de la parter au dreptul să intre și cei care nu sînt membri, fără ca presa să prindă de veste, să răspîndească știrile și să dea naștere la tot felul de comentarii.

Părea să fie un moment deosebit de important, fiindcă sosise la Budapesta și Leopold Berchtold, urmașul lui Aehrenthal la Ministerul de Externe, care urma să vină și el la cazinou. Era într-adevăr ceva neașteptat, de maximă importanță – în cadrul audienței de ieri, Franz Jozef îl împuternicise pe Khuen să-i informeze pe politicienii maghiari că și-a pus problema abdicării.

A subliniat că după ce timp de patruzeci și cinci de ani a respectat cu strictețe compromisul de la '67, făcîndu-le mereu concesii maghiarilor, ceea ce a dus la creșterea prosperității țării lor și a ridicat la cele mai înalte ranguri mai multe familii, acum tocmai urmașii acestora îi întorceau spatele și nu mai voiau să sprijine menținerea compromisului.

– În asemenea condiții – conchidea el – vă împuternicesc să-i informați că dacă pînă și majoritatea liberală, adeptă a compromisului

de la 1867, se aliază cu cei care vor să-mi ştirbească unul din cele mai importante drepturi regale, eu sînt gata să renunţ la tronul care va reveni de îndată urmaşului meu – apoi adăugă, desigur ironic: Iar atunci vor vedea ei ce-i aşteaptă...

Regele se referea la propunerea numită „rezoluţie" iniţiată de Ferenc Kossuth care, dacă ar fi pusă în practică, ar aboli dreptul suveranului, şeful suprem al armatei, să mobilizeze rezerviştii în cazul în care votul asupra contingentului anual nu ar avea loc sau ar fi obstrucţionat în Parlament.

După dezbateri îndelungate, această propunere fusese aprobată nu doar de Andrássy, dar şi de Tisza, deci de întreaga tabără a celor de la '67, pînă şi de prim-ministrul Khuen-Héderváry. Din partea celor doi, aceasta a fost într-adevăr o decizie neaşteptată. Explicaţia era că obstrucţia împotriva legii referitoare la forţele armate dura fără întrerupere încă din iulie, iar Kossuth era dispus să-i pună capăt, în schimbul aprobării acestei propuneri.

Iar Khuen-Héderváry şi cu Tisza, văzînd că situaţia externă se agravează, considerau că problema înarmării era de maximă importanţă. Tisza voia de mult să pună capăt nesfîrşitelor obstrucţii şi considera că, oricum, dreptul regal în chestiune nu avea cum să joace în viitor un rol prea important, aşa că nu dădea prea mare importanţă nici rezoluţiei lui Kossuth. Mărirea efectivului militar şi modernizarea armatei reprezentau pentru el o chestiune esenţială.

Fiindcă, încă din iulie, se adunau nori negri la orizont.

*

Insurecţia din Albania continua să ia amploare. Tot mai multe triburi se raliau la revoltă, împreună cu numeroşi ofiţeri şi soldaţi din trupele sultanului, prădînd totul în calea lor şi masacrînd populaţia turcă. Poarta ordonă ocuparea fîşiei frontaliere care separa ţara de Muntenegru, la care Nikita răspunse prin mobilizarea generală şi, dînd dovadă de mult umor, se oferi ca mediator pentru pace, tocmai el, cel care sprijinea insurgenţii cu armament şi accepta refugiaţii. Dar nu era singurul care-i ajuta. Fără îndoială că, pe ascuns, intrase şi Italia în joc, fiindcă albanezii care trăiau acolo traversau liberi Adriatica ca să lupte împotriva turcilor şi să ia parte la mişcările de trupe. Ceea ce nu se putea întîmpla fără ştirea Romei. Era primul semn că Italia alesese altă cale decît Germania şi

Monarhia, celelalte două membre ale triplei alianțe, a căror politică în Balcani avea la bază status quo-ul Imperiului Otoman.

Dar toate acestea nu erau decît preludiul evenimentelor care mocneau în alt colț al lumii.

Molestarea cîtorva agenți germani în portul marocan Agadir a rămas neelucidată. Distrugătorul *Panther* porni de îndată într-acolo ca să ceară autorităților satisfacție. Trecerea la amenințări, fără tratative anterioare, constituia deja o provocare, fără a mai pune la socoteală telegrama trimisă comandantului navei de împăratul Wilhelm – căruia-i plăceau astfel de expresii — *forsch: Panther! Fass!*, adică „Prinde-i, panteră!" Dar în limba germană, verbul însemna și „acaparează", „cucerește".

Mai mult ca sigur că puterile care la conferința din 1905, de la Algesiras, au decis soarta Marocului, nu au rămas indiferente la declarația Germaniei potrivit căreia nu era dispusă să discute decît cu Franța. Atunci au devenit publice pozițiile cabinetelor de la Paris și de la Londra. Franța a protestat, iar Anglia se declară întru totul solidară cu ea. În cîteva zile, pericolul războiului luă o amploare enormă. În ciuda faptului că agenția Reuters anunțase că Marea Britanie nu dorea să se implice în conflict, flota engleză din Atlantic, împreună cu așa-numita *Home fleet* erau gata de plecare, iar torpiloarele porniseră de la Portland cu ordinul de luptă într-un plic sigilat. Era evident că pentru Anglia ar fi fost un pretext minunat să distrugă flota germană, care-i stătea ca un spin în ochi, chiar cu riscul de a declanșa un război mondial.

Cancelarul german, bravul Bethmann-Hollweg, dădu dovadă de multă înțelepciune cînd, după tratative îndelungate, acceptă un compromis cu francezii, făcîndu-le o mulțime de concesii, iar pînă la urmă pretențiile coloniale ale Germaniei se mărginiră la o fîșie bîntuită de friguri din Congo. Mult zgomot pentru nimic. Dar conflictul avu urmări mult mai grave. Înainte de incidentul de la Agadir, principiul porților deschise din Maroc era valabil pentru toată lumea. Însă Germania renunțase la drepturile sale comerciale în schimbul unui avantaj colonial minor, cam cît un blid cu linte. Ajunse astfel în postura de putere beligerantă, care se joacă cu focul pentru un cîștig minor, sacrificînd ceva mult mai prețios. Astfel își făcuse intrarea cancelarul Bethmann-Hollweg pe scena politică a lumii, aducînd prima pată pe prestigiul Imperiului German.

Criza marocană dură de la 5 iulie pînă la sfîrșitul lunii septembrie 1911. Atunci avu loc și mobilizarea generală din Muntenegru. Și exact în aceeași perioadă începură și obstrucțiile împotriva inițiativelor de înarmare din Parlamentul Ungariei. La 9 iulie, Asquith anunță poziționarea Angliei alături de Franța, iar peste două zile Kossuth declară că partidul său se va opune prin toate mijloacele proiectului de lege referitor la întărirea capacităților de apărare a țării, pentru ca în ziua următoare să declanșeze obstrucția față de toate inițiativele de înarmare și de mărire a efectivului militar.

Pe 26 iulie se mobiliză flota engleză de la Plymouth, iar Gyula Justh organiză pe 30 o adunare populară în sprijinul sufragiului universal și împotriva proiectului de lege referitor la contingentul militar. Mulțimea incitată invadă calea Rákóczi și nu putu fi oprită decît la intersecțiile cu marile bulevarde. Între timp, torpiloarele britanice erau pe cale să părăsească portul Portland „cu o destinație necunoscută". În clipa în care spectrul războiului era, probabil, mai amenințător ca niciodată.

Și tot așa mai departe. Acest paralelism îngrozitor continua. Cînd conflictul de la Agadir se aplană, iar în Albania se instaură pentru scurtă vreme pacea, interveni mult mai aproape o altă complicație, de-a dreptul amenințătoare, care putea să se extindă în tot spațiul balcanic, pînă la frontiera Ungariei.

Acordul franco-german se semnă la 28 septembrie, după ce, cu trei zile înainte, două flotile italiene porniseră de la Siracuza ca să atace Imperiul Otoman și să cucerească orașul Tripoli.

Era o mișcare neașteptată, surprinzătoare. Chiar și pentru cancelariile de la Viena și de la Berlin. Era arhicunoscut faptul că, încă de pe vremea cînd acaparase Tunisul, Franța recunoscuse că Tripoli se afla în zona de influență a Italiei. Dar toată lumea considera că asta nu era decît o vagă consolare pentru opinia publică italiană, ținînd cont de numărul mare de italieni care trăiau în Tunis. Așa că totul a fost dat uitării. Ca acum, pe neașteptate, Roma să se prevaleze de această înțelegere ca să declare război Înaltei Porți. Fără îndoială că atunci cînd Germania a intervenit de una singură în Agadir, în ciuda acordului internațional de la Algeciras și renunțînd la principiul porților deschise din Maroc, a adus și Italiei un prejudiciu. Totodată, felul în care a procedat Aehrenthal în 1908, cînd a ținut în secret pînă în ultima clipă planurile sale de anexare a Bosniei,

a incitat Italia să-și cucerească pe cont propriu o colonie, fără să țină cont de aliații săi. Și astfel, rînd pe rînd, toate tratatele care asiguraseră pînă atunci pacea în Europa erau încălcate.

Războiul era din ce în ce mai aproape. În strîmtoarea Otranto, italienii torpilară două vase turcești și în timp ce declarau că vor să mențină status quo-ul balcanic, bombardară un port otoman de la nord de Albania, la șaizeci de kilometri de granița dalmată și la numai douăzeci de kilometri de cea cu Muntenegru. Ce-i drept, în scurt timp Italia își retrase flota din Adriatica, dar în Bulgaria începu mobilizarea, iar la Tripoli izbucniră lupte violente, după ce Enverbeg reuși să debarce acolo ca să organizeze mișcarea de rezistență.

Toate acestea se întîmplară în luna octombrie. În Ungaria, însă, nu se schimbă nimic. Partidele care se declaraseră a fi cele mai patriotice continuară acțiunile obstrucționiste. Dar opinia publică rămase pasivă. Apponyi ridică în Parlament problema riscului ca înfruntarea dintre Turcia și Italia să se întindă în Balcani, dar în aceeași zi Károlyi se interesă dacă era adevărat că Ungaria importă carne ieftină din Argentina.

Berzeviczy, președintele Camerei, încearcă să medieze o înțelegere între guvern și opoziție. Întîlnirea liderilor ar fi urmat să aibă loc în palatul Károlyi, dar nu veniră decît Andrássy, Kossuth și cu Polonyi. În agenda lunii octombrie nu figura nimic altceva decît obstrucțiile opoziției și tentativele de mediere care eșuară, așa că, în noiembrie, Berzeviczy demisionă. Urmă un scurt armistițiu, fiindcă trebuia discutat de urgență bugetul, așadar problemele militare fură amînate din nou, iar după trei săptămîni, cînd au fost reluate, opoziția își reîncepu acțiunile în forță, solicitînd la tot pasul votul nominal.

Cu toate că pe parcursul acestor trei săptămîni au apărut în presă o mulțime de informații care ar fi meritat să fie luate în considerare. După ce conflictul din Maroc a fost aplanat, au ieșit la iveală informații pînă atunci secrete, cum a fost declarația lui Delcassé, referitoare la acordul militar franco-englez, și articolul din cel mai serios cotidian englez, apărut desigur cu aprobarea celor de pe Downing Street, cum că, „în caz de pericol iminent de război", s-ar fi desfășurat în Franța 150.000 de ostași englezi. Numai un inconștient nu și-ar fi dat seama ce pericole planau asupra puterilor centrale în cazul unei noi provocări.

Era limpede că Antanta forma un front comun care punea la respect Germania în conflictul marocan, iar Italia purta războiul de la Tripoli cu încuviințarea Angliei și a Franței, iar în schimb ceda portul Solum, de la frontiera egipteană.

Dar toate acestea nu schimbau cu nimic atitudinea politicienilor maghiari. Dimpotrivă – cu cît situația internațională devenea mai gravă, cu atît opoziția devenea mai agresivă.

*

Intenția de abdicare a lui Franz Jozef avu efectul unui trăsnet venit de pe cerul senin. Domnea de atîta vreme, încît persoana sa se identificase cu noțiunea de regalitate. Erau cîțiva, destul de puțini, care țineau cont de o posibilă schimbare a suveranului, fără să și-o poată imagina în mod concret. Unii, ca de pildă Justh, împreună cu partizanii săi, țineau legătura în secret, prin intermediul lui Kristoffy, cu „atelierul" moștenitorului tronului, dar mai degrabă din considerente tactice, o cale ocolitoare de a acapara puterea, încercînd astfel să-l preseze pe Franz Josef în favoarea sufragiului universal și astfel să-și îmbunătățească șansele de a ajunge în fruntea guvernului, fără să se gîndească la alegerile viitoare. Cîțiva oportuniști, care considerau că nu erau apreciați la propria lor valoare, încercau să se orienteze către Belvedere – așa cum aventurierii care ajung în pragul falimentului mai trag un ultim loz, poate pun mîna pe cîștigul cel mare –, dar miile de observatori ai vieții politice de la Budapesta nu luau nici o clipă în considerare că o schimbare radicală s-ar putea petrece de pe o zi pe alta.

Iar acum, ea era iminentă!

Într-o formă cu totul neașteptată: prin abdicarea regelui!

În timp ce primul ministru discuta cu liderii partidului său, în „salonul Deák", iar Berchtold, însoțit de apropiații săi, defila prin galerie, etalîndu-și uniforma de gală cu cea mai aleasă distincție, în celelalte încăperi mulțimea era din ce în ce mai numeroasă. Oamenii adunați în grupuri dezbăteau îngrijorați noutatea care-i neliniștea. Ziariștii așteptau la parter, în fața scărilor. Îi chemau fiecare pe cei care simpatizau cu publicațiile lor ca să afle de la ei informațiile noi, iar telefoanele sunau ca la incendiu.

Era o îngrijorare generală. Desigur îndreptățită, fiindcă personalitatea moștenitorului tronului era o mare necunoscută. Nu se

știa despre el decît un singur lucru: că îi ura pe unguri. Aceasta era singura lor certitudine, iar restul rămînea un mister.

Cei din jurul puterii erau doar îngrijorați. Dar cei din opoziție erau, pe deasupra, și cuprinși de furie, pe care nu îndrăzneau să o exprime deschis, dar ea răbufnea din toate vorbele lor. Erau furioși pe bătrînul rege. Considerau înjositoare asemenea amenințări. Ca un jucător de șah care în toiul unei partide frumoase se ridică brusc și cedează – era tocmai o frumoasa partidă de-a Constituția, pînă atunci desfășurată fără nici o problemă.

Așa cum la șah nebunii aleargă pe diagonale, caii sar în felul lor, pionii pot păși doar înainte și ataca doar într-o parte, întreaga tactică avînd ca singur țel matul la rege, aceleași subtilități ale regulamentelor Camerei, formulările, pactele, înțelegerile, disensiunile și declarațiile de principii, nu avuseseră alt scop de-a lungul deceniilor decît să împiedice întărirea rolului armatei și să-l pună pe rege într-o situație cît mai dificilă. Așa vedeau ei lucrurile. Pentru că cine avea nevoie de armată? Țara? Să fim serioși! Regele! Cine avea nevoie de flotă? Regele! Așa că, dacă vrea să le obțină, n-are decît să cedeze și el! Și desigur că va ceda, nu avea de ales, fiindcă situația internațională era din ce în ce mai gravă. Și cu cît era mai gravă, cu atît mai mult trebuia strîns cu ușa, aveau așadar să se opună și mai aprig la toate inițiativele de întărire a armatei, pînă ce va fi nevoit să bată în retragere. Iar acum, cînd guvernul le acordase mai multă putere decît avuseseră vreodată, brusc, pe neașteptate, regele declară că-i părăsește – ca să vadă ce îi așteaptă! – și cedează locul altuia, care ar fi în stare să nu țină cont de regulile jocului și să împrăștie piesele de pe tabla de șah. Nu, acesta nu era un comportament demn de un adevărat jucător.

Asta le stîrnise furia, pe care nu și-o exprimau deschis, ci bombăneau în termeni voalați.

Doar Wuelffenstein părea pe cale să răbufnească deschis. Stătea chiar lîngă ușa de la intrare în sala Széchenyi, în mijlocul unui grup de tineri, în fața cărora considera că are autoritate, și le explica năzuințele celor de stînga:

– Să nu fim naivi! Regele ne ia de proști! Da! Încearcă să ne sperie, ceea ce nu-i frumos din partea lui. Nu are de gînd să abdice! E un bluf, un mare bluf! Crede că o să intrăm în panică din cauza moștenitorului. Ei bine, nu! Și ce dacă vine F. F.? Va fi obligat să

cadă de acord cu noi, nu va avea de ales. Mai ales pentru că nu va putea fi încoronat fără carta semnată de noi. Iar rege fără încoronare nu există! Cei de la Belvedere trebuie să țină cont că aceasta este tradiția sacră a sîngelui nostru unguresc!

Frédi Wuelffenstein perora plin de energie. Cum vocabularul lui era destul de redus, repeta mereu aceleași formule și gesticula cu pumnul în aer, încercînd să dea greutate mai mare vorbelor sale.

Niki Kollonich interveni. După ultimele alegeri, devenise deputat al Partidului Popular. Era un tînăr șiret, de-a dreptul perfid, cu limba ascuțită. Îl întrebă cu glas mieros:

– Păi nu tocmai tu ai spus toamna trecută că ar fi bine să facem tot posibilul ca să luăm legătura cu alteța sa Franz Ferdinand?

Wuelffenstein își ieși din fire. Mai ales pentru că era adevărat – într-adevăr încercase să se apropie de Belvedere. Iarna trecută reușise, prin intermediul surorii sale mai mari, frumoasa doamnă Berédy, să fie invitat la o vînătoare în Moravia, împreună cu arhiducele. Dar F. F. nu-i adresase nici un cuvînt, de parcă nici nu l-ar fi văzut, cu toate că el se înțolise cu cele mai frumoase costume englezești pe care le avea. În timpul celor trei zile de vînătoare nu-i spuse nici „dă-te-ncolo"! Dar lumea aflase că fusese acolo, așa că, în tabăra lui Andrássy, el trecea drept suspect.

– Eu nu am spus niciodată așa ceva! – urlă el. Eu am spus doar că ar trebui să-l lămurim pe moștenitorul tronului. Da! Să i-o spunem direct că noi nu sîntem dispuși să cedăm. Că noi nu vom ceda nimic! Că fără concesiile cerute de națiune, nu va face nici un pas. Asta am spus eu – că fără ele nu avea nici armată și nimic altceva, absolut nimic!

Niki se prefăcu impresionat:

– Așa i-ai spus cînd ați fost la vînătoare?

– Așa am spus întotdeauna și i-aș fi spus-o și lui... dacă aș fi avut ocazia, pentru că pe mine nu mă impresionează nimeni... iar arhiducele nu poate avea nici un cuvînt pînă ce nu ajunge rege și nici după aceea nu poate să domnească decît dacă-l lăsăm noi!

Poate că Frédy ar fi fost mai puțin vehement, nu ar fi vorbit cu atîta înverșunare, dacă ar fi observat cine era în spatele lui.

Era Slawata, consilierul ambasadorului, omul de încredere al arhiducelui.

Îl privea indiferent din dosul ochelarilor săi uriași. Arăta plictisit, părea că se proțăpise acolo din pură întîmplare. Nici nu zăbovi prea mult lîngă el, ci porni mai departe, poate ca să mai audă și alte comentarii.

În clipa aceea apăru în capul scărilor și Bálint. Era cît pe ce să se ciocnească de Slawata, care se bucură mult să-l vadă.

– *Komm! Ich muss mit dir reden!* – în fine, am cu cine să schimb o vorbă. Hai să căutăm un colț mai liniștit.

Îl luă de braț și-l trase după el.

De obicei, Bálint se ferea de confidențele lui Jan Slawata, ale cărui opinii îi lezau sensibilitatea sa de maghiar, dar reușea doar arareori să-l ocolească atunci cînd se întîlneau. Își începuseră împreună cariera la Ballplatz și se păstrase între ei acea prietenie tipică diplomaților de carieră. De altfel, Slawata nu voia să-l jignească. Dar de data aceasta, Bálint nici nu încercă să-l ocolească. Era foarte îngrijorat și spera să afle cît mai multe amănunte despre evoluția crizei.

*

– Poți să-ți imaginezi – începu consilierul arhiducelui – ce vîlvă a creat declarația bătrînului! Așteptăm de ani de zile să ne vină rîndul, însă acum asta ne-a luat pe neașteptate. Nu e pregătit nimic, nu avem pe cine să instalăm în funcții și nici un program de guvernare! Desigur că Alteța Sa știe, în linii mari, ce vrea să facă, dar nu e pregătit nimic în amănunțime. Atelierul lucrează zi și noapte, numai că e o debandadă totală. Sîntem atît de nepregătiți, încît mai că am vrea ca această criză să fie rezolvată altfel. Pe mine m-au trimis aici ca să mă informez ce spun oamenii, ce se întîmplă, care e atmosfera. Nu e o sarcină prea plăcută, fiindcă am o responsabilitate enormă – dacă nu iese bine ceva, eu voi fi de vină și știi foarte bine că Alteța Sa nu glumește.

– Nu cred în această schimbare – îi răspunse Bálint. Mai mult ca sigur că Khuen-Héderváry va demisiona, iar următorul cabinet va retrage rezoluția. De altfel liberalii nu l-au acceptat decît ca să obțină încetarea obstrucțiilor.

– Da, așa ar fi, dacă nu ar fi semnat și Tisza. Dar așa, situația e mult mai gravă. El și-a însușit rezoluția și abia acum, de cînd sînt aici, mi-am dat seama ce greșeală enormă am comis cînd l-am pus

pe Auffenberg, pe ministrul nostru de război, să protesteze pe lîngă guvernul maghiar! Asta l-a înfuriat pe Tisza. Fiindcă se știe cît de sensibil este față de orice are legătură cu independența Ungariei. De altfel, noi presupunem că are alte planuri cu rezoluția. Vrea să o folosească împotriva noastră, după schimbarea suveranului. Ideea lui este că obstrucția nu poate fi negociată, ci să o înfrîngă, în schimb rezoluția să rămînă în picioare, dar nu în mîinile minorității obstrucționiste, ci a majorității parlamentare, care să o poată folosi împotriva Alteței Sale în cazul în care, după ce se urcă pe tron, ar vrea să se opună actualei Constituții. Noi sîntem convinși că Tisza este un maghiar mai aprig decît toți demagogii din opoziție.

Slawata îi explică pe larg cît de periculos era Tisza. Era foarte îngrijorat ca nu cumva, folosindu-se de această criză, Tisza să fie primit în audiență și să-l impresioneze pe rege, cu elocvența sa cuceritoare. Putea să-i atribuie Alteței Sale intervenția lui Auffenberg în Parlamentul Ungariei. Cu atît mai mult cu cît acesta era purul adevăr. Dacă ar prezenta rezoluția în cauză drept o armă menită să împiedice o eventuală reconsiderare de către succesorul său a compromisului de la '67, opera personală a lui Franz Jozef, s-ar putea ca acesta să o accepte.

– Ceea ce ne-ar crea și mai multe greutăți, după ce că avem și așa destule pe cap.

Bálint nu-l văzuse niciodată atît de îngrijorat pe Slawata. De obicei era foarte sigur pe sine și le știa pe toate mai bine decît oricine. Avea mereu opinii ferme, care nu puteau fi combătute. Dar acum era cu totul alt om: ezita, părea nesigur pe el, de parcă i-ar fi cerut părerea. Fiindcă una e să critici pe toată lumea și alta să-ți asumi responsabilitatea vorbelor pe care le rostești.

Consilierul oftă adînc, își șterse ochelarii uriași, apoi și-i puse din nou pe nas.

Bálint îi cunoștea ticul care prevestea că era gata să spună ceva important. Și într-adevăr, Slawata se întoarse spre el și-l întrebă:

– Ai fi dispus ca în cazul în care F. F. ar ajunge pe tron, să ne ajuți și eventual să accepți un portofoliu?

Era o întrebare neașteptată. Pe fruntea lui Bálint apăru o cută discretă. Cele cîteva amănunte – aflate tocmai de la Slawata – despre planurile lui F. F erau într-o totală contradicție cu cele mai sacre principii ale sale, iar cele scrise cu cîțiva ani în urmă de Czernin,

alt apropiat al Arhiducelui, erau pentru el de-a dreptul revoltătoare. Trialismul, imperiul împărțit pe provincii, *Gesammtmonarchie*, cu un Reichsrat central, ca acela în care fusese numit, fără să fie întrebat, și bunicul său, iar Péter Abády refuzase să ia parte în vreun fel la acel proiect vizînd expansiunea austriacă în Balcani prin regate vasale. Iar Ardealul cedat ca zestre vreunuia dintre Habsburgi, după ce va fi înscăunat pe tronul României – toate aceste amintiri legate de înaintașul său îi invadară mintea făcînd să i se urce sîngele la cap.

Totuși, reuși să-și păstreze calmul și, ca să poată asculta și continuarea, îi răspunse printr-o întrebare:

– Ar trebui mai întîi să știu care va fi programul de guvernare și cu cine ar urma să lucrez.

– Kristóffy e singurul în care Alteța Sa are încredere.

– Kristóffy? Dar e absurd! Pe lîngă multe altele, nimeni din țara asta nu ar fi dispus să se înhăiteze cu el!

– Ei! Poate totuși! – Slawata zîmbi cu subînțeles. Noi avem toate motivele să credem că Lukács, ba chiar și Justh ar fi dispuși să intre în combinație cu el.

– Justh este un ultra-independentist, iar Kristóffy este dușmanul lor de moarte, fiindcă atunci cînd a fost ministru de interne, i-a pus pe pașoptiști cu botul pe labe! Iar acum ar fi dispuși să cadă la învoială?

– Au reluat de mult relațiile, în secret. S-au regăsit cu ocazia proiectului de reformare radicală a legii electorale, care constituie primul punct al programului nostru – restul va veni mai tîrziu.

– Dar în ce constă restul?

Slawata ezită o clipă, apoi adăugă, după cum era obiceiul între diplomați: *Unter uns, natürich!:*

– Primul pas va fi manifestul regal, bazat pe reforma sistemului electoral și necesitățile militare; pentru a elimina fricțiunile de acum, vor exista cîteva referiri discrete la necesitatea revizuirii legilor din 1867. Parlamentul actual va fi chemat să voteze doar primele puncte și nu va trebui să aprobe legea armatei decît pentru un singur an. Aceasta va fi și singura misiune a guvernului care, după votarea acestor legi, va dizolva Parlamentul. Restul, încoronarea, *Sacrum diploma* și, prin aceasta, legile necesare centralizării Monarhiei vor cădea în sarcina noii Camere.

– Dar toate acestea – interveni Bálint – numai cu condiția ca reforma electorală a lui Kristóffy să întrunească majoritatea parlamentară necesară, ceea ce mi se pare puțin probabil.

– Lukács ar aduce aripa radicală a partidului de guvernămînt, iar Justh întreaga tabără a independentiștilor. În asemenea condiții, Partidul Popular va fi obligat să ni se alăture. Așa că singurul nostru adversar va fi Tisza, cu acoliții lui.

– Presupunem că așa va fi. În cadrul acestei majorități, Kristóffy va face legea. Îți poți imagina că independentisul Justh va fi atît de naiv încît să sprijine centralizarea austriacă și să renunțe la uniunea personală, care e esența programului său? El va dori să împingă legea electorală și formarea circumscripțiilor în direcția propice propriului partid. Și chiar dacă acum e dispus să negocieze cu voi și deocamdată ar fi capabil să accepte revizuirea compromisului de la '67, sprijinind într-o oarecare măsură centralizarea și arătîndu-se gata de concesii în chestiunea militară, fii sigur că nu o va face decît sperînd ca noua lege electorală să aducă partidul său la putere. Așadar, dacă reforma va fi făcută după placul lui Justh, viitorul suveran va ajunge într-o situație mult mai grea decît toate situațiile de criză în care a fost vreodată Franz Josef. Iar dacă nu va fi așa, atunci grupul Lukács-Kristóffy-Justh se va destrăma din capul locului. Și ce veți face atunci?

– Atunci vom aproba sistemul electoral radical și vom organiza de îndată alegerile!

– Crezi că așa veți reuși? Veți putea obține majoritatea pentru care... – Bálint ezită o clipă, căutîndu-și cuvintele, și termină zîmbind ironic – ați plănuit totul atît de frumos?

– *Mein Gott!* – îi răspunse Slawata. Dar cei din Atelier sînt siguri că Lukács va aduce jumătate, poate chiar două treimi din partidul de guvernămînt, Kristóffy îi va aduce pe radicali – toți intelectuali și nu prea numeroși –, dar și circumscripțiile minorităților naționale, iar Justh va fi obligat să li se alieze, împreună cu socialiștii. Aceasta este părerea lui Milán Hodja.

– A lui Hodja? E băgat și el în această combinație?

– Bineînțeles că da! Alteța Sa are mare încredere în el.

Tăcură cîteva minute, apoi Bálint îi spuse pe un ton sec, cu toată seriozitatea:

– Cred că este foarte hazardat. Și deosebit de periculos. Chiar și pentru arhiduce. Schimbarea suveranului reprezintă o criză în sine. Ar fi o nebunie să o întețiți prin instaurarea sufragiului universal, care ar duce la confruntări între tot felul de sloganuri șovine și demagogiile socialiștilor. Asta ar duce la un haos total și ar lua naștere un parlament care n-ar fi bun la nimic și nu s-ar putea mobiliza în spiritul interesului comun. Noul suveran ar rămîne neputincios. Nu s-ar putea reveni la sistemul lui Bach. Pe vremuri, împăratul și-a permis să o facă, fiindcă avea de partea lui Rusia și era pace peste tot. Dar acum e imposibil. Totul s-ar sfîrși repede și deplorabil. Nu ar rămîne decît haosul și eterna vrajbă între partidele cu spiritele aținate. Ce imagine deplorabilă am oferi străinătății! Să producem asemenea debandadă în țară tocmai acum, cînd nu sîntem într-o situație cîtuși de puțin de invidiat, iar situația din Balcani ar putea să explodeze din clipă în clipă!?

Slawata rămase cîteva clipe îngîndurat.

– Aceasta este singura obiecție care stă în picioare.

– Nu este doar atît. Există altele, mult mai profunde și mai generale. Tradiția constituie fundamentul Monarhiei. Pe ea se bazează și ea o ține în viață. Adică miile de fire care o leagă de instituțiile statului și de straturile sale sociale. Suveranul care le va rupe, care va nivela totul spre bază, va distruge fundamentul pe care se sprijină instituția monarhiei ereditare. Poate să facă una ca asta un dictator adus la putere printr-o revoluție, susținut doar de popularitatea sa sau un general victorios, care se poate baza pe sprijinul armatei sale. Atunci este vorba de puterea unei singure persoane, care durează numai cît timp aceasta este în viață. Ea poate să niveleze societatea, e chiar indicat să o facă, pentru că e cu atît mai puternică cu cît țara pe care o domină este mai puțin articulată. Dar transferul ereditar al puterii este posibil doar acolo unde poporul este împărțit în clase sociale, stare de fapt care constituie fundamentul monarhiei ereditare. Fiindcă suveranitatea ereditară nu este în nici un caz o chestiune de logică, ci una afectivă. Acel cap încoronat care revoluționează statul, situîndu-se în fruntea demagogilor, s-ar putea ca el însuși să prospere, dar va descinde prin actele sale pe calea care duce la republică și spre destrămarea patriei sale.

Slawata îl întrerupse ironic:

– Montesquieu, *L'Esprit des lois*!

– Ai dreptate. Dar faptul că e un tratat de demult nu înseamnă că nu e valabil și acum. De altfel, tot ce am vorbit pînă acum reprezintă o chestiune de principiu. Fiindcă Maiestatea Sa nu o să abdice, așa că deocamdată această discuție nu are nici un rost. Khuen pleacă, se formează un nou guvern, care va putea să facă de îndată reforma electorală, pe care eu o consider absolut necesară. În schimb, după cîte am auzit, Justh ar fi dispus să pună capăt obstrucțiilor și să accepte, fie și numai pentru un an, propunerile referitoare la legea militară. Așa că dezideratul cel mai important, asigurarea apărării țării, s-ar realiza și astfel s-ar împlini, într-o totală armonie, și reforma cerută de moștenitorul tronului.

Slawata îi dădu un răspuns surprinzător:

– Numai că noi nu dorim să se întîmple una ca asta sub domnia lui Franz Jozef și nu vom accepta nici un fel de reformă. Cel mult un fel de compromis, doar de ochii lumii. Și numai dacă e neapărat nevoie. Adevărata reformă vrea să o facă Alteța sa, după ce va ajunge pe tron. Pînă atunci se va opune prin toate mijloacele la orice schimbare radicală și chiar dacă László Lukács va prelua puterea, ceea ce este foarte plauzibil, îi va interzice categoric să o facă.

– Chiar dacă, prin acceptarea reformei, programul militar ar fi votat de îndată? – se miră Bálint.

– Chiar și atunci.

– Nu înțeleg! În actuala criză mondială, interesul esențial al Monarhiei nu este problema militară? Pe care a insistat chiar arhiducele!

– Cum să nu! Dar nu cu prețul acesta! Dar înțelege-mă odată: asul din mîneca Alteței Sale îl reprezintă reforma electorală pe care vrea să o facă de îndată ce ajunge pe tron. Nu vrea să i-o ia altcineva înainte! Dacă i-ar sufla-o cineva, n-ar mai avea nici o bază de pornire pentru alte planuri. De aceea nu trebuie ca ea să se întîmple acum. Cu nici un preț! Da, cu nici un preț! Mai bine să rămînă deocamdată totul așa cum este acum...

Bálint sări în picioare ca ars. Abia reușea să-și stăpînească furia.

– Dar acesta este un egoism nemaiîntîlnit. Handicapul nostru militar este din ce în ce mai mare, iar situația internațională se agravează pe zi ce trece. Iar între timp arhiducele, din considerente absolut personale, se opune intereselor elementare ale propriului său viitor!

– Te rog, nu te aprinde! Bătrînul nu o să trăiască o veșnicie și poate că, în cîteva luni...

– ...Da, în cîteva luni poate să se apuce de acele planuri aventuriste despre care mi-ai vorbit. E limpede că, pentru voi, nimic altceva nu e mai important decît să distrugeți cît mai violent posibil tot ce există, ca să instaurați în loc acea *Gesammtmonarchie* nebuloasă și incertă. De aceea nu aveți nici un aliat, după cum mi-ai spus chiar tu. Pentru că la o asemenea concepție nu aderă decît cei care nu au nimic de pierdut sau cei care vor să distrugă totul.

– Îmi pare rău că m-ai înțeles așa, îi spuse Slawata încruntat și se ridică și el în picioare. Îmi pare rău, fiindcă am văzut în tine un colaborator de nădejde.

– Să nu-ți pară rău! Nu aș fi acceptat nici în ruptul capului să fiu părtaș la o asemenea porcărie! Servus!

– Servus!

Bálint îi întoarse spatele și plecă fără să-i mai întindă mîna.

II

În timpul săptămînilor următoare, Bálint își aminti adeseori de discuția cu Slawata. Pentru moment, situația rămase la fel, fiindcă după trei luni de tergiversări guvernul demisionar se formă din nou aproape fără nici o schimbare și renunță, împreună cu partidul său, la acea faimoasă „rezoluție", atît de supărătoare pentru rege. Dar Khuen nu se angajase decît să o dea la o parte, iar după două săptămîni se retrase definitiv, mai ales pentru că, în tot acest timp, obstrucțiile continuară cu vehemență. Pentru ca la mijlocul lunii aprilie László Lukács să devină prim-ministru.

Programul lui anunțat era identic cu cel al predecesorului, dar începu tratativele cu Justh deja înainte să fie investit. Nici mai tîrziu nu se arătă dispus să discute decît cu acesta, iar cu ceilalți reprezentanți ai opoziției trata doar din pură formalitate.

Se răspîndiră tot felul de zvonuri, greu de înțeles pentru cei neinițiați, cum că Lukács făcea tot posibilul să instituie, cot la cot cu Justh, blocajul reformei electorale, dar fără Tisza, ba chiar împotriva lui. Erau o mulțime de indicii în acest sens. Atunci cînd, în cadrul delegației, adepții lui Kossuth au vrut să-l tragă la răspundere pe

Auffenberg, ministrul de Război, din cauza notificării sale deplasate referitoare la rezoluție, ceea ce constituia într-adevăr o ingerință în afacerile interne ale Ungariei, avu loc o întîmplare neprevăzută: Tivadar Batthyány votă de partea ministrului. A fost un gest cu totul inedit, dar nu era singular. Mihály Károlyi, președintele Uniunii Economice Naționale Maghiare, care, în ciuda faptului că se declarase întotdeauna un independentist convins, se erijase cu doi ani înainte, alături de Tisza, în postura liderului conservatorilor din cadrul comisiei electorale, acum părea să fi trecut de partea opusă, începînd să medieze, de pe o poziție radicală, între Justh și conducătorul guvernului.

Dar toate acestea nu erau decît zvonuri. Nimeni nu știa nimic concret, însă atmosfera politică internă era din ce în ce mai apăsătoare, în timp ce obstrucțiile continuau cu înverșunare. Populația își pierdu orice urmă de interes față de cele ce se petreceau în Cameră. Presa scria că deputații își pierdeau timpul votînd nominal tot felul de mărunțișuri sau se retrăgeau în ședințe cu ușile închise, ceea ce nu mai interesa pe nimeni.

*

Bálint nu mai venea în capitală decît atunci cînd i-o cereau interesele sale legate de organizarea cooperativelor. Călătorea adeseori între Ardeal, Budapesta și Abbazia, unde mama lui rămase pînă la sfîrșitul lui aprilie.

Era luna cînd obișnuia să se întoarcă acasă, dar se întîmplă ceva neprevăzut.

Avea deja camera rezervată la hotelul *Hungaria*. Fiul ei aștepta zi de zi vestea sosirii sale, cînd primi o telegramă laconică: „Deocamdată nu pot să călătoresc. Urmează scrisoarea. Mama".

În ziua următoare primi și scrisoarea. Pe plicul cu antetul hotelului nu văzu scrisul îngrijit, citeț al mamei sale, ci unul nervos, cu litere aplecate, abia lizibile. Bálint îl deschise cuprins de îngrijorare. Înăuntru erau două scrisori. Cea mai lungă era următoarea:

„Dragul meu Fiu!

Dictez aceste rînduri, dar nu te speria, nu e nimic grav, am avut doar un mic accident: dimineață, cînd m-am trezit, mîna dreaptă nu mă mai asculta. Nu aveam forță în ea, de parcă mi-ar fi amorțit.

Pînă la prînz nu am observat nici o ameliorare, așa că am chemat un medic, cu toate că știi cît de mult urăsc doctorii. Dar el mi-a spus că am niște tulburări circulatorii și că o să-mi treacă. Mi-a prescris masaje și comprese cu spirt.

E o nimica toată, dar nu am vrut să pornesc la drum în starea asta. Așa că m-am decis să mai rămîn cîteva zile, fiindcă mi-ar fi greu să mă urc în tren cu o singură mîna sau să mă dezbrac și să mă îmbrac singură în cușetă și știi că nu-mi place să mă ajute cineva.

Așa că nu trebuie să-ți faci griji din cauza mea și ar fi absolut de prisos să vii pînă aici.

Te îmbrățișez de mii de ori,

Mama"

Era evident că doamna Abády își dictase scrisoarea vechii sale cameriste, Terka, fiindcă pe foaia cealaltă erau cîteva rînduri scrise de ea:

„Vă scriu, domnule conte, numai ca să vă confirm că doamna contesă nu se simte mai rău decît v-a spus.

E adevărat că azi dimineață m-am speriat, cînd am văzut că nu-și poate ridica brațul, dar asta a fost tot, iar domnul doctor mi-a spus și mie separat că o să se facă bine, însă nu atît de repede cum v-a spus doamna Contesă. Îmi cer scuze pentru că v-am scris și eu, dar am crezut că e bine să știți asta și de la mine.

Sărut mîna,

Terka"

Bálint porni de îndată spre Abbazia. Cu toate că era înțeles cu Adrienne, care la începutul lui mai se pregătea să meargă pentru două săptămîni la fiica ei, la Lausanne, să o aștepte la Budapesta și să o conducă pînă la Viena, unde ar fi putut să petreacă două zile împreună. Așa că îi trimise o scrisoare expres la Cluj, în care-i explica motivele pentru care era nevoit să renunțe la întîlnirea lor și luă trenul chiar în seara aceea.

Pe mama lui o găsi într-adevăr în starea în care i-o descriseseră. Își mișca brațul și mîna, dar nu putea să apuce sau să țină cu ea nimic. Bálint se sfătui în secret și cu medicul. „Artero-scleroză – îi spuse acesta. Se va vindeca cu siguranță, chiar dacă nu-și va reveni

de tot. Este doar un simptom, care trebuie luat ca atare, drept un semnal de o posibilă apoplexie. E ceva inevitabil și nu există nici un tratament de prevenție. Poate că ar fi bine ca la vară să se ducă la Gastein..."

Doamna Roza se prefăcu supărată pentru că fiul ei venise, dar de fapt era foarte fericită. Petrecură împreună șaisprezece zile, în golful Kvarner.

Prognoza medicului se adeveri. Mîna ei își recăpătă mobilitatea, putea să și scrie oarecum, dar nu-și reveni pe de-a-ntregul niciodată.

În timpul acelor zile petrecute împreună, Bálint se simți mai aproape ca niciodată de mama lui. Avea senzația că era mai înțelegătoare, poate numai pentru că acolo, în hotelul acela, nu mai avea acea atitudine de regină atotputernică, de care la Dienești nu se putea debarasa niciodată. Chiar dacă nici acolo nu se purta așa față de toată lumea și cu atît mai puțin față de fiul ei. Dar acum parcă era mai duioasă, mai înțelegătoare, poate tocmai fiindcă fusese în pragul unei crize severe care, desigur, îi trezise și gîndul morții. Bálint era sigur de asta, așa că se străduia să fie cît mai atent, să-i satisfacă orice dorință, însă cu multă discreție, fiindcă știa cît de mult ura mama lui dulcegăriile și frazele goale, lipsite de sens care le însoțesc.

La jumătatea lunii mai porniră spre casă. Bálint presupunea că tocmai atunci urma să se întoarcă și Adrienne, așa că-i trimise o telegramă la Lausanne.

*

În ziua în care sosiră la Budapesta, în ciuda protestelor fiului ei, care știa că la ora aceea era mare aglomerație, contesa insistă să dejuneze la *Gerbeaud*. Mai nou, ea îndrăgea locurile cu lume multă. El observase asta încă de la Abbazia. Era surprins, fiindcă pînă atunci mama lui evitase întotdeauna mulțimile, mergea doar arareori în societate și niciodată la restaurant sau la vreo cofetărie.

Dar acum părea că-și dorește de-a dreptul să fie printre oameni, în toiul pulsului vieții, a cărei efemeritate o simțise de curînd, stînd singură în camera ei din hotelul de pe malul mării.

Se plimbară pînă acolo, la braț, cum le era obiceiul.

Bálint avusese dreptate – cofetăria *Gerbeaud* era plină. Toate mesele erau ocupate, iar în fața galantarelor coada era nesfîrșită.

Nu găsiră locuri libere decît chiar alături de ușă. Doamna Abády se așeză lîngă perete, Bálint la dreapta ei, iar mulțimea care intra și ieșea părea gata să se împiedice de măsuța cu placă de marmură din fața lor. Dar pe contesa Róza nu o deranja. Își savura zîmbind cafeaua cu frișcă, fără să-și ia ochii ei puțin bulbucați de la forfota mulțimii elegante care intra și ieșea necontenit.

„Ce schimbare! Altădată ar fi fost revoltată să treacă atîta lumea chiar pe sub nasul ei!" – își spuse Bálint, ascunzîndu-și zîmbetul deasupra cănii de ceai.

*

În dreptul intrării apăru o femeie înaltă, în culori ruginii.

Era Adrienne.

Reuși să răzbească cu greu prin tumultul de oameni care ieșea. Se retrase de mai multe ori într-o parte, ca să nu stea în cale și ajunse chiar alături de doamna Abády. Așa o văzu și Bálint, care desigur că o recunoscu imediat.

Simți un val de căldură, apoi brusc intră în panică. Cum va ieși din încurcătură? Dacă Addy nu-i va observa, cu toate că era chiar lîngă ei, bătrîna ar putea crede că o făcea intenționat. Pe de altă parte, le-ar fi fost imposibil să se rezume doar la un cuvînt de salut, ci ar fi fost obligați să schimbe cîteva vorbe, măcar de complezență. Nu-i era teamă de Addy, ci de reacția mamei sale. O ura pe Adrienne de ani de zile; nu o văzuse de mult, dar și pe vremuri, cînd o întîlnea la vreun bal sau la bazar, dădea scurt din cap și își întorcea privirea. Ce se va întîmpla acum? Ar fi îngrozitor pentru el fie martor la scena cînd mama lui o va jigni pînă la sînge – chiar dacă nu cu vorba, dar sigur prin atitudinea ei – pe femeia pe care o iubea cu toată ființa lui!

Se gîndi la toate astea într-o fracțiune de secundă, cu inima cît un purice.

Iar atunci se petrecu o minune!

Róza Abády îi atinse discret Adriennei brațul și îi spuse pe un ton prietenos:

– Ei bine, Adrienne, tu nici nu te uiți la noi?

Tînăra femeie se întoarse surprinsă. Amuți o clipă, stupefiată. Își reveni de îndată, îi salută și duse mîna contesei la buze. Gestul acesta instinctiv era mai mult decît formula obișnuită de politețe.

Femeile mature nu le sărutau mîna decît doamnelor în vîrstă care le erau rude apropiate. Dar acum ea își arăta recunoștința, o recunoștință aproape umilă față de bunătatea contesei. Apoi îl salută și pe Bálint, care se ridicase în picioare.

Róza Abády arătă spre scaunul liber de la masa lor.

– Nu vrei să iei loc lîngă noi? E adevărat că sîntem un pic înghesuiți, sau poate că nu ești singură.

– Vă mulțumesc. Rămîn doar o clipă, dacă-mi dați voie. Am venit doar să cumpăr ceva.

Era gîtuită de emoție. În schimb, bătrîna doamnă era calmă, senină, de-a dreptul fericită. Își recăpătase alura, pe care-i plăcea să și-o afișeze, de regină care împărțea favoruri. Cea care acordă indulgențe de la înălțimea tronului său. Și multă bunătate. Precum și un strop de ironie față de emoția care se citea pe chipurile celor doi. Începu să vorbească pe tonul cel mai firesc cu putință, ca să-i ajute să treacă peste primele momente de fîstîceală. Îi înșiră că se întorcea de la Abbazia, unde-și petrecuse toată iarna, apoi o întrebă ce mai fac Ákos Milóth și tînăra Margit, se interesă de soarta fiicei sale, micuța Klémi, despre care auzise că era în Elveția și ce înțelept era că o trimiseră să învețe acolo...

– Tocmai voiam să-i trimit o cutie cu bomboane. Dar și directoarei și dirigintei sale. Cum fac întotdeauna cînd mă întorc de acolo. Să le arăt cît de mult le prețuiesc!

Apoi adăugă, aparent într-o doară:

– Am sosit abia azi după-amiază, cu acceleratul de cinci... – poate ca să le dea o explicație cum de nu aflase de prezența lor acolo și că nu era înțeleasă dinainte cu Bálint. Mai schimbară cîteva cuvinte de politețe, apoi tînăra femeie își luă rămas bun și plecă. Se amestecă în mulțime, apoi ieși cu cîteva pachete în mînă.

Cînd trecu pe lîngă ei, își plecă scurt capul către doamna Abády. Ochii chihlimbarii îi străluceau recunoscători.

După un sfert de oră, Bálint o conduse pe mama lui pînă acasă. Se plimbară pînă la hotel fără să scoată un cuvînt. Se despărțiră în foaier după ce se înțeleseră ce vor face în seara aceea. El îi sărută mîna doar puțin mai apăsat ca de obicei, iar doamna Abády îi dădu un bobîrnac peste față.

Era dialogul lor scurt, prin care el își manifesta recunoștința, iar ea îndurarea. Cuvintele ar fi fost de prisos.

*

Cazinoul era plin de lume. Se adunau din nou nori de furtună.

În ultimele săptămîni, Lukács se străduise din răsputeri ca proiectele legilor militare să fie votate, fie și cu titlu provizoriu, pentru un singur an. În schimb, îi propuse lui Justh extinderea dreptului de vot cu două categorii de alegători. Fără nici un rezultat. Mai ales pentru că Apponyi declarase într-un discurs public că el, împreună cu cei din grupul lui, refuză orice discuție referitoare la chestiunea militară, iar Justh nu se mulțumea cu propunerile lui Lukács.

Disensiunea din cadrul Partidului Independent amenința și mai mult șansele menținerii păcii, fiindcă de îndată ce se prefigura o înțelegere cu Justh, fracțiunea Kossuth-Apponyi intervenea cu noi pretenții naționale, iar cum Justh nu voia să pară mai puțin patriot decît ceilalți, era obligat să pretindă reforme și mai radicale. Iar el era singurul care știa că, în privința acestor reforme, Lukács era legat de mîini și de picioare de către moștenitorul tronului. Așa că Justh și cu ai lui pretindeau tot mai insistent un sistem radical de reforme, convinși fiind că profunzimea lor nu depindea decît de voința primului ministru. Obstrucțiile parlamentare erau așadar în mîinile lor și ei se foloseau din plin de situația astfel creată. Așa că în Cameră nu avea loc altceva decît un șir nesfîrșit de voturi nominale, urmate de ședințe cu ușile închise, după care veneau alte voturi, de asemenea nominale.

În acest context, rolul principal îi reveni lui Tisza.

Înainte să se întîmple ceva, se răspîndi deja vestea că președintele Camerei, Návay, urmașul lui Berzeviczy, va demisiona, iar în locul lui va veni Tisza.

Era o lovitură de forță în Parlament, cam ca aceea pe care încercase să o facă Tisza în 1904.

Bálint se plimba tăcut de la un grup la altul, fără să zăbovească nicăieri mai mult de un sfert de oră, fiindcă peste tot se discutau aceleași chestiuni. Nimic altceva decît o ură încrîncenată față de Tisza, din partea opozanților de orice nuanță, fie că erau adepții convinși ai compromisului de la '67, fie oamenii lui Andrássy sau chiar pașoptiștii. Nu era nici o diferență între ei.

În partidul de guvernămînt nu exista o asemenea unanimitate de păreri. Cei cîțiva din anturajul lui Tisza care erau de față se

retrăseseră într-o tăcere distantă, iar ceilalți erau fie adepții lui Lukács, fie făceau parte din acea masă inertă din care se compunea eterna majoritate a tuturor adunărilor, preocupată doar de succesul personal, așa că nu-și asuma nici un risc. Niște indivizi mereu îngrijorați, neliniștiți, nemulțumiți de toți și de toate. Cu eterne discursuri despre înțelepciune și moderație. Și desigur cu frica-n sîn. Frica după încălcarea regulamentului Camerei, urmată de eșecul din 1904, îi pătrunsese pînă la oase. Se bazau pe autoritatea lui Tisza, crezînd că el va găsi o rezolvare pașnică a conflictului și nu se va recurge la acțiuni în forță, ci alegerea lui în fruntea Camerei va fi suficientă pentru intimidarea opoziției. Dar mai aruncau cîte o vorbă și către adversarii lor, ca în cazul în care lucrurile s-ar sfîrși prost să aibă un alibi, o dovadă că ei nu au susținut niciodată așa ceva, dimpotrivă, au fost întotdeauna împotrivă.

Bálint era profund întristat. Vedea cum Tisza își pune în joc viitorul politic, înfruntînd ura de moarte a opozanților săi și avînd în spate o șleahtă gata să-l trădeze. Pe măsură ce se gîndea la toate astea era din ce în ce mai îngrijorat.

Nu se îndoia că votul forțat va avea succes. Dacă Tisza va face abstracție de regulamentul Camerei și va proclama din fotoliul prezidențial acceptarea proiectelor de lege, majoritatea îl va aclama, iar opoziția va urla ca din gură de șarpe, va face scandal și cu asta basta. Dar ce va fi după aceea? Tisza va stîrni împotriva lui un val uriaș de ură, care s-ar putea să-l excludă pentru totdeauna din viața politică activă. Viața publică maghiară va fi mai săracă fără personalitatea lui uriașă, care se va pierde mai ales pentru că îi vor vinde capul tocmai proprii lui aliați, guvernul sau cel care va urma, numai ca să restabilească normalitatea în Parlament. Și astfel, în viitor, ura față de el se va perpetua la nesfîrșit, fiindcă ea va fi întreținută nu doar în rîndurile celor din opoziție, ci și de către cei pasibili de a fi numiți miniștri în guvernele următoare, numai ca să scape de candidatul cel mai competent la postul de prim-ministru, eliminîndu-l definitiv din competiție. Iar în felul acesta, va fi scoasă de pe scena politică tocmai acea personalitate despre care Slawata a spus că era cel mai serios obstacol în calea planurilor aventuriste ale celor de la Belvedere.

Dar exista altă soluție? Fiindcă era limpede că nu se mai putea guverna în felul acesta. Era absurd ca o mînă de parlamentari să împiedice

toate inițiativele politice de care avea nevoie țara. Singura soluție era împiedicarea eternelor obstrucții. Însă era oare necesar ca însuși Tisza să-și asume acest rol ingrat? Nu se putea găsi un alt politician influent, puternic și rațional care să ducă această sarcină la bun sfîrșit? Care nu era de anvergura lui, așadar ieșirea acestuia de pe scena politică să nu reprezinte o pierdere la fel de mare pentru țară? În felul acesta, miza jocului ar fi fost alta. Fiindcă în ochii opiniei publice vinovatul nu era cel care dirija acțiunea, ci cel care o punea în practică. Memoria colectivă reține numele executantului, nu pe cel al adevăratului autor.

Era un argument serios, care trebuia pus în balanță.

Bálint se frămîntă îndelung dacă nu ar trebui să intervină. Oare nu ar părea inoportună o asemenea ingerință din partea lui? Dar era atît de îngrijorat și considera atît de important să-i spună ce gîndește, încît în ziua următoare îi ceru lui Tisza o întîlnire.

Acesta îl vizită bucuros, la începutul după-amiezii.

Bálint începu să-i vorbească și-i descrise pe larg toate planurile sale. Îi înșiră toate gîndurile care-l frămîntau despre ura generală pe care o vor stîrni inițiativele lui. Cunoscînd însă puritanismul dezinteresat al partenerului său de discuție, nu făcu nici o aluzie la viitorul lui personal. Dimpotrivă, își accentuă convingerea potrivit căreia interesele personale nu aveau nici o valoare față de cele ale țării. Dar în cazul acesta era vorba de altceva. Îi spuse aproape brutal, ca să nu pară un compliment, ci adevărul pe care-l gîndea, că problema nu era dacă Tisza își va distruge cariera personală sau nu, ci aceea că el, ca singurul om de stat în stare să salveze țara în fața acțiunilor perfide ale intriganților de cea mai joasă speță, el, ca stîlp de nădejde pentru viitorul țării, nu ar trebui să se erodeze prin acțiuni care ar putea fi duse la bun sfîrșit și de indivizi mai puțin importanți. Îi propuse să nu accepte președinția Camerei, ci să-l numească pe unul dintre adepții săi care, sub îndrumarea lui, ar putea să facă toate demersurile necesare.

Tisza îl ascultă cu atenție, fără să-l întrerupă aproape niciodată. Lentilele groase ale ochelarilor săi făceau ca imensii lui ochi cenușii să pară și mai mari decît erau în realitate.

Cînd Bálint termină, îi răspunse amănunțit, fără să omită nimic din cele spuse de el. Recunoscu că Bálint avea în multe privințe dreptate. Era conștient că acela care își asuma sarcina de a pune capăt

obstrucțiilor își periclita întreaga carieră. Dar considera atît de importantă, de esențială reinstaurarea ordinii în Cameră, încît pentru el aceasta era prioritatea absolută. Nu contesta cele spuse de Bálint referitor la competența sa. Nu protestă, fiindcă ar fi fost un act de falsă modestie din partea lui – știa și el că era mult peste nivelul majorității politicienilor din Parlament, dar lui Tisza îi displăcea orice act de bravadă. Era conștient de faptul că, la un moment dat, țara ar fi putut să aibă mare nevoie de serviciile lui. Totuși, era hotărît să acționeze de unul singur. Nu putea să pună pe nimeni în locul său, fiindcă era nevoie tocmai de prestigiul lui și era sigur că nu avea să regrete dacă apoi ar fi fost nevoit să renunțe la cariera politică. Națiunea avea nevoie de acest sacrificiu.

– Dacă voi fi obligat, mă voi retrage cu inima împăcată.

Argumentele sale se înșirau într-o logică perfectă, fără nici o breșă, nici un cuvînt de prisos. De parcă ar fi fost dăltuite în piatră.

Se ridică în picioare. Cînd Bálint îl conduse pe coridor, Tisza îi mulțumi pentru bunele sale intenții, apoi coborî scările și trupul lui înalt, cu umerii lați dispăru după primul palier.

*

La 22 mai, Tisza este ales președinte.

Văzînd în aceasta eșecul definitiv al sufragiului universal, socialiștii declanșează greva. Muncitorii, împreună cu gloata care li se aliază, răstoarnă tramvaie și camioane ca să ridice baricade. Mulțimea încearcă să ajungă pînă la Parlament. În piața Constituției este întîmpinată de trupele de poliție asupra cărora este aruncată o ploaie de pietre. Se trag focuri de revolver. Poliția deschide focul asupra mulțimii. Sînt șase morți și 182 de răniți.

În timp ce conflictele din piață se întețesc, deputații continuă să voteze tot felul de nimicuri.

Furtuna se stîrni în întreaga țară.

O simțea și o vedea toată lumea. Totuși, în culise se purtau discuții, mai ales în spatele lui Tisza. Între László Lukács și independentiști se schimbau mesaje în secret. Primul ministru încercase pînă în ultimul moment să găsească o soluție pașnică, pe baza legii electorale. Nu se știe nici pînă în ziua de azi ce s-a întîmplat în realitate. Cert este numai că Kossuth și cu Justh credeau, cu îndreptățire sau nu, că înțelegerea era parafată. Aceasta este singura

explicație a faptului că, la 1 iunie, Kossuth luă cuvîntul în numele tuturor independentiștilor și, în schimbul măririi cu 120 de procente a colegiului electoral, promise încetarea obstrucțiilor. După un prim răspuns evaziv, a doua zi Lukács respinse propunerea. Poate că s-a răzgîndit din cauza lui Tisza, dar cel mai verosimil este că, în ultima clipă, nu obținuse acordul arhiducelui, fiindcă moștenitorul tronului îi interzise să accepte orice reformă profundă.

Această decepție provocă furia și indignarea liderilor pașoptiști. Așa că ședința următoare se deschise în această atmosferă tensionată.

Tocmai atunci, pe 4 iunie, se întoarse și Bálint, care o conduse pînă acasă pe mama lui. Era conștient că, orice s-ar întîmpla în Parlament, pentru el va fi o decepție. Fusese educat în spiritul credinței în sanctitatea Constituției, al respectului față de tradiții. Și era mult mai dureros să vadă totul cu ochii lui, decît să citească din ziare. Totuși ținuse cu tot dinadinsul să fie de față, ca înainte cu șapte ani și jumătate, cînd guvernul dărăbanilor a trimis armata să facă ordine în Parlament. Ceea ce ar putea să se întîmple din nou, numai că acum tensiunile erau mai exacerbate ca niciodată, pe stradă se trăgeau focuri de armă, poate că se vor trage și în timpul ședinței, iar Tisza nu era omul care să nu se pună în fruntea tuturor. Bálint s-ar fi simțit ca un laș dacă nu ar fi fost de față.

Ședința se deschise într-o atmosferă furtunoasă. De la bun început se făcu apel la una din metodele clasice de tragere de timp: unul dintre oratorii de meserie luă cuvîntul făcînd apel la regulamentul Camerei și vorbi în gol timp de trei sferturi de oră. Tisza nu-i dădu nici o atenție. În consecință, stînga izbucni în proteste vehemente, bătînd cu pumnii în pupitre și, bineînțeles, cerînd ședință cu ușile închise.

Tisza rămase impasibil. Așezat la marginea semicercului din față, Bálint îl vedea foarte bine.

Aștepta să se potolească strigătele. Stătea nemișcat în fotoliul de președinte. Razele de lumină îi cădeau pieziș pe capul cu părul tuns scurt, abia încărunțit, ochii nu i se vedeau din dosul ochelarilor mari, doar cele două lentile uriașe care-i străluceau sub fruntea încruntată. În cele din urmă spuse pe un ton grav:

– Domnilor deputați, mă adresez dumneavoastră cu rugămintea să puneți capăt odată și pentru totdeauna șirului de obstrucții în

urma cărora toate problemele importante ale țării au început să coboare pe o pantă foarte periculoasă...

Era desigur conștient că orice solicitare de acest gen era sortită eșecului. Răspunsul se exprimă prin fluierături, tropăieli și urlete. Tisza făcu mai multe apeluri la ordine, apoi continuă cu glas solemn, cu cîteva accente ironice cînd îi cită pe adversarii săi:

– În calitatea mea de apărător al ordinii din Cameră, consider că este de datoria mea să fac totul pentru ca acea obstrucție despre care contele Gyula Andrássy a spus că este un act de cenzură în mîinile a douăzeci de indivizi, iar cea despre care contele Albert Apponyi a afirmat că face din drepturile țării și ale națiunii o maculatură fără sens, să înceteze pentru – ultimul cuvînt, „totdeauna", se pierdu într-un vacarm de nedescris. În băncile din partea stîngă se ridicară pumii în aer, unii săriră în picioare urlînd, dar vocea lui Tisza domina hărmălaia:

– Vă întreb: Camera acceptă sau nu acceptă adoptarea proiectului de lege referitor la mărirea contingentului militar?

Majoritatea se ridică în picioare, iar președintele declară adoptarea proiectului de lege. Opoziția neputincioasă și furioasă blestema și suduia, dar în zadar, pentru că nu se distingea nimic, iar Tisza închise ședința, se ridică și coborî încet și calm de la prezidiu, de parcă ar fi pornit la plimbare.

Acestea s-au întîmplat înainte de masă.

Bálint se întoarse devreme pentru ședința de după-amiază. Nici nu trecuse bine de trei și jumătate cînd aruncă o privire în sală. Cei din opoziție erau prezenți cu toții, fiindcă desigur aflaseră că Tisza chemase poliția în palatul parlamentului și le era teamă ca nu cumva mai tîrziu să fie instalate cordoane ca să-i împiedice să intre în sala de ședințe. Așa că băncile din stînga erau aproape pline. Deputații erau bine dispuși. Glumeau încrezători. Unii aduseseră fluiere, alții clopoțele cu care se lăudau și le încercau cu discreție. Se pregăteau de carnaval! Să facă zarvă mare!

La ora patru intră și partidul de guvernămînt, iar în sală se lăsă o liniște care prevestea furtuna.

De îndată ce Tisza deschise lucrările, izbucni scandalul. Fluierături, tropăieli, cotcodăceli, hohote de rîs. Nu se auzea nici un cuvînt din discursul președintelui, doar se vedea cum i se mișcau buzele și că-și nota ceva cu creionul. Apoi se ridică și pleacă,

împreună cu cei din partidul de guvernămînt. Scandalagiii credeau că au cîștigat.

Dar asta nu dură prea mult.

Brusc se deschise draperia de pluș de la ușa din stînga. Apăru cu un bilet în mînă deputatul însărcinat cu menținerea ordinii și repartizarea încăperilor, urmat de un înalt ofițer, cu gulerul aurit împreună cu o mulțime de polițiști.

Din locul unde era, Bálint nu vedea prea bine ce se întîmplă. În dosul șirului de polițiști cu caschete se auzeau discuții aprinse, parcă se iscară acolo și niște îmbrînceli.

În clipa aceea apăru în ușa din stînga Mihály Károlyi, care fusese întîmplător pe coridor. Sări pe pupitrul uneia din băncile de la marginea șirului și, călcînd cu pantofii lui albi peste umerii celor așezați la locurile lor, se îndreptă cu brațele larg deschise și sări, cu trupul lui înalt, drept în fața lui Justh, năpustindu-se cu pumnii strînși asupra celui mai apropiat polițist. Nu se văzu bine dacă a reușit să-l lovească, fiindcă în clipa următoare se trezi luat pe sus de mai multe mîini vînjoase. Patru polițiști îl scoaseră cu picioarele înainte din sală. A fost singurul care i-a atacat pe polițiști, cu toate că nici nu figura pe lista celor care urmau să fie escortați afară. Cei rămași avură parte doar de o „coerciție simbolică". Ofițerul cu gulerul aurit îi atingea umărul celui de pe listă, iar acela se lăsă condus în mod pașnic de doi polițiști.

După primele expulzări, Bálint ieși din sală.

Venise la ședință crezînd că era de datoria lui să o facă. Rămase pînă ce sosise poliția, cu toate că știa cît de revoltat va fi văzînd una ca asta, chiar dacă, fiind de față, își dădea seama cît de necesară era această intervenție. Rămase nemișcat, de parcă ar fi fost hipnotizat, ca întotdeauna cînd se întîmplă ceva oribil chiar sub ochii noștri și nu putem să nu privim într-acolo, să întoarcem capul sau să închidem ochii, ci ne uităm împietriți la întreaga grozăvie.

Ieși pe culoar cu un gust amar în gură. Nu era nimeni. Desigur că Tisza le ordonase celor din partidul său să nu rămînă acolo. Dispăruseră și ușierii.

Își iuți pașii. În holul de la parter erau deputații expulzați flancați fiecare de cîte doi polițiști. Bálint se duse la garderobă să-și ia pălăria și bastonul, iar cînd se întoarse, erau tot acolo, în fața porții

principale. Nu înțelegea ce se întîmplă– vor să-i legitimeze sau să-i ducă în grup mai departe?

Nu! Erau fotografiați.

Mai mulți ziariști bine informați se adunaseră în fața clădirii și făceau poze dintre coloanele de piatră. Înainte ca polițiștii să-i dea drumul, „victima" condusă afară era reținută în poartă și fotografiată, apoi venea trioul următor.

Urma Marót Kuthenváry, un politician cu multă experiență în relația cu presa. Știa mai bine decît toți ceilalți ce avea de făcut. Le ceru însoțitorilor săi să-l scoată mai departe, în fața coloanelor, la soare, fiindcă erau în umbră, nu ar fi ieși o poză reușită. Dar cei doi protestară.

Ei aveau ordin să-i scoată pînă în poarta clădirii Parlamentului, nici un pas mai departe. Dar Kuthenváry nu se lăsă. Argumentă foarte înțelept – din punct de vedere juridic – că peronul făcea de asemenea parte din clădire, fiind lipit de zid. Așa că pînă acolo nu ieșeau de sub bolți, deci dacă-l scoteau la lumină nu încălcau ordinul primit. Își susținu acest argument convingător și cu două țigări, așa că avu cîștig de cauză.

Era mîndru că va avea o poză reușită. Luă o atitudine demnă între torționarii săi. Fiind vorba de o acțiune în forță, îi rugă să-l apuce de-o parte și de alta de brațe. Fotografii își reglează deja aparatele cînd el strigă „*Halt*", apoi își scoate pălăria și i-o dă unuia dintre polițiști.

–Așa va ieși mai bine! Acum!

Va fi o fotografie pe cinste. Cu chipul lui care aducea cu Petőfi, cu părul des fluturîndu-i în vînt și cu statura înaltă, între cei doi gardieni scunzi, nu avea cum să nu arate bine.

Tocmai atunci ieși și Bálint din clădire.

– Servus, Bálint – îi strigă Kuthenváry de la distanță. Am să le trimit poza asta alegătorilor mei din Ciuc! Voi face o sută de cópii. Asta e o propagandă minunată!

*

Începînd cu ședința următoare, un cordon de poliție înconjura Parlamentul.

Totuși, a treia zi, unul dintre cei expulzați, Gyula Kovács, un deputat destul de șters, reuși să se strecoare la balconul ziariștilor,

de unde sări în sală și trase trei focuri de revolver asupra lui Tisza și unul asupra lui însuși.

Tisza nu păți nimic. Rămase nemișcat la locul lui. Văzînd că atentatorul era căzut la pămînt, crezu că murise, așa că spuse pe un ton neutru, cum vorbea întotdeauna:

– Acest incident este fapta unui dement demn de milă, care s-a sustras din fața justiției. Consider că trebuie să-i acordăm toată compasiunea pe care o merită orice nebun nenorocit și apoi să revenim la ordinea noastră de zi.

Partidele de opoziție nu mai participau la ședințe. Dar redactară, desigur, un manifest adresat întregii țări. Opinia publică luă act de el cu o absolută indiferență.

În Parlament se dezbătu noul regulament, vreo cinci-șase legi mai urgente, aprobate desigur în unanimitate, apoi începu vacanța de vară.

Bálint plecă în Ardeal, fără să mai aștepte terminarea dezbaterilor.

III

Ferăstraiele gaterului cu aburi lucrau de zor. Fojgăiala lor ritmică se auzea pînă departe, peste grămezile lungi de trunchiuri groase, mormanele de rumeguș, peste scîndurile, șipcile și grinzile clădite în stive pătrate, înalte de cîte doi steri – un mic orășel, într-un țarc închis – dincolo de sala mașinilor și clădirea cantinei, a administrației cu acoperișul din catran gudronat, vuind la poalele munților, de-a lungul văii Răchițele.

Razele orbitoare de soare cădeau perpendicular, fiindcă era aproape de miezul zilei, fără nici o pată de umbră prin împrejurimi. Trunchiurile netede ale copacilor măzgați deja din pădure erau pline de vinișoare strălucitoare jucăușe, iar dîmburile de rumeguș păreau nămeți de zăpadă șofrănie. În jurul gaterului cu aburi totul era imaculat de curat.

Bálint se întorsese de o oră de pe culmea Frăsinetului, din fosta zonă defrișată unde voise să vadă cum stăteau cu plantarea puieților. Fusese însoțit de inginerul silvic Winkler, împreună cu ajutorul lui

András Zutor Mézes și de doi pădurari. La cîteva sute de metri de gater era cabana forestieră de la Scrind, unde voiau să prînzească, înainte ca el să pornească spre pasul Cuciulat. Doi munteni porniseră deja cu cortul și urmau să schimbe caii, fiindcă aveau mult de mers pînă acolo, iar pe seară trebuiau să ajungă pînă la izvorul Belișului, punctul cel mai sudic al pădurilor de pe domeniul Abády.

Bálint urma să pornească mai tîrziu. Cu armăsarul său pursînge îi va ajunge din urmă la jumătatea drumului. Acolo avea mai întîi treabă cu șeful firmei Frankel, cu care încheiase un contract de exploatare.

Dar acum nu venea de la birou, ci ieșea de pe străduța îngustă din mijlocul labirintului stivelor de scînduri, tocmai în clipa în care la vreo sută de metri, în celălalt capăt al depozitului, Culă, adică Niculae Lung, nepotul lui Ion Amateiașului, omul de încredere al lui Bálint, se furișa spre păduricea de sălcii de pe malul rîului. Sări sprinten pe malul opus și dispăru în desiș. Nu avea de gînd să se ducă acasă, ci se grăbea la Mărgău, de unde avea să se întoarcă, fiindcă plecase ca să vîndă cinci cașuri șefului cantinei de la Scrind, iar de acolo va trece pe la judecătorul de la Mărgău, care avea doi cai de vînzare. Pe munte e bine să faci așa cum spui, deoarece totul se află, oamenii sînt atît de bine informați de parcă ar citi veștile din ziare. Dar nu trebuia să afle nimeni de întîlnirea lui Culiță cu măria sa, contele.

Tocmai de aceea, Culă și cu Bandi Zutor Mézes se înțeleseseră din timp că doar acolo, între stivele de scînduri puteau să se întîlnească fără să-i vadă nimeni și totul să rămînă în secret.

Măria sa urma să intre de sus, iar Culă din partea opusă. Fixaseră ziua. La prînz, coasta Frăsinetului se vedea limpede de la Peicoi. Așa că nu mai aveau nevoie de alte mesaje. Era suficient să vadă cînd urma să coboare Bálint, așa că, pe cînd el ajunse cu calul la poarta depozitului, Culă era deja pitit printre stive.

Niculae Lung își asumase riscuri mari, într-o afacere periculoasă. El aducea documente care-l incriminau pe Simó Gaszton, notarul din Giurcuța, care era atotputernic, un adevărat pașă.

Făcuse o mulțime de escrocherii pe seama moților, mai ales a celor din Peicoi. Una dintre ele a fost faptul că a trecut de partea cămătarilor, înhăitîndu-se cu preotul din Giurcuța. Ce-i drept, primul dintre aceștia a sfîrșit-o rău, fiindcă oamenii l-au omorît

în bătaie, i-au dat foc casei și au distrus toate documentele. Pe vremea aceea, cei din Peicoi erau de-a dreptul ruinați. Majoritatea ajunseră să fie robi pe pământurile care odinioară fuseseră ale lor. Bálint încercase să le vină în ajutor și se oferise chiar să le plătească un avocat, dar oamenii nu se învoiră, poate fiind suspicioși, sau se temeau de preotul din sat. Voise să înceapă o procedură disciplinară împotriva lui Simó și să-l transfere în altă parte, dar cei de la prefectură se împotriviră, pe motivul că nu exista bază legală pentru o asemenea măsură. Așa că toate încercările lui de a le veni în ajutor se dovediră zadarnice.

Toate acestea se întîmplaseră cu mai bine de cinci ani în urmă. De atunci, Bálint încercase de mai multe ori să strîngă date compromițătoare despre abuzurile notarului, dar nici unul dintre munteni nu se încumetase să-l sprijine.

Dar acum își găsise omul de nădejde. Nu era o afacere de cămătărie, ci altceva.

Adeseori se întîmpla ca oamenii să-și plătească impozitele prin notar. Simó spunea că o face doar ca să-i ajute. Din asta se iscaseră de mai multe ori mici neplăceri. Perceptorii trimiteau notificări prin care solicitau impozitele din nou. Simó spunea că erau doar niște erori și că va aranja el totul. Poate că într-adevăr rezolva problemele, pentru că executorii nu veniseră niciodată. Dar ultima oară lucrurile se agravaseră. Numai la Peicoi erau deja trei gospodari amenințați cu mezatul pentru neplata ani la rînd a impozitelor, preluate inițial de Simó. Unul dintre aceștia era tocmai bunicul lui Culă.

Tînărul Lung îi aduse lui Bálint chitanțele de pe vremuri, ordinul de executare silită și o împuternicire către un avocat, pe care bătrînul Ion Amateiașului semnase cu o cruce. Le puse pe toate în mîna contelui, ascuns printre stivele de scînduri.

*

Abia începu să sune sirena ora prînzului că Bálint își și luă rămas bun de oamenii săi și porni mai departe. Surul lui bine îngrijit pășea într-un galop lejer. În mai puțin de o jumătate de oră ajunse deja la poalele muntelui.

Era singur. Oricum, nici un cal mocănesc nu ar fi putut ține pasul cu el și nu avea nevoie de călăuză întrucît cunoștea bine drumul. Hoinărise și altădată singur prin munți, cînd nu mergea cu

treburi, ci din pură pasiune sau fiindcă voia să vîneze. Își trimitea calabalîcul înainte, iar el îl urma după bunul lui plac, fiindcă-i plăcea să se delecteze cu minunăția pădurii fără să-l deranjeze nimeni.

Avea de gînd și acum să vîneze. Aflase de la ciobanii care-și mînaseră turmele pe pășunea de pe Ursoaia că mai mulți lupi le dădeau tîrcoale noapte de noapte. Le făcuseră deja pagube însemnate. Era o informație mai veche, pe care Bálint o aflase la Cluj, cu zece zile în urmă. Însă chiar dacă lupii erau animale hoinare, spera să îi mai găsească prin împrejurimi. Voia să-și încerce norocul. Lupii erau tocmai pe Ursoaia, dar Bálint nu venise întîmplător chiar acolo, la coliba lui și numai de unul singur. Dacă n-ar fi fost această ocazie, ar fi scornit alta, fiindcă așa fusese înțelegerea cu Adrienne.

Își dorea de multă vreme să petreacă o vreme în pădure. Pînă atunci, totul păruse doar un vis, cu care se amăgiseră adeseori, dar imposibil de înfăptuit, fiindcă vestea s-ar fi răspîndit de îndată. Dar acum, la începutul verii, ceea ce părea de nerealizat începu pe neașteptate să prindă contur.

Întîmplarea făcuse ca micuța Margit Milóth, care se mutase la Tohat, în apropiere de Variaș, să-și bage năsucul în afacerile tatălui ei. Bătrînul ei tată, bunul Zakata, se văita și striga în gura mare: „Sînt prădat de propria mea fiică. Vai de păcatele mele!" Dar Margit nici nu se sinchisea de el și luă la puricat, împreună cu soțul ei, averea bătrînului, pentru că voiau să-i găsească lui Ádám Alvinczy o ocupație. Așa aflară că tatăl ei avea o bucată de pădure, undeva pe la izvorul Arieșului, nu prea mare, vreo nouă sute de iugăre de făget, care nu le aducea nici un venit. Așa că-l trimiseră pe Ádám să le inspecteze, iar el se conformă. Nici nu era o pădure prea sărăcăcioasă. Era plină de fagi vînjoși, care desigur că nu aveau nici o valoare. Dar erau și mulți brazi tineri prin părțile de unde, de-a lungul timpului, săteni de prin vecini furaseră ce era de furat. Așa că Margit decretă că lucrurile nu puteau continua în felul acesta. Pădurea trebuia păzită, ar fi fost păcat de ea să o lase în paragină, ca să fie furați și puieții pentru pomi de Crăciun. Așa că puse să fie ridicată pe coasta de la miazăzi o căbănuță, alese prin concurs un pădurar și-l instală acolo.

Asta se întîmplase în urmă cu un an.

Anul acesta, în mai, micuțul Alvinczy se îmbolnăvi de tuse convulsivă. După ce se însănătoși, medicul îi recomandă o cură de convalescență în munți.

Dar de ce să se ducă undeva departe, într-un hotel scump – își spuse Margit – cînd aveau căbănuța de la Albac? Era destul de sus, la vreo mie două sute de metri, cu o priveliște minunată. Casa era nouă și curată, puteau rămîne liniștiți acolo vreo două-trei săptămîni, fără să-i coste nimic. Iar aer era destul, mai alpin decît toate aerele din lume!

Așa că la sfîrșitul lui iunie Margit se mută acolo, împreună cu fiul ei și cu o servitoare, care avea grijă și de copil, ba își luă cu ea și bucătăreasa. Două-trei săptămîni nu vor avea nici o grijă. Cît timp ele erau acolo, pădurarul urma să locuiască în grajd. Încropiră un cuptor de vară în curte, așa că încăpeau de minune în cele două încăperi ale cabanei. În felul acesta, Margit își împlini un vis mai vechi. Adrienne avea ocazia să-și viziteze surioara și, cu pretextul că de acolo ar dori să ajungă la Almaș trecînd prin Beliș și Huedin, ar putea ajunge ușor pe Ursoaia, care era la trei ore de mers de la izvorul Belișului și de la culmea Arieșului. Acolo putea să poposească în cortul lui Bálint, ca în ziua următoare să ajungă, străbătînd pădurea Valcăului, pe valea Someșului, pînă la joagărul de stat unde urma să o aștepte trăsura trimisă de la Almaș.

Plănuiseră totul în cele mai mici amănunte, iar Bálint era fericit că i se semnalaseră lupii aceia de pe Ursoaia, fiindcă în felul acesta avea o explicație față de toți muntenii, de ce era tocmai acolo și voia cu tot dinadinsul să rămînă de unul singur.

Ținea mult la asta, fiindcă voia să apere reputația Adriennei pînă și față de moți.

Dar bineînțeles că nu reușiră să-și încropească planul de pe o zi pe alta.

*

Asfințitul era deja aproape cînd, după ce străbătuse domeniul de la Valcău, caravana lui Bálint ajunse pe culmea Călineasa, întrucît de pe valea Someșului avuse cale lungă de bătut. De acolo nu mai era decît o creastă scurtă și ajungeau la Ursoaia. Așa că reușiră să ridice cortul înainte să se întunece de tot.

András Zutor împreună cu alți doi plăieși se întoarseră de îndată cu caii pe Călineasa, de unde nu aveau voie să plece nicăieri, nici să hoinărească prin pădure, pînă ce Bálint nu le va da de veste sau nu va veni chiar el după ei. Era acolo o căsuță, cu grajd, unde să-și priponească caii, fiindcă ar fi fost periculos, din cauza lupilor, să-i lase peste noapte să pască în voie. Văzuseră urme de lupi pe drum fără să se fi dumirit dacă erau proaspete sau de mai multe zile.

Bálint rămase singur. Nu aprinse focul. Cină în cort, la lumina lanternei, cu slănină și pîine, apoi se așeză sub cerul liber.

Munții erau învăluiți de o noapte mirifică.

Pe negrul funebru al cerului străluceau miliarde de luminițe. Peste tot, alături de stelele mai mari se iteau o mulțime de pîlpîieli mărunte. Calea Lactee se contura limpede, cu petele ei întunecate, cu marginile zdrențuite, ca un fluviu uriaș, împînzit cu insule, care se revărsa din cer. Figurile enigmatice ale marilor constelații desenau pe cerul împestrițat litere incandescente, care păreau clipă de clipă tot mai apropiate, de parcă ar fi vrut să-și dezvăluie tainele oamenilor, acestor etern păcătoși: taina vieții, poate a morții sau a eternității...

Orizontul era o linie incertă. Printre dantelăriile crenguțelor din vîrful brazilor se întrezărea pe alocuri pîlpîiala cîte unei steluțe firave, luminînd discret colinele care se pierdeau în bezna tainică a infinitului.

Era o liniște profundă. O liniște nesfîrșită, întețită de murmurul monoton al pîraielor din vale. Arareori se auzea din depărtare lătratul vreunui cîine ciobănesc. Apoi din nou nimic, nici un zgomot, doar liniștea aceea de baladă. Dar nu era o liniște de încăpere închisă, izolată și funerară, ci una vie, liniștea fremătătoare a pădurii.

Bálint rămase multă vreme în noaptea tot mai rece. Frumusețea nesfîrșită a nopții îi umplea sufletul. I se părea că aude în taina ei pașii ușori ai Adriennei, de parcă ar călca pe cărarea presărată cu stele. Poate doar bătăile inimilor străbăteau colina care-i despărțea, culmea peste care avea să treacă ea în ziua următoare...

*

Adrienne sosise de două zile la căbănuța micuței Margit.

Nu era singurul musafir. Îl găsi acolo și pe Pityu Kendy, în postura de curtezan care vrea să fie de folos. Era și nevoie de el, fiindcă

pădurarul nu putea să le facă pe toate. Trebuia să coboare la Albac după lapte, găini, să aducă poșta, să se îngrijească de cei doi cai mocănești, să cosească și să strîngă fînul. Așa că Pityu tăia lemne, făcea surcele ca să aprindă focul, căra apă de la rîu, curăța hamurile, dar mai ales el împingea căruciorul copilului pe cărările zgrunțuroase pînă sus, în poiana scăldată de soare și înapoi, la umbră, ceea ce nu era o treabă pentru femei, fiindcă erau mai mulți bolovani decît iarbă călcată în picioare. Iar Pityu făcea asta cu plăcere. De cînd își strămutase iubirea deznădăjduită față de Adrienne, îndrăgostindu-se tot fără nici o speranță de Margit, devenise de-a dreptul sclavul ei. Un sclav fericit, fiindcă ea nu-l tachina, nu-l necăjea flirtînd cu toți bărbații, cum făcuse odinioară sora ei, nu se lăsa curtată de nimeni, ci îi asculta cu o bunătate maternă litaniile amoroase. Uneori îl beștelea, mai ales din cauza băuturii, dar îl trata ca pe un om, nu ca pe o jucărie, cum făcuse Adrienne. Cu cît îl ținea mai din scurt și-l dojenea, cu atît se arăta el mai docil. Iar pe deasupra mai era și de folos pe lîngă casă, fie și numai dacă tăia lemne. Așa că Pityu era fericit alături de ea. Nu-i păsa că trebuia să doarmă într-un capăt al grajdului, sub același acoperiș cu pădurarul, nici că se spăla la rîu, fiindcă în casă nu avea voie să intre decît după ce camerele erau aranjate.

Dar nu se bucură de sosirea Adriennei. Chiar dacă el, urmîndu-l pe Ádám Alvinczy, începuse să se perpelească după Margit, nu putea să uite la fel de ușor ca Ádám puzderia de jurăminte înamorate pe care le declamase de-a lungul anilor. Cînd surorile Milóth erau împreună, Pityu nu era niciodată în apele lui. Se temea ca Adrienne să nu-l ia peste picior, nu îndrăznea să deschidă gura în fața ei, dar se temea să și tacă sau să o privească pe Margit cu duioșie. Era fîstîcit de-a binelea!

Inima-i tresăltă de bucurie cînd, a doua zi după ce Adrienne sosise acolo, un flăcău, argatul unuia dintre gospodarii de la Giurcuța, sosi de pe valea Someșului cu un cal mocănesc, de munte. Le spuse că era calul trimis pentru o doamnă care urma să coboare cu el în ziua următoare pînă la Beliș, unde o aștepta trăsura. Cînd auzi că Adrienne se pregătea de plecare, Pityu răsuflă ușurat.

Noaptea, în grajd, se frămîntă dacă nu ar fi o lipsă de politețe din partea lui să nu o conducă, cu toate că, desigur, toți se așteptau să o facă. Era de la sine înțeles că trebuia să se ofere ca un cavaler.

Ideea nu-l încînta deloc. Nu! Pentru că atunci ar pierde două zile din sejurul lui fericit, alături de Margit, fiindcă nu s-ar fi putut întoarce pînă la noapte, ci abia în ziua următoare, cine știe cînd.

Ar fi fost o plimbare prea lungă pentru el. În jos, ar mai fi mers cumva, dar urcușul i-ar fi luat cel puțin șase ceasuri, dacă nu mai mult. Iar el nu era un cățărător prea bun. Cu burtica tot mai proeminentă și cu picioarele lui umflate, nu era făcut pentru un asemenea efort. Ar fi putut chiar să se și rătăcească! Sau să se întoarcă sleit de oboseală. Și mai era ceva! Cum să se poarte atîta amar de vreme între patru ochi cu femeia aceea căreia, cît timp îi trăsese clopotele, nu-i făcuse nimic altceva decît declarații de dragoste? Iar acum ce putea să-i mai spună? Cum să-i explice schimbarea din sufletul lui? Doar nu era să-i spună că toate cuvintele lui dulci de odinioară nu fuseseră decît aiureli de somnambul, vorbe aruncate-n vînt.

Pityu se perpeli toată noaptea, din ce în ce mai tulburat, pentru că nu recunoștea nici chiar în sinea lui că nici fosta, nici actuala lui iubire nu erau autentice, ci mai degrabă o fățărnicie, o poză luată în virtutea inerției, la care contribuia și faptul că avea ocazia să-și verse sufletul în fața prietenului său Ádám Alvinczy, să i se plîngă de cruzimea femeii adorate, care acum era Margit, la fel ca odinioară Adrienne, iar Ádám îl asculta răbdător și îl consola fără să fie gelos din cauza soției lui, la fel cum nu fusese gelos nici atunci cînd îi făceau amîndoi curte Adriennei.

Rămase treaz pînă tîrziu, fără să găsească nici un răspuns la întrebările care-l măcinau. Nici nu reușea să reflecteze prea adînc la ele, din cauza pădurarului Gligor, care sforăia cumplit în celălalt capăt al grajdului. Culcușul de paie era destul de comod, dar îl deranja mirosul de mucegai și de sudoare al păturilor. Nici obielele atîrnate la uscat ale flăcăului din Giurcuța nu răspîndeau o adiere prea îmbietoare. Nu era el prea deprins să gîndească, dar în asemenea condiții această îndeletnicire se dovedi a fi ceva de-a dreptul imposibil de dus la bun sfîrșit!

Poate tocmai asta-l făcuse să-și bage tot mai des mîna sub priciul unde-și ținea plosca dolofană cu pălincă de prune.

O dosise în ciuda interdicției impuse de Margit. Trăgea tot mai des cîte o dușcă, sperînd că tăria îi va lumina mintea, dar chiar dacă nu găsi nici un răspuns la întrebările care-l frămîntau, reuși măcar să adoarmă.

Se trezi cu noaptea-n cap. Țesălă mai întîi calul străin, după toate regulile artei, așa cum învățase pe vremea cînd era voluntar la husari, apoi, cînd aduseră din casă bagajele Adriennei, le legă cu multă pricepere de șaua din lemn.

Aștepta doamnele în bocanci cu ținte și cu rucsacul în spinare, alături de Gligor și de flăcăul din Giurcuța, ambii gata de drum.

Cele două surori ieșiră din casă pe la ora opt. Pityu își oferi serviciile poate cu prea multă ardoare, fiindcă în timp ce le aștepta, se întoarse de cîteva ori în grajd, la plosca aceea dosită.

În prima clipă, Adrienne rămase în cumpănă, așa că Margit i-o luă înainte:

– Nici vorbă să pleci de lîngă noi! – îi spuse ea autoritar, apoi izbucni în rîs. Cum să rămînem aici noi, femeile, fără nici un bărbat care să ne ajute! E suficient să se ducă doar Gligor.

– Eu nu am nevoie nici de el – adăugă Adrienne –, băiatul cunoaște bine drumul, doar a venit chiar de acolo...

Dar Pityu Kendy insistă:

– Nu, nu pot să accept una ca asta! Să te știu singură prin pădure cu un băiat necunoscut! N-aș fi liniștit nici o clipă, e ceva inacceptabil pentru mine... – și își ridică nasul cîrn, gesticulînd cu ambele mîini.

– Ce straniu vorbești dumneata! – se răsti la el Margit. Dacă n-aș ști că nu avem nici un strop de palincă, aș crede că ai băut!

Suspiciunea femeii îl făcu pe Pityu să se potolească, străduindu-se să nu mai trezească și alte bănuieli.

Femeile își luară rămas bun, iar Adrienne porni pe jos, cu pădurarul în față și urmată de flăcăul care ducea calul de căpăstru.

Margit aștepta pînă ce ajunseră la a doua cotitură și strigă după ei:

– Addy! Cînd ajungeți pe culme trimite-l pe Gligor înapoi. Azi ar trebui să coboare în sat ca să aducă poșta.

– Bine, am să-l trimit! – îi răspunse Adrienne.

Margit o mai urmări o vreme cu privirea pe sora ei, cu un zîmbet discret în colțul buzelor. Apoi se întoarse brusc și se răsti la Pityu:

– Hei, ce te zgîiești după ea ca un bleg! Hai, cară-te de aici! Dă-ți jos rucsacul și pune mîna pe topor. Cine nu muncește, nu primește de mîncare – și îl urmări atentă și suspicioasă pe tînărul care se grăbea să-i facă pe plac.

*

Bálint aştepta la Piatra Tîlharilor, punctul în care se întîlnea domeniul Abády cu cel comunal al Valcăului şi cu pădurile celor din Albac. Erau patru stînci semeţe, care se înălţau deasupra păşunilor de pe povîrnişuri.

Era acolo deja de dimineaţă, privind spre drumul care venea de la Arieş şi urca în zare pe culmea pleşuvă de la cumpăna apelor, pe care o străbătea şerpuind, ca apoi să coboare brusc de-a lungul pajiştii oilor şi să se piardă în văgăuna văii Belişului. Avea un binoclu militar, cu care vedea pînă departe.

În cele din urmă, pe la ora zece, zări ceea ce aştepta de mult. Adrienne apăru în zare, călare pe calul acela mocănesc, pe urmele flăcăului de la Giurcuţa.

Porni la vale şi îi aşteptă la şaua culmii. Se salutară scurt, apoi Bálint îl conduse pe băiat pînă la marginea poienii, îl lăsă în grija ciobanilor pînă a doua zi dimineaţă, cînd vor veni după el, şi urcă din nou la femeia care-l aştepta.

Porniră împreună pe cărarea care şerpuia către culme, ocolind pe alocuri cîte o tufă de ienupăr, ca o plăcintă, cu marginile răsfrînte peste coasta abruptă. În preajma culmii Ursoaia urcau din ce în ce mai anevoios, poticnindu-se la tot pasul în colţii de stîncă ieşiţi printre smocurile de iarbă.

Încet, peisajul li se deschise în faţa ochilor. Piscurile golaşe de lîngă Albac se pierduseră în zare în dosul lanţului de coline acoperite de păduri care se întindea cît vedeai cu ochii, pînă la marginea păşunilor, de parcă totul ar fi fost încotoşmănit într-o blană pufoasă, de un verde crud. Pădurile seculare de tot soiul îşi înălţau vîrfurile, străduindu-se care mai de care să fie cît mai aproape de albastrul cerului. Totul părea un pastel în tonuri verzi cu nuanţe albăstrui, frumos conturat, ca o formă geometrică bine proporţionată. Doar de sub coasta pe care se opinteau ei cobora o păşune cu iarbă grasă, care se întindea lung la vale, pînă dincolo de stîne, la liziera pădurii de fag. Verdele încruntat al ierbii se lăfăia în razele neînduplecate ale Soarelui. Dîlmele şi adînciturile aveau nuanţe argintii, ca nişte pete de paloare pe obrazul neted al vegetaţiei crude. Fiindcă peste tot nu era decît iarbă. Ciobanii pustiau toate tufele şi puieţii, să nu-şi

arunce umbra peste hrana turmelor păscute de ei. Astfel, pajiștea se întindea netedă, ca un covor țesut fără greș.

Sus, aproape de culme, pe stînca golașă se întindeau tufele de ienupăr, străjuite de zîmbri răzleți, printre care se lăbărțau turtele spinoase, sleite de dogoare.

Urcau încet. Bálint mergea înainte, ca să-i arate drumul și să o poată ajuta, cu rucsacul Adriennei pe umăr. Cărăruia îngustă era de fapt unul din pîrîiașele săpate de apele furtunilor care se abăteau adeseori peste munte. Pe alocuri, pietrele se clătinau sub pașii lor, ca mai încolo granitul să fie săpat în formă de trepte înalte, pe care se cățărau anevoie. Merseră o bună bucată de vreme pînă ajunseră în pădure.

După lumina orbitoare, desișul li se părea în plină noapte. După stîncile înfierbîntate de soare, pădurea deasă îi întîmpină cu răcoarea ei mîntuitoare.

Se așezară pe pătura de licheni. Amîndoi erau leoarcă de sudoare.

– E îngrozitor de cald! – oftă Adrienne. Ce bine mi-ar prinde o baie!

– Am în cort un lighean de cauciuc. Dar apa e puțină, doar două bidoane.

– E destul și atît, numai să fie foarte rece.

Tăcură o vreme, apoi bărbatul îi spuse ezitînd, de parcă vorbele sale ar fi avut și alte înțelesuri, dorințe pe care nu îndrăznise să le rostească:

– Dacă nu te deranjează apa rece ca gheața, ar mai fi o soluție... Chiar sub noi curge un rîu de munte abundent ... E al naibii de repede, dar știu un loc unde se mai potolește, în dosul unui grohotiș și e cu nisip la fund.

Femeia făcu ochii mari:

– Aici, în pădure, în plină zi?

– Împrejur nu e nimeni!

– Nimeni. Doar pădurea...

Femeia îl privi nemișcată. Buzele ei cărnoase schițară un zîmbet stingher, scuturâ scurt din cap ca să-și dea părul într-o parte, apoi șopti abia perceptibil: „Bine...", lungind vocala ca un ecou venind de departe...

Coborîră pe o cale mai degrabă grohotiș decît cărare, afundîndu-și pașii cînd prin moliciunea catifelată a lichenilor, cînd prin

desișul frunzelor de afine. Pe alocuri, razele de soare reușeau să se strecoare printre crengile vînjoase ale brazilor uriași, luminînd pînă la incandescență cîte o ramură firavă sau aruncînd limbi de foc peste cîte o tufă sau o floricică stingheră, iar astfel totul în jur părea scufundat într-o beznă profundă.

Aerul era din ce în ce mai jilav. Se apropiau de pîrîu. Încă nu se vedea, dar îi auzeau vuietul.

Apoi, brusc, le apăru în fața ochilor.

Se opriră în fața unui cot adînc, aidoma unui golfuleț. Malul era abrupt, de parcă l-ar fi săpat cineva în formă de cerc. Acolo, tufele de afine se îngrămădeau într-o exuberanță de-a dreptul tropicală. Printre ele răsuna albastrul clopoțeilor, paloarea trifoiului înflorit și verdele ferigilor. La mijloc erau tolănite cîteva stînci cizelate de apa care se prelingea peste ele în mici torente care apoi se zbăteau înspumate ca să-și poată găsi calea mai departe, spre vale. În strîmtoarea aceea se forma un mic bazin, din care apa se prăvălea pe spinarea altor stînci uriașe, îngrămădite de puhoaie în vale, frîngîndu-se într-o droaie de pîrîiașe care se risipeau prin pietrișul grohotișului aruncînd în aer o ploaie de stropi mărunți, aproape invizibili care înlăcrimau aerul. Mai multe torente înspumate străluceau albe în bătaia soarelui. În rest, totul era pierdut în umbră. Puhoiul de apă era de culoarea oțelului, oglinda micului lac era întunecată, la fel ca lichenii umezi de pe coasta stîncoasă, sub bolta ramurilor de arțar care se înălțau în jur.

– Rămîi aici – îi spuse Adrienne, înainte să coboare spre rîul înspumat.

Bálint se culcă în iarba îmbibată de apă, privind torentul, lăsîndu-se pradă vrăjii clipei pe care o trăia ca într-un vis. I se părea că pădurea, stîncile, pîrîul care se prăvălea la vale nu existau aievea, la fel cum dispăruseră dimensiunile și spațiul din jurul lui, contopind totul într-un singur plan, pe un fundal întunecat împresurat cu praful aurit al razelor de soare străvezii care se prelingeau de-a lungul trunchiurilor liliachii ale copacilor, străjuind covorul verde crud al mușchilor și lichenilor, ca decorul unei povești străbătute de fiorul irealității.

Deodată, pe oglinda apei apărură cercuri concentrice de valuri azurii. Iar în mijlocul lor, din vaporii care începeșau văzduhul se ivi, ca o nălucă albă, un trup de femeie! O arătare mirifică, pășind cu

brațele ridicate în apa care-i ajungea pînă la glezne, pînă la genunchi, din ce în ce mai sus. Părul ei era mai negru decît lichenii de pe stîncile din jur, de pe scoarțele copacilor, atît de negru încît părea că-i plutește deasupra trupului. Se apropia de torentul învolburat, tot mai adînc și mai înspumat de furia prăvălirii sale în hăul de sub stînca ce îi stătea în cale.

Era o vedenie desprinsă dintr-un vis, o nimfă a pădurii care se scălda în îmbrățișarea naturii, întruchiparea zeiței Artemis. Se întoarse încet spre el, cu brațele ridicate peste coroana întunecată a părului ei. Apa înspumată îi mîngîia deja gîtul, sfîrcurile sînilor și triunghiul întunecat al feminității sale, care păreau scufundate într-un clopot de sticlă.

Torentul care i se potopea pe umeri împresura văzduhul cu milioane de picături minuscule, aurite de razele soarelui și în clipa aceea se întrupă între brațele sale arcul multicolor al unui curcubeu...

*

Se întoarseră la cort pe un drum destul de larg, dar părăsit de mult, care șerpuia la liziera pădurii, ținîndu-se mai tot timpul de mînă. Nu le abătuse calea decît pe alocuri cîte un vlăstar tînăr de brad sau un copac doborît de furtună.

Mergeau tăcuți, de parcă s-ar fi temut să nu risipească vraja care-i înconjura.

Dejunară în fața cortului din poiența de cîțiva stînjeni, dintre pădure și coasta stîncoasă, de unde priveliștea se deschidea pînă departe.

Orizontul era la fel de îndepărtat ca în largul mării, cu contururile încețoșate de arșița amiezii. Rămaseră multă vreme îmbrățișați privind albastrul nesfîrșit al cerului.

Bulgări albi de nori răzleți pluteau aproape nemișcați în văzduhul încremenit de căldură.

*

Tot atunci, în cabana de pe culmea Albacului dejunară și Margit împreună cu Pityu. Micuțul Alvinczy își primise păpica, iar acum moțăia în căruciorul lui, tras aproape de masa scoasă în pridvor.

Pityu era abătut, fiindcă deja de dimineață Margit nu-i mai dădea nici o atenție.

La început se gîndi că era supărată pentru că se oferise singur să o conducă pe Adrienne, fără să se gîndească la cîte avea de făcut pe lîngă casă. Voia să-şi răscumpere greşeala, aşa că apucă toporul, se duse în şură şi nu numai că tăie trei trunchiuri de fag, dar făcu şi surcele, apoi le cără pe toate în bucătăria de vară. Se opintise din greu, era asudat din cap pînă-n picioare, îşi bătucise palmele, aşa că se simţea îndreptăţit să fie răsplătit cu un strop de recunoştinţă. Dar micuţa Margit primi ofranda lui cu răceală şi, pretextînd că avea de terminat o scrisoare, se închise în camera ei, de unde nu ieşi pînă la prînz. Era un semn rău! Care nu prevestea nimic bun!

Nici nu se înşela!

În timp ce el tăia de mama focului lemne, ea scotoci prin grajd, unde dădu peste plosca cu palincă. I-o şi spuse în faţă, de îndată ce terminară de mîncat. Apoi adăugă:

– Dumneata ţi-ai încălcat jurămîntul. Mi-ai promis că aici nu vei bea. Aceasta a fost condiţia pe care ţi-am pus-o cînd m-am învoit să vii cu noi. A fost o josnicie faţă de mine. Mi-ai înşelat aşteptările şi ai adus pe ascuns alcool în cabana mea. M-aş fi supărat şi dacă ai fi coborît în sat să te îmbeţi, dar poate că te-aş fi iertat, pentru că ai fi făcut-o deschis. Dar nu accept faptul că ai abuzat de încrederea mea. Aşa că fă-ţi bagajele şi dispari din ochii mei!

Sărmanul Pityu încercă de mai multe ori să spună ceva, dar fără nici un succes. Ar fi vrut să se scuze, să se jure că nu se va mai repeta, dar micuţa Margit rămase neînduplecată. Nici nu apucă să spună ceva că ea se grăbi să-i strige pădurarului:

– Domnul coboară acum la Albac. Pune şaua pe unul din cai şi leagă-i bagajul de ea! – apoi îi întoarse spatele şi intră în cabană.

Pityu nu mai avea de ales. Era nevoit să plece. Pe deasupra mai trebuia să-i fie şi recunoscător că îi încredinţase lui să-i ducă scrisorile şi nu i le dăduse lui Gligor. Chiar îi şi arătase că una era destinată tatălui ei, alta pentru soţul ei, iar una era pentru administratorul lor de la Variaş, încrezătoare că le va expedia de la Turda, de unde urmau să ajungă mai repede. Aceasta era singura consolare a sărmanului Pityu!

Porni cu inima îndoită la vale, pe drumul pe care urcase fericit cu opt zile în urmă. Era o cărare abruptă, pietroasă. Se şi împiedică de cîteva ori. Nu era el prea deprins cu drumurile de munte, dar acum se împleticea şi mai des decît în alte dăţi. Nici de bastonul din fier

nu avea mare folos, fiindcă de cîte ori se sprijinea în el simțea de parcă ar fi pus mîna în jeratic, deoarece avea palmele pline de răni după sîrguința cu care mînuise toporul. Dar toate chinurile erau o nimica toată față de remușcările din sufletul său. Erau de asemenea dureroase, chinuitoare, dar ele îi însoțeau fiecare pas care-l îndepărta de acel mic paradis din care era acum alungat.

*

Se crăpa de ziuă. Prin fanta de la intrarea cortului se desena o dungă luminoasă care-i trezi. Mai întîi pe Bálint, apoi și pe Adrienne.

– E dimineață – șopti unul dintre ei.

– Da, răsare soarele – îi răspunse celălalt.

Se ridicară împreună din culcuș.

Îi atrăgea pe amîndoi lumina care mijea la orizont. Ieșiră în fața cortului. Afară era frig. Simțeau răcoarea tăioasă a dimineților de la munte. Era o răcoare înviorătoare, de parcă aerul ar fi fost ca o șampanie pusă la gheață. Inspirau adînc și așteptau răsăritul îmbrățișați.

De sub pîcla zdrențăroasă a norilor de la orizont se întrezări o dungă subțire, gălbuie, iar cerul deveni liliachiu, secera lunii părea o gravură nefirească pe fundalul din ce în ce mai luminos, movul întunecat devenind cenușiu tot mai deschis, care se transformă într-un verde ușor ca o respirație, o culoare imposibil de definit în infinitatea ei imaterială. Munții se conturau cu severitate, ca niște lame ascuțite, cele apropiate cu zimții pădurilor de brazi de pe culmile lor, iar cele din zare doar ca niște linii ce păreau decupate din tablă. Silueta înaltă a Măgurii, cele trei piscuri de la Trivale și coasta teșită a Dobrinului, oricît ar fi de diferite, se înlănțuiau în ritmul unei fraze de-a dreptul muzicale, cu piscuri urmate de alte piscuri, ca niște cuțite uriașe culcate pe pămînt.

Cîteva ramuri negre ca tăciunii se clătinau în boarea dimineții. Culorile nu se treziseră încă la viață decît pe cer, peisajul fiind doar un vălmășag de umbre, unele mai profunde, altele mai străvezii. Dar nu erau mai mult decît umbre, ca un desen în tuș sau o gravură.

Lumina se răspîndea treptat, cu o lentoare care putea fi cronometrată. După o vreme, se auzi dinspre tufele de ienupăr glasul unui scatiu, iar perechea lui îi răspunse din depărtare. Apoi cîntă

o mierlă, urmată de un pițigoi care țopăia de pe o creangă pe alta, așteptînd să răsară soarele.

Cei doi erau copleșiți de irealitatea momentului.

Se simțeau singuri în întreg universul, în fața unui spectacol grandios, poate prima dimineață a lumii.

Baza cerului deveni sîngerie. Dintre straturile de nori apăreau fascicole aurii ca din niște reflectoare uriașe, despicînd bolta pe care pînă atunci nu se văzuseră decît cîteva pete discrete de neguri. Ceața din zare se zdrențuia în fîșii lungi. Cele din apropiere aveau contururi argintii, cele din dosul lor erau portocalii, iar cele mai îndepărtate deveneau șofrănii și vineții, de parcă în dosul orizontului ar funcționa un furnal din ale cărui flăcări s-ar revărsa întruna puhoaie de metal incandescent.

Lumina se întețea clipă de clipă. Se părea că o baghetă magică colorează tot mai intens colinele și piscurile din jur – într-un albastru voalat pe cele din zare, un verde intens pe cele din preajmă, dînd piscurilor un contur rozaliu, dar deocamdată fără nici o umbră, doar cu prezența concretă a culorilor, fiecare cu firescul ei, iar întreaga lume aștepta înfrigurată să se împlinească din nou misterul etern al răsăritului.

Deodată norii se risipiră, înghițiți de o forță nevăzută și în locul lor apăru chipul triumfător al soarelui, prea strălucitor pentru ochii oamenilor. Pămîntul se împînzi de umbrele copacilor, ale tufelor, stîncilor dimprejur ca o puzderie de ofrande recunoscătoare față de forța care le readucea la viață.

La fel cum simțea și Adrienne, alături de Bálint. Stăteau strîns îmbrățișați la marginea prăpastiei. Primele raze de soare mîngîiară vîrfurile copacilor din spatele lor, iar apoi li se prelinseră pe frunți, pe trupuri, pînă ce măturară iarba, florile de cîmp și ramificațiile tîrîtoare ale ienuperilor.

În jurul lor se adună o armată întreagă de păsări cîntătoare.

Pițigoii moțați se legănau pe ramuri, mierlele pestrițe țopăiau dintre uscături, o ciocănitoare se repezi cu ciocul pe scoarța unui brad, găsindu-și scorbura tocmai alături de ei. De undeva se auzi cum ronțăie o veveriță.

Rămaseră îndelung nemișcați. Nu erau decît ei. Ei doi, singuri, doar ei, ca prima pereche din paradis, înconjurați doar de ceata fericită și încrezătoare a păsărilor pădurii.

Priveau lumina care se răspîndea peste tot, frumusețea care umplea întreaga lume și-i îmboldea să-și ia zborul către splendoarea ce se întindea la picioarele lor... Iar Adrienne se ridică aproape vrăjită și-și desfăcu larg brațele spre soare...

PARTEA A IV-A

I

Din două în două săptămîni, duminica, după slujbă, se țineau la sediul cooperativei de la Dienești cîte două ședințe – una pentru societatea „Furnica" și alta pentru cooperativa de credit. Membrii ambelor consilii de conducere erau cam aceiași: preotul reformat, farmacistul și cîte zece-doisprezece gospodari. Árpád Pelikán avea de asemenea un rol dublu – era vînzător în prăvălia „Furnica" și casierul cooperativei de credit. Participa și Miklós Gányi, secretarul lui Bálint, cînd era acasă și nu îl însoțea pe conte în peregrinările lui prin țară. De data aceasta participă încă o persoană importantă, tînărul Áron Kozma, trimis de ambele organizații să controleze gestiunile.

Áron Kozma era deja de mult omul de încredere al lui Bálint, pe care-l ajuta de ani de zile în tot ce făcea prin Ardeal. Din dorința lui de a face bine, Bálint se lăsa ușor antrenat în tot felul de acțiuni hazardate, așa că tînărul îi era de mare folos prin simțul lui practic și firea lui echilibrată. Astfel, Bálint îi încredință controlul întregii gestiuni. Cînd sosea tînărul Kozma, cei din conducerea cooperativei se întruneau ca să discute problemele mai importante, iar Bálint era mai bine să nu fie de față, fiindcă avusese și așa o mulțime de neplăceri.

Una dintre ele i se întîmplase tocmai la Dienești. Era de vînzare un teren de optzeci de hectare din vecini. Cineva propuse ca pămîntul să fie cumpărat de cooperativă și să fie împărțit între săteni, ceea ce ar fi fost o idee bună, dacă ar fi fost cooptați numai agricultori de încredere, după cum propuseseră cei din consiliul de conducere. Dar Bálint, în mărinimia și naivitatea lui, pledă să li se distribuie

cîte o parcelă și celor săraci lipiți pămîntului, iar în fața voinței lui amuțiră toate protestele. Așa că primiră cîte o bucată de pămînt și cei săraci, care după ce se văzură împroprietăriți, nu-și mai plăteau ratele decît din ani în Paști, iar unii chiar deloc. Cooperativa ar fi ajuns într-o situație foarte delicată dacă Bálint nu ar fi acceptat să acopere paguba din buzunarul său.

Asta se întîmplase la Dienești, dar avusese probleme asemănătoare și cu o batoză în Trei Scaune sau cu construcția sediului dintr-o comună din Ciuc. Toate acestea costau o mulțime de bani, iar pe deasupra puteau să pericliteze noțiunea de cooperativă, fiindcă întregul sistem de ajutor mutual pornea de la principiul moral al solidarității, pe care se sprijinea mișcarea de educare a maselor.

După ce ședința se sfîrși, Kozma mai discută o vreme cu membrii comitetului de conducere, apoi porni spre castel, împreună cu Gánya.

Cum locuia în aceeași direcție, îi însoți o vreme Gergely Szakács, fostul maestru de echitație al contesei Róza Abády, ieșit la pensie, împreună cu Pelikán, în semn de respect față de trimisul din partea direcției centrale a mișcării cooperatiste. Mergeau pe jos, fiindcă duminicile contesa nu înhăma caii decît în cazuri excepționale. Dar era vreme bună, o adevărată vară tîrzie de noiembrie. Însă aveau destul de mult de mers. Satul se întindea de-a lungul unei singure uliți. La stînga, casele erau înșirate lîngă canalul morii, iar în partea dreaptă chiar pe coasta dealului. De la sediul cooperativei pînă la biserică era vreun kilometru și jumătate. Bálint îi aștepta în fosta curie a bunicului său, de lîngă locuința preotului. Acolo își instalase deja de mult administrația moșiei, dar cum activitatea lui în legătură cu cooperativa luase amploare, amenajase tot acolo și trei încăperi pentru arhivă și o locuință pentru secretar.

Ulița largă era aidoma unei promenade. O mulțime de fete, în straie de sărbătoare, adunate în grupuri, chicoteau vesele, se dădeau la o parte din calea celor patru bărbați, ca apoi să se adune din nou bîrfindu-i în șoaptă și rîzînd în gura mare, cum făceau toate fetișcanele.

Și flăcăii umblau împreună, cît se poate de țanțoși și de fuduli. Aruncau cîte o vorbă strengărească spre fete, fără să se apropie de ele, cum aveau s-o facă după-amiază, la horă. Își scoaseră pălăriile cu respect față de Kozma și de cei care-l însoțeau. Ei salutau în stînga

și-n dreapta, dar nu conteneau să discute situația creată în urma acelei împroprietăriri nefericite.

Áron Kozma era cel mai iritat. Repeta întruna ce mare greșeală făcuse Bálint și cîte prejudicii puteau să rezulte din naivitatea cu care intervenise în favoarea săracilor.

Bătrînul maestru de echitație îi ținea isonul:

– Eu i-am spus de la bun început că nu e bine ce face, dar tînărul conte nici nu a vrut să mă asculte și s-a băgat singur în belea. Nu e destul de precaut, iar asta-i hibă mare!

Áron și cu bătrînul Gergely Szakács îl mai beșteliră o vreme pe Bálint pentru nesăbuința lui, dar în cele din urmă Miklós Gányi, care pînă atunci tăcuse, interveni. Le vorbi cu mult respect, dar foarte hotărît:

– Vă rog să mă iertați pentru că îndrăznesc să intervin, dar eu cred că mai este un punct de vedere pe care nu ar trebui să-l neglijăm. Eu recunosc că împroprietărirea asta a fost o greșeală și că domnul nostru nu-i cunoaște prea bine pe oameni. Dar poate că tocmai acesta este norocul nostru.

– Care noroc? – îl întrebă Kozma.

– Da, mă rog – continuă Gányi, cu chipul lui osos, delicat, aproape transfigurat de emoție – fiindcă dacă nu ar fi atît de entuziast, dacă nu ar vrea să ajute pe toată lumea, unde ar fi întreaga noastră mișcare? Numai abnegația lui îi face pe oameni să adere.

Îl privi pe Áron drept în ochi. Ochelarii lui mari străluceau în bătaia soarelui:

– Iată, de pildă, exemplul meu. Am fost ajutor de notar la Cetatea de Baltă. Aveam deja o vechime de șase ani și urma să devin în curînd notar plin. Dar l-am întîlnit pe contele Abády, care mi-a vorbit despre planurile lui și m-am lăsat de notariatul care nu-i o treabă ușoară, dar îți asigură o pîine sigură, și am venit alături de el. Și nu pentru cele pe care mi le-a spus, deoarece nu este nici pe departe un mare orator, ci pentru că se simte în cuvintele lui că este sincer și crede ce vorbește. Și mulți simt la fel.

– Da, foarte mulți! – spuse Árpád Pelikan, un bărbat scund, cu o burtă respectabilă și cu privirea dreaptă. Da, sînt sigur de asta. Și eu am pățit la fel. Am avut o băcănie care mergea destul de bine, dar cînd am aflat că se caută un director pentru „Furnica", am vîndut totul și am venit aici. Dacă n-aș fi știut că era cineva care

garanta pentru întreaga întreprindere, nu aș fi făcut acest pas. Dar acum nu-mi pare rău.

– Interesant! – îi răspunse Kozma. La asta nu m-am gîndit niciodată, cu toate că e foarte adevărat ce spuneți – apoi izbucni în rîs: N-are nici un rost să mai continuăm: și eu am pățit la fel. Cine naiba și-ar mai bate capul cu toate problemele oamenilor, dacă nu m-ar fi îmboldit el? Iar după cîteva clipe de tăcere, adăugă zîmbind: Acum a pus mîna și pe fratele meu. Numai Dumnezeu știe cum!

Traversară tot satul discutînd.

În urma lor se ridica un nor firav de praf, pe care vîntul îl risipea într-o clipă.

*

După slujbă, cînd Áron Kozma și cu Gányi plecară la ședința de la cooperativă, Bálint deschise portița de la țintirimul din spatele bisericii și intră în fosta curie a bunicului său. De cîte ori intra pe ușa aceea – și o făcea des, aproape zi de zi – își amintea de el. I se părea întotdeauna că Péter Abády îl aștepta printre trandafirii lui sau pe veranda cu coloane grecești. Îi vedea și acum fața delicată, cu mustața în furculiță, părul alb ondulat, privirea înțeleaptă și zîmbetul binevoitor.

După ce Ázbej se mutase de acolo, Bálint refăcu grădina rămasă în paragină.

Trandafirii cu tulpinile zvelte se înșirau din nou pe lîngă potecă sau alții, cățărători, tapițau zidurile ca odinioară. Dar bineînțeles că nu mai erau la fel de frumoși ca pe vremuri, cînd îi îngrijea bătrînul. Coloanele erau din nou în culoarea naturală, la fel ca toate încăperile care își recăpătară aspectul din trecut. Mobilierul era desigur altul, fiindcă acolo se mutaseră administrația cooperativei și cea a moșiei, iar lucrurile lui Péter Abády fuseseră depozitate în castel. Numai biroul bătrînului rămase neschimbat.

Toți pereții erau acoperiți cu rafturi de cărți din lemn de cireș, nu prea înalte. Fiecare coloană delicată, de un verde pal, cu intarsii aurite, avea la capăt cîte un cap de femeie, în stil egiptean, iar la bază se termina în cîte un glob minuscul, strîns în gheare de vultur acoperite de pene aurite.

Nu lipseau decît tablourile – acuarelele de Barabás și portretul străbunicii sale, pictat de Isabey, le duse în camera sa din turn,

deoarece conacul nu mai era o locuință, ci un centru administrativ. În schimb, vechea masă de scris era la locul ei, în fața ferestrei, ca pe vremuri. Acolo semna Bálint actele și controla registrele cu gestiuni.

Dar nu putea să folosească decît tăblia, îmbrăcată în piele fină și mărginită de o mică balustradă. Sertarele probabil că erau așa cum le lăsase bătrînul. Nimeni nu reușise să le deschidă. Cheile sertarelor laterale pesemne că erau în cel de la mijloc, iar cheița acestuia exista. Cu siguranță că aceea era, după bilețelul cu scrisul bătrînului atîrnat pe ea. Dar nu deschidea broasca, ci se învîrtea în gol. Negreșit că sertarele își aveau taina lor, pe care Bálint încercase adeseori să o descopere, dar în zadar. În cele din urmă renunță. Nu regreta, poate că se și bucura în adîncul sufletului, fiindcă se temea de nenumăratele secrete care ar ieși la iveală de acolo, unele poate din vremuri străvechi, de mult îngropate, scufundate în uitare.

Nici nu avea nevoie de acele sertare. Avea în colțul încăperii un dulăpior cu rulou în care-și putea încuia scrisorile personale. Era singurul obiect modern din încăpere.

Bálint se așează la masa de scris. Avea în față scrisorile și presa sosită cu poșta de dimineață. Începu cu ziarele. Citi mai întîi știrile externe, ca în fiecare zi, de vreo lună și jumătate, de cînd izbucnise războiul balcanic. Pe măsură ce se prelungea, cu implicații din ce în ce mai complicate, el citea știrile tot mai îngrijorat. Cunoscînd deja de mult doctrina celor de la Ballplatz, bazată pe menținerea status quo-ului în Balcani, și totodată planurile lui Franz Ferdinand vizînd extinderea hegemoniei austriece și înglobarea zonelor slave din sud în sfera de influență a monarhiei, era din ce în ce mai descumpănit urmărind noile evenimente. Devenea limpede că Rusia intenționa să declanșeze războiul. Influența ei putea să devină dominantă. Cum puteau cei de la Ballplatz să tolereze una ca asta? Avea senzația că cei de acolo comiteau o greșeală fatală.

În loc să combată vehement orice tentativă de război, ministrul Afacerilor Externe preferase să ia legătura pe căi diplomatice discrete cu celelalte mari puteri. Împreună cu ele și într-o aparentă unanimitate, transmise celor patru capitale ale Uniunii Balcanice că, indiferent de evoluția conflictului, marile puteri nu vor accepta nici o atingere față de integritatea teritorială a Imperiului Otoman. Însă declarară public acest avertisment abia în ultima clipă, la

8 octombrie 1912! Atunci cînd devenise deja evident că nu mai era nimic de făcut.

Pentru ca pilula să fie mai ușor de înghițit, marile puteri se angajau să supravegheze ca Poarta să înfăptuiască în Macedonia măsurile necesare. Dar această notificare nu parvenise la timp conducerii de la Cetinje, ci abia după-amiază, cînd bravul Nikita nu doar că declarase în acea dimineață război, ci trecuse deja frontiera turcă.

Cum era cu putință una ca asta? Era greu de crezut ca Ministerul Afacerilor Externe de la Viena să nu fi știut ce se pune la cale. Ar fi fost suficient să citească cotidianul *Times*, care publicase textul pactului balcanic încă de la sfîrșitul lui august. Iar gîndul că eventualii învingători ar putea fi constrînși să se întoarcă în cadrul vechilor frontiere era absolut inimaginabil chiar și pentru cei de la Ballplatz, oricît de formaliști ar fi fost ei. Singura explicație era aceea că marile puteri păreau convinse de victoria turcilor, iar Viena considera că aceasta ar fi fost o lecție numai bună pentru statele balcanice. Aceasta era, de fapt, și părerea generalului prusac von der Goltz, cel care a coordonat procesul de restructurare a armatei otomane, în ceea ce privește raportul de forțe din zonă.

Poarta le mulțumi marilor puteri, fără să pună nici un preț pe inițiativa lor, iar statele balcanice nici nu se sinchisiră de ea. Așa că războiul izbucni, iar Imperiul Otoman suferi o înfrîngere usturătoare.

În zece zile, bulgarii erau deja în fața Adrianopolului, iar sîrbii trecură de Üzbük, intrară în Albania, devansîndu-l pe Nikita, asediară orașul Shkodra și se apropiară de Adriatica. Grecii erau deja la Salonic! În Balcani se desfășura o adevărată cursă contra cronometru, iar întrebarea nu mai era ce-i mai păzea pe turci, ci care dintre aliați va ajunge mai repede într-un oraș sau altul?

Abia în clipa aceasta se trezi și Monarhia. Orașele macedoneene și cele rumeliene nu mai contau, însă Albania era cu totul altceva. Albania era de o importanță vitală. Nici nu se punea problema să-i lase pe sîrbi să o ocupe. Monarhia protestă. Italia de asemenea, chiar dacă pe un ton mai ponderat, fiindcă pentru ea ar fi fost foarte neplăcut dacă sîrbii ar fi pus mîna pe malul opus al Adriaticii.

Acestea erau tulburările care ocupau prima pagină a ziarelor. Regele fiind la Budapesta, se grăbi și Berchtold într-acolo, la fel ca moștenitorul tronului, împreună cu Schemua, șeful statului major,

care în ziua următoare pleacă la Berlin. Apoi Conrad îi duse regelui Carol, la București, scrisoarea olografă a lui Franz Ferdinand. Ulterior apăru o declarație semioficială potrivit căreia Monarhia era gata să apere, fie și militar, independența Albaniei. Dar erau vești și mai grave.

La granița cu Galiția, trupele austro-ungare au fost majorate la efectivul de război, ca răspuns la creșterea trupelor de graniță rusești la un milion de soldați, sub pretextul unor exerciții de mobilizare.

Jurnalele proaspăt sosite aduceau și alte vești. Se zvonea că au fost atacate consulatele austro-ungare de la Prizren și Mitrovica, unde sîrbii au rupt drapelele și au devastat încăperile.

Bálint rămase îngîndurat. Veștile din ultimele zile fuseseră destul de îngrijorătoare, dar acestea erau de-a dreptul alarmante. Dacă atacurile asupra consulatelor se confirmau, războiul era inevitabil. Nici o mare putere nu putea tolera așa ceva, fiindcă ar fi însemnat să-și facă harachiri.

Privi pe fereastră cu ochii mijiți.

Soarele strălucea. Gazonul care cobora pînă la marginea grădinii era verde, dar tufele și coroanele copacilor aveau nuanțe aurii. Prin fața ferestrei plutea cîte o frunză, ca un fluture uriaș, de culoarea șofranului, desprinsă de pe arțarul din față. Se legăna prin aer, în lumina orbitoare, părînd nehotărîtă, pînă ce se așeza cu un foșnet discret alături de numeroasele ei surate aurite, ca apoi să pornească alta pe urmele ei, lăsîndu-se cu aceeași grație în brațele pustiirii apropiate, conștientă parcă de propria sa frumusețe.

Cît de pașnică era grădina! De parcă nici n-ar fi existat războiul, cu crimele sale, ci lumea ar fi fost minunată și liniștită.

Bálint simți cum i se strînge inima.

Era îngrijorat pentru țara, pentru neamul lui, dar avea și motive personale – ce se va întîmpla cu mama sa, dacă va izbucni războiul?

Mai nou, ea avea amețeli. Dar nu voia să se afle. Bálint bănuia că și în noaptea trecută pățise ceva, fiindcă dimineață i-a trimis vorbă că nu vine la biserică, ci vrea să rămînă pînă la prînz în pat. Probabil că avea motive serioase, fiindcă Róza Abády ținea morțiș ca atunci cînd erau la Dienești să nu lipsească niciodată de la slujba de duminică. Camerista ei nu știa nimic. Bálint încercase să o vadă, dar ea îi transmise să nu o deranjeze, fiindcă voia să doarmă pînă la amiază.

Oare ce se va întîmpla în caz de mobilizare generală? Dacă va fi nevoit să rămînă luni de zile departe de casă, fără nici o veste de la ai lui și îngrijorat pentru mama sa.

Se ridică agitat în picioare și începu să umble prin cameră, apoi se întoarse din nou la ziarele din ziua aceea. Dădu peste o singură știre ceva mai liniștitoare: Sir Edward Grey voia să medieze între forțele beligerante, ca să calmeze spiritele. Intențiile de pace ale Angliei rămaseră ultima lui speranță.

Apoi trecu la știrile interne. Nu găsi nimic liniștitor.

După reluarea lucrărilor plenare de la mijlocul lui septembrie, opoziția schimbase tactica. După ce, în sesiunea de ședințe din vară, se ținuse la distanță de clădirea Parlamentului, acum redevenise activă. Probabil că în timpul adunărilor populare de la începutul toamnei reprezentanții ei își dăduseră seama că atitudinea lor de pînă atunci nu avusese mare ecou prin țară. Așa că acum încercau o tactică nouă. Își făcură apariția în Cameră. Citiră cîteva declarații, stîrniră cîteva mici scandaluri, cu surle, trîmbițe și tobe, apoi dispărură din nou, afirmînd că toate deciziile de după 4 iulie erau ilegale. Erau într-un coflict permanent cu conducerea Camerei și cu gărzile de pază interioară, înființate de atunci. La una din acele ședințe intrară pînă în mijlocul sălii strîns uniți într-un grup compact, pentru ca membrii gărzilor să nu-i poată da afară pe cei excluși din clădire și rămaseră de la prînz pînă tîrziu între masa stenografilor și fotoliile miniștrilor, de unde nu se mișcară pînă seara la opt, cînd renunțară la acțiunea de protest și se hotărîră să plece.

Apoi încercară altceva. În condițiile în care gărzile le împiedicau intrarea în sediu acelor deputați cărora comisia de disciplină le interzise accesul la un anumit număr de ședințe, apelară la un alt tertip. Careva descoperi că nu era pază la intrarea personalului de la bucătărie, pe unde se putea intra nestingherit, așa că planul le era la îndemînă. Nu aveau decît să se furișeze pe acolo și să urce cu liftul folosit pentru trimiterea la etaj a papricașului de pui sau fricandoului de vițel! Se așteptau să-i lase pe toți cu gura căscată! Vor da buzna cu toții și gata...! Desigur că vor fi dați afară din nou, dar vor avea măcar satisfacția da a-i fi tras clapa lui Tisza! Își încercară norocul, dar tentativa lor eșuă. Poate că-i dibuise vreunul din angajați și anunțase gărzile din timp sau vreunuia din „complotiști" îi umblase gura și le dăduse de gol minunatul plan.

Și totul se întîmplă tocmai atunci cînd armatele sîrbești erau la porțile Durres-ului, iar spectrul războiului mondial se contura peste Dunărea inferioară și arcul Carpatic.

Dar ziarele menționau și alte evenimente care se petreceau în capitala maghiară.

Văzînd că situația din Balcani se agravează, liderii coaliției – Kossuth, Justh și cu Andrássy – considerară că era momentul să-și expună un punct de vedere, să ia atitudine față de evenimentele din ce în ce mai complicate. Judecară corect că pasivitatea lor, materializată prin refuzul de a participa la lucrările Camerei, nu ducea la nimic bun, iar opinia publică nu le va aprecia la justa ei valoare absența, în schimb vechile lor nemulțumiri erau pe cale să fie date uitării. De aceea se întorseseră și înainte în Cameră, încercînd noi metode să facă debandadă, iar Zoltán Désy afirmase despre prim-ministrul maghiar că era „cel mai mare panamist[1] din lume". Pînă atunci, toate acestea au fost bune și frumoase. Dar acum, în plină criză balcanică, era nevoie de ceva nou. De discursuri, de luări de poziție, de atitudini ieșite din comun, din care să reiasă cît erau ei de diferiți față de acel guvern de strînsură, ce concepții generoase și atotcuprinzătoare aveau.

Dar nu puteau să se întoarcă în Cameră și să participe la dezbaterile despre politica externă, fiindcă în felul acesta ar fi fost nevoiți să aștepte ca Tisza să le dea cuvîntul, ceea ce ar fi însemnat că acceptă validitatea regulamentului de ordine internă adoptat fără consimțămîntul lor. Aceasta ar putea fi una dintre interpretările juridice ale revenirii lor, ceea ce ar fi fost inacceptabil pentru ei!

Așa că găsiră altă soluție, mult mai ingenioasă.

Convocară o „adunare națională" în sala de bal a hotelului Royal, declarînd că acolo era adevăratul Parlament, nu în clădirea în care se adunau de obicei deputații. Așa că decanul de vîrstă împreună cu secretarul luară loc pe scenă și aleseră președintele, doi vicepreședinți, secretarii și astfel Parlamentul din umbră putea să-și înceapă lucrările.

---

[1] Apelativ care trimite la un scandal de corupție din ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, faimos în epocă, declanșat în Franța și legat de construcția Canalului Panama (n.red.).

Albert Apponyi luă primul cuvîntul. Descrise într-un minunat discurs întreaga situație internațională și, considerînd că cei reuniți în acea sală împreună cu el reprezentau țara, transmise mesajul de solidaritate a întregii națiuni maghiare cu Bulgaria, Grecia și Serbia. Se declară adeptul libertății tuturor popoarelor, al dreptului lor de a-și croi singure soarta și întinse, cu un gest de o mare noblețe, o mînă prietenească spre Belgrad. Acestea erau principiile de bază ale moțiunii pe care o supuse aprobării generale.

Apoi îl urmară alți oratori, dintre care Lovászy și Lajos Holló, mergînd și mai departe, se declarară ferm împotriva întregii politici externe a Monarhiei, părînd de-a dreptul de partea Serbiei. Afirmară că insistența Austro-Ungariei de a se situa pe poziții de mare putere nu era altceva decît o vanitate costisitoare, că era la latitudinea statelor balcanice să-și aleagă formele de organizare pe care le doreau și că orice ingerință în treburile lor era neavenită. Și tot aici se vorbi pentru prima oară, în termeni destul de voalați, despre nocivitatea alianței cu Germania, care reprezenta doar interesul nemților. Din toate aceste discursuri se desprinse o idee destul de confuză despre un fel de fraternitate, fiindcă maghiarii erau iubiți de toate popoarele balcanice, în detrimentul austriecilor, pe care îi ura toată lumea. Desigur că toți oratorii susțineau moțiunea lui Apponyi, avînd sentimentul eroic de a le fi spus austriecilor adevărul în față, fără menajamente.

Bálint aruncă ziarul iritat. Cele citite îl indignară profund. Acel Parlament alternativ era o absurditate! În timp ce războiul stătea să izbucnească în orice clipă, iar problema cea mai importantă era apărarea țării, asemenea discursuri erau de-a dreptul nebunești.

„Nu înțeleg nici în ruptul capului – își spuse în sinea lui – cum de și-au dat acordul niște lideri ca Apponyi, Kossuth și Andrássy, care nu puteau să ignore efectele, mai ales pe plan extern, ale unor asemenea afirmații făcute – după cum chiar ei declaraseră – în numele întregului popor maghiar! Ce încurajare erau acestea pentru Rusia! Era o adevărată invitație să ne atace! Iar pentru cei din Balcani să nesocotească puterea Monarhiei și să-și bată joc de ea. Ca la Paris și la Sankt-Petersburg să pară că Monarhia e pe cale să se destrame și Ungaria e în pragul revoluției! Cum se poate ca liderii coaliției să nu se fi gîndit la toate astea?"

Se apropie din nou de fereastră. O deschise și rămase multă vreme în adierea aerului răcoros, care-l înviora.

Bruma dimineții se mai vedea pe alocuri, acolo unde soarele încă nu ajunsese să o topească și făcea ca iarba să pară presărată cu pudră. În alte locuri, pajiștea își recăpătase verdeața, pătată pe alocuri de vișiniul frunzelor moarte ale platanilor și de cele gălbui ale arțarilor, care continuau să plutească încet prin aer, împestrițînd tot mai des pajiștea cu auriul nostalgic al verii trecute... Dar el nu vedea nimic din această splendoare de toamnă, ci era cu ochii pierduți în gol.

*

Reveni la realitate atunci cînd ușa se deschise și intrară Kozma Áron și cu Gányi.

Veniseră să-i dea socoteală despre ședința de la cooperativă. Gestiunea era în regulă, iar casa și contabilitatea exemplare. Kozma vorbi despre situația actuală a parcelărilor, care se îmbunătățise simțitor. Mulțumită insistențelor repetate, cei din comitetul de conducere reușiseră să recupereze cîteva din datoriile rău platnicilor, așa că Bálint primi înapoi cîteva mii de coroane din cele plătite pînă atunci. Tînărul Kozma îi explică totul pe îndelete, ca prietenul lui să priceapă cîte complicații crease prin mărinimia sa ușuratică.

Bálint îl aproba în tăcere. Rostea din cînd în cînd cîte un cuvînt de apreciere, de încurajare. Cu toate că era cu gîndurile în altă parte, mai precis încerca să găsească o explicație la acea dispută pseudo-parlamentară, care îl iritase atît de tare. Iar pînă la urmă o și găsi. Era o urmare a faptului că politicienii maghiari – aproape fără excepție – trăiau cu convingerea că cuvîntul lor nu se auzea decît în țară. Aceasta era concepția lor fundamentală. Nimeni nu se gîndea că declarațiile sau faptele lor aveau ecouri și în străinătate. Nici măcar personalități ca Apponyi, al cărui cumnat era ambasadorul țării la Londra, de unde probabil că îi trimitea o serie de informații, sau Andrássy, el însuși fost diplomat și care se formase o vreme pe lîngă tatăl său, cel mai bun ministru de externe al lui Franz Jozef. Nu se gîndeau sau uitaseră de lumea înconjurătoare și priveau totul numai prin prisma patimilor ideologice interne sau în hățișul subtilităților juridice de neînțeles pentru cei de alte naționalități. Orizontul lor nu trecea mai departe de Viena, iar dincolo de spațiul maghiar începea neantul! Proiectul de rezoluție citit la hotelul Royal

nu era de fapt adresat statelor balcanice, ci guvernului maghiar, cel mult regelui, ca să se afle cît erau ei de nemulțumiți.

Iar opinia publică, izolată secole la rînd de evenimentele de pe scena lumii, nu realiza gravitatea conflictelor din Balcani, nici nu era interesată de ele, de parcă toate evenimentele de peste hotare nu se petreceau în Europa, ci undeva pe lună.

Între timp, Bálint îl aproba cu atît mai încîntat pe Kozma, cu cît era mai puțin atent la cele spuse de el. Așa că atunci cînd, în cele din urmă, Áron îl rugă ca în turneul pe care urmau să-l facă, să nu-și asume nici o responsabilitate financiară, ba chiar să nu o mai facă niciodată, fiindcă acest gest era contrar principiului mișcării cooperatiste, Bálint, care nu auzise decît ultimele cuvinte, îi răspunse entuziast: „a, da, desigur... promit... sînt perfect de acord..." – la care Áron Kozma îi aruncă lui Gányi o privire victorioasă, de parcă i-ar fi spus: „Iată cît de ușor am reușit să-l conving! Acum îmi dă dreptate!"

Se ridicară în picioare. Era ora prînzului, așa că se pregăteau să urce la castel, cînd Bálint observă că încă nu deschisese poșta din ziua aceea. Așa că îl rugă pe prietenul său să plece înainte, ca să-i țină de urît mamei sale, pînă ce va ajunge și el.

Rămase singur cu secretarul său.

Primele două-trei scrisori erau în legătură cu cooperativa. După ce le citi, i le dădu lui Gányi, schițîndu-i în cîteva cuvinte răspunsul pe care voia să-l trimită. Apoi urmă plicul cenușiu, trimis de Mézes András.

Plăieșul îi scria despre afacerile lui Simó. Bătrînul se întîlnise în pădure cu Culă. Situația se agravase. În timp ce tînărul coborîse la tîrgul de la Huedin, popa Timbuș urcase la Peicoi ca să-l amenințe pe Ion Amafteiașului, bunicul lui Culă, și să-i ceară explicații pentru că acesta a depus o plîngere împotriva lui Simó și a angajat un avocat maghiar la Cluj. Bătrînul era tare speriat. I-a răspuns preotului că el n-are habar de nimic, că nepotul lui a făcut totul și el doar a semnat, pentru că el e bătrîn și nu știe carte, așa că nu are nici o vină. Timbuș i-a pus o hîrtie în față și i-a cerut să facă o cruce pe ea, dar bătrînul Ion a protestat și de data asta a refuzat să semneze, însă Culă se temea că nu va putea să-l mai împiedice multă vreme, fiindcă bunicul lui e bătrîn, simte că i se apropie sfîrșitul, iar Timbuș îl amenință cu iadul. Dar tînărul nu știa ce conține documentul

acela. Probabil că era anularea mandatului dat acelui avocat, dar poate că era și o declarație în favoarea lui Gaszton Simó. Bătrînul n-avea idee.

„... Vă scriu toate astea – își termina Mézes scrisoarea fără punctuație, dar foarte limpede concepută – pentru că din asta ar putea să iasă necazuri mari și Culă e tare speriat că Timbuș și cu Simó sînt siguri că ar putea să-l convingă pe Ion pentru că io m-am văzut ieri cu Simó care mi-o zis că o să ne arate el că nimeni nu poate să-și facă de cap cu el și poate că ar fi îndrăznit să mai spună și altele dar io m-am uitat urît la el și poate s-o temut că îi și trag una dar am văzut că îi tare vesel chiar dacă o zis acum 3 adică trei săptămîni că lui i s-o urît să mai fie notar și se mută de la noi dar acum nu o mai zis așa ci pare că s-o răzgîndit..."

Bálint se întunecă la față. În august, după ce se întorsese din munți, căutase un avocat care știa românește, ca să poată reprezenta plîngerile lui Ion în fața direcției financiare, dar să se poată și înțelege cu sătenii în timpul anchetei de la fața locului. Nu era o sarcină ușoară, fiindcă era de notorietate relația de prietenie dintre Simó și prefect, iar prin intermediul acestuia și a șefului comitatului vor face tot posibilul să-l scoată pe notar basma curată. Așa că nu era indicat decît un avocat care să nu aibă nici o legătură cu prefectura.

În cele din urmă, găsi omul potrivit și depuseră plîngerea. Dar cu toate că, formal, ancheta începuse, deocamdată nu avusese loc nici o înfățișare. Era evident că Simó făcea tot posibilul să tragă de timp, ca să aibă vreme să-l facă pe bătrîn să-și retragă plîngerea. Iar dacă reușea, era salvat.

Dar asta nu era totul. În cazul în care Simó ar fi achitat, ar putea să depună el plîngere împotriva nepotului lui Ion și să-i pricinuiască o serie de necazuri.

Bálint era din ce în ce mai îngrijorat. Ar fi fost o tragedie pentru el ca acest tînăr cumsecade să sufere neplăceri pentru că avusese încredere în el. Ridică ochii de pe scrisoare și îl privi pe Miklós Gányi, care era chiar lîngă el. Din dosul ochelarilor săi groși, cu rama neagră, i se oglindea în ochi compasiunea și solidaritatea, de parcă ar fi citit pe fața lui Bálint gîndurile care-i mistuiau sufletul. În clipa aceea, își aminti că Gányi fusese șase ani ajutor de notar. Poate reușea să-i dea sfaturi sau să-și spună părerea în legătură cu consecințele de care trebuia să țină cont.

Se întoarse spre el și îi explică pe scurt situația, cum că pîrîții încercau să-l facă pe bătrîn să-și retragă acuzațiile.

Gányi îl ascultă cu atenție, apoi își întoarse într-o parte chipul prelung, cum făcea întotdeauna cînd era îngîndurat.

–Am auzit deja despre cazul acesta – spuse el după ce Bálint îi explicase cum stăteau lucrurile. Mi-a povestit inginerul Winkler, după ce s-a întors ultima oară de acolo. Dacă se face ancheta, Simó își pierde fără îndoială slujba, fiindcă în cazuri de delapidare, justiția e nemiloasă. Dacă însă ar reuși să-l convingă pe bătrîn să declare că nepotul lui nu i-a explicat îndeajuns de limpede ce conținea documentul pe care l-a semnat și că recipisa cu pricina nu se referea la plata impozitului, ci la cu totul altceva, asta ar putea duce la complicații destul de serioase.

Gányi făcu o scurtă pauză, apoi continuă:

– Dat fiind că e analfabet, bătrînul nu este pasibil de pedeapsă, dar nepotului său i s-ar putea intenta un proces de calomnie, pentru care ar fi cu siguranță condamnat. Și, poate..., nu doar el. Simó e atît de înverșunat, încît ar fi în stare să facă plîngere și împotriva lui András Zutor, ca să-l acuze de instigare și... – aici Gányi ezită, dar pînă la urmă își luă inima-n dinți și-i spuse deschis – poate chiar și pe dumneavoastră....

– Poftim?... Pe mine?... Chiar așa?

– Da, domnule conte, fiindcă dumneavoastră ați comunicat plîngerea avocatului. Dar bineînțeles că ar fi o acuzație ușor de apărat, cu argumentul că ați fost de bună credință și ați acționat în interesul general. Așa că este puțin probabil ca Simó să meargă atît de departe, însă cu siguranță că vă va chema ca martor și totodată va face cît mai mare vîlvă prin presă, erijîndu-se în postura victimei, deoarece cu cît va fi scandalul mai mare, cu atît mai mare va fi și satisfacția lui.

– Simó în rolul mielușelului persecutat... ce glumă bună! Dar ce ar fi de făcut? Să vorbim cu bătrînul Ion?

Gányi făcu o grimasă. Îi răspunse apăsînd bine cuvintele:

– Nu ar fi indicat să o faceți personal. Bătrînul va fi chemat ca martor în proces, așa că adversarul ar putea să vă acuze de instigare la mărturie falsă, ceea ce ar agrava situația. Singurul lucru pe care am putea să-l facem ar fi să-l convingem cumva pe nepotul său că ar fi fatal pentru el dacă bunicul lui ar nega totul. Să fie tot timpul

cu ochii pe el, ceea ce din partea lui Zutor nu ar bate la ochi și să aibă grijă de el, așa cum a făcut-o și în pădure.

Bálint rămase îngîndurat, apoi se ridică în picioare și îi întinse mîna.

– Îți mulțumesc pentru sfaturi. Am să-i scriu chiar acum.

– Vă rog să nu-i scrieți. E mai bine așa. Nu se știe niciodată ce se poate întîmpla cu o scrisoare. Mai bine chemați-l aici... ar fi cea mai bună soluție... da, mult mai bună...

Bálint îl conduse pînă în capul scărilor. Înainte să-și ia rămas bun, secretarul mai adăugă cu un zîmbet discret:

– Mi-ați face o mare onoare, domnule conte, dacă... dacă mi-ați permite să vorbesc eu cu Zutor... Am experiență în asemenea probleme. Ar fi mai bine decît dacă ați vorbi dumneavoastră cu el... aș fi bucuros să vă pot ajuta...

*

Cînd Bálint se arătă îngrijorat, mama lui îl liniști spunîndu-i că rămăsese în pat pînă tîrziu fiindcă avusese o noapte albă, dar altfel se simțea bine. Discuta binedispusă cu Áron Kozma. Purta una din rochiile ei de sărbătoare, poate fiindcă era duminică sau în cinstea tînărului, fiul lui Boldizsár Kozma, tovarășul ei de joacă din copilărie, pe care nu-l mai văzuse de patruzeci de ani. Era plină de viață și mereu puțin infatuată, dar cînd voia, știa să discute cu mult farmec despre curse, despre haita de la Juc sau despre creșterea cailor, așa că Bálint se liniști.

Dejunară, apoi plecă cu mașina, după ce-i telegrafiase lui Winkler la Beliș să-l trimită pe András Zutor la Dienești. Pe Gányi nu-l luase cu el. Nu spuse nimănui că Zutor nu avea să se întîlnească decît cu secretarul lui.

Considerase că așa era cel mai bine.

Cînd porni, mama lui ieși pe balcon, ca să-i facă cu mîna. Rămase acolo pînă ce mașina ieși în viteză pe sub bolta porții mari de la intrare.

Bálint își aminti mai tîrziu adeseori de scena aceea.

O vedea, de-a lungul anilor, cum stătea dreaptă, în dosul balustradei de piatră și îi făcea semn cu mîna ei dolofană...

II

Turneul de zece zile întreprins de Bálint, împreună cu Áron Kozma, ca să viziteze cooperativele din județele din sud-estul Transilvaniei se termină în comuna Fizeș, aproape de Tîrnăveni.

Observară deja în timp ce controlau contabilitatea și celelalte scripte, dar mai ales în timpul ședinței comitetului director, că localnicii stăteau mai tot timpul ca pe ace, nerăbdători să se termine odată totul. Bombăneau întruna între ei, aruncînd priviri nerăbdătoare către ceasul de pe perete. Iar cînd îi întrebară ce probleme sau ce propuneri aveau, ceea ce în alte locuri stîrnise discuții aprinse, sătenii le răspunseră că totul era în cea mai perfectă ordine și nu le lipsea nimic, cu ochii mereu la ușă.

Lui Bálint și lui Áron nu le venea să creadă. Controlaseră toate registrele, erau convinși deci că nimeni nu avea nici o neregulă de dosit. Așadar, singura explicație era că sătenii se pregăteau de petrecere și nu le-ar fi fost pe plac să întîrzie din cauza acelor discuții de la cooperativă.

Așa că în jurul prînzului, cînd se urcară în mașină ca să plece mai departe, fizeșenii răsuflară ușurați. Le deschiseră bucuroși portierele, să se urce cît mai repede în mașină, se grăbiră să se dea la o parte din cale și le făcură cu mîna semne de rămas bun, de parcă i-ar fi îmboldit să dispară cît mai repede din comună.

Pe valea Tîrnavei Mici, satele se înșirau des, cu distanțe mici între ele. Abia ieșeai dintr-unul că și intrai în satul învecinat. Urma comuna Gănești, satul lui Pityu Kendy. În cîteva minute erau deja acolo, cu toate că drumul era plin de oameni, o mulțime de flăcăi, de fete și de copii care veneau veseli de la Fizeș, de parcă s-ar fi dus la iarmaroc sau la reprezentația vreunui circ ambulant.

Satul era deja plin de oameni. Se dădeau la o parte cu fețele radioase din calea mașinii, poate crezînd că și ei mergeau acolo unde se grăbea toată lumea. Ajunseră astfel conduși de mulțimea în straie de sărbătoare pînă la conacul lui Pityu. Gardul din bîrne înalte era înconjurat de o mulțime compactă de oameni care la claxonul șoferului se trase de îndată la o parte, deschizîndu-le calea nu pe șoseaua care ducea mai departe, ci spre poarta conacului, cu toate că ei încercau să le explice că voiau să meargă spre Tîrnăveni, cînd

deodată apăru Pityu Kendy în persoană, într-un surtuc de piele și cu o cușmă de blană pe cap.

– Doar nu o să-mi faceți infamia să treceți prin fața casei mele fără să intrați! – le strigă el din poartă, apoi sări în dreptul mașinii continuînd să țipe în gura mare ca să-i oprească din drum.

Nu era limpede ce voia să spună. Cum că era o zi însemnată și că avea casa plină de oaspeți. El invitase pe toată lumea, inclusiv pe Bálint și pe Kozma. Nu au primit scrisoarea? Păi sigur, pentru că nu erau acasă! Cu toate că el le-a scris. Era o festivitate mare, în cadrul căreia el va condamna la moarte pălinca! Da! Așa va face! Era ziua în care se va întruni completul de judecată! Peste un sfert de oră, nu-i mai așteptau decît pe ei! Aflase că erau deja de dimineață prin apropiere, așa că-și pusese iscoadele pe urmele lor.

Un tribunal? Pentru pălincă? Bálint și cu însoțitorul său nu înțelegeau mare lucru din toată povestea. Dar era imposibil să meargă mai departe. Între timp apărură în poartă și cîțiva dintre invitați, printre care băieții Laczók și Zoltán Alvinczy, care le explicară și ei rîzînd că Pityu voia să ceară pedeapsa capitală pentru palincă. Iar de sus, din pridvor se auzi vocea tunătoare a lui badea Ambrus Kendy:

– Ia nu vă mai prostiți acolo, ci intrați odată cu scuipătoarea aia!

Bálint nu avea poftă de petreceri. Era obosit după turneul acela de propagandă, cu controale și adunări de dimineața pînă seara. Iar cînd se culca, citea în ziare știrile despre criza din Balcani, care se potolise într-o oarecare măsură, dar continua să fie destul de amenințătoare. Așa că nu avea nici cea mai mică dispoziție pentru un chef ca acesta, ci i-ar fi plăcut să ajungă cît mai repede acasă. Dar ar fi fost un afront din partea lui și nu avea nici un motiv să-l jignească pe Pityu.

Așadar coborîră din mașină și urcară pe jos drumul care cotea spre conacul de pe deal.

*

Salonul cel mare era deja plin de oaspeți – cei trei Kendy: bătrînul Dániel, badea Ambrus și cu Jóska, Farcas Alvinczy, micuțul Kamuthy, împreună cu cîțiva vecini, Tódorka Rácz și alți tovarăși de pahar ai gazdei.

Era o bună dispoziție generală, stropită cu secărică și cu pălincă de prune în cantități apreciabile, după puzderia pe păhărele goale împrăștiate peste tot.

Toți cei de față știau ce se pregătește, pentru că stăpînul casei trimise o mulțime de invitații în care era și „Actul de acuzare a pălincii", de care era al naibii de mîndru. Despre acesta vorbea toată lumea, iar pe Pityu îl luau peste picior, după bunul obicei al ardelenilor.

În cele din urmă, sosi și clipa cea mare.

– La luptă, pîrcălabi! – strigă Pityu.

Băieții Laczók, Dezső și Ernő ieșiră în față. Purtau pe cap coifuri vechi de panduri, pe care le găsise Pityu într-o ladă, niște săbii ruginite și două tolbe zdrențuite. Erau doi tineri bine făcuți, cu trăsături de tătari, semănînd leit unul cu celălalt, de parcă ar fi fost gemeni. Coifurile găitănate cu aur le veneau bine, chiar dacă, de-a lungul timpului, moliile se înfruptaseră din ele pe îndestulate. Stăteau smirnă, în poziție de drepți.

– Aduceți acuzatul în fața curții! – continuă Pityu.

Băieții Laczók făcură stînga-nprejur și dispărură în camera alăturată, iar mulțimea invitaților se revărsă pe terasa lungă, întinsă de-a lungul întregii fațade. Se așezară cu toții, într-un semicerc larg, pe scaunele aduse din casă în pripă de valet, de grăjdar și de bonă. Ele se cam clătinau pe dalele de piatră, dar în pragul unui eveniment de asemenea anvergură nu-i păsa nimănui de asta,

Toată lumea se bucura de soarele domol, de vremea blîndă de la începutul iernii și aștepta cu înfrigurare pozna care stătea să înceapă.

În timp ce oaspeții se foiau să-și găsească cîte un loc cît mai potrivit, iar în cele două capete ale terasei se postă cîte o bandă de muzicanți, cea a domnilor și cea a satului, pe pajiștea din fața casei năvăli cu mic, cu mare mai toată suflarea satului: secui în cioareci albi imaculați, flăcăi în straie de sărbătoare, fete în surtuce înflorate și o puzderie de copii, dintre care unii abia puteau fi ținuți să nu dea buzna pe trepte și să se poarte cît de cît cuviincios.

Bálint îi văzu de îndată în mulțime și pe gospodarii din conducerea cooperativei din Fizeș, care veniseră într-un suflet, să nu piardă marea reprezentație. Abia acum își dădu seama de ce se uitaseră ei atît de des la ceas!

Erau nerăbdători nevoie mare, fiindcă știau că în ograda din dosul conacului era întinsă masa pentru ospățul de la care nu va lipsi nici vinul, nici muzica țigănească.

Tinerii gardieni aduseră acuzatul ținîndu-l de urechi. Era un hîrdăiaș alb, de vreo cinci litri, din lemn de plop, cu pîntecul rotofei împodobit de flori în toate culorile. Cepul rotund era în forma unui cap de om, cu mustața stufoasă și cu ochii oblici, tătărești. Îl aduseră în pași cadențați și îl așezară pe lavița împinsă discret în mijlocul terasei de valetul lui Pityu.

Mulțimea îl întîmpină cu urale. Era de-a dreptul sfidător felul în care-și etala pîntecul gol, flancat de cei doi gardieni cu săbiile scoase, în fața corpului de judecată și a mulțimii adunate în curte.

Începu procesul acuzatului pasibil de pedeapsa capitală. Procedura nu era tocmai regulamentară, fiindcă Pityu era acuzatorul, martorul și totodată judecătorul în persoană, și mai mult ca sigur că tot el va executa sentința, fiindcă avea deja la brîu tocul de piele cu revolverul de ofițer.

Se ridică în picioare și scoase „actul de acuzare" într-un acord prelung al celor două bande de muzicanți.

– Ești o canalie! – își începu el discursul, iar după acest apelativ nu tocmai măgulitor, se apucă să enumere capetele de acuzare. Începu cu cele de ordin general: dai de pămînt cu omul, îi pricinuiești în ziua următoare dureri de cap cumplite, nasul ni se înroșește, ne îmbeți atît de repede, încît nu apucăm să simțim nici un strop de plăcere.

Apoi trecu la acuzațiile lui personale:

– Depun mărturie despre nenumăratele fărădelegi pe care m-ai împins să le fac! Mi-ai tulburat mințile de nenumărate ori, în timpul partidelor de *ferbli,* cînd m-ai îndemnat să licitez cu un singur as în mînă, să fac cele mai mari neghiobii, pînă ce mi-am pierdut toți banii. M-ai prostit adesea și i-am jignit fără să vreau pe prietenii mei, cu care apoi a trebuit să mă duelez și ne-am căsăpit unii pe alții, fără nici un motiv serios! Iar apoi mi te-ai furișat din nou în suflet, ca să mă îmboldești la alte măgării! Și nu te-ai potolit nici acum. Chiar și în vara asta am fost invitat la cabana aceea din munți, de unde am fost alungat ca un cîine, fiindcă te-ai fofilat în culcușul meu. Aceasta a fost picătura care a umplut paharul, mai

bine zis păhărelul de pălincă și meriți pedeapsa capitală! Nu-i așa că am dreptate?

Mulțimea urlă furioasă:

– La moarte! – strigară cei de pe terasă.

– La moarte! – repetă peluza.

– Iată, nemernicia ta! Ți-a sunat ceasul! Dar ca să-ți arăt cît de mărinimos sînt, îți dau prilejul să te aperi. Spune, dacă ai ceva de spus!

După ce se răstise în felul acesta la ploscă, Pityu tăcu o vreme afișînd o mină serioasă. Dar plosca rămase închisă în mutenia ei. Așa că Pityu rosti sentința:

– Iată că nu are nimic de spus! Așa că pronunț sentința binemeritată: condamn pălinca la moarte prin împușcare pentru nenumăratele tentative comise asupra lui Péter Kendy, care din această clipă nu va mai bea nici o picătură din ea, lăsîndu-se dezmierdat numai de vin!

Oamenii izbucniră în urale de bucurie, huiduiau, aplaudau, își aruncau pălăriile spre cer, în acompaniamentul acordurilor muzicanților. Dar vocea lui Pityu se auzi limpede în vacarmul stîrnit:

– La eșafod!

Cortegiul se formă într-o clipă. În frunte erau muzicanții satului, după ei veneau valetul și grăjdarul. Așezară plosca într-un căruț, o legară cu paie și porniră cu toții spre mijlocul curții. De-o parte și de alta mergeau cei doi băieți Laczók, cu coifurile pe cap și cu săbiile scoase, iar după căruț venea Pityu, cu pași țanțoși, urmat de mulțimea oaspeților, de țiganii muzicanți și de gospodarii vîrstnici, în timp ce tinerii o luară la goană, să le abată calea, nu care cumva să piardă ceva din spectacol.

Ocoliră conacul în acordurile unui marș funebru, urcară dealul domol pe care se întindea grădina, pînă pe culme, unde se înălța un stejar falnic, chiar alături de zidul de piatră. Era locul de execuție.

Muzica amuți.

Coborîră plosca din căruț și o sprijiniră de trunchiul gros al copacului. Publicul formă un semicerc perfect, cu frații Laczók de-o parte și de alta, iar Pityu se proțăpi la vreo cinci pași de victimă.

Scoase pistolul și ridică cocoșul.

– Piară sufletul tău păcătos în infern!

Badea Ambrus, care pe măsură ce îmbătrînea, suporta tot mai greu succesul altora, încercă să strice efectul:

– Ce tîmpenie! Cum să aibă suflet o ploscă?

– Iată că are! Și încă unul de vișine! – și îi trase un glonț tocmai în burtă.

Plosca să clătină pe picioarele ei scurte și se prăvăli la pămînt. De sub ea se scurgea un lichid roșiatic, formînd mici băltoace printre rădăcinile stejarului.

În timp ce mulțimea, care izbucni în urale, se adună în jurul lui Pityu ca să-l felicite pentru fapta lui măreață, iar țiganii atacară marșul lui László Hunyadi, „Trădătorul e mort", bătrînul Dani Kendy se apropie de defuncta ploscă, fără să se sinchisească de nimeni.

Îngenunche anevoie, își înmuie degetul cu mîna osoasă în lichidul care continua să se scurgă, își linse degetele și oftă ca un cunoscător:

– Kirsch! Kirsch! Ce blasfemie! Bunătate de kirsch! – mormăi el plin de tristețe.

*

Oaspeții se întoarseră la conac în acordurile acum mult mai săltărețe ale țiganilor orășeni și invadară sufrageria. Logofătul și cu ișpanul îndrumară sătenii în curtea din dos, unde-i așteptau grătarele pe care sfîrîiau hălci întregi de carne și ceaune pline cu tocane piperate. Muzica celor din sat se dezlănțui și tinerii se prinseră în joc.

Băutura curgea gîrlă peste tot. În poarta hambarului era un butoi căruia i se dăduse cep, așa că putea fiecare să bea după pofta inimii. În sufragerie erau o mulțime de sticle și de carafe pline cu vinuri de Tîrnave ori butelii numai soiuri grele de Iordan sau, pe ungurește, Járdovány, ori licori grele, atît de tari, încît pălinca tocmai executată ar fi pălit pe lîngă ele. Apoi veniră felurile de mîncare, nu prea rafinate, dar gustoase și îmbelșugate – varză călită cu ciolan afumat, cîrnați, caltaboși și tobă, trofeele fumegînde ale primilor porci sacrificați din anul acela. Dar pe primul plan era băutura.

După mai puțin de o oră, cei mai mulți dintre invitați erau deja chercheliți. Pînă și bunului amfitrion îi sticleau deja ochii. Dintre cei mai în vîrstă, cel mai strașnic pilit era desigur badea Dani, iar dintre cei tineri Vince Himleős, un moșier din vecini, altminteri un flăcău cuviincios, căruia mama sa îi explicase ce mare onoare-i

făcuse Péter Kendy invitîndu-l și îl imploră să fie cît mai politicos și să se prezinte frumos tuturor, mai ales domnilor bătrîni.

Pe măsură ce se îmbăta, își aducea aminte tot mai des de cuvintele mamei sale pînă cînd, după ce meditä îndelung, ajunse la concluzia că nu fusese suficient de ascultător. Așa că se ridică în picioare, ca să dreagă ce mai era de dres, și porni cu pași țepeni spre capul mesei. Se opri, la întîmplare, în dreptul lui Alvinczy, apoi lîngă Kamuthy, plesni din călcîie și se prezentă:

– Himleős! (În ungurește: „Pojar"!)

– Servus – îi răspunseră ei și îi întinseră mîna, fiindcă erau cu toții oameni indulgenți față de semenii lor beți.

Așa ajunse și la Dani, în fața căruia luă din nou poziție de drepți și își spuse numele. Bătrînul nu se întoarse spre el, poate că nici nu-l auzise. Dar tînărul nu se lăsă și repetă aproape strigînd, dar văzînd că nici așa nu-l aude, îi dădu un ghiont în spate și îi urlă în ureche.

– Himleős! – și îi întinse el mîna.

Bătrînul Dani nu-l privi nici acum în față, ci se uită lung la mîna lui întinsă. Pe fața lui înroșită de băutură apăru un zîmbet malițios și îi răspunse bîlbîindu-se pilit:

– Nu-i bai, las' că-ți trece – și se întoarse din nou spre masa plină, rîzînd.

Vince împietri la auzul ofensei. De altfel era un băiat pașnic, dar nu ar fi acceptat o asemenea jignire nici treaz, darămite beat cum era atunci!

Făcu un pas înapoi cu pumnul strîns, gata să-l lovească pe bătrîn. Noroc că Ambrus îi sări în față și-l luă în brațe, așa că păruiala se transformă într-un gest de tandrețe.

Dar chiar dacă badea Ambrus reuși să-l imobilizeze, tînărului binecrescut îi rămase slobodă gura, așa că începu să țipe ca din gură de șarpe:

– Nu vă permit una ca asta! Nu vă permit! Nu vă...!

Muzica încetă.

Sărira în picioare cu toții. Pityu, împreună cu băieții Laczók, buni amici cu Himleős, îl tîrîră în celălalt capăt al încăperii, ca să-l potolească. Alții se îngrijiră de bătrînul Dani, care se clătina ca o trestie în vînt și repeta în franceza lui impecabilă:

– À v... v...otre d...isposition. À v...otre disposi... – dar îl scoaseră afară, fiindcă știau cu toții ce urma să se întîmple cînd se bălăngănea beat criță, cum era atunci.

*

Bálint și cu Kozma se folosiră de această degringoladă generală ca să plece fără să-i observe nimeni. Șoferul îi aștepta în fața porții.

Mulțimea era adunată în curtea conacului Kendy, de unde se auzea ritmul contrabasului. Străbătură satul în viteză, fiindcă toată lumea era la petrecere. Pînă și copiii, care se bucurau că-și puteau face de cap printre picioarele chefliilor.

Bálint plecă cu un gust amar în gură. Se dezobișnuise deja de mult de asemenea paranghelii. La început, cît timp dură gluma cu execuția, rîse și el, încîntat de umorul lui Pityu.

Dar acum, pe înserat, era foarte abătut. Cît talent, cîtă energie și trudă își risipeau unii oameni cu asemenea șotii. Și cît au să vorbească despre asta! Plini de importanță! Cît de mult îi preocupau asemenea nimicuri! Brusc, își aminti de criza balcanică. Nimeni nu se gîndea la asta. Pe tot parcursul turneului său nu auzise nici un cuvînt despre ea, cu toate că se întîlnise cu tot felul de oameni, de la notabilitățile orășenești, pînă la mulțimea care chefuia la conac, printre care nu puțini se dădeau mari experți în chestiunile politice...

Poate că și Áron Kozma gîndea la fel și tocmai de aceea tăcea mîlc alături de Bálint. În cele din urmă, ajunseră la Tîrnăveni. Se duseră direct la hotelul unde plănuiau să rămînă peste noapte, ca în ziua următoare să mai viziteze trei comune. Dar nu se întîmplă așa și Kozma se văzu nevoit să plece mai departe de unul singur, fiindcă la poartă îl aștepta pe Bálint o telegramă.

– A sosit la prînz, de la Dienești – îi spuse portarul.

O deschise cu inima îndoită. Conținutul îi îndreptăți temerile, fiindcă în dimineața aceea mama lui suferise o comoție cerebrală.

Își luă în pripă rămas bun de la Kozma și se urcă din nou în mașină.

– Condu cît de repede poți – îi ordonă el șoferului și automobilul porni în viteză prin orașul scufundat în întuneric.

*

Zilele se scurgeau monoton. Veni iarna. Era prima oară, după patru ani, cînd Bálint şi cu mama lui nu îşi petreceau Crăciunul la Abbazia, ci acasă, la Dienești.

Aparent totul era neschimbat.

Róza Abády stătea în fotoliul ei din mijlocul salonului cel mare, cu faţa spre uşa principală. Pe masa întinsă era un brad nu prea înalt, împodobit cu beteală, cu ghirlande colorate de hîrtie, cu o mulţime de lumînări şi cu o stea aurită în vîrf. De jur împrejur se aflau maldărele hăinuţelor de iarnă pe care le tricotase de-a lungul anului, împreună cu cele două doamne de companie, pentru copiii satului. Acestea urmau să fie împărţite a doua zi, după slujbă. Dar erau acolo, fiindcă altminteri doamnei Abády nu i s-ar fi părut că erau adevărate daruri de Crăciun.

În faţa pomului erau pachetele cu etichete pentru toţi servitorii de la palat şi pentru familiile lor – năframe, pînzeturi şi mănuşi, şepcuţe, laibăre şi cizmuliţe pentru toţi.

Şi la fel ca în fiecare an, oamenii veneau pe rînd, în ordinea nescrisă, dar neschimbată, după rangul fiecăruia în gospodărie. Familiştii veneau cu toţi plozii după ei. Intră, îşi luau cadourile, apoi îi sărutau mîna doamnei Abády şi ieşeau, ca să le facă loc celorlalţi care aşteaptau afară, pe scări.

Ritualul rămăsese neschimbat. Corpolentele doamne Tóthy şi Baczó erau ca întotdeauna de-o parte şi de alta a doamnei Abády şi ele le înmînau tuturor cadourile pregătite, îi cărau în faţa contesei pe copiii care rămîneau gură-cască sau îi împingeau spre uşă pe cei care nu ştiau pe unde să iasă. Bătrînul majordom veghea asupra ordinii din faţa intrării.

Numai rolul bătrînei doamne se schimbase întrucîtva, pentru că pînă atunci ea înmînase cadourile, ceea ce acum făcea Bálint, contesa fiind pe jumătate paralizată. Nici nu le mai spunea ca în alte dăţi cîte o vorbă duioasă celor care făceau plecăciuni în faţa ei, ca să nu-i audă nimeni vocea slăbită, abia perceptibilă. Dădea doar din cap şi le întindea mîna stîngă să i-o sărute, nu pe cea dreaptă, pe care o simţea grea, ca de plumb. Totuşi stătea dreaptă, sprijinită de perne în scaunul cu rotile cu care fusese adusă din dormitorul ei. Ar fi fost deosebit de anevoios să fie aşezată în fotoliul aurit, ca un

tron, în care-și primea înainte oaspeții. Și o trăseseră mai în față, ca lumina lumînărilor să-i vină din spate și să-i lase fața în umbră, să nu se vadă că era strîmbă. De aceea avea și panglicile bonetei mai late, legate într-o fundă mare, care să-i țină bărbia și să o acopere.

Fusese rugămintea ei, pe care o bîiguise cameristei și celor două doamne de companie, care o îmbrăcară pentru ceremonie. Ochii îi străluciră de furie pînă ce acestea înțeleseră ce dorea să le spună. Fiindcă nu voia să-i plîngă nimeni de milă. Nimeni, nici măcar servitorii. Voia să rămînă o doamnă, să trăiască cu capul sus, să rămînă pînă la capăt ceea ce fusese o viață întreagă: o mică regină, înveșmîntată în propriul ei orgoliu ca într-o hlamidă de hermină.

Așa că, în aparență, totul arăta neschimbat, sărbătoarea Crăciunului se desfășură la fel ca înainte cu patruzeci de ani. Dar în zadar se răspîndea puzderia de fascicole strălucitoare ale lumînărilor din candelabru, de pe pomul de Crăciun, oglindindu-se în cristalurile răspîndite peste tot, fiindcă umbra morții plana nevăzută peste minunatul salon. Toți cei care intrau în fastuoasa încăpere o simțeau pîndind de undeva, poate din dosul vitrinelor aurite, poate din ogivele adînci ale ferestrelor sau din dosul glasvandului care dădea în obscuritatea salonului alăturat.

Părea pregătită să intre în orice clipă, să deschidă ușa și să se posteze nemiloasă în fața lor...!

O simțiră cu toții în timp ce făceau plecăciuni, îi sărutau mîna contesei, unii aruncînd cîte o privire spre celălalt capăt al încăperii, la abisul necunoscut și întunecat din dosul ramelor albe ale ușii de sticlă.

Ca apoi să răsufle ușurați cînd ajunseră din nou pe trepte.

III

Spre sfîrșitul lui februarie, vîlva stîrnită de reclamația lui Ion Amafteiașului se înteți.

Să recapitulăm cele întîmplate.

Primăvara trecută – cea din anul 1912 – garda sătească îi înmînase bătrînului Ion o somație de plată a impozitului pe anul 1909,

împreună cu penalitățile aferente, în valoare de 286 de coroane. La început bătrînul nu se arătase prea îngrijorat, fiindcă mai primise cu un an și jumătate în urmă una asemănătoare, care nu avusese nici o consecință. Asta fiindcă notarul Gaszton Simó trecuse pe acolo, iar bătrînul i se plînse, cu tot dreptul, fiindcă el îi dăduse tocmai lui Simó banii de impozit, pentru care primise și o chitanță. Notarul se arătase foarte revoltat, blestemînd harababura care domnea la trezorerie și îi promise că se va duce degrabă la primăria de la Huedin să se plîngă și să pună lucrurile la punct. Se părea că într-adevăr rezolvase lucrurile, fiindcă timp de un an și jumătate bătrînul nu mai primi nimic.

Dar acum sosise acea somație și, în scurt timp, veni și ordinul de executare.

Ion fiind bătrîn, Culiță se ocupa de treburile administrative, așa că hîrtiile ajunseră în mîinile lui, care era în relații foarte bune cu András Mézes Zutor, pădurarul adjunct al lui Bálint. Culiță îi povesti totul, iar el îi prezentă tot scandalul lui Bálint, fiindcă știa că acesta se străduia de ani buni să-l alunge de acolo pe Simó, cu care el personal nu avusese nimic de-a face, dar știa că îi șantaja în fel și chip pe săteni. Așa că, avînd asentimentul lui Bálint, Culă îl puse pe bătrîn să mîzgălească o cruciuliță pe împuternicirea pentru avocat, pe care i-o dădu lui Bálint în secret, împreună cu chitanța. Acesta căută la Cluj avocatul potrivit, pe care-l și găsi și depuseră la direcția financiară o plîngere împotriva lui Simó. Așa începuse totul.

Dar ancheta se mișca încet. Actele se plimbau dintr-un birou într-altul și treceau săptămîni întregi pînă ce-și răspundeau unii altora. Direcția financiară trimise o înștiințare către comitat, prefectului de plasă, aceasta răspunse că nu era de competența lor, ci a finanțelor, așa că cei de la județ trimiseră reclamația la direcția financiară. Cei de acolo expediară un nou răspuns, de data asta diferit, în care se menționa că deoarece pe chitanță nu era menționat faptul că suma respectivă reprezenta contravaloarea impozitului, cazul nu era de competența lor, ci a celor de la județ, ca instituție supremă, sau a justiției, fiind un caz penal. Așa că, de la județ, dosarul ajunse din nou la judecătoria de plasă, care urma să soluționeze conflictul. Între timp, Simó ceru o anchetă împotriva lui însuși, pe care fusese suficient de abil să nu o depună la biroul comitelui adjunct, ci la uniunea notarilor al cărei președinte era tocmai el.

Uniunea îi respinse cererea, spunînd că nu avea competența să facă anchete decît în cazurile interne, nu și în problemele care ieșeau din sfera ei de activitate. Așa că îi respinseră cererea, dar comitetul de conducere își declară încrederea totală față de persoana sa. În felul acesta, Simó coaliză în sprijinul său întregul corp notarial.

Aceasta era situația la începutul lui martie.

Chiar dacă pînă atunci nu se întîmplase nimic demn de notat, Simó era în continuare cu sabia lui Damocles deasupra capului. Dar brusc lucrurile luară o întorsătură neașteptată.

Gaszton Simó depuse o plîngere împotriva lui Culă, nepotul lui Ion Amafteiașului, acuzîndu-l de calomnie, și una împotriva lui András Mézes Zutor, pentru complicitate și incitare la calomnie. Ca dovadă, atașă declarația bătrînului, în care acesta arăta că nepotul lui îl înșelase, fiindcă el, fiind analfabet, nu știuse ce conținea actul pe care își pusese crucea. Habar nu avea că era o împuternicire. Nu a aflat asta decît acum, cînd îi nega valabilitatea. Totodată declara că acea chitanță pe care nepotul o luase de la el ca să o atașeze la dosar nu reprezenta contravaloarea impozitului, ci dovada achitării unei datorii mai vechi. Mai afirma și că el nu a spus niciodată nimic rău despre „Domnul notar", pe care-l aprecia foarte mult, considerîndu-l un adevărat părinte al țăranilor. În final, îl ruga pe Simó să-l ierte pentru că nepotul abuzase de numele său, el fiind un bătrîn neputincios care nu știa și nici nu voia să aibă de-a face cu toate acestea.

Era un text excelent. Limpede, concis și, din punct de vedere juridic, impecabil. Care dărîma toate capetele de acuzare. Nici nu se putea unul mai potrivit. Avea și doi martori greu de combătut – pe popa Timbuș și pe paracliserul lui. În nota de încheiere se menționa că Ion i-a dictat textul părintelui, afirmație atestată de doi martori, de același paracliser și de curatorul reformat al comunei. Totul era perfect. Nici că se putea mai bine.

Vestea ajunse de îndată la Dienești, printr-o scrisoare lungă, cu multe înfloriturі, trimisă de Kálmán Nyiressy, fostul intendent forestier de pe domeniile Abády. În dosul nenumăratelor lingușeli se citea satisfacția cu care înșirase toate aspectele negative ale afacerii.

Fiindcă bătrînul nu-i ierta lui Bálint faptul că-l obligase să se pensioneze. Chiar dacă fusese despăgubit printr-o frumoasă curie la Huedin, cu o grădină imensă, care se întindea pînă la malul

Crișului, și o jumătate din salariul dinainte, nu putea însă să-l ierte că l-a îndepărtat din codrii unde, chit că treizeci de ani nu a lucrat nimic, nici nu l-a împiedicat cineva să-și facă de cap. Nici la Huedin nu trăia rău, avea casa mereu plină de oaspeți, iar petrecerile se țineau lanț. Numai că acelea erau nimic față de viața pe care o dusese la Beliș, ca belfer peste cele șaisprezece mii de iugăre de pădure, unde putea să împuște cîte căprioare și ierunci îi poftea inima, să prindă păstrăvi cu nemiluita și să bage în buzunar majoritatea banilor pentru pășunat, fiindcă nu-i ceruse niciodată cineva socoteală.

Bálint citi scrisoarea îngîndurat și totodată scîrbit. Își imagina fața lui maliționasă de bătrîn, cu barba albă ca neaua, zîmbind plin de satisfacție, pe sub mustața stufoasă, îngălbenită de tutunul pe care-l pufăia necontenit din nelipsita pipă lungă. Era sigur că Nyiressy aflase totul din primă mînă, fiindcă era prieten la toartă cu Simó. Poate chiar ticluiseră împreună scrisoarea, rîzînd din toată inima și ciocnind în cinstea victoriei garantate a lui Simó.

Aruncă scrisoarea pe masă și se ridică în picioare, încercînd să-și alunge din fața ochilor chipul notarului, care-i tulbura judecata. Problema devenise extrem de serioasă.

Nu avea nici o îndoială că Simó delapidase banii bătrînului Ion. Dar era la fel de sigur că tînărul Culă va fi condamnat, poate chiar și Zutor, fiindcă judecătorul de plasă nu avea de ales.

Nu putea să accepte una ca asta. Nici să nu facă nimic și să stea cu mîinile în buzunare, din moment ce acești oameni făcuseră totul la sfatul lui, ca pînă la urmă să dea de belea. Nu putea să privească totul cu pasivitate.

Dar ce era de făcut?

Un singur lucru: să se prezinte ca martor al apărării. Să mărturisească tot adevărul și să-și asume toate consecințele. Să spună tot ce știa despre cîrdășia dintre Simó și popa Timbuș, prin care îi jecmăneau de zeci de ani pe sărmanii țărani. Ce-i drept, nu putea să dovedească nimic, dar asta nu avea nici o importanță! Va spune că reclamația împotriva lui Simó fusese ideea lui. N-aveau decît să-l condamne pe el, dar Culă și Zutor să fie achitați, fiindcă nu făcuseră decît ceea ce le poruncise el.

Era o afacere urîtă și primejdioasă. Deocamdată, fiind deputat, nu putea fi condamnat, fiindcă se bucura de imunitate. Dar, mai

tîrziu, lucrurile se vor schimba. Era sigur că cei din Cameră îi vor ridica imunitatea, ba chiar va fi obligat să o ceară el însuși. După cîteva săptămîni, va fi dus în fața judecătorului. Și astfel va deveni o delicatesă pentru presa de scandal, care-i va tîrî numele prin noroi, în fața întregii lumi, și nu va pregeta să-l ridice în slăvi pe Gaszton Simó, acest „umil și conștiincios servitor al națiunii", denigrat de „magnatul îmbuibat, care trăia pe spinarea săracilor!" Scandalul va dura săptămîni, poate chiar luni de zile, pînă ce se va ajunge la decizia finală, și chiar dacă, ținînd cont de munca sa dezinteresată depusă în folosul obștesc, ministrul de justiție ar obține în favoarea lui amnistia regală – ceea ce era puțin probabil – și nu va intra în pușcărie, va rămîne stigmatizat pentru tot restul zilelor.

Dar asta nu mai conta pentru el. Era dator să-și asume toată responsabilitatea față de cei care intraseră în această încurcătură la sfatul lui.

Îngrijorării lui profunde i se adăugă un gînd și mai întristător. Se gîndi că ceea ce-l durea cel mai tare era acum un noroc. Era un noroc că mama lui își pierduse capacitatea de judecată! Așa că nu mai putea să afle ce-l aștepta pe singurul ei fiu, cum va fi întinat numele familiei lor.

Dar dacă va fi condamnat? Dacă ar ajunge în pușcărie? În clipa aceea i se înfiripă în suflet o dorință care îl înspăimîntă. Dorința ca mama lui să nu mai apuce ziua aceea...

*

Urmară două săptămîni de așteptare pline de tensiune. Timp în care nu doar secretarul său, Miklós Gányi, ci și Gergely Szakács, vechiul maestru de echitație, bătrînul majordom Péter și cu cele două doamne Tóthy și Baczó, împreună cu toți servitorii se uitau la Bálint cu chipurile îngrijorate. Chiar dacă nu aduceau niciodată vorba despre asta, se vedea pe fețele lor că aflaseră cît de mult se agravase conflictul lui cu Simó.

Nici el nu spunea nimic. Singura persoană cu care discuta despre conflict era Adrienne, cînd se ducea uneori seara, cu mașina, pînă la Cluj. Întorceau situația pe toate fețele, strîns lipiți unul de celălalt. Femeia îi dădea dreptate întru totul. Știa că nu avea de ales. Era nevoit să-și asume toată responsabilitatea, chiar cu riscul să fie arestat. În zadar reluau rînd pe rînd toate amănuntele conflictului,

nu găseau altă soluție. Totuși, se întorcea mereu încrezător de la ea. Fiindcă în ciuda evidențelor, Addy repeta întruna că nu credea nici în ruptul capului că totul se va termina așa! Nu! Ar fi absurd! O absurditate morală! Iar această încredere instinctivă îl îmbărbăta și pe Bálint.

*

Sosi și seara dinaintea procesului.

Toți participanții erau deja la Huedin, de unde urmau să plece cu trenul de dimineață la Cluj. Tînărul Culă își petrecu noaptea la Zutor, ajutorul de pădurar.

Bunicul lui, Ion Amafteiașului, nu venise cu el. Simó îi procurase o adeverință medicală ca să poată rămîne acasă. Era mai bine așa, nu cumva să-l ia gura pe dinainte cînd urma să depună mărturie sub jurămînt. Bătrînului nu-i părea cîtuși de puțin rău, fiindcă avea mari remușcări din cauza documentului pe care popa îl obligase să-l semneze, dar nici n-ar fi îndrăznit să și-l retragă. Dar ceilalți erau de față cu toții – Gaszton Simó și cu Timbuș, cu martorii documentului incriminator și încă trei chemați să dovedească legătura dintre Culă și Zutor. Aceștia dormeau pe paie, închiși în șura lui Nyiressy, nu cumva să o ia razna în timpul nopții, cine știe încotro.

Popa și cu Simó cinau voioși în conac.

Nu erau doar ei la masă. Se mai aflau de față și judecătorul de plasă, marele protector al notarului, șeful gării, împreună cu alte notabilități – președintele judecătoriei de circumscripție, șeful cărții funciare și doi avocați, personalități distinse cu toții, prieteni la toartă cu Nyiressy și cu Simó. Față de ei, Timbuș reprezenta o persoană neînsemnată, totuși era de față, fiindcă avea să joace cel mai important rol în procesul din ziua următoare.

Vinul curgea gîrlă, iar muzica țigănească nu contenea să-i încînte.

Terminaseră deja de mult cina îmbelșugată, încoronată de Simó, care aduse vreo treizeci de păstrăvi și o căprioară, pe care, după spusele lui, le confiscase de la niște braconieri. „I-am prins întîmplător, tocmai asupra faptului", spuse el făcînd cu ochiul spre judecătorul de plasă, care-i înțelese de îndată tîlcul: „Mare șarlatan mai ești tu, Gaszton!" și rîse discret, ca să-și păstreze demnitatea.

Nyiressy avea o vie pe lîngă Valea lui Mihai, așa că el adusese vinul, care le dezlegă tuturor limba.

Renunțaseră să se mai prefacă și să vorbească despre proces cu seriozitatea cerută de circumstanțe și acum glumeau cu maliției și plini de sine, siguri pe victoria lor. Fiindcă nu doar Nyiressy și cu Simó aveau cîte un dinte împotriva lui Bálint ci, mai mult sau mai puțin, toți cei de față. Fie și numai din solidaritate față de Nyiressy, care era un bătrîn plin de viață, bun tovarăș de pahar și un cartofor înrăit. Iar unii pentru că Bálint făcuse ordine pe domeniul Abády și nu mai putea să vîneze fiecare pe unde-l tăia capul. Alții îi reproșau că „le-a adus belele pe cap", cum se spunea cînd încerca cineva să-i scoată din apatie. Organizarea cooperativelor le dăduse mult de furcă. Primeau cînd de la comitat, cînd de la prefectură tot felul de somații să-și rezolve cît mai repede problemele locale, infracțiunile din păduri îi puneau întruna pe drumuri, la fel ca problemele de cadastru, care trebuiau rezolvate pe loc. Aveau belele cu nemiluita. Iar acum cazul Simó, care-i făcuse să întocmească un maldăr de acte!

Cel mai furios era judecătorul de plasă. El voia să fie domnul atotputernic pe domeniul lui și se comporta ca atare. Pentru ca acum să vină contele acesta, care nici nu era din partea locului, ci din Turda-Arieș, să-i tulbure apele și să-și bage nasul unde nu-i fierbea oala. Tocmai în plasa lui, unde toată lumea îi știa de frică.

Nimeni nu scăpa de furia lui, dar cei care-i intrau în voie n-aveau de ce să-și facă griji. Ca acum să se amestece în afacerile lui un magnat de teapa lui Bálint! Care l-a denunțat pe unul dintre notarii săi. Și nu la judecătoria condusă de el, ci pe la spate, ocolindu-l. Ceea ce era inacceptabil!

Nyiressy stătea, cum era și firesc, la locul de cinste, cu pipa lui lungă sprijinită de masă, satisfăcut de minunatele vești primite. Vorbea rar, mai degrabă zîmbea pe sub mustața albă, tărcată sub nas de nicotină, iar cînd rostea cîte un cuvînt, îi ieșeau pe gură nori groși de fum, ca din craterele ascunse sub zăpada veșnică de pe Etna sau de pe Fujiyama, dar în locul gazelor otrăvitoare veneau cuvintele lui înveninate de ură.

La dreapta lui stătea judecătorul, un bărbat spătos, cu fața lăbărțată, cu mustața pe oală, cu părul scurt și des ca o perie. Fruntea-i era brăzdată de o singură cută. Era ridul severității. Vorbea doar arareori, dar cînd își scotea dintre dinți capătul ros al trabucului,

prestigiul lui îi făcea pe toți cei din jur să amuțească. Ochii cenușii îi erau ca de gheață. Iar cînd zîmbea, lăsînd să i se vadă dantura viguroasă, nu arăta cîtuși de puțin binedispus, ci părea mai degrabă gata să muște.

Alături de el stătea șeful gării, iar în fața lui era Tódor Farkas, consilierul juridic al lui Simó în proces, poreclit în Huedin „Dr. Căci", după ticul lui verbal. Apoi urmau Balázs Tóth, un alt avocat din oraș, responsabilul cărții funciare, judecătorul de plasă, iar la capătul mesei stătea popa Timbuș.

Bineînțeles că discutau despre proces. Mai ales despre ultima veste, cu care venise de la Cluj Dr. Căci, care aflase că Bálint se prezentase la tribunal ca martor al apărării.

Era o veste destul de neașteptată, care-i incitase pe toți! Nimeni nu se mai sinchisea de ce le cîntau țiganii.

Fiecare-și dădea cu presupusul, dar Nyiressy puse punctul pe i: „Oare ce naiba mai vrea și împiedicatul ăsta?"

Lui Simó nu-i mirosea a bine. Ar fi preferat ca Abády să nu se amestece în această afacere. El era deputat. Avea în spatele lui Parlamentul. Putea să facă interpelații. Cîte și mai cîte! Tocmai de aceea s-a și opus să fie citat. Nu era de bine! Dar nu lăsă se i se vadă îngrijorarea pe față, ci izbucni în rîs:

– Las' să vină. O să danseze cum îi cîntăm noi!

– Probabil că vrea să-l scoată basma curată pe nenorocitul ăla de Zutor, adjunctul lui de pădurar – spuse Balázs Tóth.

– Asta n-o să-i prea meargă, căci pe Culă Lung l-a învățat fie însuși contele, fie Zutor să depună mărturie falsă. Altă explicație nu există. Fiindcă nimeni nu o să creadă că flăcăul acela de țăran a venit de capul lui la Cluj ca să-și angajeze un avocat – le explică dr. Farkas, subliniind că el ar fi vrut să-l citeze din capul locului pe Bálint din partea acuzării ca instigator. Căci vede și orbul că el este capul răutăților. Am renunțat numai pentru că atunci ar fi trebuit să cerem ca Parlamentul să-i ridice imunitatea și așa povestea s-ar fi lungit la infinit, iar prietenul meu Gaszton ține mult ca procesul să fie cît mai scurt. Dar și așa e bine, chiar foarte bine! Căci mîine am să-l amețesc cu întrebările. Iar atunci fie o să nege totul și așa condamnarea lui Culă va fi pronunțată, fie va reieși că el a fost instigatorul și așa vom extinde acuzația asupra lui!

Nyiressy scoase un nor de fum de sub mustață.

– Asta-mi place. Ia să-l băgăm la zdup pe contișoru' ăsta! Să bem în cinstea lui! – ridică el paharul, ca să ciocnească cu toți. Țiganii, care nu înțelegeau nimic din toată tărășenia, începură să cînte cu foc.

Cînd vacarmul se potoli, judecătorul se întoarse spre Simó:

– Ești sigur că Abády nu mai are și alte atuuri în mînă? Ar fi tare neplăcut dacă afacerea ar lua altă întorsătură!

– Nici pomeneală! Ce atuuri să aibă? – spuse Simó, sigur pe sine.

Dar consilierul lui juridic interveni:

– E exclus să poată avea vreo dovadă. E absolut exclus! Căci dacă ar încerca să aducă argumente care nu au nici o legătura cu speța în sine, judecătorul de caz nu i-ar permite să le expună. Procedura nu permite așa ceva. Iar delictul e limpede și avem dovezi care-l atestă. Toate documentele sînt clare, imbatabile, doar le-am formulat cu mîna mea. Ele nu pot fi negate în nici un fel. Mîine nu se va discuta decît despre gradul de responsabilitate a fiecăruia, nimic altceva.

– Cum adică? – întrebă șeful de gară, ca să se afle în treabă.

– Esențial este că Ion Amafteiașului a recunoscut într-o declarație semnată cu mîna lui că nepotul lui l-a indus în eroare, iar prietenul nostru Gaszton s-a comportat față de el într-o manieră cît se poate de corectă. Așa că nepotul Culă Lung este în mod indubitabil autorul acuzației neîntemeiate. Noi vrem să dovedim că acest individ nu a acționat de unul singur, în acest caz de calomnie, ci a fost sfătuit de pădurarul András Zutor. Căci Lung Culă a acționat mereu cu sprijinul lui Zutor. Iar pedeapsa lor se va atenua sau se va agrava în funcție de măsura în care vom putea dovedi că instigatorul principal a fost contele. Dacă vom reuși să aducem dovezi în acest sens, responsabilitatea lui Zutor se va diminua, ținînd seama de faptul că el e angajatul contelui, iar într-o oarecare măsură și a lui Culă, fiindcă judecătorul va ține cont de presiunea morală la care este supus acesta de către Abády. Aceasta ar fi una din variantele posibile, dar care nu se va întîmpla decît în cazul în care vom reuși să-l facem pe Abády să-și recunoască fapta. Ceea ce nu cred că se va întîmpla. Căci Abády nu e atît de tîmpit încît să ne cadă în plasă. Așa că, cel mai probabil, va avea loc celălalt deznodămînt, potrivit căruia va încerca să-l disculpe pe Zutor, iar atunci voi interveni eu! Pentru că eu am luat act de faptul că Abády a discutat personal cu avocatul care a depus plîngerea și tot el i-a predat și împuternicirea.

Sînt sigur de asta. Dar mîine nu voi spune nimic. Îl voi constrînge doar să nege orice intervenție personală în acest caz. Deocamdată e suficient. Căci atunci Culă și cu Zutor vor fi condamnați de îndată, iar prietenul nostru Gaszton va primi satisfacție pe loc, ceea ce e foarte important pentru el.

– Ei, și contișorul nostru? – strigă furios bătrînul Nyiressy. Îl lăsăm să ne scape printre degete?!

Dr. Căci se lăsă pe spătarul scaunului și își ridică arătătorul plin de sine.

– Atunci voi interveni eu, după cum v-am spus! În ziua următoare, vom depune o plîngere împotriva lui Abády, pentru mărturie mincinoasă. Va fi minunat!

Nyiressy izbucni în urale, ochii mărunți ca bumbii ai lui Simó aruncau scîntei de bucurie, dar judecătorul de plasă interveni:

– Eu n-aș merge pînă-ntr-acolo. Și nu c-aș vrea să-l scot basma curată pe Abády, nici vorbă de așa ceva, ci din motive politice. Condamnarea acestor doi indivizi ar însemna o palmă atît de usturătoare pentru conte, încît nimeni nu va mai sta de vorbă cu el. Nu o să mai poată face pe șeful prin munți și nu o să-și mai poată băga nasul peste tot. Vom scăpa de el. Eu aș mai aștepta cu mărturia falsă. Îl avem la mînă cu asta. Pentru mai mulți ani de acum încolo. Dacă încearcă să facă ceva, îi dăm de știre că s-ar putea să-și rupă gîtul.

– Mare șarlatan mai ești! – rîse Nyiressy, trăgîndu-i una peste spinare. Așa faci cu toți notarii tăi? Aștepți să-i prinzi cu vreo potlogărie, ca apoi să-i ai la mînă pentru tot restul vieții?

Judecătorul de plasă rînji:

– Da, asta-i metoda mea!

– Nimeni să nu-mi ceară să-i dau drumul – țipă Tódor Farkas. Căci eu nu voi scăpa prilejul, de îndată ce-l vom avea la mînă pe Abády cu mărturia lui falsă, eu nu-l mai iert! Nu! Nu o să scap o asemenea ocazie să-l înfund!

Balázs Tóth îi dădu dreptate:

– Da, domnul coleg are dreptate.

– Vedeți? Eu am renunțat, în interesul clientului meu, să-l citez din capul locului ca martor pe conte. Chiar dacă eram conștient că un asemenea proces ar fi fost o ocazie minunată să-mi fac cunoscut numele de avocat în fața întregii lumi. Căci cum a devenit vestit Károly Eötvös? Prin procesul de la Tiszaeszlár. La fel ca Polónyi și

alți avocați celebri. Au avut parte de cazuri care au făcut senzație. Pînă acum, eu am renunțat la asta, fiindcă etica avocățească spune că interesul clientului este mai presus de toate! Dacă eu respect asta și-l duc pe Culă la condamnare, ceea ce este mai mult decît sigur, atunci dă-mi voie să mă gîndesc și la propriul meu interes! Inculparea lui Abády pentru mărturie mincinoasă ar fi o reclamă uriașă pentru mine. Subiectul ăsta ar umple toată presa. Iar apoi va veni procesul! Cu relatări în ziare despre fiecare înfățișare! Reporteri! Interviuri! Cu minunata mea pledoarie în toate publicațiile! Iar în cele din urmă, va veni și condamnarea! Voi reuși să bag la pușcărie un mare deputat magnat și eu voi sta în lumina reflectoarelor ca paznicul demn al adevărului și al dreptății!... Nu pot să renunț, e o șansă unică pentru mine și îmi voi juca această carte pînă la sfîrșit!

Dr. Căci își rosti discursul atît de înflăcărat, încît toți izbucniră în urale. Pînă și judecătorul de plasă îi strigă peste masă:

– Din partea mea n-ai decît să-l închizi! Închide-l liniștit! Mie nu-mi pasă!

IV

În seara aceea era și Bálint la Cluj. Sosise pe înserat.

Cînd coborî din mașină, portarul îl anunță că un tînăr necunoscut, cu pardesiu, care-l căutase în ziua aceea deja de două ori, îi lăsase cartea lui de vizită.

Pe bucățica mică de carton era scris cu mîna: Coriolan Timbuș.

– Mi-a spus că e ceva foarte important și că se va întoarce spre seară.

Timbuș? Doar n-o fi preotul din Giurcuța? Dar pe el în chema Iuliu! Atunci cine putea să fie? Fiul lui?

– Cum arată? E tînăr? Subțirel?

– Da, domnule. E tînăr și tare sfrijit.

Să fie fiul preotului? Cel despre care se zvonea că era un daco-roman înrăit? Tînărul acela bolnăvicios, pe care Bálint îl întîlnise de două ori: prima oară culcat în fața locuinței preoțești, iar a doua oară în gara de la Blaj, cînd îi înmînase lui Aurel Timișan

o hîrtie. Nu părea verosimil să fie el, chiar dacă Bálint avea o presimțire că nu putea să fie altcineva.

– Dacă mai vine, spune-i să urce – îi ordonă Bálint.

Avea tot timpul la dispoziție, fiindcă în seara aceea nu mai voia să iasă nicăieri.

Se plimba agitat prin camera sa de lucru.

Încerca să se pregătească pentru înfățișarea din ziua următoare. Era absolut necesar să enumere toate motivele pentru care îl reclamaseră pe Simó și îl făcuseră pe el să pornească acțiunea împotriva notarului, în interesul comunității. În cele din urmă, își dădu seama că argumentația sa era destul de subțire. Se îndoia că tribunalul va ține cont de spusele lui. Poate că îi va achita pe Zutor și pe Culă, dar pe el îl vor condamna cu siguranță. Cu atît mai bine, nu mai putea să dea înapoi! Trebuia să-și asume consecințele, cu orice preț! Era mai degrabă gata să suporte a-i fi tîrît numele în noroi și să se pomenească alungat la periferia societății, decît să fie condamnați cei care avuseseră încredere în el și îi urmaseră sfaturile. Era singura cale pe care putea s-o urmeze.

Era atît de adîncit în propriile sale gînduri, încît atunci cînd majordomul îl anunță că Timbuș sosise, în prima clipă nu înțelese despre ce era vorba.

Ușa se deschise și intră un tînăr scofîlcit, numai piele și os. Pe chipul zbîrcit abia-i crescuseră tuleiele, părul negru și lung îi flutura răvășit, iar pomeții obrajilor aveau o roșeață bolnăvicioasă.

Se apropie încet de biroul de la care Bálint tocmai se ridicase, ca să-i vină în întîmpinare. Cînd ajunse în dreptul lui, Timbuș făcu o plecăciune stîngace și, fără să se sinchisească de mîna întinsă spre el, dădu scurt din cap și se așeză într-unul din fotoliile de lîngă masa de scris.

Bálint se așeză și el, apoi îl întrebă:

– Cu ce pot să vă fiu de folos?

Tînărul își drese de cîteva ori glasul, apoi spuse repezit, de parcă făcea eforturi să se elibereze de o constrîngere interioară:

– Am venit pentru... pentru afacerea aceea... de mîine... Pentru treaba cu Culă!

– Pentru înfățișarea de mîine?

– Da. M-am frămîntat îndelung. Pentru că de asta depinde tot ce se va întîmpla mîine. Depinde de mine. Numai de mine.

Îl privi pe Bálint cu ochii scînteind de ură și se vedea pe fața lui că nu-i era ușor să continue. Apoi izbucni într-o tiradă repezită, înghițindu-și adeseori cuvintele:

– Da. Pentru că am la mine actul și scrisoarea nemernicului acela de Simó. El a scris-o, el i-a trimis-o lui taică-meu. Iar tata a mototolit-o și a aruncat-o. După aceea! Numai după ce a citit-o! După ce s-a întors de la Peicoia, de la Ion Amafteiașului. A aruncat-o, dar eu am găsit-o! Și am citit-o! Le-am citit pe amîndouă! Măcar de nu le-aș fi citit! Înțelegeți? Pentru că de atunci nu mai am somn! E o nemernicie! Mă înțelegi? E pur și simplu o nemernicie!

Îl privea pe Bálint de-a dreptul amenințător. Își trase un pic sufletul, apoi continuă:

– E ceva josnic, mă înțelegi? De-o parte e tata, iar de cealaltă Culă, românul acela nenorocit. Și totodată adevărul! Trebuie să-l trădez fie pe tatăl meu... fie adevărul! Iar dumneata ești tot de partea adevărului și eu vin să te salvez! Pe dumneata! Tocmai pe dumneata!

Își ridică amenințător bărbia spre Bálint, apoi continuă de parcă ar fi vorbit singur:

– M-am frămîntat toată noaptea, pînă în zori. Dar nu am avut de ales. Așa că, iată-mă, am venit!

Scoase din buzunarul interior o hîrtie mototolită și o aruncă pe birou.

– Poftim! Citește-o!

Rosti ultimele cuvinte gîfîind și se prăbuși epuizat în fotoliu.

Bálint îl ascultase cu atenție și totodată cu milă. Era impresionat de zbuciumul sufletesc care răzbătea din dosul fiecărui cuvînt al tînărului, așa că nici nu băgă în seamă lipsa lui de politețe.

– Citește! De ce nu citești? De aceea le-am adus pînă aici...? – strigă ațîțat din nou Timbuș și dădu cîteva bobîrnace cu vîrful degetelor către cele două cocoloașe de hîrtie, de parcă ar fi fost niște obiecte spurcate, de care-i era scîrbă să se atingă.

Bálint desfăcu cele două hîrtii. Prima era un document, scris pe o parte și pe alta, a doua era o scrisoare mai scurtă. Ambele erau rupte, dar nu pe de-a-ntregul. Pe alocuri erau întregi. Documentul purta antetul Dr. Tódor Farkas, cu adresa avocatului. Eu, Ion Amafteiașului declar..." – așa începea mărturia bătrînului din Peicoi. Erau fraze avocățești, bine ticluite.

Scrisoarea era de la Gaszton Simó.

„... Din moment ce săptămîna trecută m-ai anunțat că l-ai pregătit temeinic pe bătrîn, îți trimit declarația pe care am conceput-o și pe care Ion trebuie să o semneze. Bagă-ți-o în buzunar și du-te la el, la Peicoi. Ia cu tine cerneală și hîrtie și caută-ți doi martori de nădejde. Lasă-i în fața casei și intră singur. Scrie declarația cu mîna ta, de parcă ți-ar fi dictat-o el. Ascunde hîrtia scrisă de mine și cheamă-i înăuntru pe martori, să poată depune mărturie că ai scris declarația acolo și pune-l pe bătrîn să semneze de față cu ei. Nu le da prea multe explicații!" Ultima propoziție era subliniată de două ori. „Grăbește-te! Am aranjat ca nemernicul de Culă să fie chemat la regiment pentru un control. Va lipsi două zile de acasă. Așa că du-te mîine dimineață și fă tot ce ți-am spus și nu o să-ți pară rău. Distruge scrisoarea și declarația scrise de mine. Aș fi preferat să vin personal ca să-ți spun toate astea, dar mă chinuie reumatismul și trebuie să rămîn în pat. Dar e bine și așa, numai nu uita să arzi hîrtiile astea după ce te întorci acasă..."

Bálint simți un frison de ușurare. Era salvat! Scăpase din încurcătură! Culă și cu Zutor de asemenea. Toate grijile și frămîntările care-l apăsaseră săptămîni la rînd dispărură de parcă nici n-ar fi existat vreodată. Se întoarse spre tînărul Timbuș:

– Vă mulțumesc din suflet! – și îi întinse din nou mîna recunoscător.

Dar tînărul se făcu din nou că nu observă și rămase cu ochii ațintiți în gol.

Îi răspunse cu ură:

– Nu am nevoie de mulțumirile dumnitale! Nu vreau să-mi mulțumești!

– De ce? – îl întrebă Bálint zîmbind. Oare asta nu constituie o dovadă că cinstea este mai puternică decît toate? Chiar mai puternică decît ura pe care o simți față de mine?

– Despre asta e vorba! Orice aș spune, trebuie să recunosc că dumneata vrei să ajuți de ani de zile neamul meu. Te urmăresc deja de mult. De ce o faci? Ce planuri ascunse ai? Vrei să ne amăgești în felul acesta?

– Recunoaște că nici dumneata nu crezi ce spui.

Timbuș se întunecă la față și spuse mai mult pentru sine însuși:

– Așa e, nu cred, cu toate că mi-ar plăcea să cred așa! – apoi continuă furios: Este o contradicție și o absurditate faptul că un

magnat maghiar vrea să ne vină în ajutor! Este în contradicție cu tot ce am învățat... cu tot ce cred... cu tot ce trebuie să cred... cu ce mi se spune... e pur și simplu absurd!

– Poate că nici nu e chiar atît de absurd... Bunicul dumitale mi-a povestit cîtă încredere au avut iobagii în bunicul meu. Probabil că ai auzit de el. Îmi amintesc din copilărie, cum veneau la el moții, cu toate problemele lor, să-i sfătuiască sau să le facă dreptate. Era un adevărat judecător de pace pentru ei și îi acceptau întotdeauna sentințele.

– Da. Așa povestesc bătrînii. Dar ei sînt proști, n-au înțeles nimic și uită că au fost făcuți sclavi, că a existat robota, pedeapsa cu bîta și că nobilii maghiari i-au exploatat!

– Nici vorbă de sclavagism, ei erau iobagi. Situația iobagilor era aceeași și la români și la maghiari. Așa era ordinea socială în întreaga Europă, iar aceasta nu avea nimic de-a face cu naționalitatea. Iar faptul că moșierul își exploata propriii iobagi este o minciună, fiindcă era în interesul lui ca iobagii să o ducă bine. În perioadele tulburi, părțile beligerante făceau ravagii în teritoriile inamice, deci și printre iobagii de acolo, dar niciodată printre proprii iobagi.

Timbuș îi răspunse iritat, fără să-și aleagă cuvintele.

Înșiră toate argumentele teoriei continuității dace, amintindu-i pe Șincai, Hașdeu, Anonymus și Xenopol, de-a valma, în fraze lungi, alambicate, aducînd toate argumentele despre care citise sau doar auzise în sprijinul teoriei potrivit căreia cultura latină subzistase în Ardeal pînă la venirea ungurilor. Vocea lui era din ce în ce mai pasională și ajunse pînă la urmă să strige la Bálint.

Îl opri o criză de tuse seacă, înfiorătoare, pe care și-o înăbuși cu fața ascunsă în batistă și-l făcu să se încovoieze în fotoliu. Se îneca în spasmele care păreau că-i sfîșie plămînii. Cînd se liniști și reuși să se îndrepte, Bálint încercă să-i răspundă. Ar fi vrut să-i amintească despre nenumăratele triburi care trecuseră prin Dacia înainte de venirea ungurilor – goții, vandalii, gepizii, avarii și bulgarii. Iar de la retragerea armatelor romane din timpul împăratului Aurelian pînă la venirea ungurilor au trecut nu mai puțin de șase sute de ani. În timpul celor șase secole, istoria acestor pămînturi a fost scrisă de puhoaiele popoarelor migratoare care le-au străbătut neîncetat.

Nu există nici un document, nici un vestigiu care să ateste cultura locală din acest colț de lume. Asta ar fi vrut el să-i spună, dar renunță. Pentru că Timbuș lăsă să-i cadă din mînă batista care era plină de sînge. De sînge! Nenorocitul scuipa sînge. Lui Bálint i se făcu milă de el.

Îi răspunse pe un ton împăciuitor:

– Acestea sînt povești din trecut. De mii de ani. Nu are nici un rost să le dezgropăm. În schimb, adevărul este că acum nu mai trăiesc în bazinul carpato-dunărean decît românii și ungurii care nu sînt nici slavi, nici germani.

Și începu să-i explice:

– Este evident că interesul ambelor popoare e să fie unite. Desigur că au fost comise și se comit și acum o seamă de erori. Așa că e de datoria tuturor oamenilor bine intenționați să lupte pentru reconciliere. Nu e ușor să repari greșelile care au fost făcute de-a lungul timpului, cînd s-a acumulat multă ură de ambele părți. Dar trebuie să trecem peste toate acestea. Trebuie!

Reuși să enumere o mulțime de argumente, să formuleze în cuvinte convingătoare tot ceea ce pînă atunci doar gîndise, fără să le fi spus vreodată deschis.

– Sper că va veni odată timpul să dăm uitării toate rănile care ne despart, ca să putem trăi împreună în liniște și pace.

Timbuș, care pînă atunci îl ascultase liniștit, acum sări ca ars:

– Nu! Niciodată! Niciodată! – spuse el tremurînd, cu ochii înroșiți de furie.

– De ce nu? – îl întrebă Bálint. Eu cred că se poate, chiar că reconcilierea e o necesitate istorică, și că aceste două neamuri, fără înrudiri slave sau germane în acest colț al Europei, dacă nu vor să fie cotropite de cele două imperii care le străjuiesc de o parte și de alta, trebuie să fie unite. Este singura noastră șansă de supraviețuire!

– Poate... Poate... Cîndva... – spuse Coriolan Timbuș ezitînd.

Apoi începu să-și bălăngănească brațele costelive, cu degetele crispate ca niște gheare și urlă cu ură:

– Dar mai întîi... și-ntîi... trebuie să ne răzbunăm... de zeci... de sute de ori! Dar nici atunci... nu... niciodată!

Se întoarse pe călcîie și năvăli spre ușă. Era atît de exaltat, încît abia nimeri clanța. Deschise ușa atît de brusc de parcă ar fi vrut să o scoată din țîțîni și o trînti puternic în urma sa.

*

Bálint nu se prezentă la înfățișarea din ziua următoare. După ce consilierul juridic al lui Gaszton Simó, Tódor Farkas, zis „dr. Căci", își rosti cu emfază discursul de acuzare, ceru cuvîntul avocatul lui Bálint, care în locul oricărui discurs prezentă, fără nici un comentariu, cele două documente: scrisoarea notarului și modelul după care fusese redactată negația semnată de bătrînul Ion Amafteiașului, din care reieșea și faptul că fusese intimidat. Așa că toate capetele de acuzare se năruiră, Culă și cu Zutor fură achitați în unanimitate. În prezentarea sentinței, președintele completului de judecată îi adresă lui „Dr. Căci" reproșuri grave, făcînd apel la onoarea de avocat, fiind absolut evident că el formulase declarația bătrînului, totuși mărturisise în fața tribunalului că ea ar proveni de la Ion Amafteiașului.

Aceasta deveni o pată de neșters de pe blazonul lui de jurist. Evită cu greu să fie judecat de consiliul de disciplină al camerei avocaților și, de atunci, toată viața lui nu mai avu parte decît de procese mărunte, fără nici o însemnătate.

Dar pe Simó îl revocară de îndată. Ca să-l scape de închisoare, neamurile lui influente achitară nu numai banii furați de la cei din Peicoi, ci și o mulțime de alte sume, care ieșiră la iveală în timpul procesului, apoi îl trimiseră ca simplu funcționar undeva în districtul Borsod.

Așa se termină domnia micului despot.

La Giurcuța veni, la recomandarea lui Bálint, un notar tînăr și cinstit. Era satisfacția pe care i-o oferise pentru eforturile lui de pînă atunci judecătorul. Care nu era un om naiv.

V

După atacul cerebral al mamei sale, Bálint nu se mai mișcă de la Dienești. Chiar dacă mai dădea uneori cîte o fugă, seara, pînă la Cluj, noaptea sau în zori se întorcea acasă, ca să fie aproape de ea. Acea zi și jumătate cît timp rămase în oraș din cauza procesului cu Simó fusese cea mai lungă perioadă în care lipsise de acasă.

Prezența lui alături de contesă nu era întru totul justificată.

Doamna Abády dormea din ce în ce mai mult, iar în scurtele perioade cît era trează nu era atentă mai mult de o jumătate de oră la ce îi povestea fiul ei – despre cai, despre vînat, în februarie despre miei sau despre purceii de lapte, mereu despre altceva, dar pe un ton glumeț și numai vești bune, care să-i placă, să o facă să zîmbească, uneori chiar să rîdă puțin, dar în scurt timp își pierdea puterea de concentrare, închidea ochii și adormea.

Intra la ea numai de două-trei ori pe zi. Prima oară înainte de prînz, apoi după-amiaza, înainte să-i fie servită gustarea pe veranda de la etaj și uneori seara devreme, după ce o ridicau din scaunul cu rotile și o culcau în pat. Aduseseră și un medic tînăr, să fie la îndemînă în cazul unor complicații și să nu fie nevoiți să aștepte pînă ce venea medicul de circumscripție de la Cîmpia Turzii. Din ianuarie, angajară și două infirmiere care stăteau zi și noapte, cu schimbul, la căpătîiul bolnavei, împreună cu doamnele Tóthy și Baczó, care înțelegeau ce încerca să spună și-i cunoșteau obiceiurile.

Rolul lui Bálint era minor. Mama lui era mai tot timpul indiferentă, fie că rămînea lîngă ea, fie că pleca uneori pentru cîteva ceasuri. Pesemne că nu ar fi observat nici dacă ar fi lipsit de acasă cu zilele. Dar el nu îndrăznea să se ducă nicăieri. Se temea ca în lipsa lui să nu se întîmple ceva fatal, ca în decembrie, cînd fusese în Secuime.

În acele luni de zile, trăi rupt de lume. Aranja treburile legate de cooperative mai mult prin scrisori. Procesul cu Simó a fost singura problemă directă, legată de lumea înconjurătoare, care i-a acaparat atenția, alături de boala mamei sale.

Toate celelalte i se păreau aproape ireale, de parcă s-ar fi petrecut pe lună. Citea ziarele fără să le dea nici o importanță.

Cu toate că, altădată, asemenea noutăți i-ar fi trezit interesul cu siguranță.

Pe plan intern, tensiunea era din ce în ce mai mare. Conflictele politice se mutară de pe domeniul public în sfera personală. Tisza nu reușise să evite o serie de dueluri cu adversarii săi și, fiind un spadasin desăvîrșit, reușise să-i atingă pe toți, fără să fi suferit nici o zgîrietură.

Prim-ministrul László Lukács deveni ținta unor atacuri și mai virulente. Într-un discurs ținut la un banchet, Zoltán Désy afirmase

că el era unul dintre panamiștii de frunte ai țării. La care Lukács îl dădu pe Désy în judecată. În replică, acesta afirmă că în 1910, Lukács, ca ministru de finanțe, prelungise contractul de transport al sării cu o bancă, iar în schimb aceasta l-a finanțat cu mai multe milioane, pentru ca partidul său să-și poată acoperi cheltuielile din timpul campaniei. Lukács declară că în urma contractului respectiva bancă nu beneficiase de nici o înlesnire suplimentară și că donase suma respectivă de bunăvoie, iar referitor la principalul cap de acuzare, el personal nu a primit nici un ban și nici nu ar fi acceptat să primească.

Astfel, cinstea lui Lukács rămase nepătată, dar scandalul iscat făcu mare vîlvă. Tribunalul îl condamnă pe Désy.

Însă procesul nu se opri aici.

Chiar în ziua în care se dădu publicității sentința, Andrássy, Apponyi și cu Aladár Zichy se alăturară demersului lui Désy și astfel scandalul luă proporții uriașe, cu ecouri în presa internațională. Nimeni nu se gîndea ce deserviciu uriaș însemna el pentru întreaga țară. Singurul scop era stigmatizarea guvernului care forțase aprobarea bugetului militar. Efectele acestor evenimente în ochii lumii nu aveau nici cea mai mică importanță față de încrîncenarea dintre actorii politici.

Din clipa aceea, „afacerea sării" deveni cea mai arzătoare problemă în Parlament. Chiar dacă guvernul propuse lărgirea dreptului la vot, lupta deveni tot mai încrîncenată. În luna martie, opoziția apăru pe neașteptate în Parlament. „Doar un cuvînt" – strigă Lovászy, iar între timp, în spatele lui, vreo 70-80 de deputați strigau „Sare! Sare! Sare!". Bineînțeles că Tisza suspendă ședința și chemă gărzile să restabilească ordinea. Reprezentanții opoziției se adresară militarilor, ca să le explice că jurămîntul pe care-l depuseră la înrolare era nul de drept. Îi sfătuiră să se revolte printr-un discurs bine ticluit.

A fost primul caz cînd „ultrapatrioții" îi incitau pe militari să se ridice împotriva statului. Deocamdată fără succes.

Așa că erau în căutarea altor aliați. Se înhăitară cu aripa radicală a socialiștilor și cu anticlericalii din cercul Galilei, împreună cu care organizară o mare adunare populară la care Apponyi și cu Aladár Zichy participară cot la cot cu Jászi și cu Kunfi, cei care în

revoluția din octombrie 1917 vor instaura bolșevismul. Diferențele ideologice păleau în fața urii împotriva guvernului.

În timp ce acestea erau evenimentele interne care țineau capul de afiș, situația internațională se agrava zi de zi.

Îndelungatele tratative de pace de la Londra, la nivel de ambasadori, nu păreau să ducă la nici un rezultat. Pacea nu voia să se instaureze, cu toate că divanul turcesc acceptase majoritatea propunerilor venite din partea marilor puteri. Măsura dezinteresului era dată de faptul că ele își arogau dreptul de proprietate asupra insulelor din marea Egee. Pe care le obținură de îndată. Totuși tratativele de pace se suspendară. Asediul Adrianopolului continua, Muntenegru a împresurat orașul Scutari, pe care-l și bombardă, în ciuda faptului că la conferința de la Londra fusese deja atribuit Albaniei.

„Cîtă obrăznicie! Așa ceva este inacceptabil!" – spuneau marile puteri indignate.

Totuși trecură șase săptămîni pînă ce luară decizia să intervină mai hotărît și să facă front comun împotriva lui Nikita. Dar acesta nu se arătă dispus să cedeze. Așa că, la începutul lui aprilie, avu loc o demonstrație navală comună în largul portului Antivari. Nikita rămase pe poziție. În acest context se institui blocada împotriva micului stat Muntenegru. Însă bătrînul Nikita nici nu se sinchisi de asta, ba chiar cuceri orașul Scutari.

Și în ciuda tuturor amenințărilor venite de la Londra, armata sa rămase acolo. Desigur că fusese informat de poziția Rusiei care, cu toate că se raliase amenințărilor proferate de marile puteri, era în secret de partea lui.

Monarhia bicefală se văzu nevoită să acționeze de una singură. Declară la Londra că prezența trupelor din Muntenegru în Scutari era inacceptabilă și era nevoită să declanșeze „acțiuni pe cont propriu".

Războiul din ce în ce mai amenințător în ultimele luni părea acum iminent.

Acestea erau știrile pe care le citea Bálint în ziare, fără ca ele să-l fi alarmat ca altădată. Grijile lui aveau motive strict personale. Nu se simți mai ușurat nici după ce procesul de calomnie avu un deznodămînt fericit, dimpotrivă, întreaga sa atenție se abătu asupra stării tot mai grave a mamei sale.

Situația ei era tot ce conta pentru el din viață, alături de splendoarea renăscută a naturii în prag de primăvară.

Pe la mijlocul lui martie, zăpada se topi de tot. Nu mai rămaseră decît cîteva mici pete spălăcite la baza zidurilor de la miazănoapte sau prin adîncul rîpelor spălate de ape. Dar în scurt timp dispăru și de acolo. Ici-colo, pe cîte o buză de deal, începură să răsară pîlcuri de iarbă, tărcate de albastrul viu al viorelelor.

*

Într-o după-amiază frumoasă de la începutul lui mai, cînd Bálint tocmai se întorcea din parcul unde era scoasă întreaga herghelie, pînă ce iarba de pe pășune era destul de viguroasă pentru păscut, îl văzu pe majordomul Péter care-l aștepta nerăbdător în fața porții, trimis de contesă să-l caute.

– Unde e? Ce s-a întîmplat?

– Nu s-a întîmplat nimic grav. Dimpotrivă, se pare că se simte mai bine. E pe terasă. A cerut să i se servească de îndată gustarea.

Bálint urcă treptele în goană, traversă sala de biliard și dădu buzna pe terasă.

Mama lui îl aștepta în scaunul ei cu rotile. Privirea ei era surprinzător de limpede, fața îi radia de bucurie.

– Ce bine-mi pare că ai venit – îi spuse ea mai cursiv ca altădată, chiar dacă nu reuși nici acum să rostească decît mai degrabă vocalele.

Buzele ei schimonosite schițară un zîmbet firav.

– Unde ai fost? Te aștept deja de mult... – îngăimă ea de parcă nu l-ar fi văzut de o veșnicie.

Cu toate că Bálint fusese alături de ea cu mai puțin de două ore înainte, imediat după ce dejunase. Era foarte surprins, mai ales pentru că în ultimul timp mama lui îl privea cu atîta indiferență încît el bănuia uneori că nici nu-l recunoaște. Dar acum răsuflă ușurat și începu să-i povestească despre cum vizitase herghelia, că iarba și trifoiul erau deja frumos încolțite – numai lucruri îmbucurătoare, ca de-obicei. Bătrîna doamnă îl întrerupea adeseori:

– Vai ce fericită sînt! – și-l strîngea de mînă la fiecare cuvînt, de parcă i-ar fi dictat ritmul.

Între timp, cînd infirmiera Hedvig îi ridica în dreptul buzelor cana cu cioc, ca să sugă din cafeaua cu lapte, ea își întindea buzele,

apoi lăsa să fie ștearsă la gură, cu toate că de obicei nu accepta să fie hrănită, ci se folosea cît putea de mîna stîngă, pe care mai reușea să și-o miște. Dar acum prefera să o țină întruna pe brațul lui Bálint, întorcîndu-și mereu fața spre el.

Părea că nu se mai sătura să-l privească.

Dar oboseala începu să o toropească și abia atunci reieși care era motivul nemărginitei sale bucurii. Închise ochii, capul îi căzu pe perna de pe spătarul scaunului și, înainte să aţipească, mai bîigui o dată:

– Vai, ce fericită sînt că te-ai întors, dragă Tamás... Tamás...

Rosti aceste cuvinte limpede, clar, aproape fără nici o greșeală, iar Bálint avu nevoie de cîteva clipe ca să înțeleagă că mama lui îl confundase cu tatăl său, Tamás Abády, care murise de un sfert de secol.

Pe el credea ea că-l ține de mînă. Revederea lui o făcuse fericită.

*

Se trezi după vreo jumătate de oră.

Îl văzu de îndată pe Bálint, care rămăsese tot timpul nemișcat, cu mîna ei pe braț. Zîmbetul nu i se șterse de pe față.

Probabil că reținuse involuntar cele auzite înainte să aţipească, fiindcă de îndată ce reuși să rostească ceva, îi spuse:

– Caii... Vreau să-i văd... caii...

La început, Bálint nu-i desluși cuvintele, dar bătrîna îi repetă cît putea ea de apăsat:

– Caii... cu tine... vreau să-i văd...

Bálint încerca să o liniștească, dar ea devenea din ce în ce mai agitată:

– Caii... vreau să-i văd... cu tine... – repeta ea întruna, cu venele de pe tîmple tot mai umflate.

Infirmiera plecă în fugă după medic. Reușiră cu greu să o liniștească, poate mai degrabă pentru că accesul de furie o extenuase. Dar se văzură nevoiți să-i promită că în ziua următoare o vor duce să vadă herghelia. Abia atunci aţipi din nou.

A doua zi sosi și medicul de circumscripție, de la Cîmpia Turzii. Cei doi confrați se sfătuiră îndelung, dacă puteau să-și dea acordul să o scoată pe contesă din casă. Se hotărîră să decidă numai în cazul în care contesa va continua cu insistențele ei să viziteze herghelia.

De fapt, vremea era frumoasă și dacă o vor coborî cu grijă în scaunul ei cu rotile pînă la parter, apoi o vor împinge lin pe aleile netede, nu numai că nu i-ar dăuna, ci dimpotrivă, i-ar întări pofta de viață, care-i lipsise pînă atunci, iar acum îi revenise de-a dreptul miraculos.

Bálint era destul de îngrijorat, dar nu îndrăznea să se opună. Mai ales pentru că seara trecută, cînd ea era deja în pat, iar el intrase să-i spună noapte bună, dar și în dimineața aceea o văzu atît de nerăbdătoare și de luminoasă, încît ar fi fost o nemernicie din partea lui să-i înșele așteptările.

Îl primi zîmbind radioasă, rosti din nou numele tatălui său și era înfrigurată ca un copil. Dădea indicații de față cu el, în ce rochie să fie îmbrăcată, ce maramă să i se pună pe cap. Voia să fie în straie de sărbătoare.

Vestea că bătrîna contesă va coborî să viziteze herghelia se răspîndi cu repeziciune. Servitorii se adunară cu mic, cu mare pe colina din dosul castelului, acolo unde se termina șirul de plopi care străjuia aleea principală a parcului, ca să-i dea onorul, cum i se cuvenea.

Bálint împreună cu Simonka Jáger cărară pînă la parter scaunul cu rotile, dar acolo bătrînul Gergely Szakács ceru să i se facă onoarea să o conducă el pe fosta lui stăpînă pe aleea care duce pînă la grajduri.

Așa se formă cortegiul.

Bálint mergea la stînga mamei sale, ținînd-o tot timpul de mînă. La dreapta ei venea infirmiera Hedvig, în spatele lui Gergely Szakács veneau cei doi medici, împreună cu a doua infirmieră. Nu lipseau nici Péter, majordomul, care căra o cutie mare, plină cu cuburi de zahăr, nici Terka, vechea cameristă a doamnei Abády. Doamnele Tóthy și Baczó încheiară o vreme șirul, pînă ce corpolența și picioarele lor varicoase le obligară să se lase păgubașe și să se oprească la mijlocul drumului.

Doamna Róza stătea cu spinarea dreaptă, abia atingînd spătarul scaunului cu rotile, aidoma unei regine pe tron. De fapt, ea continua să fie o mică regină, în ciuda vîrstei, a bolii și a slăbiciunii sale profunde. Avea pe cap boneta de dantelă pe care o purtase de Crăciun, cu panglicile late înnodate strîns sub bărbie, să nu i se vadă fața deformată. Clătina discret din cap în stînga și-n dreapta și zîmbea fericită, de-a dreptul triumfal. Era convinsă că mulțimea

de oameni se adunase nu numai ca să o vadă pe ea, ci și pe Tamás, soțul ei dispărut de mult, care, iată, era din nou lîngă ea, ținînd-o de mînă, ca în tinerețe.

Trecură podul peste pîrîul morii și mai merseră așa o vreme, apoi alaiul se scindă. Bálint luă la el cutia cu zahăr și coti scaunul mamei sale pe cărarea care străbătea cîmpul, urmat doar de Gergely Szakács și infirmiera Hedvig. Cei doi medici, împreună cu restul alaiului, rămaseră pe drumul principal, iar Simonka porni în goană cu grăjdarii spre podul cel mare.

– Unde se duc? Unde?... – întrebă bătrîna zîmbind spre Bálint.

– Au să mîne herghelia încoace.

– Bine... ce bine! – se bucură bătrîna și privi în jurul ei.

Admira plopii semeți, cu frunzele argintii ce tocmai făceau să plesnească mugurii, desișul de la umbra lor, cu puzderia de armindeni îmbrăcați din cap pînă-n picioare în florile lor albe, apoi teii și castanii sălbatici din depărtare, prin coroanele cărora razele de soare se strecurau doar pe alocuri pe aleea principală, care se întindea pînă departe, la orizontul îmbrăcat în straie de primăvară. Își deschise larg ochii puțin bulbucați, apoi îl privi din nou pe fiul ei, îi strînse mîna și exclamă:

– Uite, ce frumusețe... ce frumos... e... totul!

Cu ochii inundați de lacrimi, Bálint nu reuși să-i răspundă decît strîngînd-o și el discret de mînă.

În zare apăru herghelia. Caii veneau într-un galop nebunesc, surprinși că erau mînați cu biciul. Nu erau obișnuiți să fie tratați în felul acesta. În cîteva clipe ajunseră în fața lor și se opriră la vreo cincizeci de pași de ei cu capetele ridicate, cu urechile ciulite, de parcă s-ar fi întrebat ce caută șleahta aceea de oameni pe pășunea lor și ce-i cu trăsura aceea, cum nu mai văzuseră niciodată. Rămaseră o vreme descumpăniți, cu nările umflate.

Dar totul nu dură mai mult de cîteva clipe. Se desprinse din mijlocul lor o iapă bătrînă care porni la pas spre doamna Abády. O urmă încă una, apoi încă una, pînă ce întreaga herghelie o recunoscu pe vechea lor stăpînă. Toți caii se postară în jurul contesei, îmboldind-o cu boturile lor umede, căutînd delicatesa cu care-i obișnuise. Bálint și cu Szakács abia reușeau să-i potolească.

Doamna Abády rîdea bucuroasă ca un copil.

– Uite-i! El e Ciutar... ea e Nevăstuică... ea e Ambra... – și le împărțea cuburile de zahăr cu singura mînă pe care putea să și-o miște.

Nu conteni să-i dezmierde pînă ce închise ochii, se prăbuși între perne și suspină doar atît:

– Vai, cît sînt de fericită...

Rămase nemișcată, cu capul căzut într-o parte.

– A obosit – șopti infirmiera – să așteptăm puțin.

Bálint, împreună cu Szakács, îndepărtă caii, apoi se întoarse la mama lui.

Zîmbetul nu se șterse de pe fața ei. El o privi cîteva clipe, apoi o prinse din nou de mînă. Dar mîna ei era rece ca gheața! Nu avea nici puls! Cei doi medici se apropiară în grabă, dar nu mai aveau nimic de făcut decît să constate moartea contesei. Tînărul voia să încerce cu o injecție, cu o substanță teribilă, cu care, uneori, pacienții puteau fi readuși la viață pentru cîteva ore, ca apoi să moară din nou. Dar nici Bálint, nici bătrînul medic nu-și dădură acordul. De ce să o mai chinuiască? A avut parte de o moarte frumoasă, era fericită.

Lăsară un pic mai jos spătarul, ridicară puțin scărițele de sub tălpi și reușiră în felul acesta să o aducă într-o poziție aproape orizontală. Panglica bonetei îi ținea bărbia.

Porniră încet spre castel.

Străbătură din nou parcul plin de verdeață și de trilurile păsărilor. Dar alaiul era mult mai numeros.

Venea pe urmele lor întreaga herghelie. Erau cu toți la cîțiva pași în spatele lor, cal lîngă cal, cu capetele plecate, aducînd tristul lor omagiu stăpînei defuncte, care-i iubise din toată inima.

Nu reușiră să-i oprească decît în dreptul podului peste pîrîul morii. Unii dintre ei începură să necheze. Și nu se mișcară mult timp de acolo.

PARTEA A V-A

I

După terminarea războiului balcanic, o delegație parlamentară a fost convocată la Viena pe 19 noiembrie. Fiind o emanație a întregului Parlament maghiar, participau delegații ambelor camere, fiind așadar reprezentat atît guvernul cît opoziția, în funcție de procentajul fiecărui partid.

În fața acestora urma să-și prezinte ministrul Leopold Berchtold raportul referitor la politica externă a imperiului. O sarcină foarte grea, în acea toamnă a anului 1913. Mult mai grea decît în anul precedent.

De un an și jumătate, de cînd fusese instalat la Ballplatz, activitatea lui diplomatică suferise numai eșecuri. Pe vremea declanșării ostilităților balcanice, Berchtold era convins de superioritatea otomană. Așa încît afirma sus și tare că orice s-ar întîmpla pe cîmpul de luptă, el va rămîne partizanul necondiționat al status quo-ului. Ceea ce se dovedi o declarație pripită. Fiindcă statele balcanice îi făcură praf și pulbere pe turci. Iar după succesele lor răsunătoare, era de-a dreptul absurd să li se ceară să se retragă între vechile hotare. Singurul lucru pe care-l mai putea face Berchtold era ca în cadrul conferinței ambasadorilor care urma să se țină la Londra, să încerce să-și apere propriile interese, salvînd ceea ce se mai putea salva. Să-l convingă pe Nikita să se retragă din Scutari, să-i facă pe sîrbi să plece din Albania, împiedicîndu-i astfel să obțină ieșire la Adriatica. Un proiect pe de-a-ntregul obstrucționist.

Acestea au fost ideile avansatate de Berchtold în anul precedent. Dar ținînd cont de faptul că atunci restructurarea balcanică era încă

în plină desfășurare, iar relațiile Monarhiei cu Rusia erau foarte tensionate, planurile lui nu întîmpinară critici prea vehemente.

Însă acum situația era mult schimbată. La sfîrșitul lui august se semnă pacea de la București, prin care toate situațiile nelămurite fură rezolvate. Așa că venise momentul bilanțului, care era deplorabil.

Monarhia era depășită pe toate planurile. Statele balcanice acționau de parcă nici n-ar mai fi existat. În mai se semnase un acord în virtutea căruia Bulgaria ceda românilor Silistra, ca recompensă pentru neutralitatea lor de pînă atunci. Era fără îndoială rezultatul unor înțelegeri mai vechi, făcute în secret, cu contribuția puterii de la Sankt Petersburg. Cu toate că România era membră a Triplei Alianțe, iar cu numai trei ani în urmă, ca urmare a intervenției lui Aehrenthal și a celor de la Ballplatz, Bulgaria anexase Rumelia și se eliberase de sub suzeranitatea turcească.

Dar nici nu se uscase bine cerneala pe noul tratat că relațiile dintre aliații balcanici se tensionară din nou. Era cearta pentru împărțirea prăzii. Iar ca arbitru fusese desemnat din nou țarul. Deoarece, la insistențele celor de la Ballplatz, Bulgaria nu voia să se supună deciziei Rusiei, la sfîrșitul lui iunie izbucni al doilea război. Puterea de la Sankt Petersburg își asmuți împotriva țării recalcitrante nu doar vechii aliați, ci și armata română.

A fost un blitzkrieg.

La 1 iulie, sîrbii îi înfrînseră pe bulgari, iar Armata a 3-a română se puse în mișcare și la 10 iulie amenința deja Sofia. Grecii îi îndepărtară pe bulgari de la țărmul mării, iar ca dezastrul țării să fie total, pașa Enver se năpusti asupra Adrianopolului, pe care-l pierduse după multă vărsare de sînge, și îl reocupă fără să tragă nici un foc de armă.

În această scurtă perioadă de zece zile, prestigiul Austro-Ungariei în Balcani se năruí definitiv. Dacă ar fi intervenit în ultimul moment, poate că ar mai fi avut o șansă să și-l refacă. Dar monarhia rămase impasibilă. Poate că a fost o decizie înțeleaptă, pentru că, mai mult ca sigur, asta ar fi însemnat deja de atunci un conflict armat cu Rusia. L-a evitat, fiindcă după ani lungi de obstrucții parlamentare, armata ei era și mai puțin pregătită de război decît în 1904.

Așa că nu avea de ales. Dar nu încape îndoială că, în ochii întregii Europe, războiul balcanic nu fusese pierdut de Turcia, ci de Monarhia Austro-Ungară.

În ultima clipă, cancelaria de la Ballplatz încercă să salveze aparențele. Declară că își rezervă, desigur, împreună cu celelalte mari puteri, dreptul de a superviza tratatul de pace care urma să fie semnat. Era evident că se baza pe susținerea conferinței de la Londra. În felul acesta, Monarhia se străduia să-și păstreze măcar prestigiul. Dar marile puteri, inclusiv Germania, îi întoarseră spatele, acceptînd tratatul de pace, fără nici o modificare.

Așa că Monarhia se afla din nou în fața unei mari dileme: să-și mențină punctul de vedere în ciuda tuturor, intrînd în război singură, fără Germania și Italia, sau să se vadă obligată să renunțe la pretențiile sale revizioniste. Așa că renunță.

A fost o decizie nefericită și prost pregătită, care a dezvăluit în fața întregii lumi slăbiciunea Triplei Alianțe. Iar pe deasupra, intenția ei de a interveni ulterior în condițiile de încheiere a păcii constituia un afront la adresa României, care cîștigase la București mai mult decît ar fi primit în urma tratatului de la Sankt Petersburg. Prin felul în care acționase, Berchtold crea impresia că vrea să conteste surplusul de avantaje obținute, ceea ce nu era adevărat.

Prețul acestor greșeli urma să fie plătit în anul următor.

Rezultatul imediat a fost că, din clipa aceea, cuvîntul Monarhiei nu mai avea nici o valoare. În pacea dintre Bulgaria și Turcia sau în cea dintre Grecia și Turcia nimeni nu-i mai ceru părerea, de parcă nici n-ar mai fi existat. În ultima clipă își asumă riscul unui ultimatum adresat Belgradului în favoarea Albaniei, care avu succes, dar în privința independenței albanezii erau sprijiniți nu doar de Italia, ci și de Anglia, care nu vedea cîtuși de puțin cu ochi buni crearea pe țărmul Adriaticii a unei baze navale aparent sîrbești, dar în realitate sub comandamentul rușilor.

Acestea erau subiectele pe care era nevoit să le prezinte Berchtold în fața delegației maghiare.

Își concepu cu abilitate tristul discurs.

Sublinie acțiunile pacifiste ale politicii noastre externe, într-o „totală armonie" cu marile puteri, chiar și cu Rusia, față de care recunoscu că anul trecut existaseră „anumite poziții divergente". Care de atunci fuseseră aplanate. Ceea ce, nu-i așa, reprezenta un succes.

Vorbi în termeni laudativi despre Imperiul Otoman. Recucerirea Adrianopolului de la Bulgaria, care fusese făcută una cu pământul, demonstra vitalitatea lui. Faptul că sultanul pierduse două provincii era la urma urmei un noroc pentru el, fiindcă scăpase de două focare de turbulențe. Ce-i drept, la izbucnirea războiului, doctrina Monarhiei era menținerea status quo-ului. Dar tocmai Gyula Andrássy, ilustrul predecesor al lui Berchtold, a spus în 1878 că „nu putem susține o casă șubrezită pînă ce se va prăbuși peste noi!" Așa era și cu status quo-ul. Astfel încît el, Berchtold, renunțînd la principiile sale, nu făcea altceva decît să urmeze calea înaintașilor săi.

Își făcu expunerea cu o eleganță inegalabilă, scoasă în evidență de statura sa impunătoare și de tîmplele lui încărunțite. Avea o distincție bine studiată, de parcă ar fi ieșit din paginile unui jurnal de modă englezesc. Avea o manieră distantă de a prezenta cele mai grave probleme, într-un mod care-i trăda apartenența la Olimpul vienez, acel cerc închis, de-a dreptul imperial, situat oarecum în stratosfera societății.

Îi impresionase pe toți.

Prezentă independența Albaniei drept un succes. Găsiseră și un rege potrivit pentru tronul țării: pe admirabilul prinț Wied, care servise pînă atunci în garda prusacă, la cuirasierii galbeni, ulanii împărătesei.

Un alt succes era redobîndirea insulei Ada Kaleh, cedată Ungariei. Era Insula Nimănui din *Omul de aur*, romanul lui Mór Jókai. Ceea ce va fi pe placul ungurilor.

După ce spuse toate acestea, ședința se suspendă, urmînd ca discuțiile să aibă loc în ziua următoare.

Berchtold scăpă cu fața curată.

Dar nu datorită insulei Ada Kaleh. Nici pomeneală! Ci pentru că membrii din opoziție ai delegației stîrniseră la Viena un scandal tipic maghiar, reluînd problema gărzii din Parlament și atacîndu-l pe Tisza. Acesta deveni subiectul central al zilei, făcînd să răsune sala mare a palatului de pe Bankgasse.

Cei care provocaseră scandalul erau deputații care proclamau sus și tare că competențele delegației se mărgineau doar la problemele de politică externă, militare și financiare ale Monarhiei, fără nici o ingerință în politica internă a Ungariei. Simpla aluzie la aceasta constituind o ilegalitate. Iar acum tocmai ei aduceu un

asemenea subiect în discuție și numai după ce ocupară mai mult de jumătate din timpul destinat discuțiilor trecură la problemele de politică externă.

Îi adresară lui Berchtold cîteva întrebări delicate. E adevărat că Germania nu ne-a sprijinit în tratativele de pace de la București? De ce nu a vorbit în termeni mai călduroși despre Franța?

Era doleanța lui Mihály Károlyi, care atunci devenise liderul adunării pașoptiștilor și îl elogia pe Poincaré. Dar nimeni nu critică pasivitatea celor de la Ballplatz, nici rolul secundar asumat de-a lungul întregii crize balcanice. Însă adevărul era că pentru cei care, în Parlamentul din umbră de la hotelul Royal, salutaseră succesele Serbiei, oferindu-și sprijinul guvernului de la Belgrad, ar fi fost destul de dificil să-i reproșeze lui Berchtold lipsa de acțiune.

*

Din cauza delegației sosi la Viena o mulțime de maghiari, printre care și Bálint, care era membru din toamna trecută, numit de Tisza, ca recompensă pentru că atunci cînd își formase cabinetul, el renunțase la statutul său de independent de pînă atunci și se înscrisese în partidul de guvernămînt. Bálint plănuia deja de mult să facă pasul acesta. Era un mare avantaj în munca sa legată de cooperative faptul că putea să se întîlnească în fiecare zi cu un ministru sau altul, fără să mai întîmpine tot felul de obstacole pînă ce reușea să obțină o audiență. Nici pînă atunci nu rămăsese independent din principiu, ci dintr-o reticență funciară față de orice constrîngere ideologică. Dar acum își călcase pe inimă.

Nu venise la Viena din Ardeal, ci din Elveția, unde o condusese pe Adrienne și petrecuseră cîteva zile împreună la Nyon, pe malul lacului Léman. De acolo, ea se duse să-și viziteze fiica, la Lausanne, iar Bálint porni spre casă. La pensiune s-au înscris ca soț și soție, ceea ce pe vremea aceea, cînd noțiunea de pașaport era încă necunoscută, nu constituia o problemă, iar ei se considerau întru totul soț și soție.

Odată cu moartea subită a lui Uzdy, care survenise pe 2 noiembrie, obstacolul de netrecut din calea căsătoriei lor dispăruse.

Pînă la începutul toamnei, păruse perfect sănătos. Chiar dacă pe parcursul celor patru ani de tratament mintea i se întunecase din ce în ce mai tare, asta nu se reflecta asupra stării sale fizice, dimpotrivă,

începuse chiar să se îngrașe și părea să mai aibă ani buni de trăit, poate chiar supraviețuindu-i soției sale.

Dar pe la mijlocul lui septembrie, mania persecuției de care suferea luase o întorsătură neașteptată. De pe o zi pe alta i se trezi bănuiala că medicul lui curant vrea să-l otrăvească. Bineînțeles că nu spuse nimănui nimic, nici chiar Adriennei, care îl vizita destul de des și era singura persoană în care mai avea cît de cît încredere.

Doar infirmierul îi observă schimbarea de atitudine. Brusc, Uzdy începuse să miroasă îndelung mîncarea, lăsînd de cele mai multe ori farfuriile neatinse. Medicul îl îndemna să mănînce. Uzdy se prefăcea ascultător, dar din clipa aceea arunca întotdeauna supa în chiuvetă, iar carnea și garniturile în closet. Bineînțeles că totul ieși repede la iveală. Atunci i se aduse în cameră un reșou electric, ca să-și poată fierbe singur ouăle aduse de infirmierul care-i spunea că le bagă în clinică pe furiș. Îi mai procura și pere sau mere, apoi îi dădu un cuțit cu vîrful bont, ca să le și poată decoji cu mîna lui. O vreme, strategia avu succes, apoi Uzdy nu se mai lăsă păcălit. Îl văzu de la fereastră pe infirmier discutînd cu medicul și refuză să mai mănînce, indiferent ce i se aducea.

Ar fi murit cu siguranță de foame, dacă soarta nu ar fi luat-o pe altă cale.

Slăbise îngrozitor de mult. Nu mai era decît piele și os, mai ales pentru că umbla tot timpul prin cameră, fără să se oprească o clipă. Se clătina pe picioare, sprijinindu-se de toate mobilele din salon, de slab ce era, dar nu se așeza niciodată.

În ultima zi din octombrie alunecă și se lovi cu spatele de rama patului. Căzătura îi pricinui o pleurezie care îi afectă și plămînii. În a treia zi își dădu duhul.

Îl înmormîntară la Almaș, alături de tatăl său. Iar Adrienne plecă la fiica ei.

Bálint o așteptă la Salzburg și o însoți pînă în Elveția. La numai cîteva zile de la moartea lui Uzdy, ar fi fost indecent să se întîlnească acasă, dar în străinătate aveau tot timpul să vorbească despre viitorul lor împreună. Se hotărîră să-și amîne căsătoria pînă ce va trece anul de doliu. Era dorința Adriennei, de dragul fiicei sale, să nu fie acuzată mai tîrziu că nu respectase tradiția.

*

Totuși, voiajul lor deveni o adevărată călătorie de nuntă. Erau prima oară împreună, fără să se teamă de pericolele care puteau apărea la tot pasul. Prima oară cînd erau încrezători în viitor.

Bálint nu regreta decît că mama lui nu putea să se bucure de această nouă turnură a destinului său. Era sigur că nu s-ar mai fi opus, dimpotrivă, s-ar fi bucurat de căsătoria lor. Își aminti cît de amabilă fusese anul trecut cu Adrienne, în cofetăria de la Budapesta! Nu mai avea nici un dubiu.

Vila mică de pe malul lacului, unde se cazaseră, nu avea decît douăzeci de camere. Fusese construită în secolul al XVIII-lea de un patrician din Geneva, care o numise, după moda dulceagă a vremii, „Monbijou", nume care se păstrase de-a lungul timpului și care i se potrivea de minune. Era o frumoasă *petite maison* în stil franțuzesc, cu peluza ce cobora pînă la malul lacului străjuită de stejari falnici. De pe malul opus se ridicau piscurile neregulate ale stîncilor golașe, iar cînd norii se răsfirau, apărea în zare triunghiul înzăpezit al vîrfului Mont Blanc, plutind atît de departe de parcă ar fi atîrnat din cer, fără nici un contact cu pămîntul.

Petrecură acolo opt zile. Fără teama care-i bîntuise în acea scurtă lună petrecută odinioară la Veneția. Atunci simțeau că toate clipele sînt prețioase și voiau să se bucure de fiecare de parcă ar fi fost cea de pe urmă! Că fiecare dimineață însemna o despărțire fatală, pentru totdeauna. Dar acum era altceva. Trăiau desfătîndu-se în tihnă. Gustau pentru prima oară deliciile unei intimități liniștite și neadumbrite de nici un pericol. Sub spectrul luminos al unei fericiri nemărginite.

Țeseau planuri cu ițele întinse pînă departe, în viitor. Se gîndeau la o nuntă discretă. Doar cu doi martori și nimeni altcineva. Voiau să modernizeze pe alocuri castelul de la Dienești. Să-l electrifice. Să facă două băi. Una pentru Adrienne. Și cealaltă? Cealaltă pentru viitor, pentru băiatul despre care nu mai vorbiseră de multă vreme, mai precis de cînd cu boala lui Uzdy, dar care, acum, nu mai întîmpina nici un obstacol să vină pe lume și erau siguri că va veni!

Va fi încoronarea iubirii lor. Un descendent menit să perpetueze dragostea lor de viață.

II

După ședința delegației, Bálint se duse la Filarmonică, să asculte una din simfoniile lui Beethoven.

Concertul se termină noaptea tîrziu, așa că își iuți bine pașii, ca să ajungă la *Sacher* înainte de miezul nopții, cînd se închidea restaurantul.

Într-adevăr, cînd ajunse luminile erau deja în mare parte stinse și chelnerii strîngeau fețele de masă. Era descumpănit. Nu știa încotro să o ia. În celelalte localuri, la ora aceea era muzică. Făcu cale-ntoarsă și în foaier se întîlni cu frații Kollonich, Péter și cu Niki.

– Ați venit și voi să cinați? Aici au închis deja. Trebuie să caut alt restaurant.

– Rămîi cu noi. Am rezervat un salon separat, împreună cu Kristóf Zaláméry.

– Vă mulțumesc, dar dacă vreți să petreceți cu femei și cu muzică țigănească, prefer să merg în altă parte.

Cei doi îl liniștiră. Nu este și nici nu va fi muzică țigănească. Cît despre femei, nu va fi decît una singură, mai tîrziu: La Pantera, vestita dansatoare spaniolă, care dădea de două săptămîni reprezentații la Ronacher și ridicase în picioare întreaga capitală imperială. Desigur că și Bálint auzise vorbindu-se despre ea. Era o femeie splendidă, care dansa minunat, dar își cîștigase reputația și datorită diamantelor pe care le purta și despre care toată presa scrisese de nenumărate ori. Fiindcă La Pantera, împreună cu impresarul ei, se foloseau de ele ca să-și sporească reputația. Și ca să țină publicul cu sufletul la gură, tot la cîte cinci, șase luni, diamantele erau furate. Pentru ca după numai cîteva zile să fie găsite din nou, motiv pentru noi titluri în toată presa, cînd ziarele nu pridideau să amintească noi amănunte despre forma și mai ales despre valoarea bijuteriilor, spre stupefacția bravilor burghezi.

Intrară într-un separeu, unde nu mai era decît Frédy Wuelffenstein, invitat de Zaláméry, care venise de asemenea ca delegat. Era proțăpit în fața oglinzii, admirîndu-și silueta zveltă, cu umerii căptușiți și tenul de o paloare măslinie. Părea că se străduiește să-l imite pe Berchtold, a cărui ținută îl impresionase în după-amiaza aceea.

Apoi apăru și Stefi Szent-Györgyi, așa că discuția începu. Frédy voia să vorbească despre politică, dar nici Bálint, nici frații Kollonich nu-i ținură isonul. La început se lămuriră de ce era fiecare acolo. Stefi era în drum spre Anglia, pentru o vînătoare în haită. Cei doi Kollonich veneau din nordul Austriei, unde fuseseră invitați la o vînătoare de fazani. Discutară despre fazani, despre cai și despre arme. Apoi bineînțeles că veni vorba de Pantera și Kristóf Zalaméry, despre care se dusese vorba că-și pierduse mințile deja de la prima apariție a dansatoarei. De atunci se răspîndise în tot orașul vestea sumelor exorbitante pe care le cheltuia pe seama ei, ba că îi mai și sporise zestrea de diamante cu un minunat „collier de chien" pe care i-l agățase la gît. Vajnicii vienezi le știau pe toate, cum că îl cumpărase în Mehlmarkt, de la Klinkosch, pe șaizeci de mii de coroane, și că era înfiorător de gelos. Îi plăcea să se fălească cu ea, dar o păzea ca un zmeu, nu se dezlipea nici o clipă de dansatoarea lui.

– La ora asta – spuse Péter – o așteaptă în trăsură, la ieșirea de la Ronacher, pînă se schimbă, ca s-o aducă aici, nu cumva să se întîlnească cu cineva pe drum.

Niki îi răspunse rîzînd:

– Mare dobitoc mai e și Kristóf! Cheltuiește o avere pe femeia asta, crezînd că e numai a lui. Dar ea îl înșeală în fiecare noapte cu altcineva.

– Cum așa? Doar locuiesc amîndoi la hotelul Imperial.

– Da, dar în camere separate, despărțite printr-un salon comun. Iar Kristóf nu are voie să rămînă la ea decît pînă la trei dimineața, fiindcă cică are nevoie de somn, după ce a dansat toată noaptea. Și atunci vine celălalt client!

– Să fim serioși – îl întrerupse Péter, deranjat ca întotdeauna de limba prea ascuțită a fratelui său – e prea complicat. Cum ar putea să aibă pe cineva la îndemînă? Respectivul așteaptă pe coridor, în foaier? E absurd! Astea nu sînt decît niște baliverne vieneze.

– Nu, e adevărat! La Pantera are o acolită, un fel de secretară care e și codoașa ei. O femeie mai în vîrstă care nu se dezlipește de ea. Pretinde să i se spună contesă, ca totul să fie mai elegant. Ea negociază prețul. Clientul așteaptă în camera ei, de lîngă dormitorul Panterei, pînă ce se eliberează terenul.

– De unde ai aflat tu toate amănuntele astea? – se înfurie fratele lui.

– Cum de unde? Ştie toată Viena!

– Toată lumea înseamnă nimeni!

– Ei bine, dacă vrei să ştii – spuse Niki rîzînd – ieri am fost şi eu acolo. Nici nu e prea scump, doar cinci sute de coroane. Şi crede-mă, merită, fie şi numai ca să-i dau cu tifla bunului Kristóf!

Bálint se simţea un pic scîrbit.

*

Se pregătea de plecare, dar era prea tîrziu. Uşa separeului se deschise şi apăru Zalaméry împreună cu dansatoarea.

Kristóf avea un început de chelie, dar o statură herculeană. Era corpolent şi greoi. Purta un smoching croit impecabil de unul dintre cei mai buni croitori englezi, dar care îi stătea de parcă l-ar fi închiriat de undeva. Aşa era cu toate: avea o herghelie mare, dar nu cîştigase nici un premiu mai serios; avea păduri în Maramureş, dar el nu împuşcase niciodată vreun cerb mai ca lumea, doar invitaţii săi. Era mărinimos, dar vanitos. Îi plăcea să fie lăudat şi să-şi etaleze avuţia. De aceea o şi adusese pe dansatoare la masa prietenilor săi.

Era într-adevăr o minunăţie de femeie. Înaltă, suplă, cu o faţă de o delicateţe grecească sub turbanul părului ei negru pana corbului şi cu o strălucire aparte a ochilor din desişul genelor alungite. Mîinile şi picioarele ei erau perfecte. Dar cea mai mare distincţie o avea mersul ei. Avea mişcări de felină, de pumă sau de jaguar. Era atît de elastică de parcă ar fi fost gata în orice clipă să sară. Probabil că de aici i se trăgea şi numele. Avea privirea rece, tipică animalelor de pradă.

Purta o rochie largă, din mătase bleumarin, cu mîneci largi, strînsă în talie cu o curea, şi o singură bijuterie, colierul primit de la Kristóf, din respect faţă de galantonul care i-o cumpărase. Celelalte diamante nu le purta decît pe scenă.

Cînd se făceau prezentările, ea îşi întindea mîna să fie sărutată.

Nu făcu nici cel mai mic gest din care să reiasă că l-ar cunoaşte pe Niki de undeva. Poate că îl şi uitase deja. Era evident că nu o interesa nimeni dintre cei de faţă. Totul – dansul, diamantele, frumuseţea şi zîmbetul ei inexpresiv erau artefactele cu care ieşea pe piaţă. Vorbea reţinut, spunînd baliverne, într-un stil elevat, cu o distincţie impecabilă.

Nu ceru decît pește rece și un pahar de șampanie. Nimic mai mult, fiindcă era obosită.

– Nu-i așa că nu vom rămîne prea mult? – îl întrebă ea pe Kristóf cu un aer supus, ca să le arate celorlalți bărbați că el era domnul ei atotputernic.

Fiindcă în ziua următoare, la prînz, avea repetiție. Învăța un dans nou, care va fi minunat. Un dans rusesc, foarte dificil. Dar trebuia să fie perfect, întrucît peste trei săptămîni îl va prezenta la Sankt Petersburg. Muscalii se dau în vînt după așa ceva.

Rostea cuvintele absolut impersonal. Probabil că așa vorbea întotdeauna, prin toate capitalele europene pe unde mergea, cu sute și sute de bărbați, pe care de cele mai multe ori nici nu știa cum îi cheamă și pe care îi uita de îndată ce ajungea în alte orașe, în compania altor bărbați. Dacă nu ar fi atît de frumoasă, iar suplețea ritmică a gesturilor ei nu ar abate atenția tuturor de la ceea ce zice, ar fi de-a dreptul plictisitoare. Își mișca mîinile, degetele și brațele într-o totală armonie cu poziția trufașă a capului și cu umerii ei mlădioși, de parcă ar fi fost capodopera unui artist.

Bálint o privea întrebîndu-se dacă gestica ei era studiată sau era instinctivă, firească, cînd apăru în separeu o femeie mai vîrstnică și se opri în dreptul ușii.

Era de statură potrivită și mai degrabă slabă. Purta o rochie neagră, simplă. După cele cîteva șuvițe în culoarea originală, părea că fusese cîndva șatenă, dar acum părul ei era alb, cu nuanțe violacee, însă des, împletit în două cosițe groase, prinse ca o coroană de jur împrejurul capului, ca regina Elisabeta, din portretele ei cunoscute. O șuviță stingheră îi atîrna pe obrazul proeminent, cu nuanțe asiatice. Avea o față interesantă. Palidă și distinsă. Cu paloarea scoasă în evidență de sprîncenele ei negre, împreunate. În ciuda vîrstei, avea o ținută semeață și atît de elegantă încît, pe lîngă ea, La Pantera părea o cameristă frumoasă.

Nu salută și nici nu aștepta să fie salutată.

Își făcu apariția ca un soldat la raport.

– *J'ai tout rassemblé, Madame... Il ne manque rien* – am adunat totul, doamnă, nu am uitat nimic – și mîna îi alunecă pe sacoșa voluminoasă de pe brațul ei. Probabil că era vorba despre diamantele pe care le păzea ca pe ochii din cap.

– Aveți ceva să-mi ordonați?

– Nu, du-te acasă contesă... sau nu, așteaptă! Du și asta cu tine! – îi răspunse Pantera și se întoarse spre Kristóf: Nu-i așa că nu te superi dacă mi-o scot? – era vorba despre colierul acela, ca o zgardă de cîini, pe care-l primise de la el.

– Te rog să mi-l desfaci... – și își plecă gîtul marmorean în poala lui Zalaméry.

Dar el nu se descurcă cu una, cu două. Cu degetele lui butucănoase, reuși cu greu să desfacă încuietoarea delicată a colierului. Între timp, contesa aștepta nemișcată. Își plimba doar ochii peste cei de la masă, iar Bálint avea impresia că se opriseră o clipă asupra lui. Privirea ei îl atrăgea. Avea ochii de un cenușiu deschis și genele dese. I se părea că-i mai văzuse undeva. Și fața femeii i se părea cunoscută.

Era o senzație incertă, vagă, inconștientă.

Kristóf îi întinse contesei colierul, care îl închise în sacoșa ei. Apoi îl privi din nou pe Bálint. Îl aținti cîteva clipe cu ochii, apoi spuse:

– Bonne nuit, Madame, bonne nuit, Messieurs – și ieși înclinîndu-și discret capul încoronat. Dar Bálint avu din nou senzația că de fapt nu-l salutase decît pe el. Cine era? Cine putea să fie femeia aceea? Unde o mai văzuse și cînd?

Discuția se aprinse din nou, dar Bálint nu-și putea lua gîndurile de la ea.

După cîteva minute apăru un chelner care-i dădu lui Bálint o carte de vizită. „Contesse Julie Ladossa" scria pe ea cu litere minuscule, iar pe partea cealaltă erau cîteva cuvinte, în limba maghiară: „Te rog să ieși pentru cîteva minute".

Júlia Ladossa! Mama lui László Gyerőffy!

Îl aștepta pe canapeaua de lîngă perete din vestibulul întunecos. Ținea sacoșa pe genunchi, cu mîinile împreunate deasupra ei. Avea degetele lungi, delicate, în ciuda pielii pline de riduri. Erau mîinile de artist ale lui László! Bálint se așeză alături de ea.

– Îmi cer scuze pentru deranj. N-am mai vorbit de mult cu cineva din Ardeal. Pe dumneata te-am recunoscut din prima clipă, ești leit tatăl tău... dar, ca să fiu sigură, l-am întrebat și pe seful de sală.

– Ei bine... – începu Bálint, dar era atît de emoționat încît nu mai reuși să continue.

Orice formulă de politețe ar fi fost de prisos. Nu-i venea să-i spună „mă bucur să vă revăd" sau ceva asemănător, tocmai atunci,

văzînd-o în postura de servitoare, sau poate una chiar mai înjositoare decît atît.

Oare cîte umilințe o fi avut de îndurat sărmana femeie ca să ajungă pînă aici?!

Dar mizeriile vieții nu lăsaseră urme pe fața ei. Doar la colțul buzelor avea o cută discretă, care-i dădeau un aer cinic și amar, iar zîmbetul ei părea că-i disprețuiește pe toți cei din jur, dar mai ales pe sine însăși. Iar sprîncenele ei împreunate aveau o încruntătură sfidătoare.

Începu să-l descoasă despre soarta vechilor ei cunoscuți din Ardeal. Despre familiile Alvinczy și Laczók. Vorbea cu o voce timidă, rostindu-i fiecăruia numele întreg, de parcă nu i-ar fi fost rude sau tovarăși de joacă din copilărie, poate ca să-i arate că ea nu se mai considera părtașă a acelei lumi, la care nici nu mai avea dreptul să aspire.

Totuși discuția se desfășură într-o notă calmă, liniștită, de parcă ar fi vorbit banalități care nu aveau nimic de-a face cu ei. Dar dintr-odată contesa tăcu.

Apoi continuă pe un ton mult mai profund, cu un tremur emoționat, abia șoptind:

– Și ce face... fiul meu?

Greu de răspuns. Dacă l-ar fi întrebat cu aceeași voce neutră, detașată, Bálint i-ar fi spus adevărul în față direct, fără ocolișuri. Nu ar fi menajat-o și i-ar fi spus pe șleau, că László s-a ruinat, și-a distrus viața și a devenit alcoolic. Ca să o pedepsească, să se răzbune în numele vărului său, pentru tragedia care a început din clipa în care ea l-a părăsit, dispărînd pentru totdeauna din viața lui. Dar vocea îi venea din adîncul sufletului, mistuit de rușinea și de mustrările de conștiință adunate de-a lungul celor mai bine de două decenii, sentimente care, chiar dacă nu fuseseră rostite, îl impresionaseră pe Bálint profund.

Îi răspunse precaut, încercînd să înfrumusețeze întrucîtva lucrurile. Totuși îi descrise situația lui László, că își vînduse castelul și moșia și trăia la Kozárd, dintr-o rentă viageră modestă, într-o casă țărănească, că a fost bolnav, dar se pare că își revenise și că el, Bálint, nu-l mai văzuse de mult, fiindcă vărul lui se izolase complet de lumea înconjurătoare.

– Deci și el... – murmură femeia, cu ochii pierduți în gol.

Rămase o vreme tăcuți, apoi ea se ridică în picioare.

– De aici, noi plecăm la Sankt Petersburg, apoi la Moscova, la Odesa și la București. La sfîrșitul lui februarie vom fi la Budapesta. Daca întîmplător el ar fi acolo și... dacă ar mai vrea să se întîlnească cu mine... dacă mai aflați ceva despre el... v-aș fi foarte recunoscătoare...

– Vă promit că am să vă caut.

– Probabil că vom fi cazați la hotelul Hungária, dar nu sînt sigură, pentru că de asta se ocupă impresarul.

Bálint credea că acum Júlia Ladossa îi va întinde mîna și îl va părăsi. Dar ea continua să stea în fața lui, fără să scoată un cuvînt, adîncită în gînduri. Cuta din mijlocul sprîncenelor ei împreunate părea și mai adîncă. Apoi își întoarse brusc privirea spre Bálint:

– Spune-mi, te mai întîlnești din cînd în cînd cu Sándor Kendy, cel căruia i se mai spune și Rictus?

– Cum să nu, destul de des... la Cluj, cînd trece uneori pe acolo...

Pe buzele bătrînei doamne se așternu un zîmbet straniu. Își îndreptă mult spatele părînd că devenise dintr-odată mai înaltă. Iar în ochii ei se vedea o sclipire de ură neînduplecată.

– Ei bine, dacă-l mai vezi, spune-i că te-ai întîlnit cu mine și cu ce mă ocup.

Apoi îi întinse mîna și, înainte să deschidă ușa, repetă:

– Să-i spui și ce fac, da, ce fac... – și izbucni într-un rîs malefic, înspăimîntător.

*

Bálint rămase înmărmurit.

Ce a vrut să-i spună?

De ce insistase cu rugămintea ei?

Și de ce l-a întrebat de Rictus abia acum? Nu atunci cînd se interesase de toți cunoscuții, ci la sfîrșit, cînd era gata de plecare? Și ce a vrut să însemne rîsul acela demonic din dreptul ușii?

Cum se legau toate acestea între ele?

Bálint rememoră într-o clipă toate cele auzite de-a lungul vieții despre mama lui László. Nimeni, nici doamna Kollonich, cumnata ei, nici tanti Lizinka nu au făcut vreo aluzie la o eventuală legătură între Sándor Kendy și Júlia Ladossa. Cu toate că au spus tot ce se putea mai rău despre ea. Dar adevărul este că nimeni nu a aflat

cu certitudine cine era bărbatul cu care a fugit ea în lume. Lizinka îi bănuia pe mulți, dar credea mai degrabă că fusese un străin. Neavînd nici un indiciu concret, vorbea despre un husar în trecere pe acolo, despre un valet sau un saltimbanc. Dar niciodată despre Sándor Kendy, care era, neîndoios, mai presus de orice bănuială.

Bálint se gîndea la toate acestea, cînd dintr-odată își aminti de seara aceea pe care o petrecuse în conacul de la Cristur al bătrînului Rictus. Revăzu acel portret minunat din salonul lui! Despre care crezuse că o reprezintă pe tînăra doamnă Kendy. Și avea tot dreptul s-o creadă, fiindcă era ca o copie fidelă a ei. Se gîndise că purta rochia aceea după moda anilor '80, plină de volănașe, deoarece se pregătea să meargă la un bal mascat. L-a și întrebat pe bătrîn, dar nu a primit nici un răspuns.

Își mai aminti și că tabloul fusese sfîșiat în partea de jos, avea un fel de cicatrice diagonală, pînă la poala rochiei. Ar fi vrut să-l întrebe pe bătrînul morocănos despre povestea pe care o auzise în copilărie, cum că atunci cînd soția lui a fugit, Mihály Gyerőffy i-a aruncat portretul pe fereastră. Așadar acela era tabloul cu pricina. Dar cum a ajuns la Cristur și de ce?!

Iar Kendy a luat-o de soție pe fata aceea surdă fiindcă semăna leit cu cea de acum treizeci de ani, care tocmai ieșise rîzînd din vestibul?

Erau fragmentele greu de reconstituit ale unor întîmplări de demult. În timp ce i se derulau în memorie, Bálint se simți cuprins de pudoare. „Nu vreau să scormonesc trecutul. Nu am nici un drept să o fac. Există un singur tărîm sacru, proprietatea intimă a fiecăruia dintre noi, în care nimeni nu are ce căuta: sufletul nostru."

Se gîndi la povestea lor. La Addy. La cei zece ani ai iubirii lor.

Îi era recunoscător și fericit. Ei s-au înțeles întotdeauna, în ciuda tuturor furtunilor pe care au fost nevoiți să le înfrunte. Iar acum au ieșit la liman. Unde vor putea trăi liniștiți.

Pînă ce moartea îi va despărți.

III

Bineînțeles că Bálint nu i-a transmis niciodată bătrînului Rictus mesajul Júliei Ladossa. N-avusese nici o clipă de gînd s-o facă. Dar discuția lor îl impresionase profund.

Cînd fosta doamnă Gyerőffy îl întrebase despre fiul ei, se simțise cuprins de rușine. Îi era rușine pentru că nu-i putuse înșira decît niște banalități ambigue despre vărul său, pe care nu-l mai văzuse de multă vreme, și nici nu se mai gîndise la prietenul său de odinioară. Desigur că și László își avea partea sa de vină, fiindcă refuzase orice încercare de apropiere din partea lui. Chiar și cînd, la moartea mamei sale, i-a scris o telegramă, oferindu-i să trimită mașina după el, ca să participe la înmormîntare, nu a primit nici un răspuns. Nu i-a expediat nici măcar o telegramă de condoleanțe, ceea ce pe Bálint l-a întristat profund și simțea că nu va putea să-l ierte vreodată.

Dar acum se decise să dea totul uitării și se hotărî să se ducă la el, ca să reia legătura cu vărul și prietenul său din copilărie.

Odată ajuns acasă, nu pregetă o clipă să pornească spre Kozárd. Era o vreme călduță, ca, mai nou, la fiecare început de decembrie în Ardeal. Ajunse pe la prînz în fața fostei case a rîndașilor. În față era un gard șubrezit, cu poarta deschisă. Nu părea să fie vreodată altfel. Intră. Prima încăpere era bucătăria. La dreapta se deschidea o camera într-o dezordine cumplită, cu un pat de scînduri și o masă. Pe perete atîrna un suman ponosit, iar sub el era o pereche de cizme țărănești. Toate acestea nu puteau fi ale lui László, așa că Bálint intră în camera din dreapta.

Nici aceea nu era mai aspectuoasă. Mobilierul era din lemn de brad, cîndva lăcuit, adus probabil din vreo cameră a servitorilor din castel. Pe comodă era un toc de arme, frumos lucrat din piele englezească, cu numele lui László gravat un pic greșit „Count Ladislas Gieroffy". Dar era ordine. Podeaua era proaspăt șurluită, iar ferestrele deschise, probabil ca să se usuce mai repede.

Bálint ocoli casa, sperînd să dea peste László în partea însorită. Dar nu-l găsi. Primprejur nu era nimeni. Văzu doar o fată tînără care spăla ceva în pîrîul de la capătul grădinii. Coborî la ea. Fata era pe malul apei în care afunda rufele, apoi le săpunea și le bătea cu maiul.

Era o minunăție de fată. Atît de frumoasă, încît Bálint mai că nu amuți cînd dădu cu ochii de ea. Avea niște ochi mari, ca de căprioară, adumbriți de genele negre ca tăciunele. Sprîncenele lungi și subțiri păreau trase cu o pensulă delicată. Ovalul feței sale era fără cusur, cu tenul palid, catifelat și cu buzele sîngerii. Era suplă ca trestia. Avea mînecile suflecate pînă la coate. Gîtul, brațele ei erau

la fel de catifelate ca fața, doar mîinile îi erau zbîrcite de la muncă. Avea pe cap o năframă, ca țărăncile, dar nu părea o țărăncuță. Purta haine de orășeancă, destul de ponosite și un șorț zdrențăros și plin de pete, iar în picioare avea niște ghete, probabil cumpărate din piața de vechituri și care i-ar fi ajuns pînă la genunchi dacă nasturii nu s-ar fi rupt de mult. Dar oricît de jalnic ar fi arătat, frumusețea ei îl impresiona profund pe Bálint.

O salută respectuos și o întrebă:

– Îl caut pe László Gyerőffy. Unde aș putea să-l găsesc?

Fata îl privi încruntată.

– Ce treabă aveți cu el, de ce-l căutați? – îi răspunse ea bosumflată.

– Sînt vărul lui, Bálint Abády.

Fata făcu o mică plecăciune, după cum se cuvenea.

– Regina Bischitz.

Apoi adăugă:

– Sînt fata băcanului din vecini.

– După ce am făcut prezentările – îi spuse Bálint în glumă – n-ați fi dispusă să-mi spuneți unde aș putea să dau de László?

Regina ridică din umeri:

– E plecat. L-au cărat la Gherla.

– L-au cărat?

– Chiar așa! L-a luat Fábián cu el!... – și apucă o cămașă bărbătească zdrențuită și jegoasă, o privi cîteva clipe, apoi o înmuie în pîrîu, o stoarse și începu să o săpunească.

– Cine e Fábián?

– Vai – suspină fata – Fábián e un nemernic! Îl cară mereu după el, se duc acolo să benchetuiască și să bea... o să-l ducă de rîpă... e un ticălos!

– Dacă aș ști unde e, m-aș duce după el, la Gherla.

– Să nu vă duceți acolo! Nu, acolo nu! E un loc îngrozitor! – strigă Regina și ochii i se umplură de lacrimi. Fábián îl duce la femei rele, stricate, cu care îi distruge sănătatea! Cu toate că domnul conte e bolnav, foarte bolnav, de la femeile alea... și-i dă să bea... și...!

Nu mai rosti și ultimul cuvînt, dar își încleștă degetele delicate și lovi cu pumnul în scîndura din fața ei. Apoi apucă cămașa și începu s-o lovească furioasă cu maiul, de parcă ar fi dat în nemernicul acela de Fábián. Stătea aplecată, iar lacrimile, ca niște mărgele de diamant, îi picurau în zoaie.

În fața ei era butucul unei sălcii doborîte. Bálint se așeză așteptînd. Rămase așa îndelung, pînă ce fata se potoli și lăsă să-i cadă maiul din mînă, gîfîind. Atunci o întrebă cînd crede că se va întoarce László.

– Degeaba-l așteptați! – îi răspunse ea. Cînd o să vină o să fie îngrozitor... îngrozitor de...! Și o să-și împrăștie iar toate lucrurile prin cameră, o să facă murdărie... degeaba am șurluit-o tocmai azi dimineață, că pot să o iau de la capăt... să spăl vasele, să frec pe jos, să aerisesc!

Se așeză abătută pe marginea băncuței, se îndreptă privind cu ochii ei mari în zare.

– Dar nu mai are și alți servitori?

– Eu nu sînt servitoarea lui. Fac asta numai...numai de dragul lui... pentru că nu pot să mă uit cum un... un domn ca el... să ajungă...!

– L-a avut pe unul Márton. Nu mai trăiește?

Fata dădu din mînă.

– E un netrebnic! Abia dacă-i face de mîncare și-i curăță cizmele. Dar numai atît. Acum a plecat din nou. Pune lațuri în pădure! Nu-i stă capul decît la ele. Eu fac totul în casă, fiindcă nu suport murdăria în care trăiește. Dar o fac pe furiș. În secret. Fug de la băcănie, cînd nu mă vede tata. Azi am putut să lucrez în timpul zilei pentru că a plecat la Cluj. Alteori trebuie să mă furișez noaptea sau în zori, pentru că dacă mă vede, mă rupe în bătaie.

Tăcu din nou, privind în gol.

Basmaua îi alunecase pe ceafă, părul roșcat îi flutura în bătaia vîntului. Stătea nemișcată, ca o statuie. Sînii împliniți i se întrezăreau prin cămașă. Era minunată. Un trandafir de Hebron abia îmbobocit, dar cu petalele deja conturate. Lacrimile mari îi tremurau printre gene, apoi o luară încet la vale pe fața ei neprihănită de vreme.

– Cîți ani ai, draga mea? – o întrebă Bálint ca să-i abată fetei gîndurile.

Dar Regina îi răspunse scurt:

– Cincisprezece – și continuă să privească nemișcată, în zare.

Apoi, dintr-odată, simțind afecțiunea lui Bálint, începu să-și verse toată amărăciunea din suflet.

Vorbea sacadat, aproape fără nici o noimă.

Îi povesti cum, cu vreo cinci ani în urmă, cînd László era bolnav de pneumonie, tot ea îl îngrijise. De atunci făcea de toate prin casă. Cînd i se termina creditul la băcănia tatălui ei, tot ea îi aducea pe furiș uneori palincă, alteori săpun sau petrol.

Făcea de toate. Din ce în mai mult și mai des. Și totul în zadar, degeaba.

– Cum adică degeaba? – se miră Bálint.

– Absolut degeaba. Nu-mi spune o vorbă bună! Numai cînd îi aduc palincă. Atunci mă laudă: „ce fată minunată ești tu, Reginuța mea!" sau „... ce bine-mi pare să te văd!" Doar atît. Dar nu de dragul meu, ci de dragul pălincii.

– Vorbești serios?

– Da! Mă lasă să fac totul în jurul lui, dar nu mi-ar spune o vorbă bună. I se pare firesc să deretic, să-l spăl după ce se îmbată, să-l ung pe mîini și pe picioare cu unsoarea aia neagră și puturoasă, pentru boala pe care a luat-o... la Gherla, de la tîrfele lui.

Țîșni în picioare revoltată:

– Și pe mine... nici măcar nu m-a mîngîiat vreodată pe față!

Bálint încercă să o consoleze:

– Poate numai pentru că ești încă aproape un copil, scumpă Regina. Sînt sigur că în felul lui te iubește, și încă mult de tot!

– Credeți? – îl întrebă fata, apoi se așeză din nou, zîmbind resemnată.

– Da, mă iubește în felul lui. Ca pe un animal folositor. Dar nu are încredere decît în mine. Mie îmi povestește tot felul de întîmplări din viața lui. Însă numai cînd binevoiește să vorbească cu mine, ca să mă consoleze. Știe să povestească minunat, despre lucruri minunate... – iar după o scurtă pauză, mai adăugă întristată: Dar mai nou, de cînd a slăbit așa de tare, nu-mi mai povestește decît foarte rar.

Bálint o întrebă surprins:

– A slăbit? Acum, mai nou?

– Da, de cîteva săptămîni. Abia mai mănîncă ceva. Și nici ce mînîncă nu rămîne în el...

O întrebă dacă îl văzuse vreun medic și ce simptome vizibile are – dacă tușește, are pete roșii pe față, iar Regina îi răspunse cu multă înțelepciune.

Îi spuse că venea săptămînal un medic să-l vadă, că, ce-i drept, László tușea, dar nu mai mult decît înainte și că avea pete roșii pe față cînd se întrecea cu băutura... poate că și altădată...

Bálint rămase îngîndurat, apoi spuse:

– Trebuie să-l internez într-un sanatoriu... ca să fie tratat și să aibă cine să-l îngrijească.

– Să-l duceți la sanatoriu... să-l luați de aici?... – exclamă speriată Regina.

Simți brusc cum o cuprinde spaima că László o să dispară de lîngă ea și că n-o să-l mai vadă niciodată... Da, niciodată. Nu! Asta nu! I s-ar rupe inima de jale!

Știa că spusese ce nu trebuia, punînd în pericol ceea ce dădea un sens întregii sale vieți. Era nevoită să spoiască întrucîtva adevărul, ca să nu-l piardă pentru totdeauna pe László. Așa că se apucă se refacă imaginea dezastruoasă pe care o crease – cum că medicul considerase că îngrijirile ei erau suficiente și nu doar cel de la Iclod, care-l vizita săptămînă de săptămînă, ci și medicul șef de la Gherla, care trecea uneori pe la el. Fiindcă avea cine să-i poarte de grijă lui László, unul pe care-l chema dr. Simay, cel care-i trimitea cîte douăzeci de coroane tatălui ei pentru mîncarea lui László și care-i plătea și chitanțele de la farmacie.

– Cine e dr. Simay?

– E un avocat de la Gherla. Tot lui îi scrie și tata, dacă se întîmplă ceva ... sau dacă îi trebuie ceva...

– Deci așa! Stă tot timpul cu ochii pe el?

– Da. Așa a fost și cînd a căzut la pat bolnav de pneumonie.

Era purul adevăr, chiar dacă fata îl mai înfrumusețase puțin. Dar apoi începu să îndruge o mulțime de minciuni.

– Doctorii zic că o să se facă bine, că în scurt timp o să-și revină...

Bálint era descumpănit:

– Mai înainte mi-ai spus că e din ce în ce mai slab și că varsă tot ce mănîncă și că e pe cale să-și dea duhul.

Regina schiță un zîmbet:

– Da... dar nu e tocmai așa...

– Adevărat?

– Știți, eu... eu sînt foarte îngrijorată pentru că s-a dus din nou acolo... numai de aceea... am umflat un pic lucrurile... dar nu e chiar atît de grav...

Micuța Regina își juca atît de bine rolul, încît Bálint chiar crezu că exagerase din pură gelozie. Totuși nu voia să plece fără să facă nimic ca să reînnoade legătura cu vărul său.

– Uite cum facem, draga mea! – și scoase din portmoneu niște bani și o carte de vizită. Eu n-am să-l mai aștept pe László. Dar îți las două sute de coroane. Am încredere în tine că orice s-ar întîmpla sau dacă ar avea nevoie de ceva, ai să-l ajuți. Ai aici adresa mea. Dacă starea lui s-ar agrava sau dacă aș putea să-i fiu cumva de ajutor, te rog să-mi trimiți imediat o telegramă. Îmi promiți?

– Păi cum nu! – îi răspunse Regina. Bineînțeles că vă telegrafiez imediat! – și mai adăugă în sinea sa „Niciodată! Niciodată! Ca să mi-l iei de lîngă mine! Nu! Asta nu! Niciodată!"

Bálint îi strînse mîna, chiar acolo, pe malul rîului, și porni spre casă. Abia apucă să facă cîțiva pași, că fata începu din nou să bată rufele cu maiul. Arunca din cînd în cînd cîte o privire îndărăt, după el, de teamă să nu se răzgîndească și totuși să-l aștepte pe László, pe care, mort de beat cum ar fi fost, ar fi putut într-adevăr să-l care după el, iar pe deasupra, ar mai fi și reieșit că cele spuse de ea, cum că era pe cale să se însănătoșească, erau minciuni sfruntate.

Privea din ce în mai des spre drumul mare din fața casei și nu se liniști decît atunci cînd auzi huruitul motorului și văzu printre ulucile gardului învecinat cum dispare mașina pe drumul care ducea spre Cluj.

IV

Bálint petrecu pentru prima oară în viața lui singur Crăciunul, la Dienești. Credea că va fi și ultima oară.

Anul următor va fi alături de el și Adrienne, ca apoi să fie din ce în ce mai mulți, după voia Celui de Sus.

Pentru servitori, totul se desfășură după aceeași ceremonie, ca pe vremea cînd doamna Abády mai era în viață. Totul era ca atunci – cu pomul împodobit în mijlocul mesei, cu cadourile înșirate de doamnele Tóthy și Baczó pe cuvertura imaculată și cu majordomul postat în fața ușii. Doar fotoliul aurit al doamnei Róza lipsea. Însă

Bálint stătea mai retras, într-o parte, de parcă mama lui ar fi fost acolo împărțind cadourile, rînd pe rînd, femeilor și copiilor, după cum veneau fiecare să le primească. Voia să păstreze întregul ritual, ca la sărbătoarea următoare Addy să continue ceea ce făcuse Róza Abády o viață întreagă.

După ce plecară cu toții, iar servitorii stinseră lumînările din sfeșnice și candelabre, Bálint mai rămase o vreme singur. Umbla agale de-a lungul salonului imens, oprindu-se în fața cîte unei vitrine, a cîte unei măsuțe așezate între ferestre și plimbîndu-și mîinile distrat și îngîndurat pe obiectele acelea atît de familiale. Îl podidiră amintirile. Fiecare obiect își avea povestea sa. Rafturile erau pline de bibelouri prețioase. Capodopere Alt-Wien și Vieux-Saxe, un lacăt vechi, încă de la poarta cetății, și o mulțime de urîțenii, ca figurina de porțelan care-și bălăngănea rochia făcînd plecăciuni, un mops, tot din porțelan, cu ochii bulbucați, cadouri primite încă din copilărie de mama lui și care ajunseseră acolo, printre cești valoroase și tot felul de statuete, fiindcă se atașase sufletește de ele.

Bálint cunoștea povestea fiecărui obiect în parte. Era hotărît să le păstreze pe toate, acolo unde erau.

Apoi coborî la parter. Își îmbrăcă cojocul și ieși în noapte. Coborî la cimitir.

Cripta Abády era lipită de zidul bisericii. Fusese construită la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, cînd la subsolul bisericii nu mai erau locuri de veci. Acolo-și dormeau somnul de veci bunicii, tatăl și, din primăvara trecută, mama lui.

Era încuiată, dar Abády nici nu voia să intre. Se opri în fața porții, de parcă ar fi vrut să dea de veste că ținuse sărbătoarea după datina străveche, cum o va ține întotdeauna. Rămase doar cîteva minute. Rosti o rugăciune, apoi se întoarse la castel.

*

Timpul trecea monoton.

Adrienne se întoarse de la Lausanne mai tîrziu decît plănuise, fiindcă micuța Klémi avea puseuri ușoare de febră. Așteptase pînă ce i se făcuseră toate analizele. Medicii o asiguraseră că nu avea nimic grav, erau simptome firești pentru fetele de vîrsta ei, care au să-i treacă de la sine. Nu exista nici un motiv de îngrijorare. Așa că se întoarse cu inima împăcată.

Acasă o așteptau multe lucruri de rezolvat. Mai ales proiectele de viitor. Arhitectul luase planul detaliat al aripii în care voiau să se mute. Urmară o mulțime de discuții cu instalatorii rețelei de apă și cu electricienii. Să cumpere un generator sau să construiască o turbină la moară? Erau o sumedenie de proiecte, care trebuiau discutate zi de zi, pînă în cele mai mici amănunte.

În lume domnea pacea, chiar și în Balcani. Nu se agitau decît albanezii. În mod surprinzător, nu erau mulțumiți cu ofițerul de gardă ales cu solicitudine de marile puteri să le fie rege. Dar adevărul era că bravul prinț de Wied, în loc să se străduiască din prima clipă să se apropie de noii săi supuși, era plecat de două luni într-un turneu de gratitudine pe la curțile europene. Își etala peste tot ținuta semeață și dantura impresionantă, ca de cal. Nimic mai potrivit pentru una ca asta decît un turneu regal. Deoarece în calitatea sa de „rege" stătea mereu la mijloc, încît toată lumea avea ocazia să vadă ce flăcău voinic era el. Și cum era primit peste tot sărbătorește, putea să zîmbească întruna, ce-i drept, cam prostește, dar mereu binevoitor.

Iar albanezii netrebnici profitau de cele două luni fără nimeni pe tronul țării ca să facă zarvă. Chiar mai mult, deja din ianuarie îl proclamaseră antirege pe pașa Izzet. Marile puteri declarară că situația e inacceptabilă și trimiseră o flotă la Valona. Totodată îl somară pe Wied să-și ocupe odată tronul. „Desigur! Imediat! – le răspunse proaspătul înscăunat – dar stema țării nu e încă gata."

O comandase de la cei mai vestiți heraldiști ai lumii. Doar nu era să se întoarcă în Albania fără stemă! Ce mai rege e și acela care nu are blazon? Iar pe deasupra mai trebuia să-și organizeze și garda personală, în care-i chemase pe toți tinerii aventurieri din Europa. Dar încă nu se adunaseră cu toții, iar fără gardă nu putea să se întoarcă acasă. Așa că nu avu nimic mai bun de făcut decît să rînjească în continuare pe la curțile regale de la Roma, Berlin sau Londra.

Dar pe cît de greu se potoleau spiritele în Albania, pe atît de lin se aplană conflictul din Marea Egee. Imbros și Tenedos fuseseră retrocedate Turciei, iar celelalte insule reveniră Greciei. E adevărat că englezii nu le părăsiseră, dar asta era doar o chestiune de timp. Așa că, deocamdată, acolo era liniște și pace.

Totuși existau mai multe semne care indicau în mai multe locuri existența unor mișcări subterane îngrijorătoare. Și nu doar în Balcani. Prin Rutenia hoinărea un agent rus deghizat, un oarecare conte Bobrinski. Se părea că își făcuse apariția pe acolo mai de mult, dar nu trezise atenția decît atunci cînd, în locul bisericuțelor tradiționale de lemn, răsăriră ca din pămînt o mulțime de lăcașuri din piatră, din fonduri de proveniență necunoscută. Iar unde se construiesc asemenea biserici, apare și portretul țarului, în chip de părinte al tuturor rușilor. Dar Bobrinski nu umbla pe acolo numai ca să construiască biserici. Se părea că examinase și defileurile din Carpați, iar pe deasupra mai adunase în jurul lui și o mulțime de acoliți. Din acest motiv fuseseră arestate vreo cincizeci de persoane, împotriva cărora începu un proces.

La începutul lui 1914 se așternu liniștea dinaintea furtunii.

Numai că în societatea maghiară nu se simțea nimic din toate acestea. Nici măcar în Parlamentul țării. Deputații se distrau cu scandalurile obișnuite. Doar Tisza se străduia să nu piardă timpul degeaba. El era singurul care știa că trebuia să instaureze, pînă nu era prea tîrziu, pacea între naționalități, înainte ca noi conflicte interne să pună țara din nou la încercare. Începu o serie de tratative cu Maniu. Atacurile din partea lui Justh și a celorlalți șovini nu întîrziaseră să apară, iar comitatul de Pesta protestă vehement. Discuțiile au durat șase săptămîni. Deși Comitetul Național al Românilor respinse propunerile lui Tisza, acesta declară că el va acorda drepturile promise, din proprie inițiativă și necondiționat.

Fusese o ultimă încercare de reconciliere națională, dar era prea tîrziu. Față de pretențiile întețite ale părții române, încurajată de succesul Păcii de la București, era poate prea puțin, dar nici dacă ar fi vrut, Tisza nu ar fi putut să le ofere mai mult și să țină piept opiniei publice isterizate, fiindcă avea prea puțini aliați conștienți de gravitatea situației în care se afla țara.

*

La sfîrșitul lui februarie, Bálint plecă din nou în Călata, la Majerou, dintr-o inițiativă care lui i se părea promițătoare. După mai multe încercări, luă naștere și acolo o cooperativă forestieră, de felul celor cîtorva care funcționau deja în Secuime. Voia să instituie și acolo acest tip de cooperative, dar lucrurile se mișcau greu. În comunele

mai mari, la Valcău, la Sîncraiu sau la Mănăstireni nimeni nu se arătă interesat. Însă majerenii se dovediră mai întreprinzători și își uniseră forțele deja de o lună. Bineînțeles că nu aveau capital, doar multă bunăvoință, cinste și energie. Erau însă nevoiți să găsească o pădure pe care să nu plătească în avans, după cum era obiceiul. Dar nici un proprietar nu era dispus să intre într-o asemenea combinație, toți gîndindu-se doar la propriul lor beneficiu. Așa că Bálint se hotărî să le cedeze una din pădurile sale, de la marginea satului Săcuieu. Era dispus să-i crediteze pînă ce vor reuși să strîngă banii necesari din valorificarea lemnului. Așa că plecă, împreună cu inginerul forestier Winkler și cu Miklós Gányi, să traseze limitele pădurii și să pună la punct administrația cooperativei.

Era o vreme ploioasă, cu drumurile pline de bălțoace și de noroi, dar zăpada se topise deja de pe versanți.

Dimineață dădură un ocol parcelei și înfipseră jaloanele. După-amiază stabiliră amănuntele exploatării în fața judecătorului. Notară într-un proces verbal ca, după vînzarea lemnelor, să-i fie returnat prețul pe buștean, să fie plătită mîna de lucru, iar surplusul să fie vărsat în fondul de rulment al cooperativei. Aceasta era dorința lui Bálint și condiția principală a avansului acordat de el.

După ce stabiliră toate acestea, nu mai aveau de făcut decît cîteva copii și cîteva amănunte de aranjat. Ceea ce i-ar fi luat mai mult de o oră, așa că lăsă totul pe seama lui Winkler și a lui Gányi, iar el se hotărî să-i facă o scurtă vizită lui Farkas Alvinczy.

Nu-l mai văzuse de mult.

După ce, la moartea tatălui lor, frații Alvinczy își împărțiseră ce mai rămăsese din averea familiei, Farkas nu se mai clinti din Majerou. Ultima oară îl întîlnise la Pityu Kendy, cînd acesta condamnase la moarte pălinca. Farkas făcuse o excepție, ducîndu-se acolo, dar de atunci nu mai plecase niciodată din sat.

Ca să ajungă pînă la conacul Alvinczy, de pe culmea domoală care străjuia satul, se văzu nevoit să urce o pantă abruptă. Se înserase. Poate că întunericul era binevenit, ca să ascundă starea dărăpănată în care se afla conacul. Măcar așa nu se vedea tencuiala căzută și unul dintre colțurile clădirii care stătea să se prăbușească.

Nu întîlni nici un servitor. Doar o singură fereastră era luminată, așa că urcă pe pridvorul înconjurat de coloane și intră.

Farkas Alvinczy stătea la masa din sufragerie, aplecat peste o hartă mare. Alături avea o carte din care citea atît de adîncit, încît nu-l observă pe Bálint decît cînd acesta ajunse în fața lui.

– Ia te uită, Bálint! Cum ai ajuns aici?

Se bucură să-l vadă, dar se manifestă ponderat, fără efuziune.

Îl întrebă ce vrea să bea. În locul obișnuitelor licori preparate în casă, îi oferi cele mai alese lichioruri.

– Am de toate, Cointreau, Charteuse sau Marasquino di Zara.

Toate erau frumos înșirate în credențul din spatele lui.

– Mai nou, eu nu mai cheltuiesc decît pe asemenea băuturi fine. Am renunțat la lumea în care am trăit. Nu mai pot să țin pasul cu ea. Singurul lux pe care mi-l mai pot permite sînt acestea. Dacă deja am apucat să mă obișnuiesc cu binele...!

Ciocniră, apoi se așezară la masă. Discutară despre cîțiva cunoscuți comuni, despre noutățile economice și despre perspectivele recoltei din anul acela. Numai că în scurt timp epuizară toate subiectele, Farkas nu numai că se arătă dezinteresat de toate acestea, dar pe deasupra mai era și arogant, privea totul cu o superioritate flegmatică și cu un zîmbet disprețuitor. Toate astea erau în ochii lui treburi mărunte, pentru oameni mărunți.

În timpul discuției lor tot mai dezlînate veni vorba și despre harta uriașă, prinsă cu pioneze de tăblia mesei. Era harta amănunțită a Oceanului Indian, de la Aden pînă la Malacca. Cînd Bálint îl întrebă de ce o studiază, Farkas se înveseli:

– Tocmai sînt într-o călătorie prin acele locuri. Azi, vaporul meu a acostat aici!

– Vaporul tău?

– Da, vaporul meu. Iată-l! – și arătă spre stiloul lui din metal, așezat pe marea Oman, cu vîrful spre Ceylon.

– Acest stilou este vaporul meu. În fiecare zi îl așez cu atîtea mile înainte, cîte am străbătut potrivit cărții. Alaltăieri am pornit din Bombay, iar mîine vom ajunge la Colombo.

Îi povesti că de doi ani călătorea în felul acesta. Comandase cărți de călătorie, împreună cu hărțile aferente. Citea zi de zi doar atît cît scrie despre ziua respectivă. Nici un rînd mai mult, fiindcă altminteri ar fi trișat. Dacă în carte scria că drumul pe mare dura cinci zile, el aștepta cu cititul exact cinci zile.

– Dar nu e plictisitor să aștepți atîta amar de timp?

– Nici pomeneală. Timpul trece repede. Îmi imaginez oceanul și tovarășii de călătorie. Care seara se îmbracă în smochingul obligatoriu pe un vas de lux.

Călătorise foarte mult așa. Anul trecut ocolise America de Sud, pe lîngă Țara de Foc. Fusese chiar pînă la Capul Horn și înapoi – un drum mai scurt, dar foarte frumos și plin cu informații interesante.

– Dar aceasta este o minunăție și, pînă acum, am avut parte de o mare liniștită.

Bálint îl privea contrariat. Se gîndea că poate Farkas nu voia decît să-l ia peste picior, să-și bată joc de el. Dar nu – vorbea cît se poate de serios. Se vedea pe fața lui cu trăsături grecești, puțin buhăită, dar la fel de expresivă ca pe vremuri, că nu era pus pe șotii. De altfel, frații Alvinczy nu aveau cîtuși de puțin simțul umorului. Fără îndoială că spunea purul adevăr. Brusc, Bálint observă cît de îngrijit arăta Farkas. Era proaspăt bărbierit, cu părul frumos pieptănat și într-un veston albastru închis, cu două rînduri de nasturi auriți, cum se cuvine pe un vas de lux, cu pretenții.

– Pînă unde va merge pachebotul tău? – îl întrebă Bálint ca să-l tragă de limbă.

– Pînă la Tokio! Iar de acolo în Filipine și la întoarcere va poposi în Java și Sumatra. Bineînțeles că atunci voi avea nevoie de altă hartă, dar o am deja pregătită. Vrei să o vezi?

Tocmai era gata să se ridice cînd intră Miklós Gányi. Părea foarte agitat.

Nici nu-i lăsă timp lui Bálint să facă prezentările că se și grăbi să-l informeze:

– Un curier tocmai a adus de la Huedin această telegramă urgentă. Trebuie să fie ceva foarte important, altminteri Zutor nu ar fi trimis-o după noi.

– Te rog să mă scuzi – îi spuse Bálint lui Farkas și deschise telegrama.

Fusese trimisă de la Dienești chiar în acea dimineață: „Azi am primit de la Kozárd telegramă: stare conte gravă. Rog veniți repede. Regina".

Bálint sări ca ars. László era pe moarte, poate că era deja mort. Trebuia să plece de îndată. I-o citi și lui Farkas, discutară scurt vestea, apoi Bálint plecă împreună cu Gányi.

Alvinczy îi conduse doar pînă la uşă, rosti cîteva cuvinte de compătimire „păcat de el, mi-a fost un prieten bun", dar se vedea pe faţa lui că era cu mintea în altă parte. De îndată ce Bálint şi cu Gányi se făcură nevăzuţi, el se întoarse la pachebotul lui.

*

Ajunse la Cluj cu acceleratul de noapte. Acasă îl aştepta o nouă telegramă trimisă tot de la Kozárd: „Azi după-amiază, la ora 4, distinsul conte László Gyerőffy şi-a dat obştescul sfîrşit. Este o datorie sfîntă pentru mine să mă îngrijesc de toate. Depun la picioarele dumneavoastră cele mai profunde condoleanţe. Cu neasemuită stimă – Ázbej".

În alte condiţii, stilul telegramei l-ar fi amuzat sau l-ar fi înfuriat din cauza slugărniciei făţarnice a vechilului, dar acum moartea lui László îl afectase atît de tare, încît Bálint nu se mai gîndea la nimic altceva.

În dimineaţa următoare porni cu maşina deja din zori. Dar înainte să plece îşi aminti că citise în ziare că Pantera era de sîmbăta trecută la Budapesta, deci era şi Júlia acolo. Aşa că-i trimise o telegramă, la hotelul Hungaria.

Ajunse la Kozárd înainte de ora opt.

Bătrînul Márton Balog stătea resemnat pe o laviţă, în prispă, cu ochii pierduţi în gol. Cînd Bálint se apropie, nu schiţă nici un gest, nici măcar nu-şi scoase şapca, iar la întrebarea lui îi răspunse arătînd scurt cu mîna spre casă: „E înăuntru, cu evreica lîngă el..." apoi rămase la fel de nemişcat ca înainte.

Regina stătea lîngă masa pe care o împinsese la fereastră, să încapă coşciugul care urma să sosească. Fusese doar ea alături de László în ultimele sale clipe. După ce şi-a dat duhul, tot ea i-a închis ochii şi i-a legat bărbia, apoi l-a spălat şi i-a ras barba crescută în ultimele trei zile. Acum László era întins pe pat, acoperit cu un cearşaf. Pernele lui erau pe comodă.

Pe masă erau cîteva aşternuturi de pat împăturite cu grijă, trei prosoape, două pături, cîteva cămăşi, batiste şi nişte încălţări. Şi le nota pe toate într-un caiet, ca toate să fie în ordine şi să le poată preda. Dar cui? Nici nu se gîndise la asta. Ea nu voia decît să facă inventarul lucrurilor lui László. Scria de zor, cu un capăt de creion şi clădea hainele frumos împăturite pe masă.

Părul ei roșcat, despletit, strălucea ca o flacără în lumina care se revărsa pe fereastră.

Răspunse calm, cu înțelepciune la toate întrebările lui Bálint. Ochii ei căprui păreau și mai mari după atîtea ceasuri de veghe, de muncă, dar nu părea obosită. Îi povesti totul.

László s-a stins de-a dreptul din viață. A ajuns să nu bea mai mult de o jumătate de pahar cu lapte, apoi nici măcar atît. Nu, nu a avut dureri, nici n-a tușit. Dormea din ce în ce mai mult, în ultimele zile nu se mai trezea decît rareori, pentru cîteva minute.

Dar avea un somn liniștit. Apoi s-a întors cu fața la perete și a murit.

– De ce nu m-ai anunțat mai din vreme, așa cum mi-ai promis? – o întrebă furios Bálint.

Regina își țuguie buzele cărnoase, dar în loc de răspuns, îl întrebă:

– Nu vreți să-l vedeți?

Se apropiară de pat, iar fata ridică cearșaful.

László părea să fi murit cu sufletul împăcat. Lui Bálint i se părea straniu chipul slăbit al vărului său, cu mustața aceea lungă, dar mai ales calmul de care László nu avusese parte niciodată în viață. Fața lui pămîntie era numai piele și os, totuși la colțul buzelor i se înfiripase parcă un zîmbet batjocoritor, iar sprîncenele lui reunite erau un pic ridicate, în semn de dispreț.

Pe Bálint îl stînjenea chipul străin al lui László, așa că se simți ușurat cînd Regina îl acoperi din nou.

– În dulap este un costum minunat, cu care mi-a ordonat să-l îmbrac cînd va muri.

Bálint tresări:

– Așadar știa că e pe moarte?

– Nu. Acum cred că nu. Mi-a spus asta mai demult.

Fata deschise ușa șifonierului. Pe un umeraș era o redingotă gri-fer, o jiletcă de culoarea untului, cu două rînduri de nasturi, o pereche de pantaloni cu dungi albe, iar dedesubt niște ghete negre de lac. Își vînduse toate celelalte costume, dar la acesta nu renunțase, oricît de strîmtorat fusese cu banii.

Regina le întinse pe toate în ordine, pe un scaun. Apoi îi spuse îngîndurată:

– Aseară mi s-a transmis de la Gherla că pînă la prînz vor aduce sicriul. Ar trebui să-l îmbrac...

Bálint se oferi să o ajute.

Se hotărîră să descoasă la spate fiecare bucată, ca să le fie mai ușor. Cînd Regina desfăcu jiletca, căzu din buzunarul de la piept un loz mic, albastru, de carton.

Bálint îl ridică – era un vechi tichet de pariuri, de la cursele de cai. Purta numărul 9, fără îndoială necîștigător, fiindcă altminteri ar fi fost, desigur, valorificat. Nu reprezenta o sumă mare, doar zece coroane. Ce să facă cu el? Voia să-l arunce, dar apoi își aminti că poate fusese o amintire pentru săracul László. Așa și era, cu toate că mai mult ca sigur László îl uitase pur și simplu în buzunar. Era un suvenir de la Premiul regal cînd, în tribuna hipodromului, László îi promisese Klárei Kollonich că nu va mai juca cărți. „Punem pariu?" – i-a spus el și și-au strîns mîinile. Și ca să le abată atenția celor din jur, care i-ar fi auzit, ea îi dăduse zece coroane, de parcă ar fi vorbit despre curse, iar László pariase pe numărul 9.

Pierduse pariul, dar pierduse și fata. László continuase să joace, încălcîndu-și legămîntul. Biletul acela era simbolul cotiturii fatale a destinului său.

Desigur că Bálint nu știa nimic din toate acestea, așa că băgă doar din instinct bilețelul la loc, în buzunarul jiletcii.

*

Afară, Bischitz discuta cu șoferul, de la care află ce personalitate suspusă și cît de bogat era Bálint, iar pe deasupra, și o rudă apropiată a lui László. Pentru el era o informație interesantă și utilă.

Se gîndea că dacă i-ar prezenta lista cu toate cele pe care fata le furase din băcănia lui ca să i le ducă lui László – săpun, palincă, petrol – Abády ar fi dispus să i le plătească. La Simay n-ar fi avut nici un succes. El era foarte sever. Și nici n-ar fi putut să-i facă asemenea destăinuiri despre propria sa fiică. De fapt, nici el nu știa precis la cît se ridica suma, știa doar de lipsurile din băcănie, și pe acelea cu aproximație. Dar un domn distins ca Bálint e milostiv, nu se uită la asemenea amănunte. Iar acum era în casă, împreună cu Regina, căreia-i vorbea cu blîndețe.

Așa că se întoarse în fugă la băcănie și notă tot ce-i venea în minte. Nu exageră, fiindcă el ținea la onoarea lui de comerciant. Rotunji suma doar la cît considera el că se ridica paguba.

În jurul prînzului, cînd Bálint ieși, Bischitz îl aștepta deja de mult în fața casei. Își scoase pălăria, se prezentă și își spuse păsul cu fraze una mai întortocheată decît alta. Desigur că nu recunoscu de cîte ori o snopise în bătaie pe Regina, văzînd că-i șterpelește cîte ceva. Asta nu! Ci vorbi despre ea cu blîndețe, de parcă totul s-ar fi petrecut cu știrea, poate chiar și cu bincuvîntarea lui.

Bálint era tocmai pe cale să preia lista care se ridica la cîteva mii de coroane, cînd apăru dinspre miazănoapte un fiacru cu zurgălăi care se opri în dreptul lor. Coborî un bărbat scund, cu început de burtă și cărunt, în jur de șaizeci de ani. Purta favoriți imperiali și mustață. Îl privi pe Bischitz prin ochelarii lui groși, cu ochii puțin mijiți ca mai toții miopii.

– Ce-i cu chitanță asta? – întrebă el repezit.

Băcanul, luat prin surprindere, începu să-i explice că erau cheltuieli despre care nu-l informase „din discreție, domnule, numai din discreție!" Nu a vrut să-l deranjeze cu datoriile mai vechi sau mai noi ale lui László...

Avocatul era într-adevăr un individ sever, care nu știa de glumă. Se răsti la Bischitz:

– Ți-am interzis categoric să-l creditezi și să apelezi la oricine altcineva în ceea ce-l privește pe contele Gyerőffy. Problemele lui nu mă privesc decît pe mine. Dă încoace chitanța ca să controlez.

Apoi se întoarse spre Bálint și se prezentă.

– Dr. Géza Simay.

Își strînseră mîinile, apoi Bálint îi spuse că voia să se ocupe personal de înmormînarea lui László și că avea la el o sumă suficient de mare ca să acopere toate cheltuielile.

– Nu e nevoie, domnule – îi răspunse Simay – am aranjat deja totul. Cei de la cabinetul meu tocmai trimit anunțurile mortuare. Sicriul va ajunge într-o jumătate de oră. Înmormîntarea va avea loc mîine, la unsprezece. Ceremonia va fi oficiată de episcopul vicar. Vin chiar de la el.

– Bine... dar e vorba de cheltuieli. Cine le suportă? Renta viageră plătită pînă acum de Ázbej a încetat odată cu decesul. Iar eu nu aș accepta ca acest individ care, pînă acum, l-a secătuit pe sărmanul László de bani, să facă pe mărinimosul plătind cheltuielile de înmormîntare.

Simay zîmbi discret.

– Ázbej nu a plătit nici renta viagera și nimic altceva. Eu am plătit totul, la fel cum voi plăti și acum.

– Deci așa? Renta nu venea din partea lui Ázbej, cum am crezut eu pînă acum? Dar atunci, de unde?

Simay pricepu că spusese mai mult decît ar fi vrut. Dar nu se pierdu cu firea și-i spuse adevărul, chiar dacă nu pe de-a-ntregul:

– Pe vremuri, eu am girat afacerile lui Mihály Gyerőffy, în consecință am considerat că e firesc să-l am în vedere și pe fiul lui.

– Așadar, dumneavoastră l-ați întreținut?

– Nu. Eu m-am ocupat doar cu administrarea fondurilor. Am fost mandatat să o fac și să mă ocup de înmormîntarea lui.

– Ați fost mandatat?

– Da.

Simay vorbea sec, la obiect și, ca să nu mai continue discuția, se întoarse spre Bischitz:

– Sicriul trebuie să sosească dintr-o clipă în alta. Cheamă cîțiva oameni mai zdraveni ca să-l cărați înăuntru.

Apoi îi spuse lui Bálint.

– Vă rog să mă scuzați, domnule conte, trebuie să urc pînă la criptă – și porni în grabă spre castel.

Bálint rămase foarte surprins de cele auzite. Oare cine îl întreținuse pe László? Mătușile lui? Ágnes Gyerőffy, doamna Kollonich, desigur că nu. Atunci doamna Szent-Györgyi, buna tanti Élize? Da, nu putea fi decît ea. Dar cum reușise să dea atît de prompt toate dispozițiile de la Jablánka? Sau aranjase lucrurile precaut, dinainte? Totul era învăluit în mister.

*

Nu mai avea nimic de făcut la Kozárd, așa că se întoarse la Cluj. Acasă găsi pe măsuță o telegramă de la Júlia Ladossa, în care-i scria că urma să sosească cu acceleratul de seară.

Așadar, va veni la înmormîntarea fiului ei!

Se simți copleșit de griji. Se gîndea cum se vor comporta față de doamna Gyerőffy cei care vor veni în ziua următoare la înmormîntare. O vor saluta sau o vor trata cu dispreț?

Ar fi ceva inacceptabil, chiar dacă ar avea toate motivele să o facă.

Abia acum își dădu seama ce gest pripit fusese din partea lui să-i telegrafieze. Se hotărî să se comporte cu Júlia Ladossa de parcă

nu s-ar fi întîmplat nimic. Să-i acorde tot respectul de care s-ar fi bucurat dacă ar fi rămas la rangul dobîndit prin naștere. Da! Nu avea de ales! Așa că se duse la gară, să o întîmpine.

Trenul sosi fără întîrziere.

Femeia coborî cu pași semeți, cu capul ridicat. Purta aceeași rochie neagră ca la Viena. Poate că era singura rochie mai bună pe care o avea. Îi întinse mîna. Primise telegrama tîrziu, fiindcă nu locuiau la *Hungaria*, ci la *Royal*. Altminteri ar fi venit cu trenul de dimineață.

Vorbea cu o voce calmă, liniștită. Nu plîngea, nu părea măcinată de durere. Nu se vedea pe ea nici o schimbare. Doar fața ei părea un pic mai crispată decît atunci cînd o întîlnise Bálint prima oară, la Viena, cu ridul de pe frunte un pic mai adîncit și buzele mai subțiri, de parcă ar fi strîns întruna din dinți. Dar totul atît de discret, încît s-ar fi putut să fie doar o impresie a lui Bálint.

O duse la *Hotel Central* și o conduse pînă în cameră. Îi promise că va veni s-o ia a doua zi dimineață, la ora opt și jumătate.

– Mai vine și altcineva cu dumneata? – îl întrebă ea.

– Nu, vă iau doar pe dumneavoastră, mătușă Júlia!

Femeia întoarse discret capul, apoi îi spuse în pripă:

– Noapte bună – și intră grăbită în cameră.

*

Bálint porni spre casă pe jos. Pe drum îl copleșiră amintirile anilor de școală, de la Theresianum, petrecuți împreună cu László Gyerőffy. Simți cum i se strînge inima de durere și era pe cale să izbucnească în plîns. Ce păcat că Adrienne nu era lîngă el! Plecase de cinci zile la Lausanne. O chemaseră fiindcă starea micuței Klémi se înrăutățise. Dacă ar fi fost acolo, ar fi avut cui să-și verse amarul din inima copleșită de durere și s-ar fi liniștit. Dar așa, nu avea cine să-l consoleze.

Cînd ajunse în fața porții se opri. Nu, n-avea nici un rost să se culce, tot n-ar fi putut să adoarmă. Așa că se hotărî să se plimbe, să se miște pînă ce se va simți toropit de oboseală. Așa că porni mai departe, cu toate că începuse să burnițeze. O luă instinctiv pe drumul bătut de nenumărate ori care ducea spre Mănăștur, la vila Uzdy. Se opri o vreme în fața ei. Apoi trecu podul spre parc și

străbătu de cîteva ori aleea străjuită de stejarii bătrîni. După mai bine de o oră de mers, ajunse în piață.

Se opri surprins. În fața parohiei catolice stătea nemișcată o femeie în negru, cu fața spre poarta bisericii scăldată în lumina felinarelor.

O recunoscu de îndată – era Júlia Ladossa!

Stătea cu pelerina largă înfășurată în jurul trupului, nemișcată, ca o statuie. Cine știe de cînd era acolo, de cînd umbla și ea singură prin oraș. Poate de cînd se despărțiseră.

Bálint făcu grăbit cale-ntoarsă, de teamă să nu-l recunoască, crezînd poate că o urmărise tot timpul. Dar înainte să intre în gangul din fața primăriei, mai aruncă o privire înapoi – silueta neagră era tot acolo, la fel de nemișcată ca înainte. Poate că așa va rămîne toată noaptea, în ploaie.

*

Pe cît de pustie fusese în ziua precedentă casa rîndașului de la Kozárd, pe atît de plină era acum – se adună o mulțime de lume. Venise la înmormîntare tot satul, cu mic, cu mare.

Din fericire, ploaia încetase. Noroiul le ajungea oamenilor pînă la glezne, dar măcar puteau să aștepte afară, fără să se ude leoarcă.

Cei din familia Bischitz erau toți în straie de sărbătoare, ca de șabăs. Fábián dădea ordine în stînga și-n dreapta, cu vocea lui de stentor. Bătrînul Márton Balog stătea stingher în fața casei. Nu lipsea decît Regina.

În schimb alde Ázbej veniseră toți: cu micuța lui soție tuciurie, cu gușa mare, răsfrîntă peste pieptul abundent, cu copiii oacheși, durdulii și cu ochii măslinii, leiți tatăl lor. El însuși făcea tot posibilul să iasă cît mai mult în evidență. Se simțea în largul lui, postat în fața porții dărăpănate, ca să întîmpine mulțimea îndoliată.

Îi salută respectuos pe judecătorul de plasă și pe doctorul de la Iclod și-i conduse pînă la șura din capătul curții, unde fusese depus sicriul pe catafalc încă de dimineață, la ordinul lui Simay. Șura fusese decorată de cu seară, cu crengi din pădurea plantată de Mihály Gyerőffy, ajunsă acum în proprietatea lui Ázbej, care se făcea la toată lumea cu dărnicia lui.

Cînd Bálint sosi împreună cu Júlia Ladossa, Ázbej se grăbi pe picioarele lui scurte să le iasă în cale, făcînd nenumărate plecăciuni,

și cu toate că habar nu avea cine era femeia de lîngă Bálint, începu să se vaite, ca să pară copleșit de durere: „Vai, ce lovitură cumplită..." – murmura el cu pălăria într-o mînă, iar în cealaltă cu o batistă uriașă în care-și sufla nasul și își ștergea lacrimile. Îi conduse mergînd de-a îndărătul, cu capul mare, tuns scurt, pînă la șura transformată în capelă mortuară.

La intrare erau plantați doi gardieni cu pene de cocoș la coif, nu doar ca să dea onorul, ci și pentru că sicriul era încă deschis, cu capacul sprijinit de perete. Judecătorul și cu medicul fumau lîngă gard.

Înăuntru nu era decît dr. Simay. Pusese să fie aduse scaunele din camera lui László și le aranjă în jurul catafalcului. Cînd îl văzu pe Bálint împreună cu Júlia Ladossa, se ridică ca să-i întîmpine. Se apropie de ei și înlemni. Își duse mîna la ochelari, de parcă nu i-ar fi venit să-și creadă ochilor. Bătrîna doamnă se opri și ea. Se priviră cîteva clipe, apoi Simay făcu rigid o plecăciune, iar ea își înclină scurt capul.

Bálint se apropie împreună cu ea de catafalc. Simay o privea încruntat, de la căpătîiul coșciugului, apoi brusc apucă giulgiul și îl smulse de pe fața mortului. Era un gest de răzbunare, de parcă ar fi vrut să-i spună: „Asta este opera ta! Iată unde a ajuns fiul tău, pe care l-ai părăsit!"

Júlia Ladossa rămase nemișcată. Se uită îndelung la chipul acela îmbătrînit înainte de vreme, la tîmplele lui încărunțite și la pielea îngălbenită ca pergamentul de pe fața lui, ca a unei mumii. Se uita descumpănită la chipul acela. Cel pe care și-l imaginase ea măcinată de remușcări, de-a lungul nesfîrșitelor nopți nedormite, era un copil de abia trei ani, apoi un adolescent cu fața împlinită și cu ochii mari, ca la primii pași în viață, apoi un tînăr cu mustața abia mijită. Nu reușea să și-l închipuie trecut de vîrsta adolescenței, decît cu mari eforturi de imaginație și numai după ce număra anii. Dar bărbatul acela scheletic, cu nasul subțire ca o lamă de cuțit, cu mustața lungă, în redingotă, cu gulerul scrobit și cu pantofi de lac, era un străin, de care nu i se lega nici o amintire. I se părea un bloc de marmură, aproape un obiect.

Încercă să-și impună să-l sărute, dar nu reuși. Schiță doar o cruce pe fruntea cadavrului și se întoarse alături de Bálint, care depuse coroana sub catafalc.

De afară se auzi huruitul unui motor. Sosise Dodó Gyalakuthy, apoi și doamna Lázár, de la Dezmir. Se apropiară pe rînd de sicriu și murmură fiecare cîte o scurtă rugăciune. Și pentru ele, cadavrul acela era un străin, care nu semăna nici pe departe cu cel pe care-l dezmierdaseră cîndva cu iubirea lor. Dodó și cu doamna Lázár se retraseră lîngă perete, lîngă Júlia Ladossa, așteptînd.

Cineva trase la loc linţoliul din mătase dantelată.

În cele din urmă sosi și episcopul, împreună cu doi diaconi, un ministrant și șase coriști. Preotul purta o pluvială neagră, cu fire argintii, iar ceilalți erau în dalmatice.

Ceremonia funerară începu.

„Dies irae... dies illa..." – începu să răsune minunatul imn funerar. Apoi preotul înconjură de două ori catafalcul, binecuvîntîndu-l cu agheasmă și afumîndu-l cu tămîie. Era un sicriu de bronz, cu ornamente aurite.

– Ce frumos din partea ta că i-ai organizat o înmormîntare atît de frumoasă! – îi șopti Júlia Ladossa lui Bálint.

– Nu eu, ci poate mătușa Szent-Györgyi. Dar nu sînt sigur. Géza Simay a organizat totul, împuternicit de cineva...

Oare de ce tresărise femeia? De ce i se întrezări pe față o expresie nedesluşită, ca de bucurie?

*

Servitorii adunară coroanele, opt bărbați luară sicriul pe umeri și îl cărară pînă la dric, iar preoții se postară în fața alaiului, cu un crucifix de argint ridicat în aer.

Bálint îi oferi brațul bătrînei doamne, ca să pornească împreună pe urmele dricului, dar ea îl refuză:

– Sus, la criptă? Nu, nu, acolo nu!... Nu vreau să merg acolo! – îi spuse ea în șoaptă, abia auzit, dar îndîrjită, de-a dreptul înspăimîntată.

– Atunci așteptați-mă în casă – îi șopti Bálint.

Cortegiul se formă și porni spre capelă. Venise tot satul. Júlia Ladossa așteptă să se golească curtea, apoi porni către casă. Ușa din stînga pridvorului era întredeschisă, așa că intră. Micuța Regina era ghemuită ca un animal rănit, lîngă colțul sobei. Plîngea în hohote. Era acolo din clipa în care au scos cadavrul din casă. Pînă atunci fusese tristă, dar calmă. Făcuse tot ce avea de făcut. Ea îi aranjase lui

László perna sub cap, să-i fie cît mai comod, îi netezise redingota, îi îndreptase cravata. Pînă atunci fusese al ei. La fel ca în cele două nopți cît îl veghease, chircită lîngă el, pe podea, sorbindu-l din priviri, fiindcă în ochii ei László era același Făt-Frumos dintotdeauna. Pînă în dimineața aceea.

Dar atunci cînd sosiseră servitorii ca să-l scoată din casă, își dăduse seama că îl va pierde pentru totdeauna. I-l luau pe cel pe care-l admirase încă din copilărie, îl adorase ca adolescentă, îl îngrijise cu toată abnegația de femeie abia împlinită, în ciuda tuturor umilințelor, a lipsurilor, a amărăciunilor îndurate, pe cel care fusese pînă în ultima clipă al ei, numai și numai al ei!

Cînd ridicaseră sicriul, cineva o îmbrîncise și ea căzu lîngă sobă. Rămase acolo nemișcată, parcă ruptă în două, cu fața ascunsă în poale și cu mîinile adunate în jurul capului. Nu i se vedea decît trupul ghemuit, acoperit de zdrențe și părul roșcat acoperindu-i umerii.

Copila aceea singură în casa pustie era o apariție surprinzătoare.

Júlia Ladossa se apropie de ea. O ridică aproape brusc și o așeză alături de ea, pe canapea. Fata nu făcu nici un gest de împotrivire și se încovrigă în brațele femeii.

Plîngea. Nu se oprea din plîns. Dar fără hohotele convulsive de mai înainte, ci cu o tristețe resemnată, împăcată cu soarta.

Începură și mamei să-i șiroiască lacrimile pe obraji.

Rămaseră multă vreme așa. Femeia bătrînă cu spinarea dreaptă, iar fata fără vlagă, la pieptul ei. Júlia îi mîngîia părul roșcat, cu mișcări molcome, blînde, îndelungate.

Într-un tîrziu, o întrebă în șoaptă, cu un singur cuvînt:

– L-ai iubit?

– Îngrozitor de mult! îi șopti fata. Îngrozitor... îngrozitor de mult!...

Apoi se ridică brusc și o îmbrățișă pe necunoscuta aceea bătrînă. O sărută și rămaseră multă vreme așa – doamna în rochie de mătase, cu fata zdrențăroasă în brațele ei.

Îl pîngeau amîndouă pe László. Mama care îl părăsise și fata, aproape un copil, care-i fusese credincioasă pînă la moarte.

*

Bálint sosi după Júlia Ladossa cînd clopotele anunțau miezul zilei. Porniră împreună spre Cluj.

Femeia privea cu ochii mari împrejur. Ridurile din jurul buzelor păreau și mai adîncite.

– Ce trenuri sînt azi? – întrebă ea cînd se apropiau de Hubertus.

– Primul e la unu și jumătate, altul la cinci și jumătate, iar la unsprezece e acceleratul de seară, care are și vagoane de dormit.

– Am să-l prind pe primul, dacă se poate.

Ajunseră la timp.

– Mulțumesc... pentru toate!... Îți mulțumesc mult de tot... – îi spuse ea cînd urcă în vagonul de clasa a doua. Îi întinse repede mîna și îi întoarse spatele grăbită, de parcă voia să dispară din fața lui.

*

După-amiază, pe la ora cinci, Bálint se plimba încoace și-ncolo prin camera lui, cu gîndul la László, la amintirile pe care i le stîrnise moartea lui și la toate cele pe care le luase cu el în mormînt.

Intră valetul.

– A sosit un curier de la hotelul Central și a adus ceva. Să intre?

– Da, lasă-l să vină.

Curierul aduse un pachet lung, învelit în hîrtie de mătase.

– Au fost trimise la hotel de la o florărie pentru doamna contesă Ladossa. Dar dînsa nu a lăsat nici o adresă, așa că domnul director m-a trimis să vi le aduc dumneavoastră.

– Bine – îi spuse Bálint. Pune-le pe masă! – și îi dădu băiatului un bacșiș.

Flori? Cineva i-a trimis flori Júliei Ladossa?

Desfăcu hîrtia, poate era și o carte de vizită înăuntru, ca să poată returna florile expeditorului.

Dar înăuntru nu erau decît cinci trandafiri galbeni, din soiul Maréchal Niel, foarte îndrăgiți odinioară, nimic mai mult. N-ar fi avut nici un rost să-i trimită la Budapesta – s-ar fi ofilit pînă acolo. Erau deja bine deschiși.

Se gîndi să-i aranjeze într-o vază, dar cînd ridică buchetul, începură să le cadă petalele.

Nici nu mai merita să-i pună în apă.

PARTEA A VI-A

I

Gornergrat, altitudine 3300 de metri.

Pe creasta îngustă de granit se află un mic hotel, jumătate lemn, jumătate piatră, cu o terasă lungă, de-a lungul întregii fațade. În fața lui se deschide prăpastia. E înconjurat de zăpezile veșnice, iar sub el e un ghețar. În depărtare e o vale abruptă și lungă, inimaginabil de adîncă, încît petele din hăul ei pot fi clădiri sau boabe de orez. Priveliștea este închisă de lanțul înspăimîntător al munților.

Din dosul lor se înalță masivul Matterhorn.

E un bloc de stîncă singuratic, ridicat brusc dintre piscurile din jur. Un turn de piatră abrupt, terminat printr-un vîrf ascuțit, care pare că despică cerul.

Singura cale de acces era funicularul. Bálint ajunse chiar în ziua aceea, la prînz. Îl chemase acolo Adrienne. Ea alesese hotelul, sperînd că la început de iulie va fi încă aproape gol. Mulțimea turiștilor nu se încumeta să urce la o asemenea altitudine decît din august. Era la o oră de mers cu mașina de la Montana, unde ea se mutase în sanatoriu, alături de Klémi, deja din februarie, de cînd starea micuței se agravase.

Oare de ce-l chemase? Ce voia să-i spună?

Îi telegrafiase doar atît: „AM LUAT O DECIZIE IMPORTANTĂ."

Era îngrijorat. Care era decizia aceea atît de importantă încît nu putea să i-o comunice decît direct? Ce pericol îi amenința? Ultima oară îi scrisese că fata suferise o nouă hemoragie pulmonară. Era o scrisoare scurtă, de cîteva rînduri, apoi două săptămîni nimic. Cu toate că pînă atunci îi scrisese aproape zilnic.

Ulterior, cu cinci zile în urmă, sosi această telegramă lungă, cu toate detaliile acestei întîlniri plănuite de ea...!

Adrienne încă nu ajunsese. Era singur cu îngrijorarea lui și frămîntat de presentimente funeste. Străbătuse în lung și-n lat terasa de cincizeci de ori. „O să-mi pierd mințile!" repeta el întruna, aproape cu voce tare, apoi cu un efort supraomenesc reuși să-și abată gîndurile.

Motive de îngrijorare erau cu duiumul.

Pentru că la sfîrșitul lunii trecute moștenitorul tronului fusese asasinat la Sarajevo. Franz Ferdinand muri odată cu soția lui, singura ființă pe care o iubise vreodată. Dar ce-i drept, nici pe el nu-l iubise nimeni. La auzul veștii morții sale, opinia publică din Ungaria răsuflă în mare parte ușurată. Nimeni nu se gîndea că această crimă ar putea duce la declanșarea războiului. Mai ales pentru că toată lumea văzu cu cîtă indiferență primiră cei de la Viena vestea morții lui și ce funeralii degradante îi organizaseră acestui personaj atît de important. Puțini erau cei de felul lui Bálint care să-și dea seama că dacă monarhia voia să-și păstreze prestigiul de mare putere nu putea să închidă ochii față de faptul că această crimă era rezultatul unui complot sîrbesc, iar țițele afacerii duceau pînă la Belgrad – aceștia erau cel puțin îngrijorați de viitorul care se prefigura în zare.

Previziunile erau sumbre. Orice represalii armate puteau duce la izbucnirea războiului, în pragul căruia fuseseră în ultimii ani deja de două ori – prima oară în 1908, odată cu anexarea Bosniei, iar a doua oară anul trecut, din cauza crizei balcanice.

Exista o singură circumstanță care îndreptățea un dram de speranță.

Fusese asasinată o personalitate de rang regal. Monarhii din Europa, înrudiți cu toții între ei, nu-și puteau permite să se alieze cu ucigașii unui moștenitor la tron din familia lor.

Dacă cei de la Ballplatz vor fi destul de abili să privească conflictul din această perspectivă, mulțumindu-se să pretindă compensații foarte serioase, dar să se dezică de orice bănuială că ar face din asta un pretext ca să cotropească Serbia, războiul ar putea fi evitat.

Da, era o perspectivă plauzibilă, chiar foarte probabilă. Dar se punea întrebarea dacă Berchtold accepta această soluție sau dacă era în stare să o pună în practică. Acțiunile lui de pînă atunci în cazul crizei balcanice nu erau prea îmbucurătoare. Dar cine știe... poate

totuși... Fiindcă nu fusese niciodată adeptul războiului. Pe care, deocamdată, reușise să-l evite, chiar dacă prin cîteva compromisuri umilitoare. La fel s-ar putea întîmpla și acum.

Dar ce se va întîmpla dacă de data aceasta nu va reuși să evite conflagrația? Ce se va alege de țara lor, care nu era pregătită pentru război și în care politicienii răspîndiseră ura față de toate inițiativele referitoare la armată și la apărarea țării?

Bálint încerca din răsputeri să se concentreze la aceste probleme, să-și abată îngrijorarea care-l măcina spre problemele care amenințau lumea. Dar nu reușea. În subconștientul său mocnea bănuiala apropierii loviturii implacabile a destinului și nu-și putea înăbuși bătăile tot mai aprige ale inimii.

*

Adrienne sosi abia după ora patru.

– Te rog să mă ierți – îi spuse ea – dar nu am putut să pornesc mai devreme. Azi, Klémi a fost foarte agitată. Am fost nevoită să aștept pînă se liniștește...

Era foarte palidă, trasă la față, cu ochii încercănați. Nopțile nedormite alături de fiica sa bolnavă o epuizaseră. Se vedea pe fața ei că voia să-i comunice o decizie importantă – avea un aer solemn, distant.

– Ce s-a întîmplat? Ce vrei să-mi spui? – o întrebă el sugrumat de emoție.

Abia reușea să articuleze cuvintele.

Adrienne îl privi drept în față. Rămase cîteva clipe tăcută, apoi îi spuse rar, apăsat:

– Nu ne putem căsători, trebuie să-mi retrag cuvîntul.

– Ai înnebunit? – strigă el, gata să sară în picioare.

– Lasă-mă să-ți explic.

– Ce să-mi explici? Nu e nimic de explicat aici.

– Lasă-mă să-ți spun, dar te rog să nu mă întrerupi. Crezi că mie mi-e ușor?

După ce Klémi a avut prima hemoragie pulmonară, în februarie, a dus-o la Montana. A trebuit să o îngrijească cu multă atenție – să respecte cu cea mai mare strictețe regimul, orele de masă și ieșirile la aer. Nu i-a fost ușor. Klémi era încăpățînată și rebelă, nu asculta de nimeni, nici de medici, nici de infirmiere. Nu avea încredere

decît în ea. La început o privise și pe ea cu suspiciune, dar pe măsură ce starea ei se îmbunătățea, devenea din ce în ce mai încrezătoare.

Era pe cale să se însănătoșească. S-a îngrășat. Nu mai avea febră. Era deja vorba să înceteze cura și să se mute într-o zonă cu clima mai blîndă. Și atunci a intervenit a doua criză. Îi apăruse o nouă cavernă, în celălalt plămîn, care-i putea fi fatală. Dacă ar părăsi sanatoriul, n-ar trăi mai mult de cîteva săptămîni. Singura ei șansă era să rămînă acolo și să respecte cu strictețe toate indicațiile. În felul acesta, după spusele profesorului, mai putea trăi cîțiva ani, fără să-i poată garanta dacă erau cinci, șase, zece sau doisprezece. Așa se menționa și în literatura de specialitate. Dar numai acolo, la altitudinea aceea și sub cea mai atentă supraveghere.

– Aceasta este situația. Sînt nevoită să aleg. Bineînțeles că am decis să rămîn lîngă fiica mea.

– Dar acesta nu este un motiv să nu te iau de soție. Dacă va trebui, am să mă mut alături de voi!

Dar Adrienne îl întrerupse:

– Ar fi o prostie să renunți la tot ce ai făcut pînă acum, să lași totul baltă ca să te muți dintr-un sanatoriu în altul! Nu, nu aș putea să accept așa ceva.

– De ce nu? Aș face asta de bunăvoie.

– Nu! Nici vorbă!

Glasul Adriennei se înmuie. Se întinse peste masă și îl prinse pe Bálint de mînă.

– Ascultă-mă cu atenție, mai e ceva... Trebuie să ne gîndim la toate... dacă am trăi așa, ar fi ca înainte... ne-am teme tot timpul de ceea ce ne dorim amîndoi din tot sufletul! Nu, ar fi imposibil pentru mine... Sau ai vrea să-ți nasc un copil aici, printre tuberculoși?

Bálint se întunecă la față. Privea tăcut spre valea din zare, apoi se întoarse din nou spre Adrienne.

Începu să vorbească aproape în șoaptă.

– Ce rost are un asemenea sacrificiu? Ai spus că mai are doar cîțiva ani de trăit – cinci, șase, zece sau doisprezece, e totuna! Dacă nu are nici o șansă de însănătoșire – o spun deschis, oricît de dureros ar fi – atunci ce rost are să-ți distrugi viața și pe a mea dacă tot... dacă așa îi e scris... nu e totuna dacă se va întmpla acum sau peste cîțiva ani?

– M-am gîndit și la asta, oricît de urît a fost din partea mea, doar sînt mama ei. Dar gîndul acesta mi-a venit fără voia mea... E imposibil... N-aș putea să o las acolo, știind că o condamn la moarte. Fiindcă dacă aș pleca, cu siguranță că s-ar prăpădi în scurtă vreme. Și imaginează-ți că am avea copiii noștri și am trăi sub spectrul apăsător al amintirii ei. De fiecare dată cînd i-aș mîngîia mi-aș aminti că am lăsat-o acolo orfană, am condamnat-o să moară singură. Nu, nu! Cine ar putea să suporte o asemenea oroare?!

Tăcură amîndoi îngîndurați. Apoi Bálint rupse tăcerea:

– De ce renunți la toate pentru o ființă care nu te-a iubit și nici nu te va iubi vreodată?

– Da – îi răspunse ea în șoaptă, de parcă s-ar fi rușinat – ai dreptate. Dar asta e datoria mea. Sînt conștientă că nici acum nu s-a atașat de mine decît pentru că are convingerea că numai eu pot să-i salvez viața.

Apoi, brusc, începu aproape să strige:

– Dar nu am de ales! Noaptea se cuibărește în brațele mele, implorîndu-mă: „Așa-i că nu mă lași să mor? Te rog, nu mă lăsa!" Cum aș putea să fac una ca asta? Nu am de ales!

Bálint se ridică în picioare. Se apropie de balustradă și se sprijini cu coatele de ea. Adrienne veni alături de el. Rămaseră mult timp unul lîngă celălalt, tăcuți.

Peste munți, se lăsa înserarea. În adîncul văii era deja întuneric. Doar piscurile înalte mai erau luminate.

Din cînd în cînd rosteau cîte un cuvînt fără nici o noimă. Erau doar frînturi din gîndurile care mocneau în sufletele lor.

– De ce să ne despărțim? Să mai așteptăm... lucrurile se vor rezolva de la sine... putem să așteptăm – spuse Bálint.

Adrienne îi răspunse după o pauză lungă:

– Mă voi lupta din răsputeri... prin toate mijloacele... și am să fac tot ce-mi stă în putință...

Tăcu. Pînă la urmă continuă:

– Ar putea să mai... trăiască poate și zece ani, dacă va avea mereu un medic alături de ea... – lăsă din nou să treacă mai multe minute pînă ce-și termină gîndul care o apăsa: Ce să mai așteptăm? Am așteptat deja ani la rînd unul după celălalt. Am obosit...

– Eu sînt dispus să aștept oricît.

Tăcură din nou. Se întunecase. Pe cer străluceau cîteva stele răzlețe.

– Trebuie să mă întorc... Mi-e teamă să nu mă aștepte trează. Cu toate că are nevoie de mult somn. E foarte important. Trebuie să plec...

Dar nu se încumeta să pornească. Voia să-i mai spună ceva, ce era cel mai dureros pentru ea. Așteptă mult pînă ce se hotărî și rosti abia șoptit, dar foarte ferm:

– Nu mai sîntem atît de tineri încît să ne mai facem planuri îndepărtate. Tu ești trecut de treizeci și șase de ani iar eu voi împlini în curînd treizeci și patru. Timpul zboară. Nu poți să aștepți la infinit – ultimele cuvinte le rosti foarte apăsat, apoi continuă: Aș avea de asemenea mari mustrări de conștiință dacă ai continua să trăiești tot timpul... singur. De aceea vreau să fii liber, să nu te mai gîndești la mine...

Bálint nu-i răspunse. Își ascunse fața în palme. Rămaseră îndelung unul lîngă celălalt, nemișcați, în noaptea din ce în ce mai rece, înconjurați de zăpezile veșnice care acopereau piscurile întrezărite în lumina palidă a secerii lunii. Sub ei coborau în hăul întunecat prăpăstiile sticloase ale ghețarului. Totul era acoperit de zăpadă și de gheață. Doar zăpadă și gheață, ca în abisul infernului dantesc. Pînă și cerul părea o mare înghețată – limpede și maiestuos, împînzit de stele neînduplecate.

În fața lor, din inima abisului se înălța funebru și întunecat masivul Matterhorn. Părea o gheară a Satanei care despica cerul în două. Nu era o simplă stîncă, ci o piatră de hotar.

De la capătul lumii.

*

În seara următoare, Bálint coborî la Salzburg din trenul expres. Nu-și amintea nici mai tîrziu cum ajunsese acolo. Avea bilet pînă la Budapesta. Totuși coborîse acolo, dintr-un impuls de moment.

Nu! Nu voia să se întoarcă acasă! La Budapesta s-ar fi întîlnit cu o mulțime de cunoscuți. Dar nu voia să meargă nici la Dienești, unde fiecare cotlon i-ar fi amintit de planurile neîmplinite, de vise spulberate și de amintiri dureroase. Ar fi avut de-a face cu o mulțime de oameni, cărora ar fi fost nevoit să le răspundă la

întrebări, să se prefacă încîntat de viața asta inutilă... Nu! Nu voia să vadă sau să audă pe nimeni. Voia să se ascundă undeva și, dacă s-ar fi putut, chiar să moară.

Coborî din tren și luă o trăsură pînă la unul dintre hotelurile mai modeste din apropiere, să nu vadă nici orașul.

Rămase acolo zile la rînd, într-o singurătate totală, așezat în dreptul ferestrei. Privea trenurile care veneau și plecau, mărfare și de persoane, locomotivele care pufăiau din greu făcînd manevre la stînga și la dreapta, expresul care gonea bezmetic, ca apoi să-și facă auzit scîrțîitul frînelor, să pornească în scurt timp din nou, cine știe încotro, țăcănind zgomotos peste macazuri. Pe înserat se aprindeau felinarele – niște puncte luminoase albe și roșii, dintre care unele se mișcau încoace și-ncolo, dispăreau ca să apară din nou, în șuieraturile obsesive ale locomotivelor, de parcă mașinăriile acelea și-ar fi deplîns destinul amarnic.

Noaptea hoinărea pe străzile întunecate. Știa că n-ar fi putut să adoarmă, așa că prefera să iasă dintre cei patru pereți ai camerei și să cutreiere străzile pînă ce simțea că va cădea din picioare de osteneală, ca odată întors la hotel să se prăbușească în pat frînt de oboseală.

*

Într-o după-amiază, cînd stătea din nou în fața ferestrei deschise, cu privirea pierdută în gol, auzi pe stradă vînzătorii ambulanți de ziare strigînd cît îi ținea gura:

– *Extraausgabe! Ultimatum zurückgewiesen!* Și încă un cuvînt: *Mobilisierung!*

Trecătorii cumpărau înspăimîntați ziarele și se adunau în grupuri, discutînd aprig veștile nemaipomenite.

Ce înseamnă asta? Ce s-a întîmplat?

Coborî în goană și cumpără și el un exemplar. Îl parcurse în pripă. Pe 29 iulie, Serbia declarase că respinge ultimatumul Monarhiei, iar ambasadorul Giessl a părăsit Belgradul.

Izbucnise războiul! Erau în război!

Nu mai putea să întîrzie nici o clipă. Își făcu repede bagajul și se grăbi să prindă primul tren.

Trebuia să se întoarcă cît mai repede acasă!

II

Călătoria dură două zile, atît de mare era circulația.

Ajunse la Budapesta după-amiază la trei.

Capitala era într-o euforie febrilă. Deocamdată era doar mobilizare parțială, împotriva Serbiei.

„În fine" – spunea toată lumea. „A venit timpul să le dăm o lecție usturătoare nemernicilor de sîrbi!" se auzea peste tot, în hoteluri, în magazine, așa scriau și ziarele. Oamenii erau veseli, de parcă s-ar fi trezit dintr-un vis apăsător. La fel se discuta și la cazinou, unde apărură cîțiva tineri îmbrăcați în uniforme militare, unii în dolmane de husari, cu fireturi aurite, alții în ținuta roșie și albastră a ulanilor. „Las' că le arătăm noi!" erau cuvintele de pe buzele tuturor.

Se trezise bravada națională. Despre politică nu mai vorbea nimeni. Suflul războiului șterse din amintirea generală nenumăratele probleme mărunte care stîrniseră această imensă ură.

Bálint se retrase în bibliotecă, să citească ziarele maghiare și străine din ultimele zile, ca să afle ce se întîmplase de la prezentarea ultimatului pînă la respingerea lui. Apoi se grăbi spre sediul partidului, care se afla la colțul străzii Dohány cu bulevardul Károly. Spera să afle acolo cele mai proaspete vești. Voia să se întîlnească și cu Tisza, ca să-l întrebe cum s-a ajuns pînă aici, care au fost demersurile diplomatice anterioare și ce perspective aveau – războiul putea fi localizat sau va interveni și Rusia, ceea ce va duce la un război mondial?

Sediul era mai plin ca niciodată de oameni, euforici cu toții, de parcă ar fi băut șampanie.

Se bucurau toți de vestea că venea spre ei o mare mulțime de demonstranți care voiau să-l sărbătorească pe Tisza și izbucnirea războiului. Era minunat! În fine, erau și ei faimoși și nu niște mameluci, niște popîndăi, slugile Vienei, cum îi batjocoriseră în ultimii ani ziarele coaliției. Acum deveniseră și ei apreciați ca maghiari autentici.

Ușile balconului erau deschise. Mai mulți dintre cei adunați la etaj scrutau de-a lungul bulevardului Károly, nerăbdători să vadă mulțimea care venea să-i aclame.

În cele din urmă cineva strigă entuziasmat: „Iată-i! Tocmai au apărut la capătul bulevardului. Unde e Tisza? Sosesc! Tisza, unde e Tisza?"

El era într-un colț al salonului, așezat într-un fotoliu scund, de piele, cu nelipsitul lui trabuc în mînă, mai tăcut și mai retras ca niciodată, răspunzîndu-le monosilabic apropiaților săi care nu se mișcau de lîngă el.

– Sosesc! Sînt aproape!

Era într-adevăr o mulțime uriașă, care se revărsa pe întregul bulevard, pe trotuare, peste tot. Părea un zid în mișcare, o mulțime tumultuoasă, care înainta în pași cadențați. Din mii de piepturi se înălța cîntecul *Szózat*, al doilea imn al maghiarilor.

Se opriră în fața clădirii.

De la balcon, priveliștea era înălțătoare. Întregul bulevard, pînă la piața Deák și la intersecția cu Calea Împăratul Wilhelm era un puhoi întunecat, vreo douăzeci, treizeci de mii de oameni, poate, cine știe, chiar mai mulți, o mare de pălării negre, iar peste ele o pădure de drapele, care păreau să plutească peste mulțimea entuziastă.

Jos, în fața clădirii, cineva luă cuvîntul, dar nimeni nu-i desluși vorbele, apoi izbucni un cor imens de ovații: „Trăiască Tisza", „Trăiască războiul!"

Uralele se răspîndeau pînă la piața Deák și înapoi. Treceau secunde în șir pînă ce ecoul vocilor din zare ajungea în primele rînduri ale mulțimii.

Cineva începu un discurs de la balcon. Se auziră cîteva urale răzlețe, dar oamenii voiau să-l audă pe Tisza. Numai pe el, pe primul ministrul al țării!

– Tisza! Tisza! Trăiască Tisza! Să vină Tisza! – insista mulțimea de oameni.

Cîțiva tineri se repeziră spre el:

– Nu vor să te audă decît pe tine... Vorbește-le... – îl îmboldiră ei. Vai ce zi minunată! Ce bucurie! Vor să te aclame! În fine! În fine!

Dar Tisza rămase impasibil. Trimise un alt orator.

Apoi mai mulți, în balcoanele laterale, fiindcă și celor care nu ajunseră în fața clădirii trebuia să le răspundă cineva și să le insufle curaj să plece la război. Toate discursurile se lungiră, oamenii le ascultară, dar ei veniseră să-l audă pe nimeni altcineva decît pe Tisza.

Așa că începură să scandeze din nou „Tisza! Tisza!", din ce în ce mai insistent, pe un ton de-a dreptul amenințător.

Gábor Dániel, Pekár, împreună cu mulți alții se repeziră la el, încercînd să-l convingă cu tot felul de argumente. Erau pur și simplu disperați constatînd încăpățînarea liderului lor. Adepții adunați în încăperea alăturată nici nu-și mai ascundeau nemulțumirea.

– Îndărătnicia asta – bombăneau ei – este de-a dreptul inexplicabilă!

El, care ani la rînd a fost cel mai nepopular om din țara asta, acum, cînd atmosfera s-a schimbat radical, iar mulțimea, și încă ce mulțime, vrea să-l aclame, el nu, nu vrea să apară în fața oamenilor! Tocmai acum, cînd ar fi atît de important să o facă! „E pur și simplu sadic" – șopteau adepții lui descumpăniți. „Nu se bucură decît atunci cînd îl huiduiesc!"

Erau revoltați.

Nu aveau de unde să știe că Tisza era împotriva războiului. Nimeni nu știa asta, în afara membrilor Consiliului de Coroană, care deciseseră să trimită Serbiei acel ultimatum. În timpul dezbaterilor, Tisza își prezentase demisia. Nu rămase decît la ordinul bătrînului rege. O făcuse sperînd să poată atenua textul documentului. Continuă să rămînă chiar și după ce-și dădu seama că toate încercările sale erau zadarnice, că nu-și putea impune punctul de vedere față de Berchtold și față de Conrad, fiindcă era conștient că numai el avea suficientă putere să poată menține coeziunea țării în asemenea momente deosebit de critice. Își asumă jurămîntul făcut împăratului să păstreze secretul numai pentru că era conștient de pericolul ca țara să se destrame dacă părerea lui ar fi dată în vileag. Și în felul acesta își asumase responsabilitatea față de acel război pe care încercase din răsputeri să-l evite. Își asumă acest rol odios în mod conștient, cu responsabilitate. Și-l asumă pînă la moarte.

Nici mai tîrziu nu glorifică vreodată războiul. În discursurile sale nu îndemnă oamenii decît la sacrificiu, la spiritul de datorie față de țară și la mobilizare, dar nu rosti nici un cuvînt în sprijinul războiului.

Poziția lui Tisza nu s-a limpezit decît mulți ani după moartea lui, cînd arhivele secrete de la Viena au devenit accesibile istoricilor. Așadar, nu era de mirare că în ziua aceea adepții lui se arătau foarte descumpăniți din cauza comportamentului său.

Nu mai era nimic de făcut. Erau nevoiți să mintă că primul ministru nu se afla la sediu, ci era ocupat cu probleme grave și urgente.

Oamenii se răspîndiră bombănind nesatisfăcuți. Plecă și majoritatea membrilor de partid. Se înserase. Salonul cel mare era aproape gol.

Profitînd că Tisza rămăsese singur, Bálint, care era la fel de nemulțumit de îndărătnicia lui, încercă să se apropie de el, dar cînd îi văzu chipul, înlemni.

Tisza era prăbușit în fotoliul său, cu fața crispată și strîngînd din dinți.

Bálint îl privi stupefiat. Își dădu seama că tăcerea lui avea o explicație profundă, că nu se opusese dintr-un capriciu voinței adepților săi, a mulțimii venite să-l aclame, întregii lumi, și nu acceptase să țină nici un discurs, nici să se lase adulat de oamenii care se pregăteau să plece pe front.

Bálint renunță să discute cu el și plecă. Dar nu reuși niciodată să-și șteargă din memorie imaginea lui din acea seară: cum stătea în fotoliul acela de piele, picior peste picior, cu ochii măriți de ochelarii uriași, cu fruntea brăzdată de o cută adîncă, cu două riduri amare la colțurile gurii. Privea fix, de parcă ar fi văzut destinul țării sale. Nemișcat. Mut. Ronțăindu-și trabucul.

*

Bálint mai rămase cîteva zile la Budapesta. Își cumpără o uniformă *hechtgrau* și o mulțime de alte mărunțișuri de care s-ar fi putut să aibă nevoie. Puse la punct cîteva probleme la Centrul Administrativ al Cooperativelor, ca să lase totul în ordine cînd va primi ordinul de mobilizare.

Apoi luă trenul spre casă.

*

Îi găsi pe toți veseli și încrezători, cu toate că reieșise deja că principalul inamic era Rusia și că nu numai Franța declarase război Imperiului German, ci și Anglia. Se adeverise de asemenea ieșirea Italiei din Tripla Alianță și faptul că România își păstra neutralitatea.

Totuși erau veseli cu toții, mai ales tinerii locotenenți și plutonieri rezerviști care erau pe cale să se înroleze. Numai femeile erau îngrijorate – mamele și surorile lor, deopotrivă.

Găsi o mulțime de cunoscuți care benchetuiau cu muzicanții după ei, ca să sărbătorească plecarea la oaste. Mai bine zis se bucurau că scăpau de sub papucii nevestelor, iar ele erau mai drăgăstoase, gîndindu-se la zilele de restriște care stăteau să vină. Unii erau încă în haine civile, alții în noile uniforme *hechtgrau*.

Erau acolo băieții Laczók, tînărul Zoltán Milóth, Jóska și Pityu Kendy, Áron Kozma, cu cei trei veri ai lui, Isti Kamuthy, Ádám Alvinczy, împreună cu fratele lui mai mic. Pînă și Farkas Alvinczy renunță la călătoriile lui pe hartă și veni să se fălească întinerit în mantaua lui de paradă, de culoarea cerului, care-i devenise cam strîmtă.

Pe Calea Mănăștur, Bálint se întîlni cu simpatica doamnă Laczók, Ida Kendy, sosită de la Siclod, să le poarte de grijă fiilor săi, să le cumpere tot felul de nimicuri, nu cumva să răcească pe front. Sărmana femeie cutreiera magazinele îngîndurată, dar cînd îl văzu pe Bálint îi zîmbi, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic.

Cînd se apropie însă de el, îl întrebă îngrijorată:

– Sper că nu ești bolnav. Arăți foarte palid.

Bálint îi răspunse evaziv și porniră împreună spre centru. Se întîlniră cu frații Alvinczy. Erau trei flăcăi bine făcuți, înalți, blonzi, cu umerii lați. Veneau braț la braț, în pas cadențat, zdrăngănindu-și pintenii de zor. Doamnei Ida îi sărutară mîna, iar pe Bálint îl îmbrățișară bărbătește. Erau gălăgioși și de o veselie debordantă.

Farkas îl înghionti de mai multe ori pe Bálint, doar erau cătane, nu-i așa? Nu mai era nici urmă din disprețul față de lumea întreagă pe care-l văzuse Bálint pe fața lui cînd îl întîlnise ultima oară, la Călata. Era vesel și fericit. Toți trei erau într-o stare de euforie, de parcă s-ar fi pregătit de bal.

– De Crăciun vom fi deja acasă! – se făleau ei în gura mare. Așa a zis împăratul german, iar ăla știe ce vorbește! Va fi mare carnaval! Trăiască husarii!

– Dacă se uită omul la voi trei – le spuse zîmbind tanti Ida – avem toate garanțiile că-i batem pe muscali.

– Noi trei? – îi răspunse Farkas în numele tuturor. Nu vom fi doar trei, fiindcă tocmai a sosit de la Fiume vestea că, aflînd că am intrat în război, fratele nostru Ákos a dezertat din legiunea străină. Poate că poimîine va fi deja aici. Vom fi toți cei patru Alvinczy!

Interesantă veste. Oare cum reușise Ákos să scape? Care era adevărul?

De fapt, nu știau prea multe amănunte. Ákos sosise ca fochist cu unul din vasele companiei Lloyd. Probabil că nu reușise să evadeze decît la Casablanca, unde traversase rada portului înot și se ascunsese pe vas. Cum nu avea asupra lui nici un document, la sosire, poliția de frontieră îl arestase, iar guvernatorul de la Fiume îi telegrafiase lui Farkas, pe care-l cunoștea de pe vremea cînd fusese deputat.

Cei trei frați salutară pocnind din călcîie și-și continuară drumul în pași milităresti.

*

Bálint se despărți de doamna Laczók în fața unui magazin.

Tocmai era pe cale să pornească spre casă cînd se auzi strigat de Aurel Timișan.

– Ei, domnule conte, ce părere aveți despre evenimentele recente?

Bálint se simți deranjat de ironia din glasul lui, așa că-i răspunse ceva în doi peri, apoi îl întrebă la rîndul lui:

– Spuneți-mi, de ce a respins Comitetul Român propunerile lui Tizsa din februarie? Consider că ele au fost o deschidere generoasă din partea guvernului, un prim pas foarte promițător.

– Un prim pas? E deja departe! Noi sîntem realiști. Înaintea războaielor balcanice și mai ales înainte de pacea balcanică se mai putea vorbi așa. Dar acum? Cînd bătrîna monarhie scîrțîie din toate balamalele? Dădu din mînă și continuă: Iar acum nu mai trăiește nici moștenitorul tronului, singurul suveran care ar fi putut să o repare.

– Nu-mi vine a crede. Programul lui Franz Ferdinand era trialismul, o formă de imperialism slav pînă la sud, la Salonic. Mare program!

– Poate. Nu vă contrazic, dar măcar avea o concepție... – îi răspunse Timișan, și rămase cîteva secunde îngîndurat. Apoi zîmbi: Diabolica ironie a sorții a făcut ca sărmanul arhiduce să fie ucis tocmai de slavii protejați de el, de cei pe care a vrut el să-i unească! Nu e straniu? Iar acum ungurii pleacă la război ca să răzbune moartea celui pe care l-au urît dintotdeauna! E mai mult decît straniu!

Timișan zîmbea sarcastic. Se despărțiră și Bálint porni îngîndurat spre casă.

III

După-amiază era deja la Dienești.

Între timp fuseseră mobilizați doi grăjdari, opt zilieri, paznicul, fierarul și trei păstori, precum și Miklós Gányi, mîna lui dreaptă. Erau multe de făcut. Era nevoit să împartă altora sarcinile celor plecați, înainte să se prezinte și el peste două zile la unitatea sa de la Oradea.

Pe masă îl aștepta o scrisoare recomandată, trimisă de la Viena, cu elegantul cerc aurit al Ministerului de Externe. Fusese expediată la 4 august de Slawata, care devenise șef de departament și îl înștiința că era numit agent de legătură al afacerilor externe la unul dintre *Armee-Kommandos* și îl soma să vină neîntîrziat la Viena, unde urmau să discute ce avea de făcut.

Era evident că Slawata se gîndise la el în virtutea vechilor relații dintre ei. Voia să-l scutească de vicisitudinile cazone și, din felul în care-și continua scrisoarea, reieșea că avea încredere în el. Era foarte încrezător: „*Berchtold hat die Sache brilliant gemacht...*" și continua explicîndu-i ce a fost atît de briliant în cele întreprinse de el: nu le comunicase aliaților textul ultimatului. Nu îi anunțase pe italieni, fiindcă era sigur că Roma i-ar fi informat de îndată pe cei din Antantă. Dar nu îi informase nici pe germani, de teamă ca aceștia să nu trimită vestea la Roma. Dacă textul ar fi fost adus la cunoștința aliaților, aceștia ar fi încercat desigur să-l edulcoreze, să-l reformuleze, ceea ce ar fi împiedicat „*die endgültige Abrechnung*" – reglarea definitivă de conturi.

Bineînțeles că Italia va părăsi alianța, dar știam deja de mult că va face pasul acesta, nu-i așa? Iar bravul Bethmann-Hollweg a înghițit gălușca fără să spună nimic: „*Wir haben den Kerl überrumpelt!*"

Tonul ușuratic al lui Slawata îl făcea pe Bálint să se înfioare. Poate că de fapt nici nu gîndea așa, dar pentru că era diplomat de carieră, s-a văzut nevoit să prezinte faptul că Berchtold își înșelase partenerii drept un succes al diplomației celor de la Ballplatz.

În continuare, îl surprinse o altă afirmație: „*Conrad war auch famos!*" – și Conrad a fost la înălțime, fiindcă el l-a făcut pe Franz Jozef să renunțe la opoziția lui. Îi raportase că sîrbii au trecut rîul

Sava, ceea ce se dovedi neadevărat, dar numai așa a reușit să-i smulgă bătrînului suveran semnătura.

Citi toate acestea așezat la masa de scris a bunicului său, Péter Abády, în curia veche.

Era trist și furios. Așadar Conrad și cu Berchtold forțaseră izbucnirea războiului. Ei au ales momentul acesta. Cum de și-au asumat o responsabilitate atît de mare? E adevărat că, pînă la urmă, războiul tot ar fi izbucnit. Rușii făceau de mult pregătiri și chiar dacă deznodămîntul s-ar fi amînat, într-un an, cel mult doi, marea conflagrație s-ar fi produs în mod inevitabil. Dar era un gest iresponsabil din partea lor să declanșeze conflictul tocmai acum, cînd întreaga conjunctură mondială era net defavorabilă Monarhiei. De ce nu au încercat să consolideze mai întîi situația sau nu au așteptat să se îmbunătățească de la sine, lucrurile fiind într-o permanentă schimbare? Putea să se ivească în Asia un conflict de interese între Rusia și Anglia sau între Franța și Italia, în Africa, iar tensiunile din Irlanda erau din ce în ce mai mari. Erau o mulțime de circumstanțe care ar fi putut să atenueze presiunea care apăsa asupra Imperiului German și a Monarhiei.

Iar ei au ales acest moment, cînd toată lumea se coalizase împotriva lor!

*

Bálint rămase multă vreme în fața ferestrei. Într-un tîrziu se scutură și se îndreptă. Nu era timp de meditat. Se afla acolo ca să pună lucrurile la punct, înainte de plecare. Luă un formular de telegrame.

Notă adresa lui Slawata și scrise:

„*Dank. Kann unmöglich kommen. Habe mich bei Regiment gemeldet*".

Își anunțase sosirea la regimentul de husari „Prințul Wilhelm", unde se va prezenta. De ce și-ar salva pielea la un stat major de elită? Tot nu mai valora nimic! Prefera să meargă în bătaia puștilor...

*

În această stare sufletească se apucă de lucru.

Verifică, împreună cu Gányi, o mulțime de acte și le puse pe toate în ordine, pentru ca după plecarea lor mișcarea cooperatistă

să-și continue nestingherită activitatea. Voia să ardă documentele cu caracter personal, așa că trimise vorbă să facă focul în camera lui din turnul castelului, unde era un șemineu pe care poate vor reuși să-l aprindă.

Apoi Miklós Gányi plecă. Bálint se pregătea să iasă din vechea curie.

Era cu gîndurile la războiul care începea. Spre deosebire de toți cei din jurul lui, el era sigur că va dura o veșnicie și că, pînă la urmă, ei îl vor pierde. Nu spuse asta nimănui, să nu le frîngă oamenilor avîntul de luptători. Oare rușii vor veni pînă aici – se gîndea el? Vor da buzna și în castelul de la Dienești și vor distruge totul, în timp ce el va fi pe front sau nu va mai fi nicăieri...?

Privirea i se opri pe biroul bunicului său. Poate că ar fi mai bine dacă l-ar deschide, să vadă ce era înăuntru, nu cumva să fie spart cu toporul de niște mîini barbare. Gîndul că acest birou la care el ținea atît de mult ar putea fi făcut țăndări de niște neaveniți îl îngrozea.

Băgă cheița în broască și atunci se întîmplă ceva neașteptat! Cheia se învîrti și sertarul se deschise. Încercase asta cu ani în urmă, dar fără succes. Poate pentru că acum fusese mai hotărît ca niciodată.

Trase sertarul și privi înăuntru. Simți un miros straniu – aromă de tabac care se răspîndea dintr-o cutiuță de lemn și un miros rășinos de palisandru.

Tot acolo erau și cheițele sertarelor laterale. Le deschise pe rînd.

În fiecare dintre ele erau cîteva obiecte mărunte. Mușțiucuri de ciubuc din chihlimbar de culoarea aurului, o piatră fină de ascuțit brice, pe care Péter Abády o comandase din Anglia, un toc de satin verde cu șase brice, cîte unul pentru fiecare zi a săptămînii, o mică brățară din lemn de tei, de care Bálint își aminti că bunicul lui i-o arătase de cîteva ori și pe care o primise de la Ferenc Deák, care o cioplise cu mîna lui, cu o inscripție pe ea din partea pastorului unitarian.

O mulțime de obiecte mărunte, inutile.

Dar într-unul dintre sertarele din stînga dădu peste acea pereche de pantofi din satin alb, a căror poveste era vie în memoria lui. Erau niște pantofi de balet, cu talpa subțire ca hîrtia, cu legături din panglici discrete. Desigur că aceea care-i purtase avea picioare delicate. Cînd Bálint îi scoase din sertar, își aminti de zîmbetul de pe chipul bunicului său cînd îi arătase tălpile puțin tocite: „Uite cît de mult a dansat neastîmpărata asta!"

Sub pantofiorii aceia era un pachet destul de voluminos, din hîrtie îngălbenită de vreme, legat cu sfoară și purtînd un sigiliul negru pe ambele părți cu înscrisul: „A se arde după moartea mea", cu o cruce deasupra, iar dedesubt anul: 1837, cu scrisul delicat al bunicului său.

Erau desigur scrisori. Primite de la o femeie. Se simțeau prin hîrtie marginile plicurilor. Dar printre ele mai era și un obiect oval, o ramă cu sticlă. Probabil că era o miniatură a autoarei scrisorilor.

Brusc, Bálint își aminti de cele povestite de Minya Gál, bătrînul actor ambulant, fostul coleg de clasă al bunicului său. Trecuseră zece ani de atunci, dar rememoră de îndată întreaga poveste. Îi vorbise cu multă discreție despre marea iubire din tinerețe a lui Péter Abády, despre drama pasiunii lui, despre ruptura tulburătoare dintre ei, după care bunicul său plecase în străinătate și timp de trei ani nu mai dăduse nici o veste.

În pachetul acela era închis un roman de demult, cu sfîrșitul tragic. Poate aceasta era semnificația crucii înscrise pe el.

Se bucura că reușise să deschidă sertarul acela! Avea astfel ocazia să salveze secretul bunicului său de privirile indiscrete ale altora și să-i îndeplinească ultima dorință.

Luă cu el pantofii aceia delicați, pachetul cu scrisori, împreună cu cele cîteva documente pe care voia să le arunce de asemenea în foc și porni spre castel.

Începu să ardă totul doar seara tîrziu, cînd focul apucă să se întețească.

Ferestrele erau deschise. Afară întunericul era profund. Îndepărtase sfeșnicul, ca să nu-l stingă curentul. Acolo unde stătea el nu lumina decît focul din șemineu.

Distruse mai întîi actele sale. Cînd flăcările se îndîrjiră, aruncă pantofii și pachetul cu scrisori. Dar acesta nu se lăsa mistuit de flăcările care-i pîrleau doar marginile. Era prea bine legat. Așa că luă fierul și începu să-l miște dintr-o parte în alta, sfîșiindu-l pe alocuri, ca să atîțe focul. În cele din urmă, flăcările îl cuprinseră. Mai întîi se aprinse șnurul, apoi începură să ardă și scrisorile. Din mijlocul teancului apăru în jăratic o mică miniatură, sticla îi plesni, rama metalică i se îndoi și într-o clipă se făcu scrum și chipul delicat de femeie care păru că-i mai zîmbește o dată galeș, înainte să dispară pentru totdeauna.

Bálint rămase îndelung în fața șemineului. Așteptă pînă ce totul se transformă în scrum, pînă ce nu mai rămase nici o urmă din ceea ce, cu aproape un secol în urmă, făcuse două inimi să bată mai aprig, fiind taina vie și totodată tragedia de viață a doi îndrăgostiți care nu mai trăiau de mult. Dintre care chipul unuia atîrna pe peretele din fața lui – un portret din perioada timpurie a lui Barabás – iar al celuilalt zîmbise ultima oară, înainte să fie mistuit de flăcări.

*

A doua zi se trezi devreme. Era ultima sa dimineața în căminul străbunilor săi. Poate pentru totdeauna.

Își luă rămas-bun de la animalele sale preferate. Vizită herghelia de pe cîmpul din deal, cei trei mînji armăsari, împreună cu iepele care-i născuseră, în padocurile lor separate din parc. Le împărți tuturor cîte un cub de zahăr, în semn de adio. Se emoționă văzîndu-și vechii lui cai de vînătoare și cînd Honeydew, pursîngele răposatului Gazsi Kadacsay, își frecă de umărul lui nările mai moi decît cea mai delicată catifea.

Înconjură gospodăria, intră în foișor, apoi în grădina de zarzavaturi și în livadă.

Apoi se întoarse în castel. Se plimbă de-a lungul încăperilor. Intră în apartamentul mamei sale unde, de cînd murise, totul rămăsese neschimbat. Trecu prin toate saloanele, oprindu-se în fața cîte unui obiect de artă, a unui tablou sau a unei mobile. De pe pereții sălii de biliard îl priveau portretele de familie, stră- și stră-străbunici, cu perucile pomădate, neamuri mai mult sau mai puțin apropiate, bătrîni și tineri, cîțiva băieți, încă copii, în haine de mătase, dar deja cu bonete de blană ungurești pe cap.

Trecu prin fața rafturilor cu vitralii din bibliotecă. Încuie două uși rămase deschise, astfel încît cercul de sticlă din turn să rămînă intact.

De acolo trecu în sufrageria scăldată prin cele cinci ferestre uriașe în lumina orbitoare a soarelui, care se reflecta pe parchet, făcînd să strălucească vitrinele și picioarele de bronz ale celor două cabinete chinezești, aruncînd umbre pe stucaturile tavanului. Se opri să mîngîie samovarul de aramă care-și odihnea pîntecul pe măsuța de serviciu și, mai încolo, statueta din ceramică albă care-l reprezenta pe unul dintre unchii săi de demult, în costum unguresc de paradă. Aruncă o privire printre numeroasele bibelouri din vitrine, salută

mopsul de porțelan și fata care făcea o reverență. Trecu în salonul albastru, apoi în cel galben. Privi prin fiecare ungher, ca să-și ia adio de la toate obiectele rare: de la cele patru tăvi de porțelan K'ang-hi „famille verte", încadrate din secolul al XVII-lea în bronz aurit, ca să poată fi prinse pe perete, de la nenumăratele ciorchine de struguri și perele de cristal care împodobeau candelabrul de Murano, de la vazele de Delphi și din nou de la portretele de familie, de la maestrul de vînătoare Abády Dénes, pictat de Meytens, de la tatăl, de la mama, de la bunicii săi, care-l priveau din portretele lor create în stilul epocii în care trăise fiecare.

Își luă rămas bun de la amintirile simple din copilăria sa.

Privi colțul de masă de care se lovise cu capul, iar mama lui se grăbise să-i lipească un taler rece de argint pe frunte. Mai încolo era covorul de care se împiedicase și căzuse, răsturnînd lampadarul, care se făcu țăndări, iscînd mare panică, fiindcă fusese cît pe ce să dea foc la casă. Văzu fotoliul în care ședea bunicul lui în fiecare zi de miercuri, cînd lua masa la ei, iar el, jucîndu-se cu soldații de plumb pe covor, observase mirat că bătrînul purta cizme trei sferturi, fără să știe că așa era moda, pînă pe la mijlocul secolului trecut.

Deschise ușa următoare. Ea dădea spre treptele care coborau spre aripa pe care începuse el să o modernizeze în primăvara aceea.

Oamenii se apucaseră de lucru, dar îi oprise printr-o telegramă trimisă încă de la Salzburg.

Se opri... Nu! Acolo nu voia să intre. Nu voia să mai vadă niciodată încăperile în care se pregătise să trăiască împreună cu Addy, de care-și legase visele viitorului lor fericit – dormitorul lor, camerele copiilor, cele ale urmașilor care nu se vor mai naște niciodată.

Se întoarse încruntat, dar hotărît.

Traversă repede saloanele și sufrageria.

Coborî scara principală, de dimensiuni regale, cu plafonul plin de stucaturi alambicate și cu pereții acoperiți de goblenuri uriașe.

Acolo își încetini pașii. Coborî treaptă cu treaptă, exact la mijlocul covorului, cu pași solemni, cu capul ridicat și cu chipul marmorean, de parcă ar fi intrat de viu în propriul său cavou.

*

După-amiază devreme, mașina lui înconjură curtea în formă de potcoavă străjuită de statui și ieși în viteză pe poartă.

Rula repede, așa că în mai puțin de zece minute ajunse la șosea. Aici, mașina încetini. Dinspre Turda se revărsa un puhoi de oameni, care pe jos, care cu căruțele pline cu fîn. Se îndreptau cu toții spre gara de la Cîmpia Turzii.

Uneori erau nevoiți să se oprească. Mulțimea de oameni erau rezerviștii chemați la arme.

Mergeau aliniați cîte patru, în grupuri de cîte cincizeci, șaizeci, o sută de oameni. De-o parte și de alta, fete și femei cu ochii înlăcrămați își însoțeau pînă la tren iubiții, soții, fiii. Printre ele, se zărea cîte un bătrîn, care voia să-și vadă pentru ultima oară băiatul sau, cine știe, poate nepotul. Flăcăii își cărau singuri valiza de lemn sau o puseseră în șareta cu un singur cal care venea în urma lor.

În fruntea fiecărui pluton era un drapel și o bandă de muzicanți. Cîțiva recruți aveau și cîte o sticlă de palincă la ei, iar cîte trei patru flăcăi dansau de mama focului, chiuind în fața țiganilor. Dar nici unul nu se îmbătase. Erau cu toții bărbați în toată firea, plini de demnitate, care mergeau cu capul sus și veseli să-și facă datoria față de țară.

Bálint purta uniforma lui nouă, cenușie, cu binoclul la piept și cu centura regulamentară. Cînd îl vedeau, tinerii recruți izbucneau în urale:

– Trăiască războiul! Trăiască războiul!

Unii îl recunoscură:

– Trăiască Abády! – și apoi, din nou: Trăiască războiul!

Erau cu toții veseli, bravi, încrezători. Doar femeile suspinau, ștergîndu-și ochii înroșiți de plîns.

Bálint îi întîmpina întotdeauna salutîndu-i militărește, cu inima strînsă. Dar nu era în stare să le răspundă la urale. Nu reușea decît să-și țină mîna la cozoroc, lăsîndu-i să treacă voioși pe lîngă el.

*

Traversară Turda cu greu. La piață era o mulțime de oameni, fiindcă se selecționau caii de munte. O mulțime de cai mărunți, majoritatea suri, cu capul mic și copitele tari, mărunte. Niște cai minunați, încrucișați cu soiuri arabe. Erau aleși să care mitralierele sau bateriile vînătorilor de munte. Urmau să fie duși în Bosnia. „Ce cai frumoși – își spuse Bálint – și ce păcat că nu se va întoarce nici unul dintre ei. Vor cădea pe front cu toții."

Cînd reuși să iasă din oraș, soarele era deja aproape la asfințit. Automobilul urca în viteză dealul Donga. Dar înainte să ajungă pe culme, îi apărură în cale recruții din Tureni și din Sînmărtin, cu drapelul și cu muzicanții în frunte și însoțiți de și mai mulți bătrîni, femei, chiar și de copii. Desigur, pentru că știau că la Turda vor face o haltă, înainte ca fiii, soții și tații să fie urcați în vagoane.

Bálint coborî din mașină, se așeză pe movila de la marginea drumului și privi de-a lungul văii Arieșului, scăldată în razele aurii ale asfințitului.

Privi cu binoclul pînă departe, la cotul Mureșului, unde era un mic pîlc de brazi, o pată liliachie pe văzduhul albăstrui. Era mica grădină de la Silvaș, de pe fosta proprietate a micuței Dinóra Malhuysen. Doamne, ce mult timp a trecut de atunci! Vreo douăzeci de ani! Oare ce s-o fi ales de micuța fată? Unde au dus-o valurile vieții?

La dreapta panglicii aurite a Arieșului, dincolo de cîmpia Stremț, se înălțau mușcînd din pășune dealurile de la Dienești. Zidurile vechii cetăți erau ascunse în dosul copacilor. Totuși, se zărea un petic strălucitor, poate erau ferestrele terasei sau doar o nălucă născută din imaginația lui. Dar oricît de depărtate ar fi fost, cupolele de bronz ale turnurilor își păstrau măreția, înălțîndu-se deasupra coroanelor vălurite ale copacilor seculari, care lăsau să se zărească și fîșia luminoasă a zidurilor ce înconjurau curtea în formă de potcoavă, iar din satul pierdut aproape cu totul în zare se întrezărea doar albul imaculat al turnului vechii biserici, cu un punct luminos în dosul lui, care era fosta curie a bunicului său.

Bálint își lua adio de la peisajul acela mirific care-l însoțise de-a lungul vieții. De la visele care-i luminaseră tinerețea. Care erau acum pierdute pentru totdeauna.

Grupurile de rezerviști trecuseră, cu tot cu căruțele care îi însoțeau, așa că se urcă în mașină și porni mai departe.

Drumul cobora în valea acoperită deja de umbră. Apoi urmă podul și o curbă strînsă.

Amintirile îl năpădiră din nou. Era locul unde se întîlnise cu baronul Gazsi Kadacsay cînd se întorcea fericit de la Cluj. Era în ziua de după spectacolul cu *Madame Butterfly*. Îl vedea aievea în fața ochilor pe sărmanul său prieten călărind pe poneiul lui gras și tărcat.

Sărmanul Gazsi! Din valea alăturată nu se vedea conacul lui, locul în care s-a sinucis din sete de cultură și din cauza vieții sale irosite.

Dar era nevoit să-și continue drumul, nu să se lase copleșit de amintiri!

Ajunse la poalele Feleacului. Urcă cu greu dealul, fiindcă drumul era plin de cirezile de vite duse la abator să ajungă conserve pentru armată.

Înaintă atît de încet, cu numeroase opriri, încît pînă să ajungă pe culme apa din radiator începu să fiarbă, așa că șoferul coborî să caute o fîntînă, fiindcă în vîrful dealului era sigur că n-ar fi găsit nici una.

Bálint urcă mai departe pe jos și așteptă mașina pe culme.

De acolo se deschidea o priveliște largă. La picioarele dealului se întindea orașul. La dreapta șerpuia Someșul, care se îndrepta la răsărit pînă la Apahida, de unde cotea spre miază-noapte. La stînga era valea Gilăului, flancată de munții în spatele cărora coborîse Soarele. Dar încă nu se întunecase.

Bálint se sprijini de balustradă, privind pentru ultima oară splendoarea de sub ochii lui.

Clădirea gălbuie de pe calea Mănășturului era vila Uzdy. Prin brеșa îngustă din fața grădinii se zărea podețul de lemn pe care-l traversase de nenumărate ori mergînd la Adrienne în zilele fericite de odinioară.

De pe colina mai apropiată se zărea acoperișul cu țigle verzi al azilului în care-și găsise Uzdy moartea. La dreapta se ridica cupola teatrului de unde fugise el de la opera *Madame Butterfly*. Iar mai sus era cimitirul Hajongard, în care se plimbase el cu Addy, în prima primăvară din cele zece ale iubirii lor.

Avea la picioarele sale tot trecutul, chiar și Kozardul, unde era înmormîntat László. Voia să se despartă și de el. Căută cu binoclul micul castel de la limita orizontului, unde se pierdea, la nord, în zare Someșul, cu cripta Gyerőffy, de pe dealul alăturat.

Îl cuprinse o amărăciune profundă. Se simți singur, avînd la picioare lumea aceea care va dispărea pentru totdeauna.

Se gîndea la generația – din a cărei ramură tînără făcea parte și el – formată în tihna senină a îndelungatei perioade de pace instaurată în 1867. Ei erau moștenitorii reformelor făcute de înaintașii lor. Moștenitorii unora precum Déák, Eötvös, Mikó, Andrássy, care

trăiseră febra luptelor pentru libertate și opresiunile care au urmat și care au tras învățăminte din toate acestea și au avut înțelepciunea și moderația să rezolve apoi marile probleme cu care s-au confruntat.

Iar generația lui se îndepărta tot mai mult de înțelepciune. Încet, locul realității era luat de ficțiuni, de năluci și de grandomanii găunoase.

Vina o purtau cu toții, întreaga clasă conducătoare maghiară.

Se gîndea la micii proprietari, cu aere de mari latifundiari, care nu erau dispuși să se ocupe de problemele economice, ci singurul lor scop în viață era să devină funcționari sau avocați. La profesorii de istorie care nu făceau altceva decît să-i glorifice pe curuți, disprețuindu-i pe cei din trecutul poporului care îndemnaseră națiunea la muncă și la respectul de sine. Și în felul acesta tinerii se umpluseră de idealuri false, de lozinci șovine. Așa se formase o opinie publică infatuată și intolerantă, care în ultima vreme nu mai accepta decît discursurile demagogice și care considera orice critică drept o lipsă de patriotism.

Se gîndea la notabilitățile și demnitarii care, revendicîndu-și rolurile de conducători, se debarasau de fostele lor concepții europene, legitimînd prin forța bogăției și autoritatea lor morală lozincile lipsite de conținut, în care nu credeau nici ei, dar girau toate inepțiile care otrăveau întreaga viață politică.

Se gîndea la toate acestea de parcă le-ar fi privit deja de pe lumea cealaltă.

Întreaga țară se îndrepta spre propria ei pieire, împreună cu această generație. Care va pieri în acest război în care cuvintele, pînă acum atît de des rostite, *luptă, confruntare* nu vor mai desemna luptele și confruntările oratorice, iar rezistența pînă la capăt nu va mai însemna să se strige pînă la sfîrșitul ședinței, ci realitatea crudă a masacrelor dintre oameni.

Întreaga țară se îndrepta spre propria pieire, împreună cu generația care-și plecase urechea doar la lozinci, la articole de lege, la fraze pompoase și goale, care a dat uitării realitatea vieții statale, care a alergat după năluci, aidoma copiilor, care a ignorat toate cele care stau la baza unei națiuni: forța, autocritica și unitatea.

Singura virtute rămasă era dorința de luptă.

Care nu avea să ducă nicăieri.

*

Orașul și întreaga vale se pierdură în întuneric.

Doar la apus cerul era în flăcări.

Pe alocuri, se zăreau pîlcuri lungi de nori, cu capetele cenușii zdrențuite în lumina asfințitului, care măturau leneș orizontul. Dedesubt, cerul era roșu ca focul, de-a dreptul ca focul. Întreaga lume părea cuprinsă de flăcări. Temelia cerului era sîngerie. Lacrimi de flăcări împînzeau văzduhul într-o incandescență orbitoare. Sub toată această feerie purpurie se vedeau piscurile molcome liliachii ale munților care-și uneau unduirile întunecate, formînd un lanț închis, de nepătruns: piscurile Gilăului, Măgura și, în dosul lor, măreața Vlădeasa.

Culmi alungite, cu marginile teșite. Sicrie uriașe, sicriele neamurilor.

Aliniate în imobilitatea lor maiestuoasă sub lumea mistuită de flăcări.

*

Automobilul sosi.

Bálint coborî dealul.

Bonțida, 20 mai 1940

GLOSAR

Asquith, Herbert (1852-1928) a fost prim-ministru al Marii Britanii din 1908 pînă în 1916.

Auffenberg, Moritz von (1852-1928) este menționat în calitatea lui de ministru de Război în 1911-1912. La Viena era apreciat ca un bun cunoscător al problemelor maghiare și ale slavilor de sud.

Baedecker era numele unei serii de ghiduri de călătorie realizate de editura lui Karl Baedecker, cu hărți, descrieri, trasee, descrieri de monumente, muzee, peisaje atractive etc.

Batthyány Tivadar (1959-1931) fusese ofițer în marina militară, după care s-a implicat în viața politică, intrînd în Parlamentul de la Budapesta pentru prima oară în 1892, din partea Partidului Liberal, apoi reprezentîndu-i pe Independenți (1904).

Berchtold, Leopold von (1863-1942), pe lîngă faptul că era unul dintre cei mai bogați oameni din Imperiul austro-ungar, a jucat un rol important în diplomație, în 1907 devenind ambasador la St. Petersburg, pînă în 1912, cînd este numit ministru de Externe.

Berzeviczy Albert (1853-1936) fusese președintele Camerei între 1895 și 1898, pentru ca în 1903 să devină ministru al Educației în guvernul lui István Tisza, în același an fiind ales și membru al Academiei Maghiare de Științe.

Bethmann-Hollweg, Theobald von (1856-1921) era cancelar al Germaniei din 1909, ocupînd această funcție pînă în 1917. În legătură cu evenimentele descrise în acest volum, Bethmann-Hollweg a întreținut strînse legături cu diplomația britanică, atît în condițiile celei de-a doua crize marocane din 1911, cît și în ceea ce privește războaiele balcanice din 1912-1913.

Colmar von der Goltz (1843-1916) s-a aflat în serviciul Imperiului Otoman, între 1883 și 1895 instruind o întreagă generație de ofițeri turci, fiind cunoscut în epocă și ca „Goltz Pașa".

Czernin, Ottokar (1872-1932) lucra în diplomație, fiind totodată preocupat de reformarea sistemului electoral din Austria. Ca specialist în chestiunile balcanice, Czernin era un apropiat al lui Franz Ferdinand, căruia i-a organizat de fapt vizita în România, la Sinaia, în iulie 1909, mai apoi – în 1912 – fiind numit ambasador la București.

Désy Zoltán (1862-1915) făcuse politică de partea Independenților, trecînd apoi în partidul lui Kossuth. Și-a aflat sfîrșitul în mod eroic în timpul primei conflagrații mondiale.

Forray Iván, personajul menționat în acest volum, a fost un călător împătimit atît în Europa, cît și, mai ales, prin Orient și Africa de Nord în prima jumătate a veacului al XIX-lea. De altfel, pentru finanțarea acestor călătorii, mama sa – Júlia Forray – a vîndut mai multe proprietăți din zona Săvîrșinului, însă ca răsplată pentru valoroasele informații aduse Curții de la Viena din drumurile sale, familiei i s-a acordat titlul de conte. De altfel, în timpul unei asemenea călătorii, Iván Forray se și îmbolnăvește grav, aflîndu-și sfîrșitul în 1852, la Viena. Aici, Miklós Bánffy se referă la jurnalul de călătorie al lui Forray, publicat de sora sa, Júlia Nádasdy, la Budapesta (în 1859), însoțit de 40 litografii realizate de nepotul său, Tamás Nádasdy.

Friedjung, Heinrich (1851-1920) a fost istoric și jurnalist, cu porniri liberal-naționaliste germane, dar mai ales extrem de critic la adresa guvernului de la Viena.

Gaston d'Orléans (1842-1922), conte d'Eu, se căsătorise în 1864 cu Izabela, fiica mai mare și moștenitoare a împăratului Petru II al Braziliei, remarcîndu-se în luptele cu Paraguay. Odată cu proclamarea republicii în Brazilia, Gaston d'Orléans se exilează împreună cu soția în Portugalia, apoi în Franța, locuind în castelul d'Eu.

Győző Issekutz (1855-1917), armean din Dumbrăveni, a fost membru al Parlamentului de la Budapesta.

Hechtgrau: stil de uniformă maghiară, vestonul fiind de culoare albastru închis.

Holló Lajos (1859-1918) a fost jurnalist și om politic, aparținînd grupării lui Gyula Justh din Partidul Independent.

Împărăteasa Eugénie (1826-1920) era soția lui Napoleon III, cu o mare influență asupra acestuia, implicîndu-se mai ales în politica externă a Franței.

Isabey, Jean-Baptiste (1767-1855) era un important pictor portretist francez, apreciat la Curte atît pe vremea lui Napoleon, cît și a Restaurației.

Jászi Oszkár (1875-1957) a fost adeptul liberalismului, cu accente puternic anticlericale, dar și potrivnic pornirilor naționaliste. În perioada surprinsă aici de Miklós Bánffy, Jászi milita pentru o politică fermă de independență față de Viena, promovînd ideea unor reforme profunde în sfera socială, educație, libertatea de expresie sub orice formă etc. Ca sociolog, în 1912 a fost numit profesor la Universitatea din Cluj, în preajma războiului pledînd pentru o cît mai largă autonomie pentru celelalte naționalități din Vechea Ungarie.

Jókai Mór (1825-1904), celebru scriitor și revoluționar maghiar, opera sa romantică apropiindu-l întrucîtva de Dickens. În volumul de față, se face referire la faimoasa sa scriere *Az arany ember* (Omul de aur), din 1872, care de-a lungul vremii a fost ecranizată de mai multe ori, ultima dată în 2005.

Károly Khuen-Héderváry (1848-1918) fusese ban al Croației între 4 decembrie 1883 și 27 iunie 1903.

Károlyi Mihály (1875-1955) era liderul Partidului Independent, cel care va prelua conducerea guvernului maghiar la 30 octombrie 1918, pentru ca în ianuarie 1919 să devină președinte al efemerei Republici Ungare de atunci. În timpul scurtei sale guvernări, a trebuit să accepte marile amputări teritoriale impuse de Antanta.

Kunfi Zsigmond (1879-1929) absolvise studiile universitare la Cluj (în 1903), devenind apoi membru al Paridului Social-Democrat. În 1907 se mută la Budapesta, unde va face jurnalism, pentru ca în 1918-1919 să devină ministru pentru Afacerile Croației, pentru foarte scurt timp ocupînd și portofoliul Educației (1919).

Lovászy Márton (1864-1927) era unul dintre liderii Partidului Independent, în 1919 devenind pentru scurtă vreme ministru de Externe.

Lyautey, Hubert (1854-1934) era un general francez, administrator colonial în Indochina și Madagascar, la începutul anului 1917 fiind pentru scurtă vreme și ministru de Război.

Mihály Apaffy I (1661-1690) a fost principe al Transilvaniei între 1661 și 1690.

Návay Lajos (1870-1919) fusese membru al Partidului Liberal, dar de la finele lui 1904 i s-a alăturat lui Gyula Andrássy, în anul următor intrînd în Parlamentul de la Budapesta, unde la 26 aprilie 1906 a devenit vicepreședinte.

Poincaré, Raymond (1860-1934), om politic francez, a fost prim-ministru, dar și președinte al Republicii între 1913-1920.

Polónyi, Géza (1848-1920) a fost un reputat jurist și om politic, înregimentat în Partidul Independent. În perioada 1906-1907 a fost ministru al Justiției.

Pragmatica sanctio („aranjament practic") ce vizează rezolvarea unor probleme de stat de mare importanță și cu influență asupra viitorului. Acest *Pragmatica sanctio* a legat soarta Austriei și a Ungariei pentru două veacuri, fiind totodată baza juridică pentru realizarea Dualismului din 1867.

Prințul Nikita, ***alias*** **Nicolae I de Muntenegru** (1841-1921), conducător al statului Muntenegru între 1860 și 1918. Și-a luat titlul de „rege" pe 28 august 1910.

Procesul de la Tiszaeszlár este rezultatul unor evenimente la nivelul întregii Ungarii la finele veacului al XIX-lea, soldate cu violențe antisemite, pornind de la acuzația de „omor ritual" adusă unor evrei, în urma dispariției unei tinere servitoare de 14 ani din localitatea amintită (în 1882). Acuzații au fost apărați în instanță de Károly Eötvös, amintit în volum, care era jurnalist și deputat în Parlament. Verdictul de achitare a generat manifestări antisemite, inclusiv ofense aduse avocatului apărării, Eötvös.

Rauch, Pavao (1865-1933) a fost ban al Croației din 8 ianuarie 1908 pînă pe 5 februarie 1910. Nu a fost însă ultimul care a ocupat această funcție, pînă la începutul lui 1919 alți patru bucurîndu-se de acest rang.

Schemua, Blasius von (1856-1920) fusese șeful Marelui Stat Major pentru scurtă perioadă, în 1911, în urma neînțelegerilor împăratului Franz Josef cu generalul Franz Conrad (pe care l-a destituit, repunîndu-l apoi în această funcție spre sfîrșitul lui 1912, odată cu începutul războaielor balcanice).

Schneider-Creuzot era un important producător de fier și oțel din Franța, care fabrica totodată și armament, inclusiv, mai tîrziu, blindate.

Supilo, Frano (1870-1917) era un cunoscut opozant croat al dominației austro-ungare, afirmîndu-se ca om politic și jurnalist.

Vázsonyi Vilmos (1868-1926) era avocat și membru al Partidului Liberal-Democrat. În perioada crizei interne relatată de Miklós Bánffy (1905-1906), Vázsonyi a fost unul dintre liderii „rezistenței naționale", parte a celor ce obstrucționau activitatea guvernului. În timpul celui

de-al treilea guvern Wekerle, a deținut portofoliul Justiției (1917), fiind totodată însărcinat cu reformarea legii electorale.

Wied, Wilhelm de (1876-1945) era nepotul reginei Elisabeta a României, cea care de altfel a insistat asupra candidaturii lui ca principe al Albaniei. Coroana Albaniei i-a fost oferită lui Wilhelm de Wied pe 21 februarie 1914, acesta instalîndu-se apoi acolo pînă în septembrie același an, la modesta reședință ce i-a fost atribuită. Izbucnirea Primului Război Mondial l-a obligat însă să părăsească țara de adopție, dar și-a păstrat titlul pînă la moartea sa, la Predeal, în România, unde se stabilise încă din 1925.

Yvonne de Tréville (1881-1954) era o soprană din Statele Unite (din New Orleans), care în 1902 vine în Europa pentru un deceniu, cîntînd la Paris, Sankt Petersburg, Berlin, Praga, Bruxelles etc, poposind și pe scenele din Budapesta, Cluj și București.

Zichy Aladár (1864-1937) a fost între 1906 și 1910 însărcinat cu Afacerile Externe ale Ungariei.

MAGIC PRINT

Tipărit la MAGIC PRINT S.R.L.
Bd. Republicii Nr. 45 B, Onești, 601129, BC
Tel. 0234 319 810 Fax 0234 306 079
office@mgp.ro www.mgp.ro

„Îl cuprinse o amărăciune profundă. Se simți singur, avînd la picioare lumea aceea care va dispărea pentru totdeauna.

Se gîndea la generația – din a cărei ramură tînără făcea parte și el – formată în tihna senină a îndelungatei perioade de pace instaurate în 1867. Ei erau moștenitorii reformelor făcute de înaintașii lor. Moștenitorii unora precum Déák, Eötvös, Mikó, Andrássy, care trăiseră febra luptelor pentru libertate și opresiunile care au urmat și care au tras învățăminte din toate acestea și au avut înțelepciunea și moderația să rezolve apoi marile probleme cu care s-au confruntat.

Iar generația lui se îndepărta tot mai mult de înțelepciune. Încet, locul realității era luat de ficțiuni, de năluci și de grandomanii găunoase.

Vina o purtau cu toții, întreaga clasă conducătoare maghiară. [...] Întreaga țară se îndrepta spre propria pieire, împreună cu generația care-și plecase urechea doar la lozinci, la articole de lege, la fraze pompoase și goale, care a dat uitării realitatea vieții statale, care a alergat după năluci, aidoma copiilor, care a ignorat toate cele care stau la baza unei națiuni: forța, autocritica și unitatea."

„Doar în grandiosul *Leopardul* al lui Lampedusa se mai bea și mănîncă atît de mult și de savuros, se mai dansează atît de elegant, se mai iubește așa de disperat și se discută așa de rafinat, dar vechiul lustru sicilian dispare la contactul cu modernii. Astfel, moralist și critic al epocii sale, Banffy este mai necruțător decît înaintașul său italian, chiar dacă ambiguitatea sa este incontestabilă."

György Dalos, *Zeit Online*

„Portretul cuceritor zugrăvit de Banffy, înfățișînd un mod de viață aflat deja într-un declin pronunțat în momentul în care scria și sortit să dispară înainte de sfîrșitul vieții sale, este prea lucid ca să fie doar nostalgic, dar suferința pierderii este cu siguranță prezentă. Laszlo a crescut ca orfan fără un cămin, tatăl lui Balint a murit cînd el era mic și întreaga țară pătimește de pe urma pierderii mîndriei. Chiar dacă sunt inevitabile comparațiile cu *Leopardul* lui Lampedusa, opera lui Banffy este poate mai apropiată, ca senzație, de Joseph Roth, în *Marșul lui Radetzky*. Și unul și celălalt plîngeau, la urma urmei, prăbușirea aceluiași imperiu."

Ruth Pavey, *New Statesman*

În parteneriat cu:

KÜLGAZDASÁGI ÉS KÜLÜGYMINISZTÉRIUM

Institutul Balassi
Institutul Maghiar din București

ErGo
Erdélyi Gondolat Egyesület

ISBN 978-973-577-733-3
ISBN 978-973-577-736-4

9 789735 777364